

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ BORÇ KRİZİNİN ANAYASAL İKTİSAT AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜCEL ERGÜN

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. SERKAN CURA

MANİSA
2015

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ BORÇ KRİZİNİN ANAYASAL İKTİSAT AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜCEL ERGÜN

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. SERKAN CURA

MANİSA
2015

ÖZET

Anayasal iktisat kavramı, devletin güç ve yetkilerinin nasıl sınırlandırılabilirliğini ve nasıl sınırlandırılması gerektiğini araştıran bir düşünce türüdür. Anayasal İktisadın temel amaçları ise mali ve parasal disiplini sağlamak, siyasetçilerin seçim ekonomisi ve popülist politikalar uygulamalarını engellemek, devletin sınırlandırılması ile bireylerin iktisadi hak ve özgürlüklerini korumak ve garanti altına almaktır. Anayasal İktisat; siyasilerin, bürokratların ve seçmenlerin fayda maksimizasyonlarını önlemeyi amaçlamaktadır. Çünkü siyasiler, bürokratlar ve seçmenler fayda maksimizasyonuna göre hareket ettikleri için ülkelerin borç stokları artmıştır ve borç yönetimini gerçekleştiremeyen ülkelerde borç krizi yaşanmıştır. 2008 Krizi'yle başlayan süreç Avro Bölgesi borç krizine dönüşmüştür. Avro Bölgesi borç krizinin oluşmasının temel nedeni, ülkelerin aşırı borçlanması ve zayıf mali yapılarıdır. Avro Bölgesi ülkelerinin Maastricht Kriterleri'ne yeterince uyamaması krizin derinleşmesine sebep olmuştur. Krizin derinleşmesi sonucunda özellikle bu ülkelerde makroekonomik göstergelerde bozulmalar görülmüştür. Özellikle bu durumu Portekiz, İrlanda, İspanya, İtalya ve Yunanistan'da (PIIGS) görmek mümkündür. Bu ülkelerde açısından kriz sonrasında görülen en büyük sorunlar işsizlik, enflasyon, büyüme ve kamu borcudur.

Bu çalışmada Avro Bölgesi borç krizinin derinden etkilerini hissedilen ülkelerin Maastricht Kriterleri'ne uyumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Borç krizinden etkilenen üye ülkelerin Maastricht Kriterleri'ni tam olarak yerine getiremedikleri görülmüştür. Özellikle bu ülkelerde mali disiplinin sağlanamamıştır. Bu sebeple, Avro Bölgesi borç krizinin sebepleri ve sonuçları değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

The concept of constitutional economics is a notion that analyse how the power and authorities of a state can be and must be limited. The basic aims of constitutional economy are to ensure financial and monetary discipline, prevent politicians from implementing an election economics and populist policies and protect and guarantee economic rights and freedoms of individuals. Constitutional economics aims at preventing utility-maximizations of politicians, bureaucrats and voters as politicians, bureaucrats and voters acting upon utility-maximization have caused an increase in the debt stocks of the countries and even a debt crisis in the absence of debt management. The phase starting with 2008 crisis turned into a debt crisis in the Euro Area. The basic reason of having a debt crisis in the Euro Area is the excessive borrowing and weak financial structure. The Euro area countries not meeting the Maastricht Criteria caused the crisis to deepen. The macroeconomic indicators of these countries deteriorated as a result of a deepening crisis. This is especially observed in Portugal, Ireland, Spain, Italy and Greece (PIIGS). In these countries, the major problems observed after the crisis were unemployment, inflation, growth and public debt.

The aim of the present study was to evaluate the adaptation of the countries affected from the debt crisis in the Euro region to the Maastricht Criteria. It has been observed that the member countries affected from the debt crisis do not fully meet the Maastricht Criteria. Especially, no financial discipline has been realized in these countries. For this reason, the reasons and the results of the debt crisis have been evaluated.

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Avrupa Birliği Borç Krizinin Anayasal İktisat Açısından Değerlendirilmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih .../.../2015

Adı Soyadı

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 07.05.2015 tarih ve 13/10 sayılı toplantısında jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 23. Maddesi gereğince Enstitümüz Maliye Anabilim Dalı Maliye Teorisi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yücel ERGÜN'ün "Avrupa Birliği Borç Krizinin Anayasal İktisat Açısından Değerlendirilmesi" konulu tezi incelenmiş ve aday 29.05.2015 tarihinde saat 10.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilir veya adayın isteği halinde tezsiz yüksek lisans programına geçişi sağlanır.

BAŞKAN
Yrd. Doç. Dr. Serkan CURA
(Danışmanı)

ÖYE
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR

ÖYE
Doç. Dr. Ahmet ÇİZEN

Evet **Hayır**

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	I
TÜRKÇE ÖZET	II
İNGİLİZCE ÖZET	III
YEMİN METNİ	IV
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	V
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI	VI
KISALTMALAR	X
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASAL İKTİSAT YAKLAŞIM

I. ANAYASAL İKTİSAT KAVRAMI	5
II. ANAYASAL İKTİSADIN TEMEL VARSAYIMLARI	9
A. Metodolojik Bireycilik İlkesi	9
B. Bireysel Rasyonellik ve Ekonomik İnsan İlkesi	11
C. Politik Mübadele İlkesi	14
III. EKONOMİK ANAYASA	17
A. Mali Anayasa	19
1. Bütçe Üzerine Sınırlamalar	23
2. Vergileme İle İlgili Düzenlemeler	25
a. Vergi Oranlarının Sınırlandırılması	26
b. Verginin Konusunun Sınırlandırılması	28
3. Mali Anayasa Önerileri	28
a. Hayek'in Önerisi	30
b. Friedman'ın Önerisi	30
c. Niskanen'in Önerisi	31
d. Buchanan ve Wagner'in Önerileri	32
B. Parasal Anayasa	33

1. Parasal Anayasa Önerileri	36
a. Endeksleme Yöntemi	36
b. Hayek'in Önerisi	37
c. Friedman'ın Önerileri	37
d. Leijonhufvud'un Önerileri	38
(i). Kovertibilite Prensibi	38
(ii). Miktar Prensibi	38
e. Bernholz'un Önerileri	39
f. Buchanan ve Brennan'ın Önerileri	39
C. Dış Ticaret Anayasası	41
D. Gelir Dağılımı Anayasası	42
E. Yasal Kurumsal Liberalizasyon ve Rekabet Anayasası	42
F. Kentleşme ve Çevre Sorunları Anayasası	43
G. Sosyal Güvenlik Anayasası	44

İKİNCİ BÖLÜM

MAASTRİCHT KRİTERLERİNİN UYUMU AÇISINDAN AVRUPA BÖLGESİ BORÇ KRİZİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. BORÇ KRİZİ KAVRAMI	48
II. 2008 KRİZİ GELİŞİM SÜRECİ VE ETKİLERİ	51
III. AVRUPA BORÇ KRİZİ'NİN NEDENLERİ	62
A. PIIGS Ülkelerine Ait Sorunlar	63
1. İrlanda	64
2. Yunanistan	67
3. Portekiz	76
4. İspanya	79
5. İtalya	83
B. Avro Alanına Ait Sorunlar	86
IV. AVRUPA KAMU BORÇ KRİZİ GELİŞİM SÜRECİ	88
A. Avro Bölgesi Kamu Borç Krizinin Etkileri	88
1. Piyasa Güven Göstergeleri Üzerine Olumsuz Etkiler	89
2. Büyüme Performanslarına Yönelik Olumsuz Etkiler	92
3. İşgücü Piyasalarına Yönelik Olumsuz Etkiler	93

4. Kamu Bütçe Pozisyonlarına Yönelik Olumsuz Etkiler	95
B. AB Ülkelerinin Maastricht Kriterlerine Uyum Sorunu	101
V. AVRO BÖLGESİ'NDEKİ BORÇ KRİZİ'NE KARŞI ÖNERİLER VE MÜDAHALELER	109
A. Avro Bölgesi'ndeki Kamu Borç Krizi'ne Yönelik Müdahaleler ve Eleştirileri	110
B. Avro Bölgesi'ndeki Kamu Borç Krizi'ne Yönelik Öneriler	115
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	123
BİBLİYOGRAFYA	130

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
AEUV	:	Avrupa Birliği Anayasası
CDS	:	Kredi Temerrüt Takası
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
ECB	:	Avrupa Merkez Bankası
EFSF	:	Avrupa Finansal İstikrar Fonu
EMI	:	Avrupa Para Kurumu
EPB	:	Ekonomik ve Parasal Birlik
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
NAMA	:	Ulusal Varlık Yönetim Şirketi
OLAF	:	Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi
PIIGS	:	Portekiz (P), İrlanda (I), İtalya(I), Yunanistan(G), İspanya(S)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çeşitli Özellikleri Bakımından Bazı Ülkelerdeki Mali Kuralların Karşılaştırılması	21
Tablo 2: Parasal Anayasal Önerileri	40
Tablo 3: Anayasal İktisatçıların Önerdikleri Anayasa Çeşitleri	45
Tablo 4: ABD'de 2008-2009 Döneminde İflas Eden Şirketler	59
Tablo 5: İrlanda'nın Temel Mali Göstergeleri (%)	66
Tablo 6: 2006-2014 Yılları Arasında Yunanistan'ın Temel Mali ve Makroekonomik Göstergeleri (%)	70
Tablo 7: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Tüketici Güven Endeksleri (%)	89
Tablo 8: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasında Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranları (%)	104
Tablo 9: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Ulusal Borç Miktarlarının GSYİH'ya Oranları (%)	105
Tablo 10: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Uzun Vadeli Faiz Oranları (%)	107
Tablo 11: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Enflasyon Oranları (%)	108

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Siyasi Aktörlerin Fayda Maksimizasyonları	13
Şekil 2: Devlet Dış Borçları (1800-2006) (Temerrüde Düşen ya da Borcunu Yapılandıran Ülke %'si)	50
Şekil 3: ABD'nin 2001-2014 Arası Faiz Oranlarının Değişimi	54
Şekil 4: 2008 Krizi'nin Gelişimi	55
Şekil 5: ABD'nin GSYİH Büyüme Oranları (2006-2014)	56
Şekil 6: 2006-2014 Arası Dünya, Avrupa Birliği ve G-7 Ülkelerinin Ortalama Enflasyon Oranları (%)	58
Şekil 7: 2006-2014 Arası ABD, G-7 ve Avrupa Birliği'nin İşsizlik Oranları (%)	61
Şekil 8: İrlanda'nın GSYİH Büyüme Oranı (%)	65
Şekil 9: Yunan Ekonomisinde Büyüme ve Cari Açık Düzeyi (%)	72
Şekil 10: Yunanistan Brüt Dış Borcu'nun GSYİH'ya Oranı (%)	73
Şekil 11: Portekiz'in GSYİH Büyüme Oranı (%)	79
Şekil 12: İspanya'nın GSYİH Büyüme Oranı	80
Şekil 13: İspanya'nın 2004-2014 Yılları Arasında Kamu Borçlarının GSYİH'ya Oranı (%)	81
Şekil 14: Avrupa'nın 2008-2014 Yılları Arasında En Büyük Beş Ekonomisinin İşsizlik Oranları (%)	82
Şekil 15: İtalya ve AB'nin GSYİH Büyüme Oranları	84
Şekil 16: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasında Sanayi Güven Endeksleri (%)	91
Şekil 17: Almanya ve PIIGS Ülkelerinin 2004-2014 Yılları Arasında GSYİH Büyüme Oranları (%)	92
Şekil 18: Avro Bölgesi, Almanya ve PIIGS Ülkelerinin 2008-2014 Yılları Arasındaki İşsizlik Oranları (%)	94
Şekil 19: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkeleri Ülkelerinin 2004-2014 Yılları Arasında Uzun Vadeli Devlet Tahvili Faiz Oranları (%)	96
Şekil 20: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasında GSYİH Cinsinden Kamu Borcu Seviyeleri (%)	98
Şekil 21: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkeleri 2007-2014 Yılları Arasında GSYİH Cinsinden Bütçe Açığı Seviyeleri (%)	99

GİRİŞ

Kamu Tercihi teorisyenleri, hem bireylerin hem de devletin hak, yetki, güç ve sorumluluklarının mümkün olduğu kadar kesin çizgilerle belirlenmesi gerektiğini önermişler ve bu çerçevede Anayasal İktisat Teorisi'ni oluşturmuşlardır. Anayasal İktisat ABD'de ortaya çıkmış ve son 20-25 yıl içinde Amerika ve Avrupa'da önem kazanmıştır. Anayasal İktisat düşüncesi temelde Kamu Tercihi düşüncesi ile aynı varsayımları kullanmakla birlikte, Kamu Tercihi düşüncesi daha çok sorunların tespitini yapmaktadır. Anayasal İktisat ise, normatif ve pozitif öneriler getiren bir yaklaşım olmakla birlikte temelini Kamu Tercihi düşüncesi oluşturmaktadır. Anayasal İktisat kuramında devletin meşruiyeti konusu felsefi düzeyde incelenmekte, bu çerçevede devletin bireylerin can ve mal güvenliğini korumasına karşılık onun hak ve özgürlüklerine ne tür sınırlamalar getirebileceği ve bu sınırlamaların neler olması gerektiği konusu tartışılmaktadır¹. Kısaca, anayasal iktisat, ekonomik sistemin hukuk kurallarının ilişkisini açıklar².

Siyasetçiler oy maksimizasyonu hedefiyle kamu harcamalarını artırma eğilimi gösterirler. Bu eğilimden dolayı anayasal iktisatçılar mali anayasa önerisini getirmişlerdir. Ayrıca, bu konuya denk bütçe kavramını da ilave etmişlerdir. Çünkü yapılan bu kamu harcamaları gelecek nesillerin vergi yüklerini arttıracaklardır. Ayrıca, kamu hizmetinden yararlanmadığı halde vergi ödeyen azınlıkların yükleri artacaktır³. Özellikle verimsiz alanlarda ve savurganca kullanılan borçlar ister iç ister dış kaynaklı olsun alınan yeni bir borçla ödenmekte, bu da yüksek derecede kamu borçlarının artmasına neden olmaktadır⁴. Bu da mali krizlerin habercisi olmaktadır.

Devletin ekonomik alanda sahip olduğu hak ve yetkileri çerçevesinde, harcama, vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerinin anayasal veya yasal düzeyde sınırlandırılmaya çalışılması, bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklerinin korunması açısından şüphesiz önem taşımaktadır. Çünkü devletin sınırsız bir şekilde bu yetkilere sahip olması durumunda, bireylerin iktisadi hak ve özgürlükleri üzerinde baskı oluşacak

---

¹Coşkun Can AKTAN, "Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal Politik İktisat", **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002, ss. 3-4.

² Kaarlo TUORI, "The Economic Constitution Among European Constitutions", **University Of Helsinki Faculty Of Law Legal Studies Research Paper Series**, Paper No.6, Helsinki, 2011, s.3.

³ Hülya KİRMANOĞLU, **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., 4. Baskı, 2012, s.260.

⁴ Naci B. MUTER, Kemal ÇELEBİ ve Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, 4.baskı, Manisa, 2012, ss. 277-278.

ve bireylerin tasarruf etme veya yatırımda bulunma tercihleri zorunlu olarak olumsuz yönde etkilenecektir. Örneğin, vergileme dışında, borçlanma üzerine sınır konulmaması durumunda devlet olağan gelir kaynaklarını arttırma çabası içine girmeden, yoğun olarak borçlanma ile finansman tercihinde bulunarak daha büyük boyutlarda mali disiplinsizlik sorunları ile karşı karşıya kalabilmektedir. Nitekim devletin aşırı derecede borçlanmaya başvurması, ağır faiz yükü ile birlikte alınan borç anaparalarının ödenmesini gerektirmekte ve bu durum ise normal gelirleri yetersiz olan bir devletin, borç ödemek için yeniden borçlanmasına yol açarak, borç-faiz darboğazına girmesine sebep olmaktadır. Tüm bu kısır döngünün etkileri, sonuçta bireyler tarafından hissedilmektedir. Hem söz konusu borçların ödenmesi amacıyla bireyler devlete daha fazla vergi ödemek zorunda kalabilmekte, hem de devletin yerine getirmesi gereken kamu yatırımlarından mahrum kalarak refah seviyelerinin giderek azaldığını görmektedirler⁵.

2007 yılında ABD’de başlayan ve kısa zamanda tüm ülkelerde etkisini gösteren ekonomik kriz, dünya ülkelerindeki tüm ekonomik ve siyasi dengeleri bozmuştur. 2007 yılının ikinci yarısında ABD konut piyasasında sadece ülke içini etkileyecek bir kriz biçiminde ortaya çıkan daha sonra 2008 yılının son çeyreğinde ülkenin en büyük yatırım bankalarından biri olan Lehman Brothers’ın iflas etmesiyle birlikte tüm ülke ekonomilerin etkilenmesine yol açan küresel bir krize dönüşmüştür. Dünya genelinde ekonomik bütünleşme arasından en iyiler arasında yer alan Avrupa Birliği (AB), hızla yayılan küresel krizden ağır bir biçimde etkilenmiştir. Euro bölgesinin ekonomik istikrarsızlığı, üye ülkelerin cari açıklarının giderek artması, kamu borçlarının önlenemez yükselişi, büyüme oranların azalması ve ortak para birimi olan Euro’nun işleyişinin aksaması, küresel krizin artık bir Avrupa Krizi’ne haline geldiğinin göstergeleri olarak değerlendirmektedir⁶.

2008 Küresel Ekonomik Krizi’nin ortadan kaldırılması için gelişmiş ülkeler yaygın bir şekilde para ve maliye politikası önlemleri almışlardır. Merkez bankaları miktarsal kolaylaştırmalarla likidite sağlamışlar, hükümetler de harcama artışları ve vergi indirimleriyle açık bütçe politikalarına yönelmişlerdir. Bu politikalar 2011 yılında yeni bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Borçluluk oranlarındaki ve kamu

⁵ Coşkun Can AKTAN, “Devletin Büyümesi ve Devletin Başarısızlığının Anatomisi”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002, ss. 108-110.

⁶ Numan Emre ERGİN, **Hasta Adam Avrupa: Avro Krizi, Avro Bölgesinde Borç Krizi ve Krize Karşı Alınan Tedbirler**, Yapım Tanıtım Yayıncılık, İstanbul, 2013, ss.6-7.

açığındaki artışın düzeltilmesinde önlemlerin yetersiz kalması piyasalarda özellikle bazı ekonomilerde borçların sürdürülebilirliği ile ilgili endişelerin artmasına sebep olmuştur. Bu sefer önlem olarak para politikası ile finansal politikalara ağırlık verilmiştir. Para politikasını tek başına Avrupa Merkez Bankası'nın, maliye politikasını ise her bir üye ülke ekonomi yönetiminin kendi başına yürütmesi bu politika tercihinde belirleyici sebep olarak görülebilir. Tek bir para politikasının uygulanmasının yanında her bir üye ülkeye ait maliye politikasının uygulanması Avrupa'da başlayan ekonomik krizin derinleşmesinin temel etkidir. Krizin derinleşmesinde ve çözümünün giderek zorlaşmasında çok başlılık nedeniyle mali disipline yönelik önlem alınamaması belirleyici olmuştur⁷.

AB içinde krize karşı alınan tedbirler ve kriz sonrası yapılan düzenlemeler istikrarsızlıkları önlemekte yetersiz kalmıştır. Kamu borcu fazla olan ülkeler için, AB üye ülkeleri ve Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından kurtarma paketleri oluşturulmuştur. Bu mali yardımların yanı sıra krize karşı bazı düzenlemeler oluşturulmuştur. Ülkelerin ödemeler dengesinde çıkacak sorunlar için Ödemeler Dengesi Fonu oluşturulmuştur. Krize karşı oluşturulan diğer bir yapı Kredi Havuzu'dur. Kredi Havuzu, bir defaya mahsus olmak ve Yunanistan'a kredi olanaklarının artması amacıyla oluşturulmuştur. Kriz sırasında uygulanan politikaların yeterli olmaması ve istikrarsızlığa çözüm getirememesi nedeniyle Avrupa İstikrar Mekanizması kurulmuş, bu mekanizmaya bağlı olarak da Avrupa Finansal İstikrar Fonu oluşturulmuştur. Üye ülkeler arasındaki rekabet güçlerinin farklı olması hem ülkelerin hem de birliğin genel ekonomisinin iyileşmesini geciktirmektedir. Bu problemlerin önüne geçilmesi amacıyla Almanya ve Fransa tarafından Rekabet Paketi oluşturulmuştur. Daha sonra tüm üye ülkelere kapsamı amacıyla kuralları yumuşatılmış ve Euro Rekabet Paketi adını almıştır⁸.

Çalışmanın amacı, siyasilerin oy maksimizasyonun, bürokratların bütçe maksimizasyonun ve bireylerin çıkar maksimizasyonu düşüncesinin olumsuz etkilerini göstermektir. Bu tip kararlar büyük bütçe açıklarına sebep olmasından dolayı ülkelerin

⁷ Zafer SEZGİN, "Avrupa Borç Krizi'nin İzini Sürmek: Mali Disiplin", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl:12, Sayı:23, İstanbul, 2013, s.82.

⁸ Orhan Akın ERDEN, "Avrupa Borç Krizinin Sebep ve Sonuçları", **T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep, Temmuz -2013, s.2.

ekonomik krizlerle karşılaşması toplumdaki birçok bireyin işsiz kalmasına sebep olmuştur. Küreselleşen günümüz dünyasında kriz bir ülkeyi değil birçok ülkeyi etkilemektedir. Avrupa Birliği Borç Krizi’de birçok ülkeye büyük zararlara sebep olmuştur. Bu nedenle çoğu Avrupa Birliği üyesi ülke Maastricht Kriterleri’ni yerine getirememiştir. Eğer üye ülkeler Maastricht Kriterleri’ni uyabilseydi, birçok olumsuz sonuç önlenmiş olabilirdi.

“Avrupa Birliği Borç Krizi’nin Anayasal İktisat Açısından Değerlendirilmesi” adı verilen çalışmanın birinci bölümünde, anayasal iktisat yaklaşımının kavramını, temel varsayımlarını ve çeşitlerine yer verilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, borç krizi kavramını, 2008 krizinin gelişim süreci ve etkilerini, Avrupa Birliği borç krizinin gelişim sürecini, nedenlerini ve etkilerini, Maastricht kriterlerinin önemini ve AB devletlerinin Maastricht kriterlerine uyumunu ve Avro Bölgesindeki borç krizine karşı öneriler ve müdahaleler yer alacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASAL İKTİSAT YAKLAŞIM

James M. Buchanan anayasal iktisat reformun amacını şu şekilde açıklamaktadır⁹:

“Anayasal-Kurumsal reform içerisinde “kötü” veya “yeteneksiz” olan politikacıların daha “iyi” ve daha “yetenekli” olanlarıyla değiştirilmesi gibi bir öneriye yer yoktur. Anayasal reform içerisinde amaç, ne yönetimde rol alan kimselerin daha iyilerinin seçilmesi ne de onların bu konuda ikna edilmesidir. Anayasal reformun amacı politikacıların uyması gereken kural ve kurumların oluşturulması ve yetkilerinin sınırlarının tespit edilmesidir.”

Anayasal İktisat düşüncesine göre, devletin büyümesine anayasal sınırlamalar getirilmelidir. Kamu harcamalarının artması borçlanmayı ve vergi yükünün artmasına sebep olmaktadır. Devletin artan kamu harcamalarını karşılamak için para basma yolunu seçmesi ise enflasyonun yükselmesine neden olacaktır. Anayasal iktisatçılar, devletin mali ve parasal disiplinin sağlanması için anayasada bazı ekonomik kuralların ve kıstasların olması gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin, kamu harcamaları Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) belirli bir yüzdesini aşmamalıdır ya da kamu harcamalarındaki artış oranı GSYİH'nin artış oranı ile sınırlandırılmalıdır¹⁰.

I. ANAYASAL İKTİSAT KAVRAMI

James M. Buchanan 1960'lı yıllardan bu yana Anayasal İktisat kavramının öncüsü olarak görülmesinin yanında Anayasal İktisat kavramı ilk defa 1984 yılında Washington'da yapılan bir sempozyumda kullanılmıştır¹¹.

Anayasal İktisadın tarihsel temelleri, İngiliz, İskoç ve Amerikan aydınlanmasına kadar uzanmaktadır. Liberal düşüncenin felsefi temellerini oluşturan

⁹ James M. BUCHANAN, “Anayasal İktisat” (Çev. İsmail AKTÜRK), **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat** (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, s.280.

¹⁰ Nami ÇAĞAN, “Kamu Harcamalarının Anayasal-Hukuki ve Ekonomik Sınırları”, **Avrupa Birliği'nde Mali Kriz ve Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu**, İstanbul Kültür Üniversitesi, (Edit. Funda Başaran YAVAŞLAR), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.79.

¹¹ Coşkun Can AKTAN, “Anayasal İktisat ve Kural ve Kurumlar Önemi”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/aktan-kurallar.htm>, (Erişim Tarihi:08.07.14).

İngiliz ve İskoç aydınlanmasının öncüleri John Locke, David Hume, Adam Smith, Fransız aydınlanmasına öncülük eden Montesquieu ve Tocqueville gibi, Amerikan aydınlanmasının öncülerinden James Madison ve Thomas Jefferson gibi bilim insanları anayasal iktisat düşüncesini savunan ve modern anayasanın içerisinde dahil edilmesi gerektiğini savunmuşlardır¹².

Anayasal İktisat yaklaşımının temelinde kamu tercihi teorisi yer almaktadır. Kamu tercihinin gelişmesiyle birlikte anayasal iktisat kavramı ortaya çıkmıştır. Kamu tercihi teorisi, piyasa dışı karar alma mekanizmasının ekonomik analizi ya da, ekonomi biliminin politika bilimine uygulanması olarak tanımlanır. Kamu tercihi teorisi, özellikle 1960'lı yıllarda ortaya çıkan ekonomik problemlere çözüm olarak geliştirilen, öncülüğünü 1986 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi James M. Buchanan'ın yaptığı çağdaş iktisadi yaklaşımlardan bir tanesidir¹³.

James M. Buchanan, kamu tercihi kuramını şu şekilde tanımlamaktadır¹⁴:

“Kamu tercihi teorisi, esas olarak ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş araç ve metotları almakta ve bunları politik sürece ve kamu sektörüne uygulamaktadır. Kamu tercihi, politik karar alma sürecinde rol oynayan aktörlerin; örneğin seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışlarını gözlemlediğimiz veya gözlemleyeceğimiz sonuçların bileşimi ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır”.

Anayasal iktisadı, James M. Buchanan, şu şekilde tanımlamaktadır¹⁵:

“Anayasal iktisat; zıt ve benzer yönleri ortaya koyan karşılaştırmalar yaparak, ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal, kurumsal, anayasal kural setlerinin, yani ekonomik ve politik birimlerin normal tercihlerinin yapıldığı çerçeveyi belirleyen kuralların işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışır”.

---

¹² AKTAN, a.g.m.. <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/aktan-kurallar.htm> (Erişim Tarihi:08.07.14).

¹³ Ramazan GÖKBUNAR, “Kamu Finansmanında Demokratikleşme ve Ekonomik Anayasa Önerisi ”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1997, s.2.

¹⁴ James M. BUCHANAN, **Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat** (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, s.1.

¹⁵ BUCHANAN, a.g.m. (Çev. İsmail AKTÜRK), 1991 s.282.

Kıscacası, anayasal iktisat kavramı, devletin güç ve yetkilerinin nasıl sınırlandırılabilirliğini ve nasıl sınırlandırılması gerektiğini araştıran bir disiplin türüdür. Anayasal İktisadın temel amaçları ise mali ve parasal disiplini sağlamak, siyasetçilerin seçim ekonomisi ve popülist politikalar uygulamalarını önlemek, devletin sınırlandırılması ile bireylerin iktisadi hak ve özgürlüklerini korumak ve garanti altına almaktır¹⁶.

Anayasal iktisat teorisi devletin bireylere can ve mal güvenliğini sağlmasına karşılık, politikacıların hak ve özgürlüklerine özellikle sınırsız güç ve yetkilerine karşı ne tür sınırlamalar getirebileceği ve bu sınırlamaların neler olabileceği üzerinde tartışmaktadır¹⁷. Kısaca anayasal iktisat, “Devlet ne kadar gereklidir?” sorusuna cevaplar arayan ekonomi felsefesidir¹⁸. Ordo-liberalciler* de devletin sorumlulukların yeniden organize edilmesini ve sorumlulukların sınırlandırılmasını iddia etmişlerdir¹⁹.

Anayasal İktisadın temel amacı, politik iktidarın ekonomik konularda düzenleme yetkisini sınırlamaktır. Bir başka deyişle, hangi oy çokluğu ile gelirse gelsin, politik iktidarın ekonomik alanda yapabilecekleri, ancak anayasada ekonomik olarak sınırları belirlenmiş şekilde kalacaktır. Örneğin; politik iktidarın para arzını ne kadar arttırabileceği, hangi vergileri ve ne oranda alabileceği, kimlere ve ne ölçüde transfer önerilerinde bulunacağı, dış ticareti hangi yöntemlerle ve hangi oranda düzenleyebileceği gibi pek çok konuda anayasal kurallar belirlenecek ve politik iktidarın bu kurallara uygun davranması istenecektir. Bu nedenle 1929 Büyük Ekonomik Buhranından bu yana Keynesyen iktisadın etkisi ile ekonomide devlet

¹⁶ Ayşe GÜNAY ve Ahmet ÖZEN, “Avrupa Birliği’nde Mali Disiplinin Sağlanmasına Yönelik Maastricht Kriterlerinin Anayasal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2002, s.74.

¹⁷ Mustafa SAKAL ve İsmail KİTAPÇI, “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Yeni Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, **Sosyoekonomi Dergisi**, Ankara, 2009-2, s.38.

¹⁸ AKTAN, a.g.m., <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/aktan-kurallar.htm> , (Erişim Tarihi:08.07.14).

*Ordoliberalizm, Walter EUCKEN, Franz BOHM, F. MEYER, K.Paul HANSEL, Wilhelm ROPKE, Alexander RUSTOW, Leonard MILKSCH ve diğer bazı ekonomislerin görüşlerini uzun yıllar ORDO adını taşıyan bir dergi vasıtasıyla yayınlamışlardır. Böylece ordoliberalizm adı verilen bir akım ortaya çıkmıştır.Ordo-liberaller hem merkezi planlamayı hem de laissez faire ilkesini kabul etmemektedirler. Serbest piyasanın sosyolojik, ekonomik ve ahlaki bakımlardan kendi kendine işler olmadığını iddia etmektedirler. Ordo-liberalleri piyasa ekonomisine fonksiyonel işlerlik kazandırmak için devletin düzenleyici kararlar almasını ve uygulamasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Ordo-liberalleri “serbest piyasa ekonomisi” kavramı yerine “sosyal piyasa ekonomisi” kavramını kullanmayı tercih etmektedirler. Stephen PADGETT, William E. PATERSON ve Gordon SMITH, **Developments In German Politics 3**, Duke University Press, 2003,s.126. Christian L. GIOSSNER, **The Making of the German Post-War Economy: Political Communication and Public Reception of the Social Market Economy after World War Two**, Tauris Academic Studies, 2010, s.11-12.

¹⁹ TUORI, a.g.m., s.5.

müdahalesi gittikçe artarak yoğunlaşmış ve toplum tarafından bu müdahale benimsenerek adeta vazgeçilemez bir koşul haline getirilmiştir. Bu sebeple artık, içinde bulunduğumuz yüzyılda ekonomik anayasaların, toplumların hem kültürel ve hem de gelişmişlik farklarını dikkate almakla birlikte, bütün çağdaş demokrasilerde, tıpkı siyasal anayasalar gibi, yerleşmiş üst kurallar haline gelmesi çağdaş toplumların hedefi olmalıdır²⁰.

Anayasal iktisat akımı, bir bakıma politik mekanizma veya kurumların iktisadi faaliyetlerin toplam arz ve talep üzerindeki etkilerini konu alan bir akımdır²¹. Anayasal iktisat teorisi, politik karar alma sürecinde rol alan aktörleri (politikacıları, bürokratları, seçmenleri, baskı ve çıkar gruplarını) belli sınırlamalar dahilinde faydalarını maksimize etmeye çalışan bireyler şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sebeple, özel bir işte karlarını maksimize etmeye çalışan bir girişimciyle, görevinde mümkün olduğunca uzun süre kalmak isteyen politik yönetici arasında fark yoktur²².

Anayasal iktisat ile siyasi iktidarlara; para arzı, faiz oranı, döviz kuru, asgari ücret, vergileme, harcama, yatırımlar, transfer ödemeleri, gelir dağılımı vb. ekonomik konularda, diledikleri gibi hareket edemeyeceklerinin öğretilmesi gerekmektedir²³. Bu şekilde siyasi iktidarın keyfi harcamaları önlenecektir. Siyasilerin keyfi harcamaları arttıkça bireyler üzerinde vergi yükleri artmaktadır. Bu da toplumu olumsuz etkilemektedir²⁴. Çünkü toplumdaki gelir dağılımını etkilemektedir. Mükellefler devletin keyfi harcamalar yaptığını düşünülürse, devlete olan güven azalır bu nedenle vergi kaçırma eğilimi artmaktadır²⁵. Ayrıca, yapılan bu harcamalar borçla karşılanırsa, gelecek nesillere bir vergi yükü yükler. Bu da gelecekte borç ve faiz ödemelerinden dolayı GSYİH etkilenmesine sebep olur.

---

²⁰ Ayşe GÜNAY, **Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, T.C.Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, Ümit Ofset Matbaacılık, 2007, s.131.

²¹ Robert B. JR. EKELUND ve Robert F. HEBERT, **A History of Economic Theory and Method**, Sixth Edition, McGraw-Hill, INC, Londra,1997, s. 596,

²² Nazım ÖZTÜRK, “Anayasal İktisat Çerçevesinde Demokrasiyi Yozlaştıran İktisadi Etmenler”, **Amme İdare Dergisi**, Cilt 37, Sayı 3, Eylül 2004, s.20.

²³ GÜNAY, a.g.e., s.131.

²⁴ İhsan GÜNAYDIN, “Türkiye’de Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensel İlişkiler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, 2000, C.5, S.1, s.60.

²⁵ İhsan Cemil DEMİR, **Türkiye’de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)**, Dora Basım-Yayımlar Dağıtım Ltd. Şti., Afyonkarahisar, 2013, s.104.

II. ANAYASAL İKTİSADIN TEMEL VARSAYIMLARI

Anayasal İktisat hakkında en dikkat çekici çalışmalar Buchanan tarafından yapılmıştır. Kamu ekonomisinin zaman içinde büyümenin önlenmesi için anayasalarda mali kuralların oluşturulması gerektiğini savunmuştur²⁶. Anayasal İktisat yaklaşımının, özellikle liberal düşüncelerden yola çıkılarak ortaya konulan bir yaklaşım olduğu ortadadır. Bu nedenle de liberal iktisat ve siyasal kuramın temel prensipleriyle de örtüşmektedir. Bu prensiplerin başında, liberal teorinin en temel unsuru olan bireycilik gelmektedir. Diğer prensipler ise, bireyin sürekli kendi çıkarlarını önde tutan davranışlarına işaret eden rasyonalite varsayımı ve siyasal mübadele varsayımıdır²⁷.

A. Metodolojik Bireycilik İlkesi

Toplumda bütün iktisadi ve sosyal kararlar bireylerin seçimlerine göre belirlenmektedir. Kamu kurumları ve teşebbüsleri kısaca devleti oluşturan organların kararları temelde bireylerin seçimlerinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Anayasal iktisat politikanın iktisadi analizini yaparken, bu kavramdan hareketle kamu ekonomisinde alınan kararların özel ekonomide olduğu gibi tamamen bireyin tercihlerine bağlı olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır²⁸.

Bireycilik düşüncesine John Locke, Bernard Mandeville ve David Hume gelişimine ciddi katkılarda bulunmuşlardır. Ayrıca Jesiah Tucker, Adam Ferguson ve Adam Smith'in çalışmaları bireysellik düşüncesinin gerçek boyutuna ulaşmıştır²⁹. Kenneth Arrow da metodolojik bireyciliğin temelinde sosyal yapının en küçük yapıtaşı olarak bireyin olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla birey kimyada ki atomlara benzer olarak görülebilir. Arrow bireyin düşünceden hareketle toplumda kurmuş olduğu ilişkilerin, kendi kişisel kuralları, yetenekleri ve varlığı dahilinde şekillendiğini ileri sürmüştür³⁰.

---

²⁶ Kemal ÇELEBİ, **Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesimi Büyüklüğü Sorunu**, Emek Matbaası, 2.baskı, s.159.

²⁷ Vural Fuat SAVAŞ, **Anayasal İktisat**, TAKAV Matbaacılık, İzmir, 1993, s.42.

²⁸ AKTAN, a.g.m., 2002, s.5.

²⁹ M.Umut TOSUN, "Mali Sorunlara Yeni Bir Yaklaşım : Anayasal İktisat Teorisi", **Ekodialog**, (<http://www.ekodialog.com/Makaleler/anayasal-iktisat-teorisi.html>), (Erişim Tarihi: 10.07.14).

³⁰ Kenneth J. ARROW, "Methodological Individualism and Social Knowledge", **The American Economic Review**, Vol. 84, Issue 2, 1994, s.3.

Hükümeti oluşturan kurum ve kuruluşların kararları, temelde bireylerin tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumda tüm ekonomik ve sosyal kararlar fertsel tercihlere göre belirlenir. Devletin organik kurumlarının bir seçimde bulunması mümkün değildir³¹. Buchanan'a göre, sadece bireyler seçimde bulunur ve tercihleri uygulamaya çalışır. Anayasal iktisat varsayımı metodolojik olarak bireyseldir ve politik karar alma sürecinde rol oynayan bireyleri ve bunların davranışlarını incelemeye çalışmaktadır³².

Jeremy Bentham da toplumun tek tek bireylerden oluşan hayali bir kütle olduğunu, bu bireylerin onun üyeleri olduğu kadar kurucu unsurları da olduklarını ileri sürmüştür. Çünkü Bentham'a göre toplumun çıkarı, toplumu oluşturan bireylerin çıkarları toplamıdır. Bu bireyci yaklaşıma karşın Bentham güçlü bir kamu yararı anlayışına sahip olmuştur ve kamusal kaynakların bazılarının çıkarları için kullanılmasını eleştirmiştir. Örneğin, Bentham, diğer insanların mutlu olmadığı bir toplumda insanın sürekli bir biçimde mutlu olamayacağını ileri sürmüştür. Bentham, insanın en çok kendi mutluluğunu istediğini bunun aksini düşünmenin de mümkün olamayacağını belirterek, hedonist bir ahlak anlayışının olduğunu belirtmiştir³³.

Yasa koyucular ve devletin de bu süreçteki görevi, mümkün olduğunca çok sayıda insanın çıkarlarına ve dolayısı ile mutluluğuna hizmet edecek görevlerini yerine getirmesidir. Bentham'ı izleyen bireyci liberal teorisyenler onun belirttiği düşüncelerden yararlanarak liberal iktisadi teoriyi geliştirmişlerdir. Liberal iktisadi anlayış politik ve toplumsal yapı ile de yakın ilişki içerisinde olmalıdır. İktisadi özgürlükler ancak politik özgürlüğün olduğu bir ortamda anlam taşıyacaktır. Sonuç olarak, Bentham, bireyin çıkarlarının toplumun çıkarlarıyla örtüştüğünü ve tek tek bireysel çıkar ve yararın sağlanmasının kamusal faydayı da artıracığını belirtmiştir³⁴.

Bu bağlamda bireyci liberal teorisyenler ortak yarar ve bireylerin hepsinin toplamından oluşan bir genel irade kavramına karşı çıkmış böyle bir varsayımın bireyin özgürlüğünü ortadan kaldıracığını ve devletinde daha fazla otorite yolunu açacağını ileri sürmüşlerdir. Kamu yararı ve ortak çıkar kavramı gerçekleşmesi mümkün olmayan

---

³¹ AKTAN, a.g.m., 2002, s.5.

³² BUCHANAN, a.g.m. (Ç: İsmail AKTÜRK), 1991, s.288.

³³ Jeremy BENTHAM, **Yasamanın İlkeleri** (Çev. Barkın ASAL), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss.22-23.

³⁴ BENTHAM, a.g.e., ss.2-3.

bir durumdur. Asıl olan bireyin çıkarıdır çünkü birey ancak kendisi için en iyi olanı yine kendisi belirleme yetkisine sahip olmalıdır³⁵.

Ortak çıkar ise, bireylerin farklı çatışan çıkarlara sahip olmasından dolayı gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Siyasal sistemin, halkın bütününe yarar sağlayan bir kararı oluşturması çok düşük bir olasılıktır. Çünkü toplum, birbirinden farklı kazançlara sahip bireylerden oluşmuştur. Bentham gibi faydacı düşünürler, bireysel çıkarların maksimize edilmesinin dolaylı olarak kamu yararı düşüncesine hizmet edeceğini iddia etmişlerdir. Kısacası piyasada da politikada da, ortaya çıkan sonuçları koyan tek olgu bireydir. Bunun dışında herhangi bir varlık söz konusu değildir. Bireycilik, kamusal tercihlerde temel unsurdur ve eğer bireyler için fayda oluşmuyorsa, toplum içinde faydası olacağı düşünülemez³⁶.

B. Bireysel Rasyonellik ve Ekonomik İnsan İlkesi

Kamu Tercihi düşüncesine göre bireyler, rasyonel ve mantıklı tercihlere sahiptirler. Bireyler, kolektif karar alma sürecinde, piyasa ekonomisinde olduğu gibi rasyonel seçimler yaparak, faydalarını maksimize edecek tercihlerde bulunurlar. Kısacası, özel ekonomide olduğu gibi kamu ekonomisinde de “homo economicus” yani özel çıkar maksimizasyonu ilkesi geçerli olmaktadır. Bu bakımdan, kamu tercihi teorisi, kamu ekonomisinde temel amacın “kamu çıkarı” veya “toplumsal çıkarı” maksimize etmek olduğu düşüncesini reddetmektedir³⁷.

Homo economicus, iktisat teorisinin temelini oluşturmaktadır. Klasik iktisatçılar, kaynakların kıt ve ihtiyaçların sonsuz olduğu kavramı altında, kaynak sınırlaması ile birleştirip fayda maksimizasyonu kavramını geliştirmişlerdir. Buna göre rasyonel davranan birey, sınırlı kaynak şartı altında elde edeceği faydayı maksimize etmeyi amaçlayan bireydir³⁸.

Adam Smith'e göre özel çıkar maksimizasyonu kendi kişisel çıkarlarını maksimize ederken aynı zamanda toplumsal çıkarı da maksimize eder. Adam Smith

³⁵ SAVAŞ, a.g.e., 1993, ss.42-43.

³⁶ Hakkı ODABAŞ, “James M. Buchanan’ın Politik İktisada Katkıları: Kamu Tercihi Teorisi”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Ankara, 2002, ss.391-392.

³⁷ AKTAN, a.g.m., 2002, s.5.

³⁸ Yeltekin KAYABAŞI, “Politik Yozlaşmaya Çözüm Olarak Anayasal İktisat” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı**, 2005, Adana, s.71.

Milletlerin Zenginliği adlı eserinde bireylerin çıkar maksimizasyonu hakkında Şu rneği vermiŐtir³⁹:

“...yemeğimizi kasabın, biracının ya da fırıncının yardım severliğinden değil, onların kendi çıkarlarını gözetmesi ile elde ederiz. Onların insancılıklarına değil, bencilliklerine sesleniriz ve hiçbir zaman kendi ihtiyaçlarımızdan değil, onların kazançlarından söz ederiz.”

Antony Downs'ta Adam Smith'e benzer bir görüş bildirmiŐtir. Downs'a göre bazı oy verenler bir partinin seçimlerini kazanması isterler çünkü o partinin politikaları oy verenler için en fazla yararı sağlayacaktır. Diğer partilerin politikaları o oy verenler için yeteri kadar yarar sağlamayacağı düŐündükleri için diğer partilere oy kullanmayı tercih etmezler⁴⁰.

Bireyler X,Y,Z sepetlerinden X'i Y'ye, Y'yi Z'ye tercih ediyorlarsa; X'i Z'ye tercih edecekleri varsayılmaktadır. Yani ekonomistler, bireylerin piyasadaki alternatif mal sepetleri arasında sıralama yapabildiklerini ve bu sıralamanın da geçiŐken olduğunu varsayarlar. O zaman bireylerin seçimlerinin tutarlı olması durumunda, çoğu aza tercih etmelerinin rasyonel olduğu söylenebilir. Anayasal iktisat varsayımı, bütün kolektif hareketlerin iktisadi boyuta dönüŐtürülebileceđini varsayar. Bu durum dikkate alındığında, fert rasyonelliğini piyasada olduğu gibi politik karar alma sürecine de geniŐletebilme imkanı doğar. O halde piyasada olduğu gibi, kişilerin karar alma sürecinde de alternatifleri sıralayabildiğini ve bunların geçiŐken bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Yani, bireyler kendi fayda fonksiyonları tarafından atfedilen sıralamada en fazla kazancı sağlayacak tercihi seçebilecekleri varsayılmaktadır. Dahası piyasada olduğu gibi, bireyler kamusal mal sepetlerini de sıralandığı varsayılmaktadır⁴¹.

Özel ekonomide tüketicisi fayda maksimizasyonunu üretici ise kar maksimizasyonunu amaçlamaktadır. Kamu ekonomisinde karar alma sürecinde seçmenler kendilerine en fazla ekonomik olarak hizmeti sunacak olan siyasal parti için oylamada bulunurlarken; siyasal partiler ise kendilerine en çok oyu kazandıracak ve böylece yeniden seçilmeyi garanti edecek ekonomik programı sunmaya zen

---

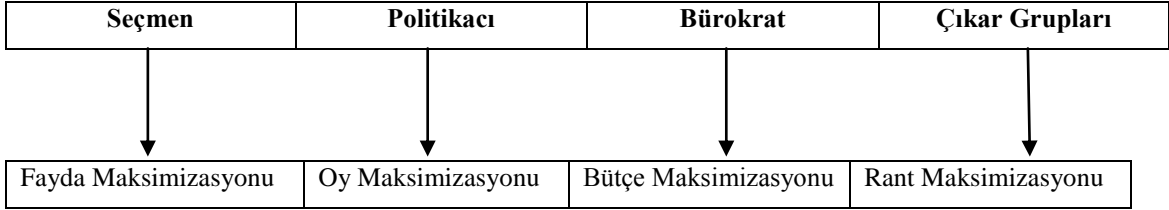
³⁹ Adam SMITH, **An Inquiry Into The Nature and Causes of The Wealth of Nations**, A Penn State Electronic Classics Series Publication, Pennsylvania, 2005, s.19.

⁴⁰ Antony DOWNS, “ An Economic Theory of Political Action in a Democracy”, **The Journal of Political Economy**, Vol.65, Issue 2, 1957, s.139.

⁴¹ James M. BUCHANAN, “The Domain Of Constitutional Economics”, **Constitutional Political Economy**, Vol.1 No.1, 1990, s.11.

göstermektedirler. Yani, politik karar alma sürecinde, seçmenler kamusal mallardan sağlanacak faydayı, politikacılar ise politik karlarını maksimum düzeye çıkarmaya amaçlamaktadırlar⁴².

Şekil 1: Siyasi Aktörlerin Fayda Maksimizasyonları

Kaynak: Ahmet EFE, “Türkiye Ekonomisinin Anayasal İktisat Açısından Analizi” , **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Master Programı** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 1999, s.40.

Siyasetin içinde bulunduğu rekabet ortamı, politikacıyı davranışlarını, devamlı olarak oy kaybı ve kazancı yönünden değerlendirmeye itmektir. Eğer bir politikacı, oy kazandırıcı politikaları; etik olmadıkları veya üretken olmadıkları gibi gerekçelerle desteklemekten kaçınırsa, bir başka politikacının bunları destekleyeceğini ve getireceği oyları elde edeceğini ve dolayısıyla kendisi yerine seçimi kazanacağını bilir. Bunun içindir ki siyasi rekabet, toplumsal değerlendirmelere yatkın bir siyasetçiyi dahi, karar alırken oy hesabı yapmaya zorlar. Kazanç motifinin bırakılması bir firmayı piyasanın dışına atarsa, oy hesabının ihmali de bir politikacıyı siyasetin dışına iter. Kazanç da, oyu da kazanmanın en kolay yolu vatandaşlar ne istiyorsa onu vermek veya veriyor görünmektir⁴³.

Seçmen ise, kamu hizmetleri piyasasının talep edeni konumundadır. Piyasada mal talebi söz konusu olduğunda sadece gelirini göz önünde tutan seçmen, kamu hizmetleri talebinin gerçekleşmesi için geliri yanında, oy verme, kulis yapma ve çeşitli organizasyonlar kurup, baskı yapma gibi çeşitli yöntemlere başvurur. O halde, bir seçmen kime oy vereceğini nasıl karar verir? Bu kararın oluşmasında birçok faktörün etkisi vardır. Adayın televizyondaki görüntüsü, dürüstlüğü, kitlelerle iletişim kurabilme becerisi gibi çeşitli unsurlar farklı düzeylerde, politikacının seçilme şansını

⁴² KAYABAŞI, a.g.t., s.50.

⁴³ Mustafa SAKAL, “Kamu Ekonomisi Teorisinin Gelişmesinde Kamu Tercih Teorisinin Etkisi”, s.7. http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/sakal-kamu-ekonomisi-teorisi.pdf, (Erişim Tarihi:14.07.2014).

etkilemektedir. Ancak, bütün bunların yanında, kişisel çıkar beklentisi seçmeni, seçeceği adaydan belli beklentiler içine girmesine neden olmaktadır. Bir adayın, seçmen için yapabilecekleri ne kadar çok ve bunların seçmene maliyeti ne kadar az ise, adayın seçilme oranı da o kadar artmaktadır. Bu nedenle, diğer hususlar aynı kalmak koşuluyla, seçmenler kendilerine, en düşük maliyetle; en çok devlet hizmeti, toplumsal mal ve transfer faydaları sağlayacak olan siyasetçiyi destekler⁴⁴.

Siyasal süreçte rol alan bürokratin amacı ise, büro maksimizasyonudur. Bürosunun büyümesi, hizmet alanının genişlemesi ve üretim hacminin artması bütçesinin büyümesiyle oluşmaktadır. Niskanen'in belirttiği gibi memurların davranışları piyasa koşullarında olmamasına rağmen, piyasa ilişkilerinde bireyci rasyonelitesine dayanmaktadır. Bütçe maksimizasyonu isteğindeki amaç büroya süreklilik, bürokrata prestij, statü, maaş ve diğer yan faydalar şeklinde yansıtacağı için bürokratin siyasal süreçte kararını etkilemektedir⁴⁵.

Baskı ve çıkar grupları, lobicilik yaparak karar alma sürecinin kendi istedikleri yönde olması için çalışırlar. Yani baskı grupları, karar alma sürecinin aktörlerini çeşitli yöntemlerle etkileyerek fayda sağlamaya çalışmaktadır⁴⁶. Anayasal iktisat literatürüne gibi ifade edilirse, rant kollamaya çalışmaktadır⁴⁷.

Anayasal İktisat Teorisi'ne göre, toplumsal tercihlerde tıpkı özel tercihlerde olduğu gibi özel çıkar eğilimi geçerlidir. Politik karar alma sürecinde rol alan aktörlerin çıkarlarını ençoklamaya çalışmaları⁴⁸;

- Seçmenlerin fayda ençoklaması,
- Siyasal partilerin oy ençoklaması,
- Bürokratların bütçe ençoklaması,
- Çıkar ve baskı gruplarının rant ençoklaması,

peşinde koşmaları “maximand” ilkesi olarak adlandırılmaktadır.

C. Politik Mübadele İlkesi

Anayasal İktisat Teorisi'nde, siyasi karar alma mekanizmasının aslında siyasi süreçte yer alan aktörler arasındaki bir siyasi mübadele olduğu görüşü olarak kabul

---

⁴⁴ SAKAL, a.g.m.,s.9.

⁴⁵ William A. NISKANEN, **Bureaucracy and Representative Government**, Chicago:Adline Atherton, 1971, New Jersey, Reprinted:2007, s.48.

⁴⁶ Ramazan GÖKBUNAR ve Halit YANIKKAYA, **Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme**, Odak Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.65.

⁴⁷ KAYABAŞI, a.g.t., s.50.

⁴⁸ AKTAN, a.g.m., 2002, ss.5-6.

edilmektedir ve bu görüşe “catallaxy” olarak isimlendirilmektedir⁴⁹. Siyasete mübadeleci yaklaşım, bireylerin ekonomik ilişkilerde olduğu gibi siyasi ilişkilerde de kendi özel çıkarlarına göre hareket ettikleri şeklinde tanımlanabilir. Gerek ekonomik, gerekse siyasi ilişkilerin iki veya daha fazla kişinin etkileşimi ile oluştuğu gerçeğinden hareketle, siyasette de tıpkı ekonomide olduğu gibi dikkate alınması gereken unsurdur⁵⁰.

Siyasi mübadele yaklaşımı, basit ve karmaşık mübadelelerin sonuçlarını gündeme getirir. Basit mübadele, iki malın iki kişi arasındaki değiş tokuşu anlamına gelmektedir. Karmaşık mübadele ise, iki malın iki kişi tarafından değiş tokuş edilmesini aşan bir sözleşme sürecini içerir. Karmaşık mübadelede, bireyler arası gönüllü sözleşmeler söz konusu olmaktadır⁵¹.

Siyasi karar alma sürecinde ise bireyler arasında karmaşık bir mübadele söz konusudur. Bu yapı içerisinde bireyler, piyasa sürecinde elde edemedikleri faydaları kolektif olarak elde etmeye çalışırlar. Bireysel çıkarın olmadığı yerde başka bir çıkar söz konusu olmamaktadır. Piyasa sürecinde bireyler elmalar ile portakalları aralarında mübadele ederek kendi faydalarını artırmaya çalışırlar. Kolektif süreçte ise piyasadan temin edemeyecekleri bazı kamusal mal ve hizmetleri maliyetlerine katlanmak kaydıyla kendi aralarında kararlaştırdıkları bir sözleşme ile değiştirmeye çalışmaktadırlar. Buchanan’ın “Bireysel çıkarın mevcut olmaması halinde başkaca bir çıkar da söz konusu değildir” düşüncesi siyasi mübadelenin ekonomik birey tipolojisi ile birlikte işlediği varsayımını vurgulamaktadır⁵².

Ekonomik mübadele, siyasi mübadeleden iki nedenden dolayı daha karmaşıktır. İlk olarak; siyasi mübadele kurulu bir anayasal düzen içerisinde gerçekleşir. Ticaret yapmak, mülk edinmek ve kaynakları kontrol etme hakları yasal bir ortam çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu ortamda aynı zamanda devletin gücüne bazı sınırlamalar koyulmuştur. İkinci olarak ise; siyasi mübadele, bu yasal kurumsal çerçeve içinde ve toplumdaki tüm kişileri ilgilendiren bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir⁵³.

Anayasanın mali ve iktisadi alanı ilgilendiren hükümlerinin yeni bir bakış açısı ile ele alınması halinde siyasal iktidarların oy odaklı kararlarına bir sınırlama

---

⁴⁹ AKTAN, a.g.m., 2002, s.6.

⁵⁰ BUCHANAN, a.g.m., 1990, s.14.

⁵¹ James M. BUCHANAN, **Liberty, Market and State - Political Economy in The 1980s**, New York University Press, New York, 1986, s.21.

⁵² AKTAN, a.g.m., 2002, s.6.

⁵³ KAYABAŞI, a.g.t., s.52.

getirilebilecektir. Bu tür düzenlemeler, politik kültür ve rekabette sorumlu davranış modelinin gelişimine de katkı sağlayacaktır⁵⁴.

Buchanan; çağdaş iktisadın, uygulamalı matematiğe dönüştüğünü ve bu yüzden gerçek dünya ile iplerinin koptuğunu, bunun sebebinin de iktisadın sadece sınırlamalar karşısında yapılacak maksimize problemi ile ilgilenmesi olduğunu ileri sürmüştür. Buchanan'a göre iktisatçılar piyasa değişimi üzerinde yoğunlaşmalı, karar alma mekanizmasının adem-i merkezileşmesini, ferdin üstünlüğünden hareketle demokratik yapıların oluşumunun sağlanması arasındaki ilişkileri öğretiyor ve çalışıyor olmalıdır. Fakat iktisatçılar, kıtlığın statik ortamı ve matematiksel göstergeler içerisinde boğulmaktadır⁵⁵.

Buchanan'a göre eğer iktisat mübadele bilimi olarak kabul edilirse, iktisat kavramının tek gerçek ilkesi olan "kendiliğinden oluşan düzen" veya "kendiliğinden sağlanan koordinasyon" ilkesini beraberinde getirecektir⁵⁶. Yani siyasete bir mübadele olarak bakan bu yaklaşım, ekonominin politizasyonuna engel olacak görüşü de beraberinde getirmektedir. Devletin ekonomik hayatta yaptığı her müdahale, aslında bireyler arası kendiliğinden bir düzen veya koordinasyon oluşturması beklenen piyasa güçlerinin çalışmasını sekteye uğratmaktadır⁵⁷.

Eğer ekonomi bilimi, A. Smith'in zamanında olduğu gibi bireyler arası gönüllü mübadeleyi esas alırsa, bu müdahaleler de ortadan kalkmış olacaktır⁵⁸. Gönüllü değişimlerinin, zora dayalı değişmeyi ikamesi ve onun yerini alması gerekir. Bu şekilde bir dönüşüm, teknik olarak mümkün olduğu gibi maliyeti de katlanılmaz değildir. Bundan dolayıdır ki Anayasal İktisat teorisyenleri, sorunlara piyasa tipi çözümler önermekte ve politik iktidarın adem-i merkezileşmeye yönelmesi lehinde tavır almaktadırlar⁵⁹. Bu durumun iktisat için olduğu kadar siyaset için de önemi vardır. Çünkü siyasete karmaşık bir mübadele olarak bakıldığı zaman, bireyler arası etkileşim söz konusu olur. O halde bir piyasanın işleyişini düzeltmek için, ortaya çıkan sonuçları

---

⁵⁴ TİSK, "Anayasa'nın Temel Esasları ve Mali Ekonomik Hükümlerine İlişkin Görüş ve Öneriler", **Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Ekonomik Anayasa Raporu**, 2011, s.13.

⁵⁵ BUCHANAN, a.g.e.,1986, s.262.

⁵⁶ BUCHANAN, a.g.m. (Çev. İsmail AKTÜRK), 1991, s.284.

⁵⁷ Mustafa Burak FIRAT, "Anayasal İktisat Teorisi Ve Önerilerinin Türkiye İçin Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı**, Kayseri, 2008, s.31.

⁵⁸ James M. BUCHANAN, "Pozitif Kamu Tercih Teorisi ve Normatif Temelleri", **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN, Çev. Coşkun Can AKTAN), Ankara, 2002, ss.68-69.

⁵⁹ BUCHANAN, a.g.e., 1986, s.22.

değiştirmek yerine seçmenin, siyasetçinin ve bürokratin uyması gereken kuralları değiştirmek gerekir⁶⁰.

Siyaset, siyasi süreç içerisinde oynanan ve sınırlarının belli olmadığı bir oyundur. Bu oyunu geliştirmek ve daha adaletli bir hale getirmek için; siyasi süreç içerisindeki ilkeleri geliştirmek veya reforma tabi tutmak gerekmektedir. Anayasal İktisatçılar, siyasi sürecin geliştirilmesini, güç ve yetkilerini kamu yararı için kullanacak üstün ahlak sahibi temsilcilerin seçilmesi olarak görmemektedir. Burada önemli olan, ortaya iyi bir oyunun çıkabilmesi için oyunun kurallarının konulması ve çok iyi belirlenmesi gerekmektedir⁶¹.

Gerek siyasi süreçte gerekse ekonomik ilişkilerde oyunun kuralları net bir şekilde tanımlanmamışsa bu durum, siyasi ve ekonomik anlamda pek çok yozlaşmaları beraberinde getirecektir. Siyasi ve ekonomik yozlaşmaların kaynağı; yasal-kurumsal-anayasal çerçevenin ve gönüllü mübadelenin göz ardı edilmiş olmasıdır. Siyaset, siyasi karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin özel çıkar dürtüsüyle hareket ettikleri karmaşık bir mübadele şeklidir. Anayasal İktisat teorisi bu karmaşık durumların söz konusu olduğu zora dayalı mübadele şeklinin, yasal ve anayasal kurullarla yeniden şekillendirilip gönüllü mübadele biçimine dönüştürülebileceğini savunmaktadır. Ancak bu şekilde, siyasi karar alma sürecinde kuralsızlığın neden olduğu siyasi ve ekonomik yozlaşmanın, sosyo-ekonomik maliyeti minimize edilebilir⁶².

III. EKONOMİK ANAYASA

Anayasa siyasi iktidarın; parlamento, hükümet ve bürokrasi; bireyleri hangi kurallara göre ve hangi kurumlar eliyle yöneteceğini belirleyen toplumsal uzlaşma metni olarak tanımlanabilir⁶³.

Ekonomik anayasa, başta devletin zor kullanma gücünü en belirgin şekilde kullandığı vergileme ve emisyon konuları olmak üzere, ekonomik yaşamın çeşitli alanlarına yaptığı müdahalelerin ve bu yolla insan davranışlarına getirdiği kısıtlamaların

---

⁶⁰ FIRAT, a.g.t., s.31.

⁶¹ James M. BUCHANAN, “Kamu Tercih Yaklaşımı” (Çev. Mehmet TOSUNER), **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat** (Yayın Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akıselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, ss. 34-35.

⁶² KAYABAŞI, a.g.t., s.53.

⁶³ Niclas BERGGREN, “Essays In Constitutional Economics”, **Stockholm School Of Economics Efi, The Economic Research Institute** (A Dissertation for the Doctor's Degree in Economics), Stockholm, 1997, s.1.

nelere olması gerektiğini belirler. Anayasal İktisat'ın pozitif ve normatif yönden değerlendirdiği çeşitli anayasal sınırlamalar yardımı ile de belli bir toplumun belli bir dönemdeki iktisadi durumu dikkate alınarak yapılacak sınırlama tercihleri ile, o toplumun ekonomik anayasası oluşturulur⁶⁴.

Küresel dünyada piyasalar anayasaların belirlediği sınırlar içinde faaliyet gösterdiği için anayasalardan etkilenmektedir⁶⁵. Ekonomik anayasalarda ekonomik düzenin hukuki çerçevesini oluşturan kural ve kurumlar anayasal hükümler haline gelir ve politik iktidarın bu kuralları yok saymasının önüne geçilir. Diğer bir ifadeyle ekonomik anayasa ile devletin ekonomik güç ve yetkilerinin anayasal normlarla sınırlandırılması sağlanmaktadır⁶⁶.

Ekonomik anayasa somut kurallar bütünüdür. Anayasalarda soyut kavramlara yer verilmesi ekonomik anayasa felsefesiyle bağdaşmaz. Stefan Collignon'ın görüşüne göre ekonomik anayasa politik iktidarı sınırlamaktan çok politik iktidarın ekonomik konularda sınır tanımayan icraatlarına kısıtlama getirerek küresel dünyada son zamanlarda sıklıkla ortaya çıkan krizlere karşı bir “anayasal sübap” etkisi yaratır. Kısacası, günümüzün çağdaş anayasalarında ekonomik hükümler en az siyasi hükümler kadar önemlidir⁶⁷.

Anayasalarda iktisadi ve mali hükümlerin yer alması karşılaştırmalı hukukta da oldukça yaygın bir uygulamadır. Başta Alman Anayasası olmak üzere, Portekiz, İspanya, İtalya, Yunanistan, İsviçre, Polonya, Fransa gibi demokratik ülkelerin anayasalarında da iktisadi hükümlerin yer aldığı görülmektedir⁶⁸.

Anayasal iktisatçılar, devlet yetkilerinin anayasal düzeyde sınırlanmaması halinde devletin harcamalarının giderek büyüyeceğini ve bunun sonucunda ekonomik ve siyasi yapının giderek yozlaşacağını ve demokrasinin zarar göreceğini savunmaktadırlar. Ekonomik anayasada yer alan başlıca iki konuya ilişkin hukuksal normların nasıl olması gerektiğini teorik olarak inceler⁶⁹;

---

⁶⁴ BERGGREN, a.g.t.,s.2.

⁶⁵ Charles K. ROWLEY, “Introduction: The Relevance of Public Choice for Constitutional Political Economy”, **Public Choice**, Vol.90, No.1/4, 1997, s.2.

⁶⁶ Stefan VOIGHT, “Positive Constitutional Economics: A Survey”, **Public Choice**, Vol.90, Issue 1-4, Netherlands, 1997, s.15.

⁶⁷ Stefan COLLIGNON, “Europe’s Economic Government: Or How To Use The Treaty For More Effective Economic Coordination In The Euro Area?”, **European Parliament**, IP/A/ECON/FWC/2009_040/C10, 2010, s.8.

⁶⁸ TİSK, a.g.r. s.17.

⁶⁹ BERGGREN, a.g.t. s.2.

- I. Devletin iktisadi hak, yetki, görev ve sorumlulukları
- II. Bireyin iktisadi hak ve özgürlükleri.

Anayasal İktisatçılara göre iktisadi anayasada başlıca mali kurallar ve parasal kurallar ile sosyal güvenlik, dış ticaret, sosyal güvenlik, rekabet ile ilgili düzenlemeler bulunmalıdır⁷⁰.

A. Mali Anayasa

Ekonomik anayasa kapsamında bulunması öngörülen mali anayasa ile amaçlanan, her gelen siyasi iktidarın istediği kadar harcamaları arttırıp, vergi oranları üzerinde istediği değişiklikler yapmasının önüne geçmektir. Ayrıca gelecek nesillere büyük bir vergi yükü getiren borçlanma bu anayasa ile kontrol altına alınmalıdır. Kamu gelir ve giderlerinin belirli kurallara dayalı olması ve kontrolü aynı zamanda daha küçük bir kamu ekonomisi anlamına gelen küçük ve denk bir bütçeyi de meydana getirecektir⁷¹.

Hangi kaynakların hangi oranda vergilendirileceği, vergi yükünün nasıl dağıtılacağı ve vergi gelirlerinin nasıl harcanacağı konuları klasik maliye teorisi tarafından hem normatif hem de pozitif yönden incelenmektedir. Bu incelemeler sonucunda hükümetlere, vergi ve harcama politikalarının nasıl olması gerektiğine dair maliye politikası tavsiyeleri sunulmaktadır. Üstlenmiş oldukları iktisadi ve sosyal nitelikli hizmetleri yerine getirebilmek için devletler, harcama yapmak zorundadırlar. Yapılan bu harcamaların finanse edilmesi için vergiler, borçlanma ve emisyon kaynakları bulunmaktadır. Kamu hizmetlerinin finansman şekli, siyasi aktörlerin karar verme yetkisindedir. Klasik maliye teorisinde, siyasi aktörlerin davranış şekilleri iyiliksever olarak nitelendirilmektedir ve bu durumun ahlaki boyutu sorgulanmamaktadır. Geleneksel Maliye teorisi politik iktidarın içinde bulunduğu hukuki ve kurumsal yapı ile ilgilenmediği halde, Anayasal Maliye teorisi doğrudan doğruya siyasi iktidarın mali yönden nasıl bir hukuki ve kurumsal yapı içinde olması gerektiği ile ilgilenir. Bir başka deyişle Klasik Maliye teorisi mevcut kuralları bir çerçeve olarak alır ve bu çerçeve içinde neler yapılabileceğini araştırır. Anayasal Maliye

---

⁷⁰ BERGGREN, a.g.t., s.3.

⁷¹ Ringa RAUDLA, **Constitution, Public Finance, and Transition Theoretical Developments In Constitutional Finance and The Case Of Estonia (Finanzsoziologie)**, Peter Lang GmbH ve Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt, 2010, s.217.

teorisi ise, doğrudan “oyunun kuralları” ile ilgilidir ve bu kuralların nasıl, neden ve hangi yeni kurallarla değiştirileceğini araştırır⁷².

Anayasal iktisat düşüncesi depresyon ve kontrolsüz büyüme arasında ekonominin gitmesi gereken doğru yolu gösterir⁷³. Eğer ekonomi krize girerse bütçe durumu genelde kriz bittikten sonra eski haline geri dönemez⁷⁴. Anayasal iktisat düşüncesinin önemi bu durumda ortaya çıkar. Çünkü hükümet kamu harcaması yaparken bu düşünceden etkilenir⁷⁵. Özellikle, bütçe karar vermelerinde çeşitli kıstaslar koyarak karar verilir. Yasama ve yürütme organlarını bu karar vermedeki rolü büyüktür⁷⁶. Doğru karar verilen bir mali anayasa ekonominin gerilemesine ve kontrolsüz büyümesine engel olmaktadır.

Kopits ve Symansky’e göre, bir mali kıstasın “ideal” olarak tanımlanabilmesi için sekiz temel özelliğin bulunması gerekmektedir. Bunlar, mali kıstasın olmazsa olmaz şartlarıdır. Buna göre mali kıstaslar⁷⁷;

- İyi tanımlanmalı, belirsizliklere yer verilmemelidir.
- Uygulamada saydamlığın sağlanmasına özen gösterilmelidir.
- Basit ve anlaşılır olmalıdır.
- Esnek olmalıdır.
- Ulaşılmak istenen hedeflerle uyumlu olmalıdır.
- Güvenilir olmalıdır.
- Diğer politikalarla uyumlu olmalıdır.
- Yapısal reformları destekleyici nitelikte olmalıdır.

Mali kurallar özellikle son yıllarda büyük bir ilgi çekmektedir. Birçok ülke artan bütçe açıklarını kapatmak ve uzun dönem maliye politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla mali kurallar uygulamaktadır. Nüfusun yaşlanmasıyla ilgili baskılar

---

⁷² Vural Fuat SAVAŞ, **Anayasal İktisat**, 3. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 1997, s.110-111.

⁷³ “Constitutional Economics”, <http://www.constitutionaleconomics.org/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2014).

⁷⁴ Petric RUNST, “Crisis and Belief: Confirmation Bias and The Behavioral Political Economy Of Recession”, **Constitutional Political Economy**, Vol. 25, Issue 4, New York, 2014, s.377.

⁷⁵ Martin ARDANAZ ve Carlos SCARTASCİNİ, “The Economic Effects Of Constitutions: Do Budget Institutions Make Forms Of Government More Alike?”, **Constitutional Political Economy**, New York, 2014, s.2.

⁷⁶ ARDANAZ ve SCARTASCİNİ, a.g.m., s.6.

⁷⁷ George KOPITS ve Steven SYMANSKY, “Fiscal Policy Rules”, **International Monetary Fund Research Bulletin**, Washington, 1998, ss.2-3.

da bu süreci hızlandırmaktadır⁷⁸. Tablo 1’de ülkelerin çeşitli özellikleri bakımından mali kurallarına yer verilmiştir.

Tablo 1: Çeşitli Özellikleri Bakımından Bazı Ülkelerdeki Mali Kuralların Karşılaştırılması

ÜLKE	KURAL TÜRÜ	PLAN. SÜRESİ	KAPSAM	YASAL TEMEL
Danimarka	Yapısal bütçe dengesi	Çok yıllık	MY	Politik anlaşma
Estonya	Bütçe dengesi Gelirin yüzdesi olarak borç	Çok yıllık Yıllık	MY YY	Politik anlaşma Kanun
Finlandiya	Bütçe dengesi Bütçe dengesi GSYİH yüzdesi olarak borç	Çok yıllık Çok yıllık Çok yıllık	MY YY MY	Politik anlaşma Kanun Politik anlaşma
Fransa	Altın kural	Yıllık	YY	Kanun
Hollanda	Harcama tavanı	Çok yıllık	MY	Koalisyon anlaşması
Polonya	GSYİH yüzdesi olarak borç	Yıllık	MY	Anayasa
Slovakya	Gelirin yüzdesi olarak borç	Yıllık	YY/BY	Kanun
Slovenya	GSYİH yüzdesi olarak borç Borç tavanı	Çok yıllık Yıllık	MY YY	Koalisyon anlaşması Kanun
İspanya	Bütçe dengesi Borç tavanı Gelirin yüzdesi olarak borç	Konjonktür Yıllık Yıllık	MY BY YY	Kanun Kanun Kanun
İsveç	Ortalama bütçe açığı	Konjonktür	MY	Politik anlaşma
İsviçre	Bütçe dengesi Borç freni	Konjonktür Konjonktür	MY MY	Anayasa Anayasa
İngiltere	Altın kural GSYİH yüzdesi olarak borç	Konjonktür Konjonktür	MY MY	Kanun Kanun
İsrail	Açık ve harcama tavanı	Çok yıllık	MY	Kanun
Avustralya	Bütçe dengesi Borç tavanı	Konjonktür Konjonktür	MY MY	Kanun Kanun
Brezilya	Gelirin yüzdesi olarak borç	Yıllık	MY ve YY	Kanun
Kolombiya	Gelirin yüzdesi olarak borç	Yıllık	MY ve YY	Kanun
Hindistan	Altın kural	Çok yıllık	MY	Kanun
Y.Zelanda	Operasyonel denge	Konjonktür	MY	Kanun
MY: Merkezi Yönetim	YY: Yerel yönetim	BY: Bölgesel Yönetim		

Kaynak : Xavier DEBRUN, Natan EPSTEIN, ve Steven SYMANSKY, “A New Fiscal Rule: Should Israel “Go Swiss?”, **International Monetary Fund Working Paper**, WP/08/87, 2008, s.9.

⁷⁸ Suzanne KENNEDY ve Janine ROBBINS, “The Role of Fiscal Rules in Determining Fiscal Performance”, **Department of Finance Working Paper 2001-16**, Canada, 2001, s.2.

Eski İngiltere başbakanı Gordon Brown bir seminerde, küresel ekonomik krizin çözümü için küresel çapta uygulanacak bir mali anayasa gerektiğini ve ülkeler arası koordinasyonun artmasını gerektiğini ifade etmiştir. Brown, mali anayasanın en önemli özelliğinin ise krizleri önleyici yapıda oluşturulması gerektiğini de belirtmiştir⁷⁹.

Çek Cumhuriyeti hükümeti 2012 yılında kamu borcunu azaltmak için mali anayasa onayladı. 2008 krizinin etkilerinin azaltılması için Çek Cumhuriyeti hükümeti böyle bir kararı kabul etti. Çek Cumhuriyeti'nin kamu borcu Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) yüzde 43.3'ü kadardır. Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanı kamu borcunun GSMH'sinin yüzde 50'yi aşmasından korktukları için böyle bir kararı almak zorunda olduklarını ifade etmiştir⁸⁰.

Brezilya, Mayıs 2000'de Mali Sorumluluk Kanununu çıkarmış olup, bu kanunla mali kurumlarını güçlendirmeyi ve mali planlama için geniş bir çatı oluşturmayı hedeflemektedir. Kanun, dört aylık aralıklarla bütçe uygulamalarının sonuçlarını ve kanuna uyumunu gösteren detaylı mali yönetim raporlarının incelenmesi ve sunumunu gerektirmektedir. Ayrıca ülkenin önemli sorunlardan biri olan kamu borcuna yönelik olarak da bu kanunu tamamlayıcı şekilde yasal düzenleme yapılmış ve ulusal borç düzeyi için bir limit belirlenmiştir. Fakat bu limit aşılsa borçlanmaya ilişkin olarak on iki ay içinde yeniden bir düzenleme gerçekleştirilene kadar hiçbir şekilde borçlanmaya izin verilmemektedir. Bununla birlikte kanun, ancak doğal afet, ekonomik gerileme ve sıkıyönetim hallerinde borç limitinden sapmalara izin vermektedir⁸¹.

Günümüz demokratik devletlerinde her seçimin basit çoğunluk oyu ile yapılması, azınlığın yok sayılması anlamına gelmektedir. Bu durum bireysel hak ve özgürlüklere ters düşer, toplumsal çıkarlarla bağdaşmaz ve demokrasiyle bağdaşmaz⁸².

---

⁷⁹ David H.A. LEBOEUF ve Monika L. S. ROBBINS, "Brown Talks Plan for Global Financial Constitution", **The Harvard Crimson**, 2010, <http://www.thecrimson.com/article/2010/9/24/brown-financial-economic-constitution/> (Erişim Tarihi: 17.08.2014).

⁸⁰ Lenka PONIKELSKA, "Czech Government Approves Financial Constitution to Limit Debt", **The Bloomberg**, 2012, <http://www.bloomberg.com/news/2012-10-10/czech-government-approves-financial-constitution-to-limit-debt.html> , (Erişim Tarihi:17.08.2014).

⁸¹ Burak DEMİRKAN, "Mali Kural: Dünyadaki Uygulamaları ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri", **Vergi Raporu Aylık Maliye, Ekonomi ve Hukuk Dergisi**, Sayı 128, 2010, s.127.

⁸²University of Colorado, "Majority Rule Processes, Conflict Research Consortium" , USA, 2005, <http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/majority.htm> (Erişim Tarihi:25.08.2014).

Bu sebeple vergileme ve harcama yetkisi, kimsenin karar verme yetkisine bırakılmamalı ve anayasal kurullarla sınırlandırılmalıdır. Brennan ve Hamlin'in ifade ettiği gibi⁸³:

“Anayasal kurullarla yeniden düzenlenmemiş çoğunluklar gerçek demokratik düzenin dostu değil, düşmanıdır”.

Mali Anayasa'nın temel amacı politik iktidarın vergileme, harcama ve bütçe yapma ile ilgili yetkilerinin belirlenmesi ve bu yetkinin anayasal sınırlamalara tabi tutulmasıdır. Bu amaçtan hareketle Mali Anayasa'nın belirleyeceği temel konuları şöyle sıralamak mümkün olmaktadır⁸⁴.

- Kamunun faaliyet alanları ile ilgili sınırlamalar,
- Vergilerde yer alması gereken özelliklerin belirlenmesi,
- Bütçenin sahip olması gereken niteliklerin belirlenmesi,
- Kamunun el koyma, kamulaştırma, özelleştirme gibi yetkilerinin belirlenmesi,
- Devletin borçlanma şartlarının belirlenmesi,
- Vergi araçları ile gelir araçları arasında uyumun oluşturulması.

1.Bütçe Üzerine Sınırlamalar

Mali disiplinin makro ekonomik istikrarın sağlanması açısından ne derece önemli olduğu çok eskiden beri bilinmektedir. M.T. Cicero, M.Ö. 63 yılında şöyle demektedir⁸⁵:

“Bütçe denk olmalı, hazine tekrar dolmalı, kamu borcu azaltılmalı.”

Ancak zaman içinde mali disiplinden sapmalar siyaseten meşru ekonomide doğru kabul edilmeye başlanmıştır. Bu durumun arkasında yatan ana neden, Büyük Buhran'ın bir sonucu olarak birçok gelişmiş ülkenin konjunktür dalgalanmalarının özellikle daralma dönemlerinde iradi toplam talep yönetimini kullanmalarıdır. Gelir hacmini aşacak kadar harcama yapan kamu kesimi, her ülkede büyük borç stokuyla karşı karşıya kalmıştır. Gelişmiş ülkelerde yürütülen maliye politikası uygulamalarına bakıldığında siyasetin çoğu kez konjunktürden yana bir duruş sergilediği ve sürekli kamu açığı vermeye meyilli olduğu görülmektedir. Bazı azgelişmiş ülkelerde de benzer bir durum yaşanmıştır. Sermaye girişlerinin ve birincil mamul fiyatlarının dalgalı bir

⁸³ Geoffrey BRENNAN ve Alan HAMLIN, **Democratic Devices and Desires**, Cambridge University Press, United Kingdom (UK), 2000, s.114.

⁸⁴ SAVAŞ, a.g.e.,1997, s.114.

⁸⁵ George KOPITS, “Fiscal Rules: Useful Policy Framework or Unnecessary Ornament?”, **International Monetary Fund Working Paper**, WP/01/145, 2001, s.3.

seviye izlemesi sebebiyle bu ülkeler, kalkınma süreçlerini devam ettirebilmek amacıyla kamu açığı vermişlerdir⁸⁶.

Oy maksimizasyonu için kamu harcamalarını artıran politikacılar, finansman aşamasına geldiklerinde bu harcamaları vergi ile finanse etmekten kaçınmaktadırlar⁸⁷. Siyasetçileri bütçe ile sınırlayan ve yapacakları harcamaların vergi gelirlerine denk olmasını sağlayan Keynes öncesi dönemin denk bütçe ilkesi, Keynes sonrası dönemde terk edilmiş ve bütçe açıkları demokratik rejimlerin özelliklerinden biri haline gelmiştir. Anayasal iktisat kuramcılarına göre Keynesyen ekonomistler, telafi edici bütçe anlayışlarıyla en büyük hatayı siyasetçilere vergilemeden harcama yapma olanağı vererek yapmışlardır. Kamu harcamalarının vergileme yoluyla değil de borçlanma ve para basma yoluyla finanse edilmesi, Keynesyen iktisattan devralınan kötü bir mirastır⁸⁸.

Kamu gelir ve giderleri arasında kamu gelirleri aleyhine oluşan açıklar nedeniyle ortaya çıkan mali disiplinsizlik bir ülkenin iktisadi ve mali yapısı için çok ciddi bir problem olarak algılanmaktadır⁸⁹. Avrupa Birliği'nde Maastricht Kriterlerinin kabul edilmesiyle birlikte birlik ülkelerini uymasına gereken bazı kıstaslar mevcuttur. Bu kıstaslardan bir tanesi üye ülke devletlerinin bütçe açığı GSYİH oranı % 3'ü geçemez. Birçok Avrupa Birliği ülkesi özellikle bu kriteri sağlamakta zorlanmıştır. Fakat bu kriter üye ülkelerin mali yapılarını istikrara kavuşturmak için gereklidir⁹⁰.

Almanya bütçe açığının artmasından dolayı anayasal düzeyde sınırlar koymuş ve uygulamıştır. Örneğin, Alman anayasasında, çok önemli makro iktisadi sapmalar olmadığı durumlarda, federal net borçlanma federal düzeydeki yatırım harcamalarını aşamaz maddesi mevcuttur⁹¹. Başka sebeplerden dolayı da ülkeler kurala dayalı mali politikalar uygulamıştır. Örneğin, Japonya savaş sonrası makro istikrarı sağlamak, Kanada bazı eyaletlerinde hükümetin maliye politikasının ve açık azaltma araçlarının güvenilirliğini arttırmak, Yeni Zelanda'da ise özellikle nüfusun yaşlanması karşısında

---

⁸⁶ Besim Bülent BALI ve Mustafa ÇELEN, **Kurala Bağlı Maliye Politikaları ve Avrupa Birliği Uygulaması**, BETA Basım Yayım Dağıtım, Yazın Matbaacılık, İstanbul, 2007, s.30.

⁸⁷ Ian BUDGE, Ivor CREWE ve Dennis FARLIE, **Party Identification and Beyond: Representations of Voting and Party Competition**, ECPR Press, Colchester, 1976, s.302.

⁸⁸ SAVAŞ, a.g.e., 1997, s.50.

⁸⁹ GÜNAY, a.g.e., s.6.

⁹⁰ Vito TANZI ve Ludger SCHUKNECHT, **Public Spending In The 20th Century**, Cambridge University Press, United Kingdom, 2000, s.237.

⁹¹ Gebhard KIRCHGASSNER, "The Effects of Fiscal Institutions on Public Finance: A Survey of the Empirical Evidence", **CESifo Working Paper**, No. 617, 2001, s.147.

uzun dönemli maliye politikası sürdürülebilirliğini garantilemek veya Avrupa Birliği'nde olduğu gibi bir federasyon içinde veya uluslararası düzenleme içinde negatif dışsallıkları minimize etmek için kullanılmıştır⁹².

Avusturya 2009 yılı bütçesiyle birlikte anayasada yer alan mali politikaları uygulamıştır. Avusturya hükümeti, dört yıllık harcamalarına bir üst limit getirmiş ve bir yılın harcamalarını toplayıp öteki yılın üstüne ekleyerek dört yılın sonunda o limite bağlı kalmaya çalışmıştır⁹³.

ABD'de uzun dönem kamu borcu düzensiz bir şekilde büyümektedir. ABD resmi bütçe tahminlerinde kamu borcu 2035 yılında %100, 2050 yılında ise % 150 büyüyecektir. Bu gösterge de Amerika ekonomisi için büyük bir tehlikedir. Ayrıca, bu tahminler ışığında Amerikan halkının yaşam standartlarının düşeceğini göstermektedir. Amerika kendisine mali amaç oluşturmalıdır. Gelecek on yıl için kamu borcunun gayri safi milli hasıla uluslar arası standart oranı % 60'tır. Uzun dönem için Amerika'nın yapması gereken kamu borcunun gayri safi milli hasıla oranını % 40'lara düşürmelidir⁹⁴.

Georgia Üniversitesi Ekonomi Profesörü Jeffrey Dorfman Amerikan Başkanı Obama'nın mali bütçe dengeleme konusunda başarısızlığını ifade etmiştir. Çünkü Amerikan Başkanı Bush döneminde son başkanlık yılının mali açığı 458 milyar dolar iken, Obama döneminde 2013 yılında bu açığın 680 milyar dolar miktarına geldiğini belirtmiştir⁹⁵.

2. Vergileme İle İlgili Düzenlemeler

Vergi gelirlerini maksimize etmeye çalışan devlet yaklaşımında (leviathan), bütün mali kararlar oy maksimizasyon güdüsüyle hareket eden politikacılar ile bütçe maksimizasyonu eğilimindeki bürokratlar tarafından alınmaktadır. Bu durumda

---

⁹² Suzanne KENNEDY, Janine ROBBINS ve François DELORME, "The Role Of Fiscal Rules In Determining Fiscal Performance", **Banca D'Italia Euro Sistema**, 2001, s.239.

⁹³ Mahfi EĞİLMEZ, "Mali Kural Örnekleri", **Radikal**, 2010, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/mahfi_egilmez/mali_kural_ornekleri-998244, (Erişim Tarihi:03.09.2014).

⁹⁴ The Committee For A Responsible Federal Budget, "Stabilize The Debt: An Online Exercise in Hard Choices" <http://crfb.org/stabilizethedebt/>, (Erişim Tarihi:18.07.2014).

⁹⁵ Jeffrey DORFMAN, "Balancing The Federal Budget: So Easy A Class Of College Students Can Do It", **Forbes**, 2013, <http://www.forbes.com/sites/jeffreydorfman/2013/12/05/balancing-the-federal-budget-so-easy-a-class-of-college-students-can-do-it/> (Erişim Tarihi:18.07.2014).

bireylerin anayasada belirlenmiş sınırlar dışında, siyasi iktidarlar üzerinde hiçbir etkin kontrol imkanı yoktur⁹⁶.

Vergi gelirlerinin kullanımına ilişkin sınırlamalar yoksa bu gelirler, kamu adına karar alma yetkisine sahip olanların özel gelirine eşit olur. Harcamalar ile ilgili sınırlamalar vergilendirmeden bağımsızsa o zaman devlet, yine vergi gelirlerini maksimize etmeye çalışacaktır. Çünkü bu durumda maksimize edilen vergi gelirleri, politikacıların ve bürokratların kararlarına göre kullanılacak bir fazlalık oluşumuna imkan verecektir⁹⁷.

Anayasal İktisatçılara göre, bireyler bir “sosyal sözleşme” belgesi ile politik iktidarın vergilendirme yetkisini sınırlandıracak güce sahiptirler. Vergileme gücü, bir politik güç olarak toplanan vergi gelirinin belli bir şekilde kullanılması ile ilgili değildir. Bu açıdan vergileme yetkisi sadece alma gücü demektir. Kamu, ferdin malvarlığının belli bir bölümüne sahip olmak istiyorsa; o halde, malı doğrudan kendisine tahsis etmekle, o malın sahibini önce vergilendirip daha sonra ise bu vergi ile söz konusu malı satın almak arasında herhangi bir fark yoktur. Eğer almakla vergilemek arasında bir ayırım yapılacaksa vergileme ilkesi, doğrudan tahsis işlemi olmayan “genellik, yeknesaklık” gibi ek niteliklere sahip olmalıdır. Kısacası, benzer durumlardaki bireyler aynı vergiyi öderse almak ile vergilemek arasında fark olacaktır⁹⁸.

a. Vergi Oranlarının Sınırlandırılması

ABD’de ve AB’de genel olarak vergi oranları artma eğilimi göstermektedir. AB’nin vergi oranları ABD’nin vergi oranlarına göre daha fazladır. Bunun sebebi olarak ABD’nin kamu sektörü Avrupa Birliği’ne nazaran daha küçüktür. İsveç ve Danimarka’da ise vergi oranları genel olarak AB standartlarının üzerindedir⁹⁹.

Vergi sistemi artan oranlı, düz oranlı veya azalan oranlı olabilmektedir. Vergi düzeni artan oranlıysa vergi, daha çok yüksek gelirlilerden; düz oranlıysa tüm mükelleflerden; azalan oranlıysa daha çok düşük gelirlilerden alınacaktır. Anayasal

---

⁹⁶ William F. SHUGHART ve Robert D. TOLLISON, “A Creative Theorist in His Workshop: James M. Buchanan As A Positive Economist”, **Method and Morals in Constitutional Economics Essays in Honor of James M. Buchanan**, (Edit. Geoffrey BRENNAN, Hartmut KLIEMT ve Robert D. TOLLISON), Springer-Verlag, Berlin, 2002, s.68.

⁹⁷ James M. BUCHANAN ve Geoffrey BRENNAN, **The Power to Tax-Analytical Foundations of A Fiscal Constitution**, Cambridge University Press, Cambridge 1980 ,s.26.

⁹⁸ BUCHANAN ve BRENNAN, a.g.e., s.8.

⁹⁹ Sijbren CNOSSEN, “Tax Policy In The European Union: A Review of Issues and Options”, **CESIFO Working Paper**, No. 758, Category 1: Public Finance, 2002, ss.3-4.

İktisat kavramcılarına göre, vergi sistemi düz oranlı olmalıdır. Çünkü sadece bu oranda politik iktidarın vergilendirme yetkisi sınırlandırılabilir¹⁰⁰.

Anayasal iktisat teorisyenleri ise vergi oranlarının artan, azalan veya sabit olup olmayacağı ve oranlarının nereye kadar artırılabilceği üzerinde odaklanmaktadırlar. Örneğin ABD'nin California eyaletinde bir anayasa değişikliği referandum sonucu kabul edilmiş ve gayrimenkul vergilerinin gayrimenkulün cari piyasa değerinin % 1'inin üzerine çıkarılmayacağı anayasal bir kural haline getirilerek, politik iktidarın vergileme gücü sınırlandırılmıştır¹⁰¹.

Anayasal iktisat kavramcıları, vergi oranlarının mutlaka düşük tutulması gerektiğini savunmazlar. Çünkü düşük vergi oranları baskı ve çıkar gruplarının menfaatlerine olabilir. İktisadi büyümeyi teşvik adı altında vergi indirimlerine gidilmesi, siyasal iktidara oy sağlayacak bir kısım seçmen kitlesine bir gelir transferi olarak kullanılabilir. Bu sebeple iyi bir vergi sistemi, vergi ilkelerinin anayasada yer almasıyla sağlanacaktır. Vergi anayasası, bireylerin vergi oranlarındaki değişikliklere kolayca uyum sağlayabilecekleri ve uzun dönemi esas alan yarı sürekli kural ve düzenlemeleri ifade edeceğinden, vergi sisteminde istikrar oluşturacaktır¹⁰².

Buchanan'ın görüşüne göre insanlar devlette çalışmaya başladıklarında bazı amaçlar üzerinde hareket etmektedir. Bürokratların en önemli amacı bütçelerini maksimize etmek isterler. Çünkü, bu şekilde daha fazla güç ve maaş sağlarlar. Bürokratlar seçimlerini yaparken kendi çıkarlarına göre yapmaktadır. Bu yüzden de daha fazla bütçe, vergi, güç ve kurallar olmaktadır. Siyasetçiler de bürokratlar gibi davranmaktadırlar. İstedığı pozisyonlara gelebilmek için oylarını maksimize etmeye çalışırlar. Bu da siyasetçilerin daha fazla bütçe ayırmalarına sebep olur¹⁰³. Hem siyasetçilerin hem de bürokratların bu tür davranışlarından dolayı kişisel vergi yükü artmaktadır. Vergi oranlarına bir üst limit getirilmesi, siyasetçilerin ve bürokratların zararına, toplumdaki bireylerin ise yararına bir uygulama olacaktır. Kısaca, bu uygulama siyasi ve bürokratik yozlaşmanın azalmasını sağlayacaktır.

---

¹⁰⁰ BUCHANAN ve BRENNAN, a.g.e., s.34.

¹⁰¹ SAVAŞ, a.g.e., 1997, s.118.

¹⁰² James M. BUCHANAN, "Devletin Vergileme Gücü Üzerindeki Anayasal Kısıtlamalar", (Çev. Burçin Yereli), **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat**, (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akıselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, s.403.

¹⁰³ Edward W. YOUNKINS, **Champions of a Free Society: Ideas of Capitalism's Philosophers and Economists**, Lexington Books, Plymouth, 2008, ss.269-270.

b. Verginin Konusunun Sınırlandırılması

Anayasal iktisat kavramcılarına göre vergi konusunun sınırlandırılması, vergi sistemini de genel olarak sınırlandıracaktır. Bu sınır, vergi kapsamının belirlenmesiyle ortaya çıkacaktır. Vergi kapsamını açıkça belirlemek, politik iktidarın vergilendirme yetkisini sınırlandırmak açısından önemlidir¹⁰⁴. Anayasal iktisat kavramcıları, vergi konusunun dikkatle seçilmesi durumunda, mali otorite üzerine daha karmaşık sınırlamalara gidilmeksizin mali sömürden kurtulmanın mümkün olduğuna inanmaktadırlar¹⁰⁵.

Vergi konularının ne kadar karmaşık olursa vergi mükellefleri için bu durum bir o kadar zor olmaktadır. Çünkü vergi mükelleflerinin bu konuda yapılan masumca nitelendireceğimiz hatalar bile sizi suçlu olmaya itebilir ve bu yüzden altı yıl veya daha fazla hapis cezası almanızı sağlayabilir. Bunun için vergi konularının ve sisteminin olabildiğince sınırlı, açık ve anlaşılır olması çok önemlidir¹⁰⁶.

Vergilendirme sistemi basit, anlaşılması kolay, rasyonel, uygulanabilir ve ölçülebilir olmalıdır. Eğer vergi rejimi çok sık değişir ve çok sayıda keyfi uygulama yürütülürse, uluslar arası şirketleri uzun dönemli yatırımlar için o ülkeyi tercih etmemektedir¹⁰⁷. Eğer bir ülkede vergilendirme konusunda belirsizlikler ve çok sık değişiklikler yapılırsa uluslar arası şirketler için o ülke cazip yatırım merkezi olarak görülmemektedir. Bu da ülkenin ekonomisine zarar verir.

3.Mali Anayasa Önerileri

Anayasal iktisatçıların birbirlerinden farklı mali anayasa teklifleri olmakla birlikte, mali anayasa ile ilgili olarak üzerinde uzlaştıkları üç prensip vardır. Bunlar¹⁰⁸;

- Denk bütçe ilkesi,
- Gelirlerin sabit oranlı vergilendirilmeli,
- Vergilemede “genellik” ve “kanun önünde” eşitlik ilkeleridir.

¹⁰⁴ GÖKBUNAR, a.g.m., s.6.

¹⁰⁵ BUCHANAN ve BRENNAN, a.g.e.,s.40.

¹⁰⁶ Robert W. WOOD, “How Far Back Can IRS Claim Tax Evasion Or Fraud? Timing Is Everything”, **Forbes**, 2013, <http://www.forbes.com/sites/robertwood/2013/10/13/how-far-back-can-irs-claim-tax-evasion-or-fraud-timing-is-everything/>, (Erişim Tarihi:04.09.2014).

¹⁰⁷ Deloitte, http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/turkeytr_fsi_FinansSemineri031207_111207.pdf, (Erişim Tarihi:22.07.2014).

¹⁰⁸ KAYABAŞI, a.g.t., s.67.

Her mali yıl içerisinde kamu gelir ve giderlerinin birbirine denk olacağına ilişkin bir kuralın anayasa içerisinde yer alması teklifi, esasen klasik iktisadi görüşe sahip iktisatçıların savundukları ilkelere birisi olmuştur. Denk bütçe ilkesinin anayasal kural haline getirilmesi kamusal harcamalarda disiplin sağlamak ve sonuçta vergi yükünde gereksiz artışlar önlenmektedir¹⁰⁹.

Mali sömürüye önlemek için alınabilecek tedbirlerden biri de kamu maliyesinde “genellik ilkesi”nin gerçek anlamda uygulanmasını sağlamaktır. Genellik ilkesi geniş anlamda, vergi ve harcama programlarının uygulanmasında herhangi bir bireye ya da kesime özel ayrıcalıklar sağlanmaması anlamına gelmektedir. Genellik ilkesinin zıddı “özellik ilkesi”dir¹¹⁰.

Vergi oranlarının belirlenmesi tamamen parlamentoların isteğine bırakılması bir takım suiistimallere neden olabilir. Günümüzde pek çok demokratik sistemde sıkça uygulanan artan oranlı vergiler, hem parlamentoların kanun yapma yetkisi hem de hükümetlerin kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi ile çok sık değişikliğe uğratılmaktadır. Vergi sisteminde ve oranlarında çok sık yapılan değişikliklerin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları önlemenin ve azaltmanın yolu vergi oranlarını anayasada belirlemektir. Anayasal iktisat alanında çalışmalar yapan M. Friedman ve diğer iktisatçıların büyük çoğunluğu vergi oranlarının anayasada sabit oranlı olarak tespit edilmesini savunmaktadırlar¹¹¹.

Adil bir vergi sisteminin oluşması için vergilemede eşitliğin sağlanması gereklidir. Vergi bütün mükellefler arasında, dürüst, adilce ve eşitlik kurallarına göre, yani hiç kimseyi güçlü ve zengin olduğu veya yöneticiye yakınlığı nedeniyle vergi dışı bırakmadan ve en önemlisi herkesin ödeme gücünü aşmayacak şekilde alınmalıdır. Vergide eşitlik ilkesi, mali gücü aynı olanların aynı, mali gücü farklı olanların ise farklı oranda vergilendirilmesidir¹¹². Kısaca, vergi yükünün bireyler arasında adaletli bir şekilde dağıtılmasıdır. Vergilemede geçerli bir sebep olmadığı sürece vergi mükellefleri arasında ayrımcılık yapılmamalıdır. Vergi hukuku eşitliğe ya da ayrımcılığa sebep olmamalıdır. Vergileme kanun önünde zengin ya da fakir insanlar arasında farklılık

¹⁰⁹ Dilek DİLEYİCİ, **Anayasal İktisat Perspektifinden Para ve Maliye Politikaları**, Seçkin Yayıncılık, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2005, s.76.

¹¹⁰ James M. BUCHANAN, “The Political Efficiency of General Taxation”, **National Tax Journal**, Vol.46, No.4, 1993, ss.407-408.

¹¹¹ John SEMMENS, “Spending Limits Are Not Enough”, **The Freeman Ideas on Liberty**, Vol.30, No.8, 1980, ss.459-460.

¹¹² MUTER, ÇELEBİ ve SAKINÇ, a.g.e., s.170.

gözetmeksizin uygulanmalıdır. Adaletli, eşitlikçi bir vergi hukuku oluşturulmalıdır¹¹³. Mali anayasa ile ilgili Hayek, Friedman, Niskanen, Buchanan ve Wagner'in prensipleri bulunmaktadır.

a. Hayek'in Önerisi

Mali anayasa konusunda Hayek'in iki önerisi mevcuttur. Hayek'in ilk önerisi, vergi ile ilgili konularda genel ilke ve kuralları oluşturan bir üst Vergi Meclisi oluşturulmasını önermekte ve diğer yasaları yapmakla görevli meclisin ise Vergi Meclisi tarafından belirlenen sınırlar içerisinde hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Hayek'e göre tek meclisin vergilemeye yetkisi olduğu parlamenter sistemde vergi ile ilgili yasaların çok sık değiştirilmesi ihtimali mevcuttur. Bunu önlemek için iki meclisli bir parlamento oluşturulmalı ve üst meclis sadece vergi ile ilgili konularda genel kararlar almalıdır. Vergi meclisi tarafından alınan genel ilke ve kararlara alt meclis itiraz etmemelidir¹¹⁴.

Hayek'in ikinci önerisi vergi oranları ile ilgilidir. Hayek, düz oranlı vergi sistemini savunmakta ve gelir vergilerinin artan oranlı olmasını eleştirmektedir. Hayek bu öneriyi, vatandaşların kanun önünde eşit olması gerektiğini savunan temel bir hukuk devleti ilkesine dayanarak önermektedir. Dolayısıyla kanunlar genel olmalı ve toplumdaki tüm bireylere eşit şekilde uygulanmalıdır. Aynı şekilde, gelir vergisi kanunları da genel ve düz oranlı olmalıdır. Hayek'e göre vergileme ilkelerinin belirlenmesi ile, çoğunluğun vergi yükünün azınlık üzerine aktarılması önlenilecektir¹¹⁵.

b. Friedman'ın Önerisi

Friedman, devletin vergi gelirleriyle harcamalarını milli gelirin belli bir oranı ile sınırlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat milli gelirin artması halinde bütçenin büyüklüğünde bir artış olacaktır¹¹⁶. Milli gelirin her yıl artması ile bütçenin artacağı ve

---

¹¹³ Filip SPAGNOLI, **Homo Democraticus : On The Universal Desirability and The Not So Universal Possibility Of Democracy and Human Rights**, Cambridge Scholars Press, Cambridge, 2003, s.349.

¹¹⁴ Friedrich A. HAYEK, **Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük: Hukuk, Yasama ve Özgürlük / Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni** (Çev. Mehmet ÖZ), Türkiye İş Bankası, Cilt. 3, İstanbul, 1997, s.202.

¹¹⁵ HAYEK, a.g.e. 1997, s.203.

¹¹⁶ Barry POULSON, "Milton Friedman's Vision in a Time of Crisis", **A Public Policy Center Of The Independence Institute**, <http://tax.i2i.org/2009/07/31/milton-friedmans-vision-in-a-time-of-crisis/> (Erişim tarihi:21.08.2014).

sonuçta devletin büyüyeceği görüşüne karşılık, Friedman'ın görüşü ise şu olmuştur¹¹⁷; “Eğer bir yıl harcamalar öngörülen limite ulaşmazsa ertesi yıl oran düşürülerek devletin büyümesinin önüne geçilecektir”.

Dikkat edilirse Friedman önerisinde; gelirin vergilendirilmesinde, mesleki ve işletme maliyetlerinin yanı sıra, sabit bir tutarın da matrahtan indirim konusu yapılması önerisi, çıkarılacak vergi kanunları açısından zorunlu bir nitelik oluşturmaktadır. Ayrıca dikkat çeken bir diğer nokta ise, gelirin vergilendirilmesinde artan oranlı tarife yerine tek oranlı bir vergi sistemini anayasal güvence altına almasıdır¹¹⁸.

c. Niskanen'in Önerisi

William Niskanen özellikle 1950-2000 yılları arasında klasik ekonomiye büyük katkılar sağlamıştır¹¹⁹. William Niskanen'e özgür ekonomiye yaptığı katkılardan dolayı ABD'nin tanınmış beyin takımlarından birisi olan Cato Institute tarafından 2002 yılında ödüle layık görülmüştür¹²⁰. Niskanen'in mali anayasa önerisi, özellikle ABD'ye yönelik borçlanma ve vergileme ile ilgilidir. Niskanen'in önerisi şu şekildedir¹²¹:

- Herhangi bir mali yıldaki toplam harcamalardaki artış yüzdesi, sözü edilen mali yılın başlangıcından önce biten son takvim yılındaki GSMH'daki artış yüzdesini geçmemelidir.
- Başkanın acil durum önergesini ilan etmesinden sonra Kongre, hem Temsilciler Meclisi, hem de Senato'nun üçte iki çoğunluğunun onayı ile cari yıl bütçesindeki ödeneği aşan ek ödenek tahsisi yapabilir.
- Kongrenin onayını takip eden altı yıl içinde, federe devletlere ve eyaletlere yapılan mali yardımın toplam harcamalar yüzdesi, bu maddenin onaylandığı mali yıldaki payın altına düşemez.
- Federe devletlerin ve eyaletlerin yapacakları yeni harcamalar için finansman kaynağı bulmaları şartı söz konusu olmayacaktır.

¹¹⁷ Milton FRIEDMAN, **Capitalism And Freedom: Fortieth Anniversary Edition**, The University Of Chicago Press, Chicago, 2002, s.75.

¹¹⁸ FRIEDMAN, a.g.e., s.76.

¹¹⁹ Paul KRUGMAN, “Who Was The Milton Friedman”, The New York Review of Books, 2007, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2007/feb/15/who-was-milton-friedman/?page=1>, (Erişim tarihi: 10.09.2014).

¹²⁰ Academy Of Achievement “Champion Of Economic Freedom”, <http://www.achievement.org/autodoc/page/fri0bio-1>, (Erişim tarihi: 10.09.2014).

¹²¹ Aaron WILDAWSKY, **How To Limit Government Spending**, Berkeley: University of California Press, California, 1979, ss.135-136.

Niskanen, yukarıdaki önerilerini daha sonra tekrar revize etmiş ve aşağıdaki mali anayasa önerileri bulunmuştur¹²².

- Kongre; Temsilciler Meclisi'nin ve Senato'nun üye tamsayısının 2/3 çoğunluk onayı ile ABD'nin kamu borçlarını yükseltebilir.
- Vergi sisteminde yapılacak bir değişiklik, hem Temsilciler Meclisi'nin hem de Senato'nun üye tamsayısının 2/3 çoğunluğunun onayı ile kabul edilir.
- Yukarıdaki iki madde savaş ilanı halinde uygulanmayabilir. İlerideki yıllar için ertelenir.

Mali anayasa hükümleri incelendiğinde, özellikle borçlanma ve vergilemeye ilişkin düşüncelerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Buna göre, gerek ilave borçlanma yetkisinin verilmesi gerekse yeni bir vergi konulması veya ilgili bir vergi oranının artırılması konusunda Kongre'nin yetki sahibi olduğu değerlendirilebilir. Fakat ilgili madde hükümlerine göre, Kongre yürütme organına bu yetkileri verirken, ikili bir şart olarak hem Temsilciler Meclisi hem de Senato'nun üçte iki çoğunluğunun onayını almalıdır. Kongre, ilgili konularda yürütme organına söz sahibi olma yetkisi verememektedir. Dikkat edilecek olursa, Niskanen'in mali anayasa önerisi yetkili organ olan Kongre'yi de bağlayıcı şekilde önemli kısıtlamalar getiren bir özelliğe sahiptir¹²³.

d. Buchanan ve Wagner'in Önerileri

Buchanan ve Wagner'in önerisinde vergi anayasası ile ilgili doğrudan bir teklif söz konusu değildir. Buchanan ve Wagner kamu maliyesinde denk bütçe ilkesinin anayasal kural haline getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buchanan ve Wagner'in ABD için oluşturmuş oldukları mali anayasa önerisi aşağıda sıralanmaktadır¹²⁴:

- Başkan her yıl Kongre'ye denk bütçe sunmalıdır.
- Kongre, bütçe görüşmeleri esnasında istediği değişiklikleri yapabilir, ancak onaylanan bütçe yine denk bütçe özelliğini sağlamalıdır.

¹²² William NISKANEN, "The Case For A New Constitution", *Journal Of Economic Perspectives*, Vol.6, No.2,1992, s.22.

¹²³ DİLEYİCİ, a.g.e., s.95.

¹²⁴ James M. BUCHANAN ve Richard E. WAGNER, *Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes*, Liberty Fund, Indianapolis, 2000, s.129.

• Tahminler tutmaz ve bütçe açığı belli bir seviyeyi aşarsa, harcamalar otomatik şekilde azaltılarak üç ay içinde denge yeniden sağlanmalıdır. Fakat bütçe de fazla verirse, bu fazlalık devlet borçlarının ödenmesinde kullanılmalıdır.

• Kabul edilen bu hükümler beşinci yılın sonunda yürürlüğe girmeli, ancak bu beş yıl içinde bütçe açığı %20 oranında düşmelidir.

• Bu hükümler, her iki meclisin de üçte iki çoğunluğu ve Başkan'ın onayı ile olağanüstü durumlarda askıya alınabilir. Fakat olağanüstü durum bir yıl sonra kendiliğinden ortadan kalkar.

B. Parasal Anayasa

Parasal anayasa para sistemiyle alakalı kural ve kurumları ifade etmektedir. Dar anlamda parasal anayasa, para sistemiyle alakalı anayasada yer alan kuralları ifade etmektedir. Geniş anlamda parasal anayasa ise, devletin para basma hakkı ve yetkisini anayasada düzenleyen ve hangi kurallar içerisinde para arzını arttırabileceğini belirleyen kuralları içermektedir. Bir başka ifadeyle parasal anayasa devletin para basma yetkisini kullanırken uyması gereken kuralları ifade eder¹²⁵.

Parasal anayasa, politik iktidarların para üzerindeki güç ve yetkilerini suiistimal ve istismar etmemeleri için para sistemine ve parasal büyümenin ne şekilde olacağına ilişkin bazı genel kuralların anayasa içerisinde güvence altına alınmasını önermektedir¹²⁶. Anayasal iktisatçılar, tarih boyunca politik iktidarı temsil eden yöneticilerin halktan aldıkları ve halk adına kullandıkları yetkilerini daima istismar ve suiistimal ettiklerini savunmaktadır. Paranın henüz değişimlerde yaygın olarak kullanılmadığı devirlerde yöneticiler sahip oldukları vergileme yetkisini kötüye kullanma eğiliminde olmuşlar, halkı ağır vergi yükü altında tutmuşlardır. Ekonominin parasallaşması, bir başka ifadeyle parasal ekonomiye geçişle birlikte politik iktidarlar paranın yönetimi üzerinde söz sahibi olmuşlar ve para arzını düzenleyerek ve modern para politikası araçlarını kullanarak ekonomiye müdahalelerde bulunmaya başlamışlardır¹²⁷.

¹²⁵ James M. BUCHANAN, "Reductionist Reflections On The Monetary Constitution", **Cato Journal**, Vol.9, No.2, 1989, s.296.

¹²⁶ Pamela J. BROWN, "Constitution or Competition? Alternative Views on Monetary Reform", **Literature of Liberty**. Vol. 4, No. 3, 1982, s.15.

¹²⁷ Hasan ATILGAN, "Parasal Anayasa", **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, No 1, 2009, ss.12-13.

Farklı düşünceleri uzlaştırma fikri parasal otoritenin isteğini ve seçim yetkisinin kural tarafından sınırlandırmasının gerekip gerekmediği sorusunu akla getirebilir. Aşırı şekilde isteğe bağlı parasal faaliyetleri öneren herhangi biri kural uygulamasını benimsemediği takdirde, gerekli güçlerle donatılmış bir merkez bankası otoritesinin ihtiyari uygulamalarını göze almalıdır. Böylece hükümet tarafından yönlendirilen paranın hesap birimi olarak kullanılması, parasal sistemi tarihi kayıtların gösterdiği gibi kötü kullanımlara maruz bırakabilir¹²⁸.

Politik iktidarların para üzerindeki yetki ve müdahalelerini arttırmaları ile parasal disiplin giderek bozulmaya başlamış, bunun sonucunda da başta fiyat istikrarsızlığı olmak üzere ekonomideki istikrarsızlıklar artmıştır¹²⁹. İşte anayasal iktisatçılar devlet anayasasının bir bölümünü oluşturacak olan parasal anayasa içerisinde para ile ilgili kuralların oluşturulmasını ve siyasal iktidarların bu kurallar çerçevesinde yetkilerini kullanmalarını önermektedirler. Parasal anayasa ekonomide güvenilirliğin, tutarlılığın, öngörülebilirliğin ve şeffaflığın sağlanması açısından önemlidir. Para miktarındaki değişmelerin gününbirlik keyfi ve takdiri müdahalelerden uzaklaştırılması, bireylerin ekonomiye olan güvenlerini artırır ve para otoritesinin tutarlı politikalar yapmasını sağlar. İktisadi birimler ekonomide şok karar ve uygulamalar ile sık sık karşılaşmazlar ve gelecekte neler olabileceğini en azından daha tutarlı olarak tahmin edebilirler¹³⁰.

Günümüzde birçok ülke anayasalarında para basma yetkisini düzenleyen kurallar mevcuttur. Bunun bir sonucu olarak da hükümetler, para otoritesi üzerinde etkili olarak para arzının arttırılmasına sebep olmaktadır. Hükümetler sadece parasal genişlemeye neden olmakla kalmamakta, para politikası araçlarını (reeskont ve iskonto politikası, açık piyasa işlemleri, münzam karşılıklar, nicel ve nitel kredi politikaları vs.) keyfi ve takdiri olarak kullanmakta ve iktisadi birimlerin karar ve faaliyetleri üzerinde etkilerde bulunmaktadır. Tüm bu müdahaleler sonuç olarak iktisadi birimlerin karar ve faaliyetleri üzerinde önemli etkilerde bulunmaktadır¹³¹.

---

¹²⁸ Roger KOPPL, "A Zeal of Truth", **Money And Markets Essays In Honor Of Leland B. Yeager**, Edit. Roger KOPPL, Taylor & Francis e-Library, 2006, New York, ss.2-3.

¹²⁹ BROWN, a.g.m., ss.16-17.

¹³⁰ ATILGAN, a.g.m., s.13.

¹³¹ Steven HORWITZ, "Do We Need A Distinct Monetary Constitution?", **Journal of Economic Behavior & Organization**, Vol. 80, Issue 2, 2011, ss.337-338.

Parasal anayasanın sahip olması gereken temel özellikleri; hükümetlerin parasal alandaki yetkilerini kısıtlanması, parasal otoriteye, bu çerçeve içerisinde para politikası stratejilerini kendilerinin belirlemesine izin vermesi; geniş bir halk kitlesi tarafından anlaşılabilir ve basit olması ve para politikalarının tutarlılığını ve öngörülebilirliğini sağlamasıdır. Parasal anayasa önerisi, para arzının artırılması konusunda parasal otoritelere verilen sorumluluğu daraltır ve para arzı artışında izlenecek prosedür ilgili otoriteyi bağlayıcı kurallar ortaya koyar. Parasal anayasanın en önemli yararı, para politikalarının öngörülebilirliğini sağlamasıdır. Çünkü para politikası konusunda geniş yetkilere sahip olan hükümetlerin para politikası araçlarını düzensiz bir şekilde kullanması ve bu alandaki belirsizlikler, ekonomik birimlerin kararları üzerinde ciddi etkilere sahiptirler¹³².

Parasal anayasacılara göre otoritelerin iktisadi sistemde gecikmeli tepkilerini kesin olarak tahmin etmekte başarısızlık, parasal istikrarın ihtiyari politikalarla başarılmasını imkansız kılar. Mevcut bilgi durumu veri iken, bir çeşit esnek olmayan ve bağlayıcı bir anayasa belki de mümkün olabilecek en uygun yöntemdir¹³³.

Paranın öngörülebilir olmaması, yatırım, tasarruf ve üretim kararlarını negatif yönde etkilemektedir. Bu değişkenler paranın değerindeki değişimlerden ciddi ölçüde etkilenir. Fakat para politikası ne ölçüde öngörülebilirse o ölçüde güvenilirlik niteliği taşır. Para politikalarının güvenilirliği de, parasal istikrarsızlığa karşı yapılan mücadele açısından önemlidir. Birçok istikrar programındaki en büyük eksiklik, bu güvenilirliği sağlanmamasıdır. Normal istikrar programındaki taahhütlerin uygulanmasının hiç bir garantisi yoktur. Fakat parasal anayasada para politikasına ilişkin çerçevede çizilmiş olduğundan istikrar programlarının bu eksikliği giderilmiş olur¹³⁴. İyi hazırlanmış bir para arzı yasası varsa anarşi, düzene dönüşecek ve ölçülü vatandaşların parasal beklentileri garanti altına alınmış olacaktır. Fakat bağlayıcı bir para arzı yasası yoksa, parasal denge güvenilmez ve tehlikeli bir oluşum içerisine girecektir¹³⁵.

---

¹³² BUCHANAN ve BRENNAN, a.g.e. , s.127.

¹³³ BROWN, a.g.m., 08.08.2014.

¹³⁴ DİLEYİCİ, a.g.e., ss.19-21.

¹³⁵ BUCHANAN ve BRENNAN, a.g.e. , s.127.

1. Parasal Anayasa Önerileri

Parasal anayasa, bir para düzenini tanımlayan kurumsal yapıdır¹³⁶. Parasal anayasayı savunanların programları iki ana hükme dayanmaktadır. İlk olarak, parasal alanda hükümet tekelinin varlığını sürdürmeyi önermektedirler. İkinci olarak da, tekel otoritesi üzerine konulan bağlayıcı bir para yaratma kuralını savunmaktadırlar. Aynı öneride, parasal anayasayı savunanlara göre, bu tür kurallar para konusundaki kararları ile parasal istikrarı bozan ve bu alanda geniş yetkilere sahip politik iktidara bağımlılığı ortadan kaldıracaktır. Bu da ekonomik dalgalanmaların önemli ölçüde azalmasını sağlayacaktır¹³⁷. Aşağıda parasal anayasa konusunda farklı teklifler özetlenmiştir.

a. Endeksleme Yöntemi

Para otoritesinin, para miktarındaki değişikliği bir endekse göre tanımlayarak paranın değerini korumaya çalışması şeklinde ifade edilen bu kural, Fisher ve Simons tarafından sunulmuştur. Buna göre, para arzı ile fiyat endeksi arasında ters yönlü bir ilişki mevcut olmalı, fiyat endeksi artarsa para arzı azaltılmalı, fiyat endeksi azalırsa para arzı artırılmalıdır. Böylece fiyat endeksindeki hareketlenmelere rağmen paranın değeri korunmuş olacaktır. Fakat bu öneri devlet tarafından yayınlanan fiyat endekslerinin güvenilirliği, hangi fiyat endeksinin kullanılacağı, fiyat değişimlerine göre para arzında yapılacak değişikliklerde gecikme olacağı ve para politikasının etkinliğini kaybedeceği gibi eleştiriler yapılmıştır¹³⁸. Bu kural, kredi kartı gibi para yerine geçen değerlere göre para miktarında ayarlama yapma esnekliğe izin veren Friedman kuralından daha avantajlıdır, ama bu kuralı izlemek parasal büyüme kuralını izlemekten daha zordur¹³⁹.

---

¹³⁶Eric TYMOIGNE ve L. Randall WRAY, "Money: An Alternative Story", **A Handbook of Alternative Monetary Economics**, (Edit.: Philip ARESTIS ve Malcolm C. SAWYER) Edward Elgard Publishing Limited, UK, 2006, s.12.

¹³⁷ BROWN, a.g.m., ss.14-15.

¹³⁸ Ömer Zühtü ALTAN, **Sosyal Politika Bilim Dalı**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2006, ss.172-173.

¹³⁹ Coşkun Can AKTAN, "Ekonomik Düzenin Sağlanmasına Yönelik Optimal Mali ve Parasal Kuralların Tasarımı", <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/optimal-kural.htm>, (Erişim Tarihi:04.09.2014).

b. Hayek'in Önerisi

En farklı parasal anayasa önerisi Hayek'e aittir. Hayek'e göre enflasyonun asıl nedeni, para basma yetkisinin bir monopol halinde devlete elinde olmasıdır¹⁴⁰. O halde olması gereken, devletin elinden para basma monopolünü almak ve serbest bankacılık sistemine geçerek özel bankalara da para basma yetkisinin verilmesidir. Serbest bankacılık sistemi ile özel bankalara da para basma hakkı verilmelidir. İktisadi birimler, piyasadaki farklı paralardan istediğini kullanmakta serbest olmalıdırlar¹⁴¹.

Hayek'in "Paranın Özelleştirilmesi" adını verdiği bu öneriye göre, paranın piyasada değişim yapılabilen diğer mallardan farkı yoktur. Bu sebeple özel teşebbüsler parayı piyasa şartları içerisinde arz edebilmelidirler. Paranın değerinin düşmesini engelleyecektir. Çünkü paranın değer kaybetmesi halinde para çıkaran özel kesimin kazancı azalacaktır. Bu nedenle özel bankalar veya firmalar, çıkardıkları paraların değerini korumak için daha dikkatli para politikası uygulamak zorunda kalacaklardır. Bu durumda merkez bankalarına ihtiyaç azalacaktır¹⁴².

c. Friedman'ın Önerileri

Friedman para arzının her yıl sabit bir oran altında arttırılarak siyasi otoritenin para politikası üzerindeki yanlış müdahalelerini engelleyeceğini belirtmiştir. Bu oranın yıllık ortalama % 3'ten az ve % 5'ten çok olmaması gerektiğini ve savaş ve olağanüstü durumlarda parlamentoya kaliteli çoğunluk oylaması ile karar verilerek belirlenen sınırların üzerinde para arzını artırma yetkisinin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴³.

Anayasada mevcut olan, bireylerin mülkiyet hakkını koruyan ve gerçek bedeli ödenmeden mülkün zorla alınamayacağını emreden anayasa hükmünün geniş bir şekilde yorumlanması halinde enflasyonun önlenemeyeceğini iddia eden Friedman, enflasyon nedeniyle geliri yükselmiş gibi görünen vergi mükellefinin bir üst gelir diliminin vergisini ödemek zorunda kalmasını mülkiyet hakkının zedelenmesi olarak görmektedir. Aynı şekilde devlet tahvillerinin enflasyonun yüksek olduğu dönemde ihraç değerinden ödenmesi de karşılıksız zorla almadır. Bu sebeple devletin taraf olduğu sözleşmelerde önceki yılın fiyat seviyesi ölçü alınarak, enflasyon nedeniyle oluşan

¹⁴⁰ Friedrich A. HAYEK, **Monetary Nationalism and International Stability**, (b) Augustus M. KELLEY ve Fairfield NJ, New York, 1989, s.114.

¹⁴¹ DİLEYİCİ, a.g.e., s.35.

¹⁴² HAYEK, a.g.e., 1989, s.71.

¹⁴³ BROWN, a.g.m., s.16.

nominal artışların devletin lehine vatandaşın aleyhine işlemlerini önleyen bir anayasal düzenleme yapılmalıdır¹⁴⁴.

d. Leijonhufvud'un Önerileri

Leijonhufvud'un parasal anayasa için Miktar Prensibi ve Kovertibilite Prensibi olmak üzere iki önerisi vardır¹⁴⁵.

(i). Kovertibilite Prensibi

Leijonhufvud sadece miktar prensibine dayalı kuralların para arzını kontrol etmeye yetmeyeceğini, bu nedenle para arzının sınırlandırılmasının yanında paranın konvertibilitesinin de garanti altına alındığı bir anayasal düzenlemenin gerekliliğini ifade etmiştir. Devlet herhangi bir malın fiyatını tespit edecek ve ulusal para buna konvertibl olacaktır. Bu nedenle Leijonhufvud'un önerisi altın para standardına benzerlik göstermektedir. Teklif edilen sistem, devletin bir malın yasal olarak fiyatını belirlemesi (altın gibi) ve bankalar dışında özel bir birimin kağıt para miktarını ve emisyonunu belirlemesi temeline dayanmaktadır. Bankalardaki para miktarının artışı standart malın piyasa fiyatını arttırarak, bu malın bankalardan daha kolay elde edilmesini sağlar. Bankalara yapılan geri ödemeler ise aşırı emisyonu azalmasına sebep olur. Ama altın standardının açmazları olan üretimin belirsizliği ve dış ticaret açıkları gibi unsurlar sistem için de geçerlidir¹⁴⁶.

(ii). Miktar Prensibi

Leijonhufvud, para arzının Friedman'ın önerisinde benzer şekilde yıllık artış oranları ile sınırlandırılmasını önermektedir. Ama bu şekilde bir kısıtlamanın toplam para arzını sınırlandırmaya yetmeyeceğini düşünen Leijonhufvud, ayrıca merkez bankası kredilerinin de sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Yani parasal anayasa, para basımının yıllık miktarı ile merkez bankası kredilerinin miktarını belirleyecek iki kuraldan oluşmalıdır. Buna ek olarak Leijonhufvud, merkez bankasının emisyon bölümü ve bankacılık bölümü olmak üzere ikiye ayrılmasını da teklif etmiştir.

---

¹⁴⁴ BROWN, a.g.m. s.17.

¹⁴⁵ Michael D. BORDO ve Lars JONUNG, "Monetary Regimes, Inflation And Monetary Reform: An Essay In Honor Of Axel Leijonhufvud", **Conference Honor Of Axel Leijonhufvud At The Central Bank Of Uruguay**, Uruguay, 1993, s.3.

¹⁴⁶ BORDO ve JONUNG, a.g.m, ss.1-3.

Emisyon bölümü para emisyonunu düzenleyecek, bankacılık bölümü ise emisyon bölümü tarafından sağlanan yeni para ile sınırlı olarak merkez bankası kredilerini düzenleyecek ve özel bankaların kredi yaratma işlemlerini denetleyecektir¹⁴⁷.

e. Bernholz'un Önerileri

Bernholz'e göre uzun dönemli parasal istikrar için siyasetçinin ve merkez bankasının para arzını etkileme gücü sınırlandırılmalıdır. Bunun için yapılması gereken öneriler şunlardır¹⁴⁸:

- Politik iktidarın yol açacağı bütçe açıklarının anayasal sınırlarını belirlemek, Politik iktidarların ve merkez bankasının para arzını etkilemesine engel olacak anayasal düzenlemeler yapmak,
- Para arzını kısıtlayacak bir düzenleme kurmak,
- Kabineye hiçbir koşul altında, parasal anayasa kuralları dışına çıkma yetkisini vermemek,
- Parasal anayasanın madde değişikliklerinde kaliteli çoğunluk koşulunu aramak ve kaliteli çoğunluk ile kabul edilen kanunların kesinleşmesi için referandum şartını getirmek.

Hükümetlerin enflasyonist bir eğilime sahip olduklarını, hükümetlerin bu eğilimlerinin kısıtlandırabileceğini ve bir parasal anayasa sayesinde uzun dönemde kontrol edilebileceğini savunmuştur¹⁴⁹.

f. Buchanan ve Brennan'ın Önerileri

Para basılması ile ilgili anayasal bir kuralın olmaması durumunda bu yetkiye sahip kişilerin keyfi davranmayacaklarının bir garantisi olmayacağını ifade eden Buchanan'a göre, eğer ortada bir kural varsa ancak o zaman yetkililerin söz konusu kurala uyacakları beklentisi içerisinde olabileceklerini belirtmiştir. Enflasyonu azaltmak için, para basma tekelinin anayasal olarak sınırlandırılması gerekmektedir¹⁵⁰.

---

¹⁴⁷ BORDO ve JONUNG, a.g.m., ss.3-4.

¹⁴⁸ Peter BERNHOLZ, **Monetary Regimes and Inflation History, Economic and Political Relationships**, The Lypiatts, UK, 2003, ss.11-12.

¹⁴⁹ BERNHOLZ, a.g.e., s.12.

¹⁵⁰ Kevin DOWD, **Private Money The Path To Monetary Stability**, The Institute Of Economic Affairs, Hobart Paper, London, 1988, ss.58-59.

Buchanan ve Brennan, Hayek'in paranın özelleştirilmesi önerisini diğer parasal anayasa önerileri ile birlikte ele alıp farklı alternatifler ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Bu öneriler¹⁵¹:

- İlk önerdikleri parasal rejimde, devletin hiçbir parasal görevi ve yetkisi olmayacaktır. Devlet değişim aracını tanımlamayacak, para basmayacak, özel para veya banknot basımına müdahale etmeyecek, banka ve kredi işlemlerine de karışmayacaktır. Bu koşullar altında ortaya sadece özel paralar çıkacak ve bunların ne değeri ne de geri alınması hakkında herhangi bir devlet garantisi olmayacaktır. Devlet, vergi toplarken ödemenin istediği para veya paralarla yapılabilecektir.
- İkinci parasal rejim önerilerinde, kamunun para basma yetkisi olmakla birlikte bireylere de para piyasasına girme hakkı tanınmaktadır. Bireylere anayasal bir hak olarak istedikleri parayı kullanma ticari faaliyette bulunabilme gibi imkanlar sağlanacaktır. Piyasadaki rekabet ortamı kamunun kendi parasının değerini korumaya teşvik edecektir.
- Üçüncü önerilerine göre, altın para standardına geçilecek ve paranın değeri altın cinsinden tespit edilecektir. Bu sistemde, para birimi altın olarak belirlenecek, altın alım satımı, ihracat ve ithalatı serbest olacaktır.
- Dördüncü olarak önerdikleri parasal rejime göre, para basmaya tek yetkili devlet olacak, ama devletin bu yetkisi anayasal sınırlara göre belirlenecektir.

Buchanan ve Brennan'a göre esas önemli olanın, parasal bir anayasanın gerekli olduğu konusunda toplumsal uzlaşmanın sağlanmasıdır¹⁵².

Tablo 2: Parasal Anayasal Önerileri

Fisher- Simons'un Önerisi (Endeksleme Yöntemi)	Para arzı artışları fiyat endeksine bağlanmalıdır.
Hayek'in Önerisi	Devletin Para basma tekeli kaldırılarak

¹⁵¹ SAVAŞ, a.g.e., 1997, s.104-105.

¹⁵² Peter BERNHOLZ, "On Conditions Favouring The Intradaction and Maintenance of Stable Monetary Regimes and of Free Constitutions", **Method and Morals in Constitutional Economics Essays in Honer of James M. Buchanan**, (Edit. Geoffrey BRENNAN, Hartmut KLIEMT ve Robert D. TOLLISON) Springer, New York, 2002, s.366.

	özel firma ve/veya bankaların para basımına izin verilmelidir (serbest bankacılık sistemi).
Friedman Kuralı (Miktar Prensibi)	Para arzı her yıl sabit bir oranda arttırılmalıdır.
Leijonhufvud'un Önerisi	Toplam para miktarının yıllık artış oranı sınırlandırılmalı veya paranın konvertibilitesi sağlanmalıdır.
Bernholz'un Önerisi	Altın standardı veya serbest bankacılık sistemi uygulanmalıdır. Parasal alandaki kararlar parlamentoda kaliteli çoğunlukla alınmalıdır.
Buchanan ve Brennan'ın Önerisi	Anayasal para rejimi oluşturulmalıdır.

Kaynak: DİLEYİCİ, a.g.e., s.37.

Tabloda Fisher- Simons'un, Hayek'in, Friedman'ın, Leijonhufvud'un, Bernholz'un ve Buchanan ve Brennan'ın parasal anayasa önerilerinin kısa bir özeti gösterilmiştir. Friedman ve Leijonhufvud'un parasal anayasa önerisi miktar prensibine göre benzerlik gösterir.

C. Dış Ticaret Anayasası

Dış ticaret anayasasında ülkeler arası ekonomik ilişkilerin genel çerçevesi çizilmektedir. Anayasanın dış ticaret, ithalat ve ihracat ve diğer ticari işlemlerle ilgili yürütme organına kanun hükmünde kararname ile düzenleme yetkisi vermesi, ayrıca eleştirilen diğer konulardan biridir. Çağımızda en fazla istikrarın gerekli olduğu ve sık sık değişmemesi gereken dış ticaret rejiminin politik iradenin tercihlerine bırakılması doğru olmayacaktır¹⁵³. Dış ticaret anayasası aşağıdaki sorulara cevap verecek düzenlemeleri içerecektir¹⁵⁴:

- Bir ülkenin uluslararası ekonomik ilişkilere ne ölçüde yer verilmelidir? Serbest dış ticareti kolaylaştıracak düzenlemeler neler olmalıdır?

¹⁵³ Adnan ÇİMEN, "Yeni Anayasa Tartışma Bağlamında Ekonomi ile Ekonomik Hak ve Özgürlüklerin Durumu", **İdarecinin Sesi**, Mayıs-Haziran , 2011, s.29.

¹⁵⁴ AKTAN, a.g.m., 2002, s.24.

- Gelişmekte olan yerli endüstriler dış rekabetten korunmalı mıdır? Bununla ilgili yasalar anayasada ne şekilde ve ne kadar süre için yer almalıdır?
- Hangi döviz kuru rejimi kullanılmalıdır?

D. Gelir Dağılımı Anayasası

Transfer ödemesi ve vergileme yoluyla doğrudan, kamusal mal ve hizmet üretimi ve dağıtım yoluyla da dolaylı şekilde gelirin yeniden dağılımını düzenleyen devlet, ister minimal devlet, ister refah devleti olsun farklı derecelerde gelir dağılımını etkilemektedir. Modern devletler belli kurallara göre gelir dağılımını düzenleme hakkına sahiptir. Bu sebeple, adil bir yeniden gelir dağılımını sağlarken siyasal iktidarı, takdiri davranmaktan alıkoyacak kural ve kurumların anayasada tespiti çok önemlidir¹⁵⁵. Gelir dağılımı anayasası özellikle yoksul kesim için çok önemlidir. Çünkü yoksul kesim %100'e varan efektif vergi oranlarıyla vergilerini ödemektedirler¹⁵⁶.

Devletin gelir dağılımına müdahale etmesi için, adil bir gelir dağılımını sağlamada piyasa mekanizmasının yetersiz kalması, gerekli bir sebep olsa da yeterli değildir. Çünkü politik iktidarların takdiri müdahaleleri ile gelirin yeniden dağılımı halinde bireyler, kaynaklarının ve zamanlarının büyük bir kısmını politik mücadeleye ayıracaklardır¹⁵⁷. Anayasal İktisat teorisyenleri, hem daha adil bir gelir dağılımına ulaşmak hem de siyasi yozlaşmaların önüne geçmek için, politik sürecin hangi kurullarla sınırlandırılması gerektiği ile ilgilenmektedirler¹⁵⁸. Birleşik Krallık hükümeti gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmak için 2010-2011 dönemlerinde gayri safi milli hasılanın % 13,4'lük kısmını buna ayırmaktadır. Bu da yaklaşık olarak 196 milyar sterlin tutmaktadır¹⁵⁹.

E. Yasal Kurumsal Liberalizasyon ve Rekabet Anayasası

Yasal kurumsal liberalizasyon, ekonomiye olan doğrudan kontrol ve müdahalelerin kaldırılması demektir. Anayasal İktisat teorisyenleri, devletin ekonomiye

---

¹⁵⁵ SAVAŞ, a.g.e., 1997, s.169.

¹⁵⁶ Pete FARINA, "Unequal Income is Unequal Citizenship: The Case Against Income Inequality", **USBIG Discussion**, Paper No.67, January 2004, s.1.

¹⁵⁷ Alan CARTER, "How Tax Can Reduce Inequality", **OECD Observer**, http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/3782/How_tax_can_reduce_inequality.html, (Erişim Tarihi:25.08.2014).

¹⁵⁸ SAVAŞ, a.g.e., 1997, ss.169-170.

¹⁵⁹ Geoff RILEY, "Managing the Economy – Government Fiscal Policy", Tutor2u, 2012, <http://tutor2u.net/economics/revision-notes/as-macro-fiscal-policy.html>, (Erişim Tarihi: 26.08.2014).

olan doğrudan müdahale, düzenleme ve kontrollerinin mümkün olduğu kadar azaltılması görüşünü paylaşırlar. Anayasal İktisat teorisyenlerine göre devletin temel görevi, oyunun kurallarını anayasada belirlemek ve post-anayasal aşamada ilk anayasal normların uygulanmasını sağlamaktır. Rekabetçi bir piyasa ekonomisi için anayasada gerçekleştirecek ana reformlardan birisi yasal kurumsal liberalizasyon politikasıdır¹⁶⁰.

Klasik iktisatçılarda devletin görevlerinin sınırlı olması çünkü devletin görevi arttıkça masrafının artacağı bu artan masraflarda şimdiki ve gelecek nesillere vergi yükünü arttıracığını bunun sonucunda yatırımların azalacağını ve sanayileşme sürecini yavaşlayacağını iddia etmişlerdir. Özel girişimciler, iç ve dış ticarete karşılaştıkları problemleri çözümünde yardımcı bir rol üstlenmelidir¹⁶¹.

Vito Tanzi ve Ludger Schuknecht'e göre devlet ekonomiye mümkün olan en az şekilde ekonomiye müdahale etmelidir. Çünkü devletin doğrudan ekonomiye müdahale ederek kazancı maliyetine göre çok düşüktür. Bunun yerine ekonomiye dolaylı bir şekilde müdahale de bulunarak kazancını arttırmasını sağlayabilir¹⁶².

F. Kentleşme ve Çevre Sorunları Anayasası

Vural Savaş, siyasetçiler ile gecekondular arasında “ver oyunu al istediğini” biçiminde bir siyasi mübadelenin yaşanmaması ve çarpık kentleşmenin engellenmesi için anayasaya şöyle bir madde konulabileceğini belirtmiştir¹⁶³; “Devlet arazisi üzerine yapılan gecekondulara tapu verilmesi ancak o bölgenin yerleşim alanı içinde olması ve cari bedelinin ödenmesi koşuluyla mümkündür. Ayrıca, özel arazi üzerine hiçbir nedenle gecekonduların yapılmasına izin verilmez”. Çünkü gecekonduda yaşayan insanların yaşadığı sorunlar, o bölge nüfusu seçim sonuçlarını etkilemediği sürece siyasetçilerin ilgisini çekmez. Nüfus, siyasi süreç açısından belirleyici olmaya başladığında siyasi mübadelede başlar. Çağımızın evrensel sorunlarından biri haline gelen çevre kirliliğini önlemek için ise, Vural Savaş şöyle bir anayasal hüküm teklif etmiştir¹⁶⁴: “Hiçbir faaliyetin çevre kirliliğine neden olmasına izin verilemez. Çevre kirliliğine neden olan

---

¹⁶⁰ AKTAN, a.g.e.,s.24.

¹⁶¹George REISMAN, “Classical Economics Versus the Exploitation Theory”, **Mises Institute Austrian Economics, Freedom and Peace**, <http://mises.org/etexts/exploitation.asp> (Erişim Tarihi:19.09.2014).

¹⁶² TANZI ve SCHUKNECHT, a.g.e., ss.139-140.

¹⁶³ SAVAŞ, a.g.e., 1997, ss.199-200.

¹⁶⁴ SAVAŞ, a.g.e., 1997, ss.200-201.

bütün kişi ve kuruluşlar bu kirliliği gidermek ve zarar görenlerin zararını tazmin etmekle yükümlüdür”.

Stiglitz’in önerisi ise, devletin firmalara belirli bir miktarda kirlilik yayma hakkı veren permiler dağıtması ve bu permilerin piyasada alınıp satılarak, kirlilik yaratan emisyonların kontrol altında tutulmasıdır. Bu sistemde, emisyonlarını az kullanan bir firma, emisyon yayma hakkını, daha fazla üretim yapmak ve bu nedenle kirletici emisyonlarını arttırmak isteyen başka bir firmaya satabilecektir¹⁶⁵. Bunu anayasada belirlemek hem kirliliğin kontrol altına tutunabilmesini hem de şirketlerin ekonomileri için kazanç oluşturur.

Bailey’in önerisi ise, negatif dışsallığı yaratan firma ile dışsallıktan etkilenen firmanın tek bir firma haline getirilmesidir. Örneğin, İngiltere’de, bir atık firması ile bu atık şirketinin kirlettiği nehirden artılmış su elde eden bir su şirketi arasında dışsal maliyet yayma sorunu ortaya çıkmaktayken, bu iki şirketin birleşip tek bir şirket haline gelmesiyle, söz konusu dışsal maliyet firmanın içsel maliyeti haline gelmiştir¹⁶⁶. Devletin anayasaya bu örneğe benzer durumlar için yasa koyması ve durumlar için teşvik vermesi hem kirliliği azaltmasında hem de şirketlerin büyümesine yardımcı olacaktır.

G. Sosyal Güvenlik Anayasası

Anayasal iktisat teorisyenlerine göre sosyal güvenlik sistemi içinde yer alan sigorta unsuru ile refah unsurunun birbirinden ayrılması, sosyal güvenlik sisteminin gelip geçen politik iktidarlarca politize edilmesine engel olacaktır. Sigorta unsuru, tamamen kişinin isteğine bırakılabilir ve özel sigorta şirketleri tarafından yapılabilir. Refah ögesi ise, yine devlet tarafından yürütülebilir. Fakat bunun için de zorunlu kesintiler yapmak yerine, bireyin gönüllü olarak alacağı sosyal güvenlik tahvili gibi yöntemler önerilebilir¹⁶⁷.

Gelişmiş ülkelerle gelişen ülkeler arasında sosyal güvenlik kapsamında çok büyük bir uçurum mevcuttur. Özellikle hastane, doktor gibi eğitilmiş sağlık personel sayısı gelişmiş ülkelerde gelişen ülkelere göre fazladır. Bunun sebepleri; ülkelerin

---

¹⁶⁵ Joseph E. STIGLITZ, **Economics Of The Public Sector**, Third Edition, W. W. Norton & Company, New York, 2000, s.229.

¹⁶⁶ Stephen J. BAILEY, **Public Sector Economics: Theory, Policy and Practice**, Palgrave Macmillan, 2nd Edition, United Kingdom, 2002, s.379.

¹⁶⁷ SAVAŞ, a.g.e., 1997, s.197.

sosyo-ekonomik yapısı, gelişmişlik düzeyi, ücretler ve beyin göçü olarak sıralanabilir. Özellikle gelişen devletlerin sosyal güvenlik yasası oluştururken bu tip sıkıntıları minimuma indirecek çözümler bulması çok önemlidir. Eğitimli personelin gelişmiş ülkelere göç seviyesi azaltılması gerekli teknolojik altyapının kurulması gerekmektedir¹⁶⁸.

Tablo 3: Anayasal İktisatçıların Önerdikleri Anayasa Çeşitleri

Mali Anayasa	Kamusal mallar anayasası Kamusal harcamalar anayasası Kamusal gelirler anayasası - Vergi anayasası - Borçlanma anayasası Denk bütçe anayasası Mali federalizm anayasası
Parasal Anayasa	Para sistemine ilişkin anayasal normlar Para arzının ne şekilde artırılacağına ilişkin anayasal normlar
Dış Ticaret Anayasası	Uluslararası ekonomik ilişkiler ilişkin anayasa normları Koruyucu ve serbest dış ticaret politikalarına ilişkin anayasal normlar Döviz kuru sistemlerinin (serbest ve sabit döviz kuru rejimlerinin) belirlenmesi
Gelir Dağılım Anayasası	Gelir ve servet dağılımının iyileştirilmesine ilişkin anayasal normlar
Yasal Kurumsal Liberalizasyon ve Rekabet Anayasası	Devletin ekonomiye direkt kontrol ve müdahalelerinin kaldırılması (yasal-kurumsal serbestleşmeye ilişkin anayasal normlar Ekonomide rekabeti teşvik edici kural ve kurumların oluşturulması Yıkıcı ve haksız rekabeti yasaklayacak ve cezalandıracak normların belirlenmesi
Kentleşme ve Çevre Sorunları Anayasası	İmar izni ile ilgili normların belirlenmesi ve uygulanması

¹⁶⁸ Roger BEATTIE, "Social Protection For All: But How?", **International Labour Organization**, Vol. 139, No.2, 2000, ss.129-130.

	Kaçak yapılaşmanın önlenmesi ve denetimlerin artması ilgili normların anayasada açık, anlaşılır ve tartışmaya müsaade etmeyecek şekilde belirlenmesi ve uygulanması Çevre kirliliğini önleyecek ve azaltacak önlemler alınması ve uymayanlar için caydırıcı ceza uygulanması
Sosyal Güvenlik Anayasası	Sosyal güvenlik sistemine ilişkin anayasal normlar

Kaynak: AKTAN, a.g.m., 2002, s.22, SAVAŞ, a.g.e., 1997, ss.199-201 (Derlenerek hazırlanmıştır).

Tabloda anayasal iktisat için kullanılan mali anayasa, parasal anayasa, dış ticaret anayasası, gelir dağılımı anayasası, yasal kurumsal liberalizasyon ve rekabet anayasası, kentleşme ve çevre sorunları anayasası ve sosyal güvenlik anayasası hakkında özet bilgiler verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

MAASTRİCHT KRİTERLERİNİN UYUMU AÇISINDAN AVRUPA BÖLGESİ BORÇ KRİZİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Küresel finansal krizin başlamasından sonra Avro Bölgesi'nde mali yapı bakımından zayıf olan ülkelerde kırılmalıklar artmıştır. 2009 yılının sonlarına doğru Yunanistan krizinin çıkmasından sonra yaşanan krizin diğer ülkelere yayılacağı ve Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) dağılacağına yönelik spekülasyonlar ortaya çıkmıştır. Krizden etkilenen birçok Avrupa ülkesinde hükümetler değişmesi ve Avro Bölgesi ülkelerinin ve kurumlarının krize karşı alınan müdahalelerin yetersiz kalması spekülasyonların doğru olma olasılıkları arttırmıştır¹⁶⁹.

Küresel kriz hem Avro Bölgesi'nde hem AB'de ciddi derecede iktisadi ve siyasi bir krize dönüşmüştür. Avro Bölgesi'ndeki borç krizinde yaşanan temel iktisadi problemleri aşağıdaki biçimde sıralaması mümkündür¹⁷⁰:

- Bazı Avro Bölgesi ülkelerinde borç düzeyi ve kamu açıklarının aşırı derecede yükselmesi PIIGS ülkelerindeki toplam dış borç miktarı 2012 yılında 10 Trilyon \$'a dayanmıştır.
- Bazı Avro Bölgesi ülkelerinde ciddi boyutta ekonomik durgunluğun ve yüksek işsizlik olması, 2011 yılında İspanya'daki işsizlik oranı %21,7 düzeyine getirmiştir.
- Avrupa bankacılık sisteminin genel olarak zayıf bir yapıya sahip olmasıdır. Bankacılık sisteminin yeterince güçlü olamaması ekonomik durgunluk sürecinin uzayacağına, krizin derinleşeceğine ve bir veya daha fazla ülkenin Avro Bölgesi'nden çıkabileceği dair endişeler artmıştır.
- Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki ticaret dengesizliği, özellikle Almanya'nın diğer Avro Bölgesi'ndeki ülkelere karşı yüksek düzeyde üstünlüğe olması.

Avro Bölgesi yaşanan borç krizinin sonrasında Avro Bölgesi ülkeleri ve kurumların dört seçeneği kalmıştır. İlk seçenek, EPB ülkelerinin kapsamlı bir şekilde maliye politikalarının uyumlaştırılması ve krizlere karşı daha dayanıklı bir mali birliğin

¹⁶⁹ ERGİN, a.g.e., s.1.

¹⁷⁰ Rebecca M. NELSON, Paul BELKIN, Derek E. MIX ve Martin A. WEISS, "The Eurozone Crisis: Overview and Issues for Congress", **Congressional Research Service**, 7-5700, 2012, s.Summary.

oluşturulmasıdır. İkincisi ki bu Avro Bölgesi ülkelerinin seçtiği, kriz durumunda olan ülkelere gerekli reformlar yapılarak krizin etkisini azaltmak ve likidite sıkıntısı yaşayan ülkelere yardımda bulunarak Avro Bölgesi'nin ekonomik istikrarını sağlamaktır. Üçüncüsü, EPB'nin istikrarını tehlikeye düşürecek ülkeleri EPB'den çıkararak dengeli bir küçülme yoluna gitmesidir. Dördüncüsü EPB'nin tamamen lav edilmesidir. AB kurumlarında ve ülkelerinde krizin etkilerini azaltmak için birçok reform önerisi yapılmıştır. Reformların kapsamı, ülkeler arası makro ekonomik dengesizlikleri gidermek, mali disiplini ve finansal denetimi arttırmaya yönelik önlemlerden oluşmaktadır. Ayrıca birçok AB ülkesi daraltıcı politikaları uygulamış ve EPB'de çevre ülkelere krizin yayılmasını engelleyecek politikalar uygulamıştır¹⁷¹.

I. BORÇ KRİZİ KAVRAMI

Borç, ödünç alınmış herhangi bir şey karşılığında yerine getirilmesi gereken mecburiyettir. Borçlanma ise, belli bir süre sonra ödenmek üzere para ve benzeri şeylerin ödünç alınmasıdır¹⁷². Devlet borçlanması ise; bir devletin ya da devlet kuruluşlarının kendi kaynakları dışındaki kaynaklardan kredi sağlamasıdır¹⁷³. Friedman'a göre devlet borçları kavramı ise;

“Taşınmanız gereken başlardan daha çok sayıda omuza sahip olmayı gerektiren bir durumdur.” olarak ifade edilmiştir¹⁷⁴.

Artık günümüzde devletler olağan ya da olağanüstü giderlerinin finansmanı için borçlanma yolunu tercih etmektedirler. Bu yolu tercih etmenin en önemli sebepleri yetersiz sermaye ve vergi oranlarını arttırmaktan kaçınmadır. Fakat aşırı borçlanma ülkeleri sıkıntıya düşürmekte ve borç krizine sebep olmaktadır. Borç krizi; kamunun vadesi gelen yükümlülüklerinin (anapara ve faiz) yerine getirememesi durumudur¹⁷⁵.

Özellikle az gelişmiş ve gelişen ülkelerde likitide sıkışıklığı ve sermaye ihtiyacını karşılayabilmek için borçlanma aracı kullanmaktadır. Darlığı bu şekilde devletler gerekli harcamaları ve yatırımları yaparak kamu hizmetlerini yerine getirmektedirler. Buradaki en önemli sorun gelecek nesillere vergi yükünün aktarımıdır.

¹⁷¹ ERGİN, a.g.e., s.2.

¹⁷² Metin MERİÇ, **Devlet Borçları**, Şafak Matbaacılık, Ankara, 2013, ss.1-2.

¹⁷³ Ayten OLCAR, “Türkiye'nin Dış Borç Sorunu ve Kriz Etkileri” **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2013, s.5.

¹⁷⁴ Milton FRIEDMAN, “Amerikas-Freiheitskaempfer”, **Die Welt**, 2006, <http://www.welt.de/print-welt/article95574/Amerikas-Freiheitskaempfer.html> (Erişim Tarihi:20.01.2015).

¹⁷⁵ ERGİN, a.g.e., s.3.

Gelişen ve gelişmiş ülkelerde ise siyasetçiler vergi oranlarını arttırmaktan kaçındıkları için borçlanmayı tercih etmektedirler. Siyasetçilerin vergi oranlarını arttırmaktan kaçınmasının temel sebebi ise oy maksimizasyonunu sağlamak içindir.

Özel sektörde ise borçlanma daha çok yatırımların finansmanını sağlamak ve likitide sıkışıklığından kurtulmak için gerçekleştirmektedir. Şirketlerin büyüme hedeflerini sağlamak amacıyla çeşitli yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Bu yatırımların finansmanını gerçekleştirirken şirkette yeterli sermayenin bulunmaması veya yatırım miktarının çok büyük olmasından dolayı şirketler borçlanma yolunu tercih etmektedirler.

Borçlanma kavramını farklı açılardan sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmada en çok kullanılan ise iç ve dış kavramlarıdır. İç borçlanma, politik sınırlar içindeki yurttaşlardan veya çeşitli kuruluşlardan sağlanan ve milli gelirin miktarını artırıcı bir özelliği olmayan bir borçlanma çeşididir. Dış borçlanma ise dış kaynaklardan sağlanan, ilk alındığında milli gelirin miktarını artıran ve ödendiğinde ise bu yönde olumsuz etki yapan borçlanmadır¹⁷⁶.

Devletlerin iç borçlanmayı tercih etmesinin genel sebepleri şöyle sıralanabilir: Devletin likit sorununun olması ve ekonomide vergileri artırmanın iktisadi, sosyal ve siyasi sorunlara yol açmasıdır. Devleti dış borçlanmaya iten nedenler ise; devletin kendi sermaye piyasasından borçlanmayı tercih etmemesi, döviz ihtiyacının olması ve gelişmiş ülkelerin borçlanma şartlarının iç borçlanmaya göre daha uygun olması şeklinde sıralanabilir. Devlet bütçe açıklarını finanse etmek için genelde iç borçlanmayı tercih etmektedir¹⁷⁷.

İç ya da dış borçlanma yapıldığında eğer borç ödenmediği takdirde o borcu ödeyemeyen birey, devlet veya şirketler borç kriziyle uğraşmak zorunda kalırlar. Eğer borçlu borcunu ödeyememesi alacaklının da alacağını tahsil edememesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bu durumdan iki tarafta olumsuz etkilenir. Finansın globalleştiği günümüzde ise borç krizine girilmesi durumu borçlunun borcunun

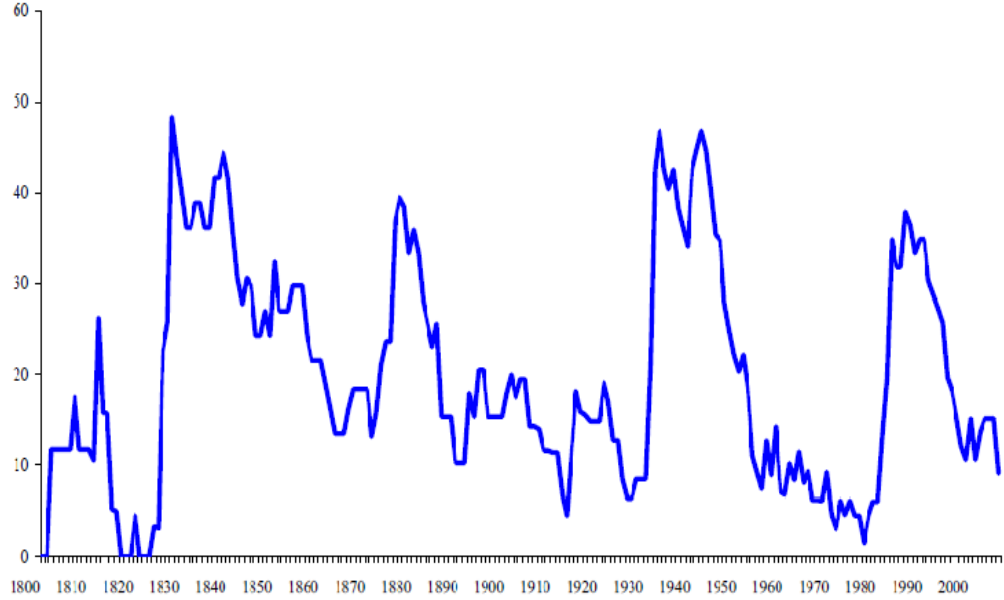
---

¹⁷⁶ OLCAR, a.g.t., s.5.

¹⁷⁷ Erhan DUMAN, “Krizlerin Anatomisi: 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Karşılaştırılması”, **T.C.Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karaman, 2011, s.17.

anaparasının değil, faizlerini ödeyememesi hali kabul edilmektedir. Kısaca, borç krizi borçlunun borçlarını çevirememesi durumunu ifade eder¹⁷⁸.

Şekil 2: Devlet Dış Borçları (1800-2006) (Temerrüde Düşen ya da Borcunu Yapılandıran Ülke %'si)

Kaynak: Carmen M. Reinhart ve Kenneth S. Rogoff, “This Time Is Different: A Panoramic View Of Eight Centuries Of Financial Crises”, **NBER Working Paper**, No: 13882, 2008(a), s.4.

Reinhart ve Rogoff'un yaptığı çalışmaya göre, 1800-2006 yılları arasında kamu dış borçlarının beş dönem zirve yaptığı tespit edilmiştir. Birinci dönem, Napolyon savaşları dönemidir. İkinci dönem, 1820'li-1840'lı yılları kapsayan dönemdir. Bu dönemde, bütün Latin Amerika ülkeleri dahil olmak üzere dünyadaki tüm ülkelerin yaklaşık yarısı temerrüde düşmüştür. Üçüncü dönem, 1870-1890 yıllarını kapsayan dönemdir. Dördüncü dönem, 1930'lu-1950'li yılları arasındaki Büyük Buhran dönemidir. Bu dönemde yine dünyadaki tüm ülkelerin yaklaşık yarısı temerrüde düşmüştür. Son olarak beşinci dönem ise 1980'li-1990'lı yılları kapsayan dönemdir. Bu dönemde gelişen ülkelerde birçok borç krizi yaşanmıştır¹⁷⁹.

Yunanistan başta olmak üzere PIIGS ülkelerinin ortak sorunu uzun genişleme döneminde ucuz kredi olanaklarından yararlanarak aşırı dış borçlanma politikası uygulamışlardır. 2008 krizinin de etkisiyle zayıf mali yapıları sahip PIIGS ülkeleri

¹⁷⁸Belgin AKÇAY ve Ferhat ÇAMLICA, “Yunan Borç Krizinden Avro Krizine”, **Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi**, (Edit. Belgin AKÇAY) Seçkin Yayın., 2013, Ankara, s.55.

¹⁷⁹REINHART ve ROGOFF, a.g.m., 2008(a), ss.3-4.

borçlarını yeniden yapılandırarak ve mali yardım almışlardır¹⁸⁰. Avro Alanı'nda yaşanan krizin en önemli farkları; gelişmiş ülkelerde borç krizinin yaşanması ve AB ülkelerinin Avro Alanı'na girip parasal birliğe üye olduktan sonra yaşadıkları ilk kriz olmasıdır¹⁸¹.

II. 2008 KRİZİ GELİŞİM SÜRECİ VE ETKİLERİ

2000'li yılların sonunda gerçekleşen ekonomik kriz, genellikle Küresel Durgunluk, Küresel Mali Kriz, Kredi Krizi ya da 2008 Krizi olarak adlandırılmaktadır. Birçok ekonomist ve küresel kuruluşa göre 2008 Krizi, 1930'ların Büyük Buhran'ından beri gerçekleşen en büyük küresel kriz olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu kriz, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin finansal ve reel sektörlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Küresel ekonomideki üretim göstergeleri, küresel ticaretin daralması nedeniyle ciddi şekilde kötüleşmiştir. Devlet borçlarının GSYİH'ya oranları, özellikle gelişmiş ülkelerdeki büyük hacimli kurtarma paketleri nedeniyle, yüksek seviyelere ulaşmıştır¹⁸².

Ekonomik krizlerin, çeşitli öncü göstergeleri bulunmaktadır. Özellikle büyük sermaye girişlerinin yaşandığı ülkelerde, aşırı şekilde artan hisse senedi ve konut fiyatları, öncü göstergeler olarak kabul edilmektedir¹⁸³. 2008 Krizi'nin en belirgin göstergelerinden biri, hisse senedi ve konut fiyatlarındaki dalgalanmanın çok yüksek seviyede gerçekleşmiş olmasıdır¹⁸⁴.

2008 Krizi'nin gelişim süreci, ilk defa ipotekli konut kredisi (mortgage) piyasasında belirtilerini göstermiştir. ABD'de ipotekli konut kredileri piyasasında, 2007 yılında oluşan dalgalanma ilk olarak bu piyasada bir kredi daralmasına neden olmuş ve bu kredi daralması bir likidite krizine dönüşerek bazı Amerikan bankalarının, acze düşmesine ve bazılarının da iflas etmesine neden olmuştur. Sonraki aşamada, ipotekli konut kredileri piyasası kaynaklı bu kriz, çeşitli finansal aktarım mekanizmalarıyla

---

¹⁸⁰ Baki DEMİREL ve Gülen Elmas ARSLAN, "Euro Bölgesinde Borç Krizi Sorunu ve Çözüm Önerileri", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:23, Özel Sayı, ss.114-115.

¹⁸¹ AKÇAY ve ÇAMLICA, a.g.m., s.58.

¹⁸² Hamza CORUT, "2008 Krizi Işığında Avrupa Borç Krizi'nin Türk İmalat Sanayii Üzerine Olası Etkileri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Bilim Dalı** Ankara, 2013, s.49.

¹⁸³ Carmen M. REINHART ve Kenneth S. ROGOFF, "Is The 2007 U.S. Sub-prime Financial Crisis So Different? An International Historical Comparison", **NBER Working Paper**, No:13761, 2008(b), s.7.

¹⁸⁴ G. William SCHWERT, "Stock Volatility During The Recent Financial Crisis", **NBER Working Paper**, No: 16976, April, 2011, s.789.

birlikte küresel piyasalara etki ederek, küresel çapta bir krize dönüşmüştür. 2008 Krizi'nin sebepleri arasında, bir çok faktör ortaya atılmakta aynı zamanda bu krizin geçmiş krizlerden bazı noktalarda etkilendiği, güncel tartışmalarda sıkça vurgulanmaktadır. 2008 Krizi gelişim süreci, tarihsel olarak bakıldığında geçmiş dönemlerdeki finansal sektörlere ait bazı düzenlemelerin, krize zemin hazırladığı ve bazı finansal yeniliklerin, 2008 Krizi'ni derinleştirdiği ortaya çıkmaktadır. 2008 Krizi, bir çok alanı etkilemiştir. Özellikle finansal sektörde gerçekleşen banka iflasları, global finansal sistemin istikrarını bozmuş ve azalan talep neticesinde, küresel ticaret büyük bir daralma yaşamıştır¹⁸⁵.

George Soros, “The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means” adlı kitabının giriş kısmında, 2008 Krizi'nin gelişim sürecine yönelik olarak;

“1930'lardan bu yana en kötü finansal krizin ortasında bulunmaktayız. Mevcut kriz bazı açılardan son yirmi beş yıl içinde meydana gelen diğer krizlerle benzer, ancak derin bir farkı var; bu kriz uluslararası rezerv para birimi olan dolara dayalı kredi genişlemesi döneminin sona erdiğini göstermektedir. Dönemsel krizler büyük bir ani yükseliş ve düşüş sürecinin parçasıydılar, mevcut kriz ise yirmi beş yıldan fazla süren bir süper patlamanın doruk noktasıdır.” ifadelerini kullanmıştır¹⁸⁶.

Eski FED Başkanı Alan Greenspan krizle ilgili;

“Bu krizin yüzyılda bir ya da iki sefer meydana gelebilecek büyüklükte bir kriz olabileceğini kimse bilemezdi” şeklinde açıklamada bulunmuştur¹⁸⁷.

ABD’de 2008 yılında başlayan krizin temelini mortgage piyasasındaki sorunlar oluşturmaktadır. ABD vatandaşlarının normal gelirleri ile satın alamayacakları evleri banka kredileri ile kolayca alabilmeleri ve bu yüzden konut fiyatlarının giderek artmasının, mortgage krizine neden olduğu düşünülmektedir. Mortgage piyasalarında, ev sahibi olmak isteyen bireylere ipotek karşılığında 10 yıldan daha uzun vadeli konut kredileri kullanma imkanı sağlanmaktadır. Verilen krediler için menkul kıymetleştirme

---

¹⁸⁵ CORUT, a.g.t., ss.49-50.

¹⁸⁶ George SOROS, **The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means**, Perseus Books Group, PublicAffairs, New York United States of America, 2008, s.i.

¹⁸⁷ Alan GREENSPAN, **The Age Of Turbulence: Adventures In A New World**, Kindle Edition, Penguin Books, New York, 2008, s. 526.

işlemleri yapılır ve bu şekilde finans kuruluşları vadesi çok uzun olan kredileri finanse etmiş olurlar¹⁸⁸.

Konut piyasası kaynaklı en önemli sorun, konut fiyatlarında oluşan aşırı dalgalanma sürecidir. Konut fiyatlarının 2000 – 2006 döneminde aşırı şekilde yükselmesi ve 2006 yılında zirve yapan konut fiyatlarının, bu zirve noktasından hızlı şekilde düşme eğilimine girmesi finansal ve reel sektörlerdeki dengesizliklerin artmasına neden olmuştur. İpotekli konut kredileri piyasasına ait en önemli sorunlarından biri de eşik – altı ipotekli konut kredisi kullanıcılarının kredi taksitlerinin geri ödenmesinde, gecikme yaşamaları ve çoğu kullanıcının bu taksitleri ödeyemeyecek duruma gelmesidir¹⁸⁹.

ABD’de krizin önlenemez boyutlarda ulaşmanın nedenlerinden bir tanesi, düzenleyici ve denetleyici kurumların sorumluluklarının tam olarak yerine getirememesi ya da gecikmeli olarak yerine getirmesidir. 2007 yılında FED başkanı yaptığı açıklamada konut sektöründe olan problemlerin sadece o sektöre etki edeceğini ve ekonomideki diğer mekanizmaların etkilemesini beklemediğini söylemiştir. Ancak konut piyasasındaki problem sadece diğer ekonomi kanallarını etkilemekle kalmamış tüm dünyayı etkilemesine neden olmuştur. FED’in krizi öngörememesinin yanında ABD hazinesinin konut piyasasındaki aksaklıkları tam olarak engelleyemediği görülmektedir. Konut sektöründe fiyatların düşüp mortgage sisteminin aksamasıyla birlikte kriz öncesi türev ürünlerinin büyük bölümüne sahip olan banka Lehman Brothers iflasın eşiğine gelmiştir. FED’in ve ABD hükümetinin Lehman Brothers şirketini kurtarmayacaklarını açıklamışlardır. Bu açıklama sonrası, Lehman Brothers şirketinin alacaklısı olan bankalar için büyük bir risk ortaya çıkmıştır. ABD hükümetin adım atmaması üzerine 15 Eylül 2008’de Lehman Brothers iflas etmiştir¹⁹⁰.

2003- 2008 döneminde konut satışları ve ipotekli konut kredilerine yönelik menkul kıymetleştirmelerinin toplam hacmi 2 trilyon dolara ulaşmıştır¹⁹¹. İpotekli konut kredisi destekli menkul kıymet ihracında, daha az güvenli kredilerin, özellikle eşik – altı kredilerin payı 2005- 2007 döneminde ikiye katlanmıştır. Bankaların bilançolarında, bu

---

¹⁸⁸ ERDEN, a.g.t., s.6.

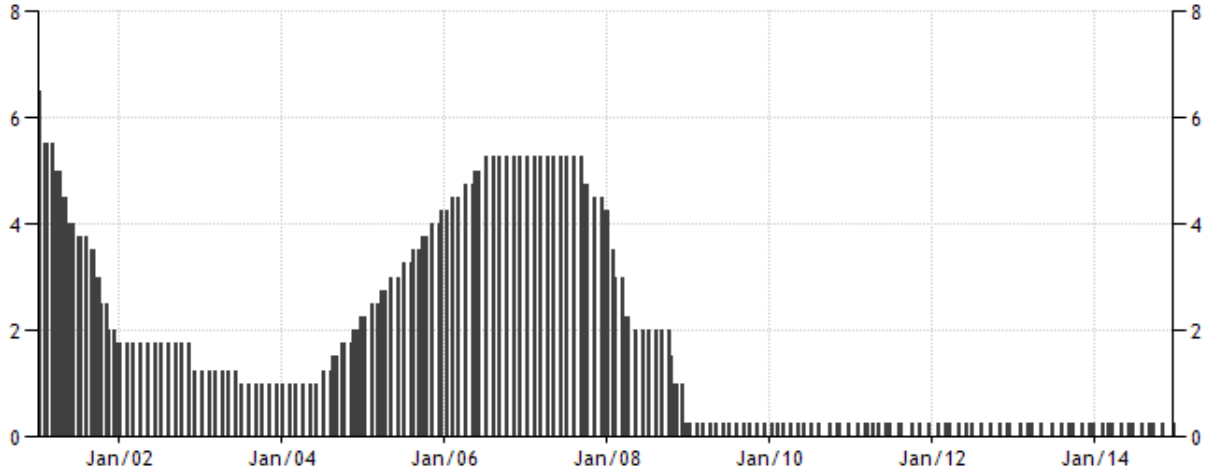
¹⁸⁹ CORUT, a.g.t.,ss.52-53.

¹⁹⁰ ERDEN, a.g.t., ss.6-7.

¹⁹¹ Alan GREENSPAN, “We Need A Better Cushion Against Risk”, **Financial Times**, 2009, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/9c158a92-1a3c-11de-9f91-0000779fd2ac.html#axzz1zrOvDqep> (Erişim Tarihi:14.10.2014).

varlıkları aşırı şekilde tutmaları eşik – altı kredilerle ilgili sorununun, derin bir krize dönüşmesine sebep olmuştur¹⁹²

Şekil 3: ABD'nin 2001-2014 Arası Faiz Oranlarının Değişimi

Kaynak : Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com/united-states/interest-rate> (Erişim Tarihi:20.01.2015).

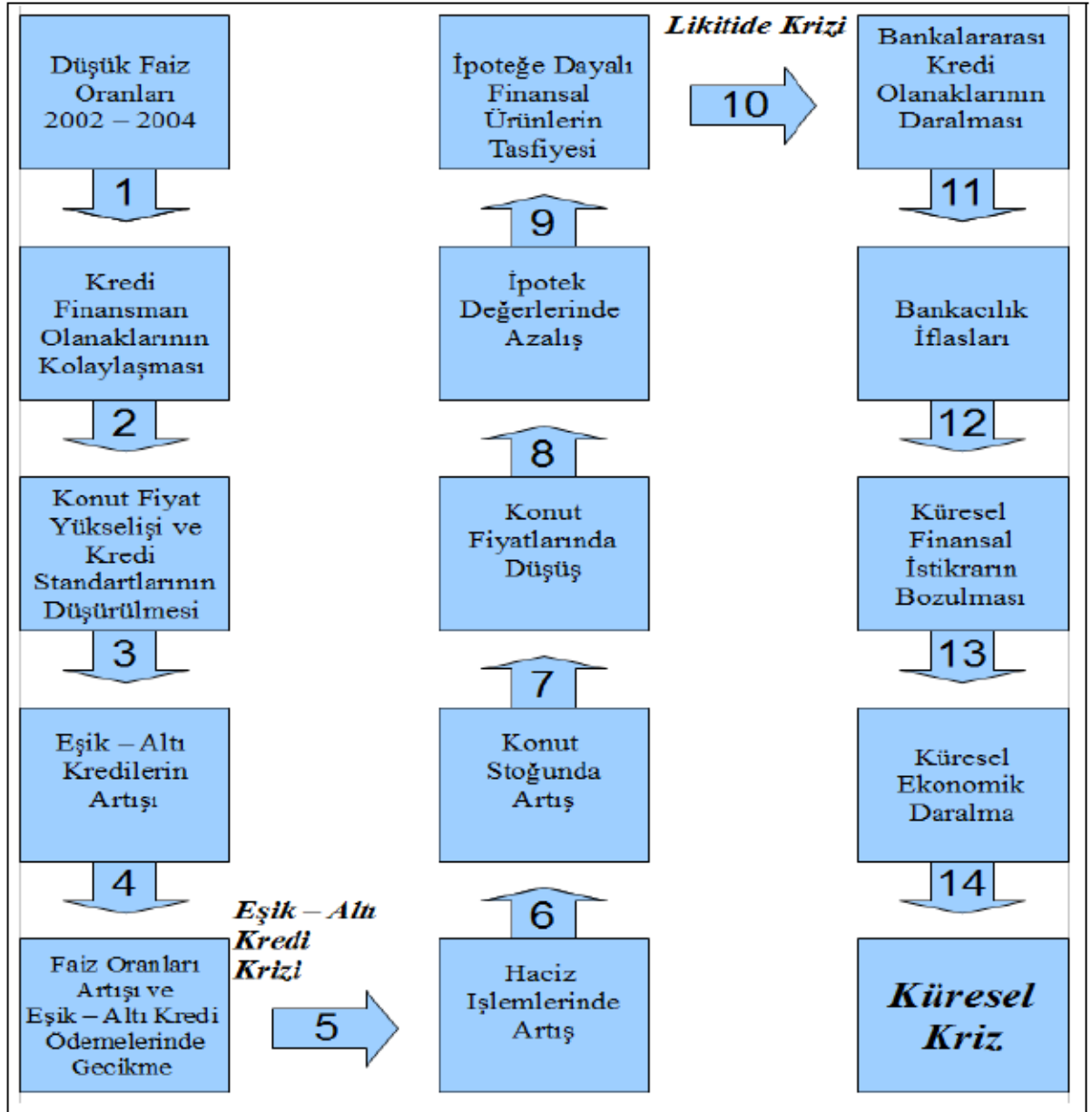
Şekil 3'de görüldüğü gibi ABD'deki faiz oranlarındaki ani düşüşler ve çıkışlar görülmektedir. 2001 yılında % 6,5 olan faiz oranı, 2004 yılına kadar ciddi şekilde düşürülerek 0,98 % olmuştur. ABD faiz oranlarının 2001 yılından 2004 yılına kadar hızlı biçimde düşme eğilimi, kredi kullanımındaki patlama nedeniyle konut fiyatlarının aşırı olmasına neden olmuştur. Konut fiyatlarındaki aşırı şişkinliğin giderilmesi amacıyla, faiz oranları 2004 yılından itibaren 2007 yılına kadar aşama aşama yükseltilerek % 0,98'den, % 5,24'e çıkarılmıştır. Fakat kredi geri ödemelerinde, özellikle ayarlanabilir faiz oranlı ipotekli konut kredisi ödemelerinde artan maliyetler gecikmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Faiz oranları, oluşan bu gecikmeler ve finansal piyasada likidite sorununun yaşanması sebebiyle faiz oranları, yeniden keskin bir şekilde düşürülmeye başlanmıştır. 2007 yılında % 5,24 olan faiz oranları, 2009 yılında % 0,21'e kadar geriletılmıştır. 2009 yılından günümüze kadar geçen sürede mevcut oran değerini korumuştur¹⁹³.

¹⁹² Luigi SPAVENTA, "Avoiding Disorderly Deleveraging", **Centre For Economic Policy Research Policy Insight**, No.22, 2008, s.6.

¹⁹³ CORUT, a.g.t. s.68.

Krizin etkilerini azaltmak amacıyla ABD’de hem kısa vadeli hem de uzun vadeli faiz oranları düşürülmüştür. Bireylerin ve iş dünyasının başka alanlarda yatırım yapmasını tercih etmesi için düşürülmüştür. Bu şekilde ekonomiyi büyüme teşvik edilerek, işsizliğin azaltılmasını sağlaması amaçlanmıştır¹⁹⁴.

Şekil 4: 2008 Krizi'nin Gelişimi

Kaynak: CORUT, a.g.t., s.52.

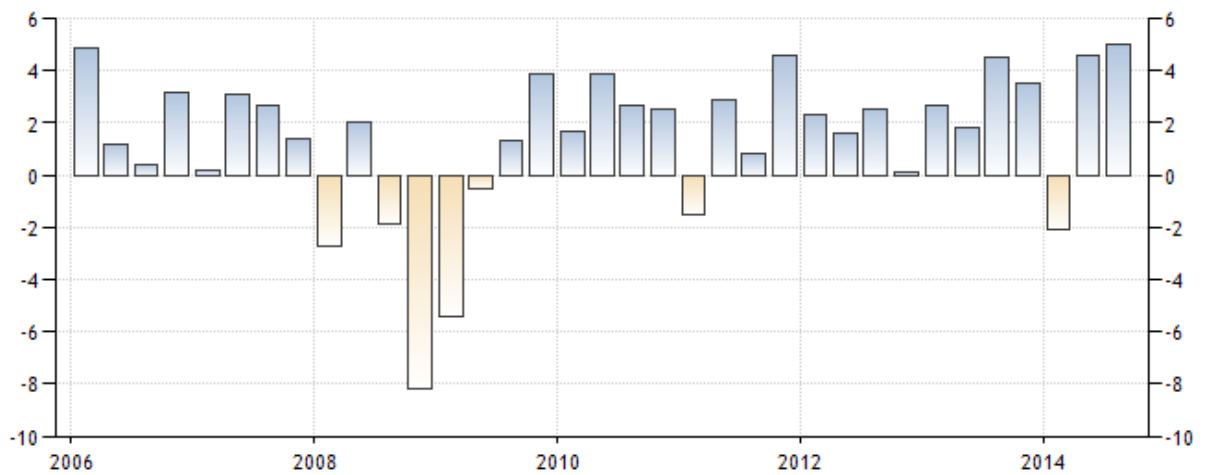
¹⁹⁴ Board Of Governors Of The Federal Reserve System, “Why are interest rates being kept at a low level?”, http://www.federalreserve.gov/faqs/money_12849.htm , (Erişim Tarihi:22.01.2015).

Şekil-4'te 2008 krizi gelişimi özetlenmiştir. Kredi standartlarının ve faiz oranlarının düşmesi, eşik-altı kredilerin hızla artmasına yol açmıştır. Faiz oranlarının yükselmesiyle birlikte, eşik-altı kredilerin ödemelerinde gecikme yaşanmıştır. Bu durum ise, piyasadaki ev arz miktarını arttırmış ve talep miktarını düşürmüşt ve bu durum menkulleştirilen konut kredileri satın alan şirketleri büyük zarar uğratmıştır.

Krizin global ölçekte ekonomik büyümenin azalması, dış ticaret hacminin azalması ve sermaye hareketlerini kısıtlamasıyla birlikte dünya üzerindeki daraltıcı etkisi giderek daha fazla hissedilmiştir. Önce gelişmiş ülkelerde ardından da gelişmekte olan ülkelerde krizin etkisi yayılarak ekonomik durgunluk ve gerileme yaşanmaya başlamıştır¹⁹⁵. Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin krizlere karşı etkilenebilirliği farklı düzeydedir. Gelişmekte olan ekonomiler için farklı olmasının temel sebepleri¹⁹⁶:

- Mali kurumların güçlü olmaması,
- Finansal kurumları denetim ve düzenlemelerinde yetersiz kalması,
- Para politikalarının riskli olması,
- Sermaye hareketlerinin ani duruş olgusuna karşı kırılgan olması,
- Para ikamesi ve dolarizasyon uygulamalarının fazla olması.

Şekil 5: ABD'nin GSYİH Büyüme Oranları (2006-2014)

¹⁹⁵ ERDEN, a.g.t., s.8.

¹⁹⁶ Guillermo CALVO ve Frederic S. MISHKIN, "The Mirage Of Exchange Rate Regimes For Emerging Market Countries", **Nber Working Paper Series**, Cambridge, 2003, ss.108-109.

Kaynak: Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth> (Derlenerek hazırlanmıştır (Erişim Tarihi:20.01.2015)).

Şekil 5’de de görüldüğü üzere ABD’de kriz sürecinde GSYİH’da önemli ölçüde gerileme yaşanmıştır. ABD'nin GSYİH'sı, 2008 yılının ilk çeyreğinde %1,8 oranında daralmıştır. 2008 yılının ikinci çeyreğinde % 1,3 oranında yükselme yaşayan GSYİH oranında aynı yılın üçüncü çeyreğinde % 8,9 oranında en şiddetli daralmasını yaşanmıştır. ABD'de GSYİH 2009 yılının birinci ve ikinci çeyreğinde sırasıyla % 6,7 ve % 0,7 oranında gerilemiştir¹⁹⁷. 2010 yılında büyüme oranlarında iyileşme göstermiş ve yaklaşık % 2,7 oranında büyümüştür. 2011 ilk döneminde gerileme yaşanmasına rağmen yaklaşık % 1,7 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. 2012 ilk iki çeyreğinde büyüme oranlarında artış olmasına rağmen son çeyrek büyümenin yetersiz olmasından dolayı % 1,62 büyümüştür. 2013 yılında büyüme oranı artarak % 3,1 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise ilk çeyrekte negatif büyüme olmasına rağmen ikinci çeyrekte bu oran pozitif durumdadır.

Amerikan hükümeti 2008 krizinden etkilenen ve iflas durumunda olan birçok şirketi kurtarmıştır. Ayrıca, 2009 yılında Obama hükümeti ABD tarihindeki en büyük teşvik kanunu onaylamıştır. Ek olarak çeşitli vergi indirimleri de getirilmiştir. Kısaca ABD ekonomiyeye reflasyon* uygulamıştır¹⁹⁸. Bu şekilde de 2010 yılından itibaren ABD ekonomisi büyüme eğilimi göstermiştir.

Yaşanan krizin etkisiyle gelişmiş ve gelişmekte ülkelerde krizin etkisiyle sanayi üretimi daralmış ve işsizlik oranları yükselmiştir. Krizle birlikte 2009 yılının ortalarına kadar, küresel sanayi üretimi ve mal ticareti sürekli azalma eğilimi göstermiştir. Sabit yatırım harcamaları dünya genelinde azalmıştır. Ekonomik krizle birlikte enflasyon oranları da birçok ülkede artmaya başlamıştır. Enflasyon oranlarının artmasının sebep olan hem ekonomik krizin kendi varlığı hem de kriz dolayısıyla artan gıda ve enerji fiyatları olmuştur¹⁹⁹.

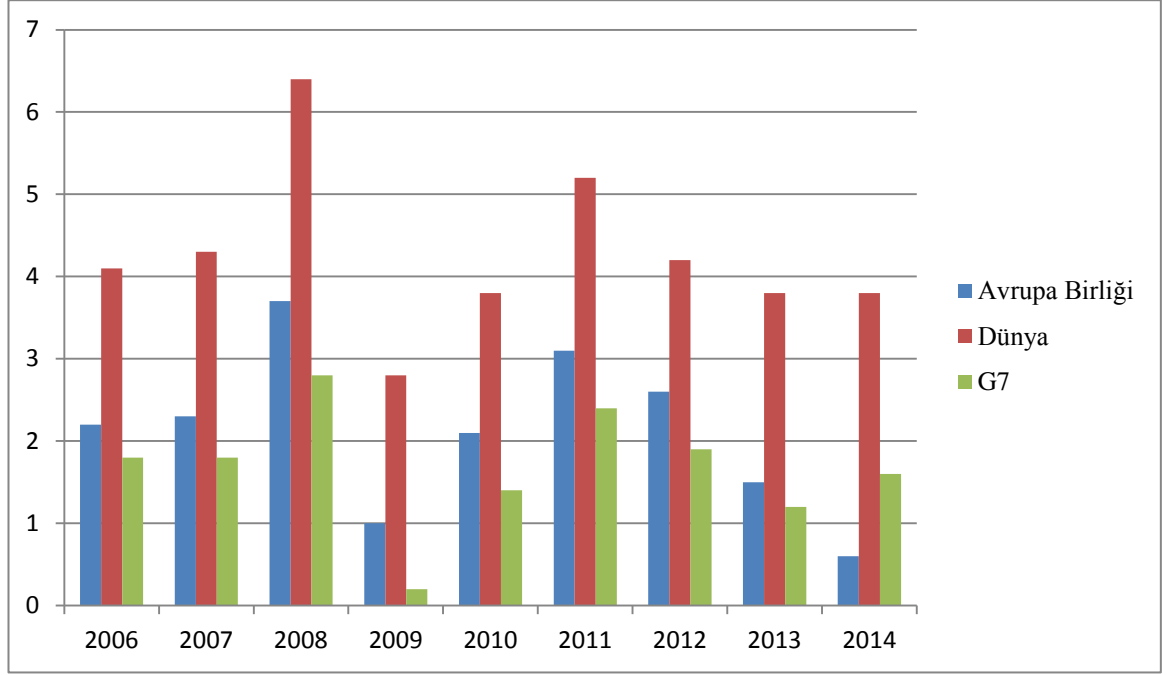
¹⁹⁷ CORUT, a.g.t., s.91.

¹⁹⁸ Nouriel ROUBINI ve Stephen MIHM, **Kriz Ekonomisi Dünya Ekonomisinin Çöküşü ve Geleceği**, (Çev. Işıl TEZCAN), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2012, s.60.

*Deflasyon veya stagflasyon tehdidi altındaki bir ekonominin genişletici para ve maliye politikalarıyla tersine çevrilerek, özellikle para arzının enflasyona yol açmayacak şekilde ölçülü bir şekilde artırılarak piyasaların yeniden dengeye getirilmesi ve fiyat istikrarının sağlanmasıdır.

¹⁹⁹ ERDEN, a.g.t., s.8.

Şekil 6: 2006-2014 Arası Dünya, Avrupa Birliği ve G-7 Ülkelerinin Ortalama Enflasyon Oranları (%)

Kaynak: Çeşitli verilerden yararlanarak hazırlanmıştır.

Şekil 6’da görüldüğü gibi enflasyon oranlarında artış eğilimi gözlemlenmektedir. 2008 yılında dünya enflasyon oranının % 6,4 olması krizin ne kadar etkili olduğunu göstergesidir. Bu oran 2013 yılında % 3,8’e düşmüştür. AB’de 2006-2013 arası en yüksek enflasyon oranı 2008 yılında % 3,7 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında bu oran % 1,5’e gerilemiştir. G-7 ülkelerinde de en yüksek oran 2008 yılında % 2,8 ile gerçekleşmiştir. 2013 yılında bu oran % 1,2’ye gerilemiştir. Özellikle G-7 ve AB ülkelerinde 2013 yılındaki enflasyon oranları beklentiden daha düşük seviyede gerçekleşmesi bu durumun olumsuz etkilerini ortaya çıkarmıştır²⁰⁰.

Avrupa ülkeleri ve Japonya’da faaliyet gösteren bankaların birçoğunun portföylerinde ABD bankalarına ait hisse senetleri ve tahviller bulunmaktadır. Krizle birlikte ABD finansal piyasasında faaliyet gösteren kuruluşların değerinin düşmesi ya

²⁰⁰ Peter SPENCE, “World Faces Low Inflation Threat Not Seen Since Before WWII”, **The Telegraph**, 2015, <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11319945/World-faces-low-inflation-threat-not-seen-since-before-WWII.html> (Erişim tarihi:26.01.2015).

da tamamen iflası ile birlikte bu kuruluşlara yatırım yapanlar da büyük zarara uğramışlardır²⁰¹.

Tablo 4: ABD'de 2008-2009 Döneminde İflas Eden Şirketler

<i>Şirket</i>	<i>İflas Tarihi</i>	<i>İflas Öncesi Toplam Varlıklar</i>	<i>Şirket Tanımı</i>
IndyMac Bancorp	31/7/ 2008	\$32,734,000,000	Banka Holding A.Ş.
Lehman Brothers Holdings, Inc.	15/ 9/2008	\$691,063,000,000	Yatırım Bankası
Washington Mutual	26/9/ 2008	\$327,913,000,000	Yatırım ve Kredi Holding A.Ş.
Lyondell Chemical	01/06/2009	\$27,392,000,000	Kimyasal Üreticisi
General Growth Properties	16/04/2009	\$29,557,000,000	Gayrimenkul Yatırım Şirketi
Chrysler	30/04/2009	\$39,300,000,000	Otomobil Üreticisi ve Satıcısı
Thornburg Mortgage	01/05/2009	\$36,521,000,000	İpotekli Konut Kredisi Şirketi
General Motors	01/06/2009	\$82,290,000,000	Otomobil Üreticisi ve Satıcısı
CIT Group	01/11/2009	\$71,000,000,000	Banka Holding A.Ş.
MF Global	08/11/2011	\$41,000,000,000	Finansal Türevler Aracısı

Kaynak: Bankruptcy Data, Boston, http://www.bankruptcydata.com/Research/Largest_Overall_All-Time.pdf , (Erişim Tarihi:15.10.2014) (Derlenerek hazırlanmıştır).

Tablo 4’de görüldüğü gibi, 2008 – 2009 döneminde krizin etkisinin büyümekte yol açan unsur, sermayeleri büyük olan finansal ve reel sektör şirketleri iflas

²⁰¹ Ramazan KURTOĞLU ve Emine FIRAT, “Serbest Piyasa Ekonomisinde Krizler ve “Bu Kez Farklı Olacak” Fenomeni”, **Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler** (Edit. Erşan SEVER ve Murat DEMİR), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, ss.51-53.

etmeleridir. 2008 yılında finansal sektörde başlayan iflas dalgasının, reel sektör firmalarının da iflasına yol açmaktadır²⁰². Bu, şirketlere yatırım yapan şirketler ve bireysel yatırımcılar büyük zarara uğramışlardır. Böylece kriz domino etkisi yaratması dünya ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Bu durum ise, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere özel sermaye akımının azalmasına yol açmıştır²⁰³. Bu gelişmeler, Çin Cumhuriyeti'ni Dolar rezervini azaltıp daha fazla Euro rezervi yapmasına yol açmıştır²⁰⁴.

Emtia, hisse senedi fiyatları ve faiz oranlarında yaşanan dalgalanma belirsizlik ortamına yol açmıştır. Bu durum ise yatırımcılara yatırım alma kararlarını olumsuz etkilemiştir. Böyle bir ortam ise hem ABD'deki talebin azalmasına hem de işsizlik ortamına yol açan etkenler olarak değerlendirilmektedir²⁰⁵.

2008 yılı sonlarına doğru uygulanmaya başlanan ekonomik kurtarma ve önlem programları ile 2009 yılında G-20 toplantısında alınan iktisadi kararlar, ekonomiler üzerinde olumlu etkiler oluşturulmuştur²⁰⁶.

---

²⁰² CORUT, a.g.t. s.88.

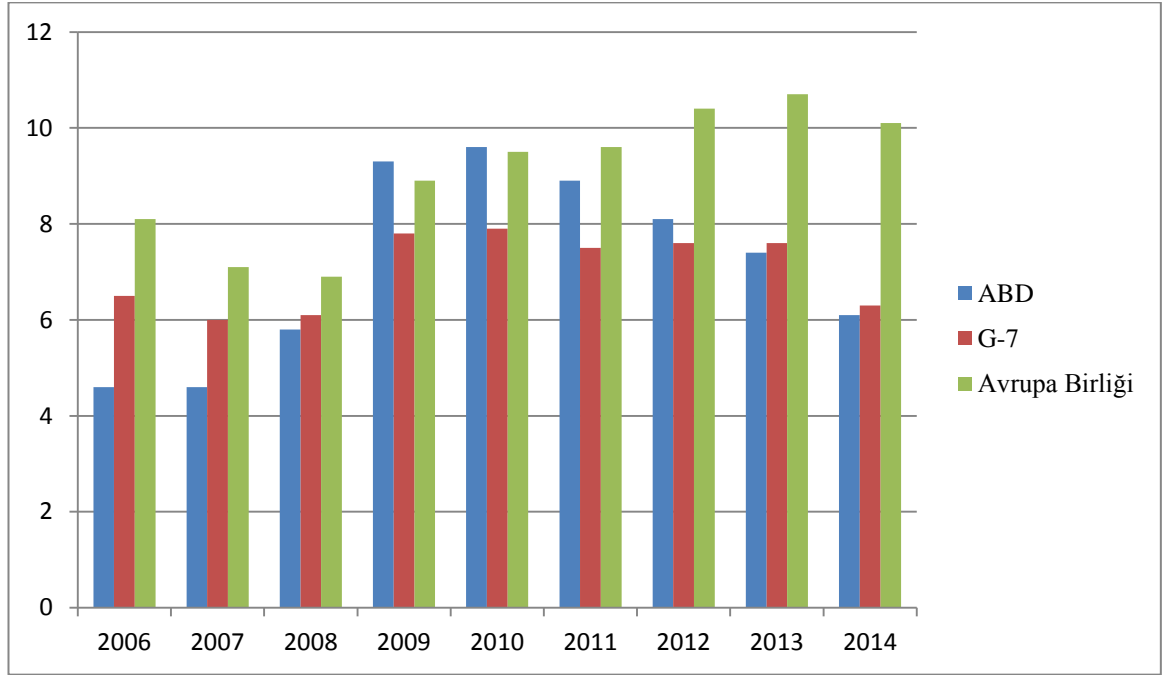
²⁰³ ERDEN, a.g.t.,s.9.

²⁰⁴ NTVMSNBC, "Çin'den Euro'ya Rezerv İçin Destek", Hong Kong, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/128706.asp#BODY> (Erişim tarihi: 27.01.2015).

²⁰⁵ Franklin ALLEN ve Elena CARLETTI, "The Global Financial Crisis:Causes And Consequences", **Global Market Integration And Financial Crises Conference**, HKUST Business School, 2009, s.10-11.

²⁰⁶ Sudi APAK, "Küresel Finansal Kriz,G-20 Konferansı ve Türkiye", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 1(2), 2011, ss. 2-3.

Şekil 7: 2006-2014 Arası ABD, G-7 ve Avrupa Birliği'nin İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: Çeşitli verilerden yararlanarak hazırlanmıştır.

2008 krizi ülkelerin ekonomisini derinden etkilemiş bu yüzden birçok gelişmiş ülkede işsizlik oranlarını yükseltmiştir. 2006-2008 arası AB'nin işsizlik oranı ABD ve G-7 ülkelerinden yüksekken, 2008 kriziyle birlikte ABD'de işsizlik oranları aşırı yükselmiş ve 2009-2010 yıllarında ABD'nin işsizlik oranı hem AB'den hem de G-7 ülkelerinden daha yüksektir. AB'de borç krizinin başlamasıyla birlikte işsizlik oranlarını daha da arttırmıştır. Özellikle AB'de işsizlik oranları çift rakamlara yükselmiş 2012-2013'te sırasıyla % 10,4 ve % 10,5 olmuştur. ABD'nin 2009-2010'daki işsizlik oranları sırasıyla % 9,3 ve % 9,6 olmuştur. G-7 ülkelerinin işsizlik oranı 2008 krizi başlamadan ABD'den daha yüksek orandadır. Krizi başlamasıyla birlikte G-7 ülkelerinin işsizlik oranı artmasına rağmen ABD'deki işsizlik oranını geçememiştir. Bu durum 2013 yılına kadar devam etmiş, 2013 yılında G-7 ülkelerinin işsizlik oranı ABD'nin işsizlik oranını geçmiştir.

III. AVRUPA BORÇ KRİZİ'NİN NEDENLERİ

AB, ekonomik ve siyasi birliğin sağlandığı bölgesel bir örgüttür²⁰⁷. Avro Borç Krizi AB'nin ekonomik ve parasal birliğini bozabilecek boyutta ilk ekonomik krizdir²⁰⁸. 2008 yılının sonlarında başta ABD olmak üzere Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İtalya gibi birçok AB ülkesinde patlak veren ekonomik kriz dünya piyasalarını alt üst etmiş ve bazı AB ülkelerinin ekonomik ve siyasal açıdan iflasın eşiğine gelmelerine sebep olmuştur²⁰⁹.

2007 yılının ortasında ABD'de ipotekli konut kredilerinde başlayan kriz 2008 yılının ikinci yarısından itibaren ABD ve Avrupa'da borç krizine yol açmıştır²¹⁰. 2008 sonundan itibaren de global reel sektör krizden olumsuz etkilenmeye başlamıştır. Toplam talebin azalması ve finans piyasalarındaki gerileme ticaret hacminde daralmalarla neden olmuştur ve güçlü sayılan birçok ekonomi ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu krizden dolayı AB'de de birçok önlem alınmış fakat krizin bazı etkilerine karşı konulamamıştır. Avro alanı 2009 yılında ekonomisi % 4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı görmüştür²¹¹.

2008 yılı Eylül ayında, ABD'nin dördüncü büyük yatırım bankası olan Lehman Brothers'ın iflas etmesiyle oluşan kriz kısa sürede tüm dünyaya yayılarak küresel çapta bir mali ve reel sektör krizine dönüşmüştür. Krizin olumsuz etkileri AB'de de ciddi boyutlarda etkilemiş ve Avro Alanı 2009 yılında % 4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı yaşamıştır. Yaşanan küresel kriz, AB ülkelerinde kamu açıkları ve borç stoklarının ciddi boyutlarda artmasına ve birçok üye ülkede kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine sebep olmuştur. Böylece 2006 yılında 7,1 trilyon Euro olan AB hükümetlerinin borç yükü 2009 yılı sonunda kurtarma paketlerinin de devreye girmesi ile 8,6 trilyon Euro'ya yükselmiştir²¹².

²⁰⁷ Ramazan GÖKBUNAR, Halit YANIKKAYA ve Serkan CURA, **Avrupa Birliği'nin Türkiyeli Geleceği Umutlar ve Korkular**, Nobel Yayın., Ankara, 2008, s.4.

²⁰⁸ Philip R. LANE, "The European Sovereign Debt Crisis", **The Journal Of Economic Perspectives**, American Economic Association Publications, Sydney, 2012, s.40.

²⁰⁹ Aslı Fatma BURULDAY, "Yunanistan Ekonomik Krizi", **Academia**, s.1, https://www.academia.edu/1003873/Yunanistan_Ekonomik_Krizi (Erişim Tarihi: 26.10.2014).

²¹⁰ Davut ATEŞ, "Ekonomik Kriz, Uluslar arası İlişkiler ve Küreselleşmenin Geleceği", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt.12, Sayı.1, 2011, s.3.

²¹¹ BURULDAY, a.g.m., ss.1-2.

²¹² Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), "Krizdeki Birlik: Euro Bölgesi'nin Borç Sarmalı ve AB'nin Geleceği", **USAK AB Araştırmaları Merkezi**, Rapor Edit. Mustafa KUTLAY, USAK Raporları No 11-01, Mart 2011, ss.1-2.

Avro Bölgesi'ndeki krizinin en önemli iki nedeni mevcuttur. Bunların ilki, PIIGS ülkelerin iç yapısındaki siyasi ve mali sorunlardır. İkinci ise, Avrupa entegrasyonu sürecinin en önemli adımlarından biri olan Avro Parasal Birliği aşamasının neden olduğu kırılganlıklardır²¹³. ABD'de yaşanan krizin etkisiyle birlikte Avro Bölgesi'nde borç krizi ortaya çıkmıştır.

Avro Bölgesine dahil olan ülkelerin para birimi olarak Avro'yu kullanması, bu ülkelerin para politikasının Avrupa Merkez Bankası (AMB) aracılığı yürütülmesini kabul ettiği anlamına gelmektedir. Bu da ekonomilerinin birbirine sıkı bir şekilde bağlı olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, bir Avro Bölgesi ülkesinde meydana gelen olumsuz bir gelişme diğer Avro Bölgesi ülkelerinin de kısa sürede etkilenmelerine sebep olacaktır²¹⁴. Bu da Avro Bölgesi'nin ekonomik ve parasal birliğini tehlikeye atmaktadır²¹⁵.

Yunanistan ve İtalya gibi ülkeler Maastricht Anlaşması'nın mali kriterlerine uymamasına rağmen, AB para fonlarına dahi edilip Avro para birimini kullanmaya başlamışlardır. Fransa ve Almanya gibi ülkeler dahi kamu maliyesine ilişkin kriterleri yeteri kadar uygulayamamıştır. Bu nedenle Avro "erken doğmuş bir bebek" olarak nitelendirilebilir. Buna rağmen, Avro tercih edilen bir para birimi olmuştur. Fakat bu Avro'nun zayıflıklarını örtmüştür. Birlik için küçük sayılabilecek problemlerin göz ardı edilmesi krizin etkisini daha da arttırmıştır²¹⁶.

A. PIIGS Ülkelerine Ait Sorunlar

Avro Bölgesi'nde kısaca PIIGS (Portekiz, İtalya, İrlanda, Yunanistan, İspanya) olarak adlandırılan ülkeler, Borç Krizi'nin ortaya çıkması ve ilerlemesinde en fazla sorumlu ülkeler olmuşlardır. Bu ülkelerin iç yapısal mali sorunları 2008 krizinin sonucunda ortaya çıkmış ve Avrupa Birliği mali ve iktisadi yapısını sarsmıştır. PIIGS ülkelerinde Borç Krizi'nin ilerleyişi ayrı ayrı analiz edilecek olursa Avrupa Borç Krizi'nin bu ülkeler arasında bazı farklı nedenlerden kaynaklandığı da görülmektedir²¹⁷.

---

²¹³ CORUT, a.g.t., ss.102-103.

²¹⁴ BURULDAY, a.g.e., s.3.

²¹⁵ Francesco Paolo MONGELLI, "European Economic And Monetary Integration, And The Optimum Currency Area Theory", **Economic Papers**, No.302, Brussels, 2008, s.abstract.

²¹⁶ Alaattin BÜYÜKKAYA, "Açılış Konuşmaları", **Avrupa Birliği'nde Mali Kriz ve Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu**, Seçkin Yayıncılık (Funda Başaran YAVAŞLAR), 2013, s.32.

²¹⁷ Aykut KİBRİTÇİOĞLU, "Avro Bölgesi Ülkelerindeki Güncel Borç Krizi", **Munich Personal RePEc Archive**, MPRA Paper no: 33528, 2011, s.3.

1. İrlanda

İrlanda'nın krize sürüklenmesinin temel nedeni, global kriz ortaya çıktığında İrlanda'nın konut sektöründe yaşanan aşırı değer kayıplarıdır. Krizden etkilenmemek adına kamuda ciddi tasarruf tedbirleri alınmıştır; ancak bu tedbirler piyasalarda panik yaratmış, ekonomi durgunlaşmaya başlamış ve işsizlik oranları yükselmeye başlamıştır. Yıllar itibariyle 2008'e kadar olumlu iktisadi tablolar çizen İrlanda'da buna bağlı olarak konut fiyatları sürekli yükselmiştir. İhtiyaçtan fazla sayıda konutun yapılması ve gayrimenkul piyasasındaki spekülasyon hareketlerin İrlanda'da krize sebep olduğu düşünülmektedir²¹⁸. Bunun en önemli göstergesi İrlanda'daki gayrimenkul fiyatlarının 2007-2011 arası yaklaşık % 47 değer kaybetmesidir²¹⁹. İrlanda'da 1990'larda son derece düşük faiz oranları, vergi teşvikleri ve gevşek bankacılık düzenlemeleriyle artan "konut fiyatı balonu", 2000'lerin başlarında azalmaya başlayınca, gerek konut gerekse bankacılık kesiminde önemli sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.²²⁰ Özellikle işsizlik oranlarında büyük artış göstermiştir. 2000-2007 yılları arasında ortalama % 4,5 olan işsizlik oranı, 2011 yılında % 14,7'ye yükselmiştir²²¹.

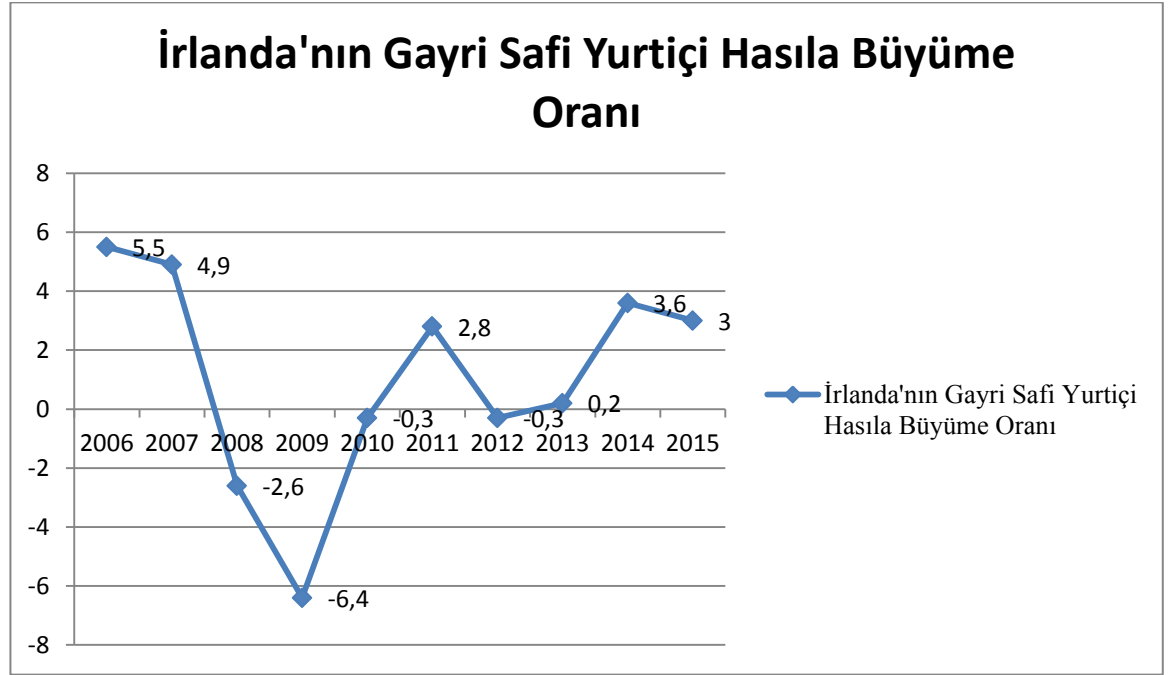
²¹⁸ T.C. Dublin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **İrlanda Ekonomisi ve Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri 2011 Yılı Raporu**, 2011, s.26.

²¹⁹ The Economic And Social Research Institute (ESRI), "Irish Economy", https://www.esri.ie/irish_economy/ (Erişim tarihi: 25.01.2015).

²²⁰ KİBRİTÇİOĞLU, a.g.m., ss.6-7.

²²¹ Alvaro PINA, "Structural Reforms To Reduce Unemployment And Restore Competitiveness In Ireland", **OECD Economics Department Working Papers**, No. 910, OECD Publishing, 2011, s.7.

Şekil 8: İrlanda'nın GSYİH Büyüme Oranı (%)

Kaynak: International Monetary Fund, **World Economic and Financial Surveys World Economic Outlook 2014 Legacies, Clouds, Uncertainties**, 2014, s.185(2014 ve 2015 tahmini rakamlardır) (Derlenerek hazırlanmıştır).

Şekil 8'de görüldüğü üzere, 2006 yılında İrlanda'nın büyüme oranı % 5,5 olmasına rağmen 2009 yılında bu rakam %-6,4 olarak gerçekleşmiştir. İrlanda da 2008-2010 yıllarında negatif büyüme yaşanmıştır. 2011 yılında % 2,8 ile pozitif büyüme gerçekleştirmesine rağmen 2012 yılında %-0,3 büyüme gerçekleşmiştir. 2013 yılından itibaren İrlanda'da büyüme rakamları pozitif olarak gerçekleşmeye başlamıştır.

İrlanda'da konut fiyatlarının aşırı şekilde yükselmesi durumu, 2000 – 2007 yılları arasındaki iktisadi performansın canlılığını açıklayan en önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Fakat, konut fiyatlarının aşırı şekilde yükselmesi, finansal ve reel sektörde bazı dengesizlikleri ortaya çıkartmıştır. 2008 Krizi sürecinde konut fiyatlarının hızlı bir şekilde çökmesi, önceki dönemde konut fiyatlarının aşırı şekilde artışıyla gelişen finansal ve reel sektördeki dengesizlikler aracılığıyla iktisadi performansa ait göstergelerin olumsuz şekillerde dalgalanmalarına sebep olmuştur. İrlanda Merkez İstatistik Ofisi verilerine göre İrlanda'da konut fiyat endeksi 2005 yılını baz alarak, 2007 yılı Eylül ayında zirve seviyesine ulaşarak 130,5 olmuştur. Fakat bu dönemden sonra düşmeye başlayan konut fiyat endeksi, %50 oranında daralarak 2012 haziran ayında 64,8 seviyesine gelmiştir. Konut fiyatlarındaki bu hızlı düşüş istihdamın

önemli bir kısmını barındıran inşaat sektöründeki üretimin büyük kısmının azalmasına sebep olmuştur. İrlanda'daki inşaat sektörüne ait toplam üretim endekslerinde 2006 – 2011 dönemi itibariyle ciddi seviyede gerileme yaşanmıştır. İrlanda Merkez İstatistik Ofisi verilerine göre, inşaat sektöründe özellikle konut inşaatı üretim endeksi 2005 yılında 100 iken, 2006 yılında zirve seviyesi olan 107,6 seviyesine gelmiştir. Fakat azalan konut fiyatları sebebiyle konut inşaatı üretim endeksi 2006 yılından 2011 yılına kadar yaklaşık olarak % 90 oranında daralma yaşayarak, 10,2 seviyesine gerilemiştir. İrlanda'da iktisadi aktivitenin önemli bir kısmını karşılayan inşaat sektörünün iflasın eşğine gelmesi işsizliğin ciddi boyutlarda artmasına ve kamu maliyesi açısından çok önemli olan vergi gelirlerinde büyük bir kaybın ortaya çıkmasına yol açmıştır²²². 1990-2007 yılları arasında İrlanda ekonomisi büyük büyüme göstermiş ve ekonomisine Kelt Kaplanı* olarak adlandırılmıştır. Kriz dönemlerinde İrlanda'nın ekonomisinin bu kadar dayanıksız olacağını birçok ekonomist fark edememiştir²²³.

Tablo 5: İrlanda'nın Temel Mali Göstergeleri (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kamu Borcu/GSYİH	22,8	24,9	41,8	64,8	92,5	108,2	121,7	123,3	109,7
Bütçe Açığı/GSYİH	2,9	0,1	-7,3	-14,6	-32,4	-13,1	-8,1	-5,7	-4,1
Faiz Oranı	3,76	4,31	4,53	5,23	6	9,6	6	3,8	2,37

Kaynak: Eurostat'ın çeşitli verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

İrlanda'da 2006 yılından itibaren ekonomik büyüme zayıf gerçekleşmiştir. 2009 yılında %7,6 daralan İrlanda ekonomisi, 2010 yılında nispeten daha iyi bir seviyeye gelerek %1 oranında daralma yaşamıştır. Kamu borcunun GSYİH'ya oranı 2006'dan itibaren sürekli yükselerek 2009 yılından itibaren %60 olan Maastricht Kriterinin üzerine çıkmıştır. 2013 yılında bu oran %123,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığı

²²² CORUT, a.g.t., ss.104-105.

*Kelt Kaplanı (Celtic Tiger) ifadesi ilk kez 1994 yılında Kevin Gardiner tarafından bir Morgan Stanley raporunda, 1990'ların ortalarından 2007'ye kadarki dönemde İrlanda'nın gösterdiği iktisadi performans sebebiyle, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında benzer bir iktisadi büyüme gösteren Asya ülkelerine (Asya Kaplanları)'ne atfen yapılmıştır.

²²³K.P.V. O'SULLIVAN ve Tom KENNEDY, "What Caused The Irish Banking Crisis", **Journal Of Financial Regulation And Compliance**, Cilt 18, Sayı 3, 2010, s.227.

ise, 2008 yılından itibaren sürekli yükselerek 2010 verisine göre GSYİH'ya oranı %32,4 olmuştur. 2011 yılında belli bir oranda iyileşme göstermiş ve %-13,1 seviyesine gelmiştir. Bu oran 2013 yılından yükselerek %-5,7 düzeyine gelmiştir. Bu da en fazla %3 olan Maastricht Kriterlerinin üzerinde bir seviyedir²²⁴. İrlanda'nın faiz oranı 2006 yılında % 3,76 iken 2011 yılında % 9,6 oranına yükselmiştir. Faiz oranının yükselmesinin en önemli sebebi İrlanda'nın kredibilitésinin düşmesidir. Güvenilirliği düşen bir ülke daha yüksek faizde borçlanır. İrlanda'da bunu yaşamıştır. 2013 yılında faiz oranı % 3,8 düşmüştür. Bu da güvenilirliliğinin yükseldiğinin göstergesidir.

Yüksek bütçe açıklarının ana nedeni, banka iflaslarını önlemek için hükümetin bankaları finanse etmesidir. İrlanda hükümeti, 30 Eylül 2008'de, en büyük altı İrlanda kökenli bankanın 400 milyar avroluk yükümlülüklerini kapatmak için garanti vermek zorunda kalmıştır. Ayrıca ülkede faaliyet gösteren yabancı bankaların da garanti kapsamı alınmasıyla birlikte mevcut finansman desteği 485 milyar avro seviyesine ulaşmıştır. Buna ek olarak, 7 Nisan 2009'da bankaların gayrimenkul bazlı ve karşılıksız kalan alacakları oluşturulan Ulusal Varlık Yönetim Şirketi (National Asset Management Agency- NAMA)'ne devredilmiştir. Bankalardan NAMA'ya devredilen sorunlu varlıkların % 60'ı Anglo Irish Bank'a aittir. Fakat, bu önlemler piyasaların sorunlarının giderilmesinde yeterli olamamıştır. Bu yüzden İrlanda hükümeti tüm bankacılık sektöründeki mevduata 2 yıl garanti vermiştir. Böylece, GSYİH'nın yaklaşık üç katına ulaşan özel sektörün borcunun kamu borcuna dönüşümünü sağlamıştır. Bu tür bir uygulama ise kamu borcunun GSYİH'ya oranının % 100'ün üzerine çıkmasına yol açarak tüm maliyetin vergi mükellefi olan kişilerin üzerine kalmasına yolu açılmıştır²²⁵.

2. Yunanistan

Avrupa Birliği Yunanistan'ı 1981 yılında üye olarak kabul etmiştir. Üye olduğu ilk zamanlardan itibaren gerek GSYH gerekse diğer ekonomik göstergeler bakımından AB içerisindeki en zayıf ekonomilerden birisi olmuştur. AB içindeki mevcut durumuyla Yunanistan ekonomik ve sosyal uyum için sağlanan fonlardan en çok pay alan birlik üyelerinden birisidir. Yunan ekonomisine aktarılan bazıları karşılıksız bazıları ise çok uygun koşullarda olan gerek bu fonlar; gerekse ortak para kriterlerinin sağlanması için

²²⁴ ERDEN, a.g.t., s.32.

²²⁵ Shalendra D. SHARMA, "Why Ireland's Luck Ran Out and What this Means for the Eurozone", **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, Sayı.46:1, 2011, s.118.

uygulanan sıkı para politikaları Yunan ekonomisinin dışarıdan bakıldığında bir büyüme veyahut olumlu gidiş havası vermiştir²²⁶.

Yunanistan'da 2009 yılında başlayan kamu borç krizi ülkenin yaşadığı ilk kriz değildir. Fakat AB üyesi olduktan sonra yaşadığı ilk krizdir ve AB'nin toplam GSYİH'si içinde %2'si gibi küçük bir paya sahip olmasına rağmen Yunanistan'ın kamu borç krizine girmesinin etkileri büyük olmuştur. Uzun yıllar mevcut olan yüksek cari açığı, uluslararası piyasalardan özellikle borçlanarak kolaylıkla fonlayabilen Yunanistan, 2009 yılında yeni fon bulmada zorluklar yaşamış ve borçlarını çeviremez hale gelerek ekonomik krize girmiştir²²⁷.

Avro Bölgesi'nde ciddi problemler yaratan Yunan borç krizi, uluslararası finansal piyasalarda özellikle 2008 yılında daha da derinleşen küresel finansal krizin yarattığı belirsizlik ortamında mevcut olan tedirginliği artırarak dünyanın dikkatini bu bölgeye çekmesine sebep olmuştur. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları, Yunan devlet tahvillerinin derecelerini düşürmüş ve uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren büyük finans şirketi Goldman Sach, Yunan devlet tahvillerinin reel borç miktarının gizlenmesine yardım etmekle suçlanmıştır²²⁸.

AB üyesi ülkelerin finans ve reel sektörlerinin yüksek entegrasyon düzeyi, ülkelerin birbirinden etkilenme derecesini ve hızını artırmaktadır. Bu yüzden de 2009 yılının ortalarında Yunanistan'da meydana gelen kamu borç krizi kısa sürede diğer Avro Bölgesi ülkelerini de etkisi altına almıştır. Ortaya çıkan bu krizle birlikte AB ülkelerinin ekonomilerinin ve parasal birliklerinin geleceği de ciddi derecede tehlikeye sokmuştur²²⁹.

AB piyasalarında, Yunanistan'ın avro sisteminden çıkarılması, bu ülke borçlarına kefil olunmaması ve avro sisteminin güney ve kuzey temelinde ayrılması gerektiği vb. söylemler yaygınlaşmıştır. Bu şekilde Yunan borç krizi hem Yunanistan hem de Avro Bölgesinin yönetiminden kaynaklanan sebeplerin de etkisiyle hızla diğer ülkelere de yayılmış ve Avrupa Bölgesi borç krizine dönüşmüştür²³⁰.

---

²²⁶Aytekin KELEŞ, "Yunanistan Ekonomik Krizine Genel Bir Bakış", **Türkiye Finans Yöneticiler Vakfı**, 2013, s.1.

²²⁷Belgin AKÇAY, "Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi", **Maliye Dergisi**, Sayı: 163, 2012, ss. 16-17.

²²⁸Kevin FEATHERSTONE, "The Greek Sovereign Debt Crisis and EMU:A Failing State in a Skewed Regime", **Journal of Common Stock Market Studies**, Volume 49, Number 2, 2011, s.196.

²²⁹BURULDAY, a.g.m., s.3.

²³⁰FEATHERSTONE, a.g.m., s.196.

Yunanistan'da devam eden ekonomik krizin dış boyutunu ABD ve AB'de ortaya çıkan ekonomik krizler oluşturmakla birlikte asıl sorun Yunanistan'ın kendi içindeki siyasal, sosyal, mali ve ekonomik dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Yunan ekonomisini kötüleştiren nedenlerin en başında, Yunanistan'ın tarihsel geçmişinden günümüze uzanan süreçte bir tehdit unsuru olarak gördüğü Türkiye'den olası müdahale ihtimallerine karşılık savunma harcamalarında görülen ciddi artış gelmektedir. Bu ciddi artış ekonominin krize sürüklenecek kadar büyük boyutlara gelmiştir. Yunanistan Türkiye'nin karşı askeri gücü konusunda kendini dengelemeye çalışmış ve kamu harcamalarını arttırmıştır. Böylece savunmaya ayrılan bütçenin GSYH'ye oranı açısından Yunanistan, AB ve NATO üyesi ülkeler içinde en çok silahlanan ülke durumuna gelmiştir. Yunanistan'ın savunma harcamalarında görülen bu artış düzeyi Yunan ekonomisine ciddi yük getirmiştir²³¹.

Yunanistan yönetiminde koordinasyon eksikliği kamu bütçesinin yapısını da yansıtmıştır. Yunanistan'ın devlet bütçesi, 2009 yılı itibarıyla, 14.000 ayrı harcama kaleminden oluşmaktadır²³². Yunanistan'da 2009 yılı sonlarına doğru kamu borçlarının GSYİH'ya olan oranına yüksek seviyelere gelmesi, yatırımcıların borç çevrilebilirliğine yönelik beklentilerini de olumsuz yönde etkilemiştir²³³. Bu durum bir güven krizine sebep olarak, uzun vadeli devlet tahvili faizlerinin ve kredi temerrüt takaslarının (CDS) diğer Avro bölgesi ülkelere ve özellikle Almanya'ya göre aşırı şekilde artmasına sebep olmuştur²³⁴.

---

²³¹ Atilla SANDIKLI ve Erdem KAYA, "Teoriler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, s.225.

²³² Belgin AKÇAY, "Yunanistan ve Borç Krizi", **Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi**, (Edit. Belgin AKÇAY) Seçkin Yayın., 2013, Ankara, s.123.

²³³ Matthew HIGGINS ve Thomas KLITGAARD, "Saving Imbalances and the Euro Area Sovereign Debt Crisis", **Current Issues In Economics And Finance**, Volume:17, Number:5, Federal Reserve Bank of New York, 2011, s.2.

²³⁴ Giovanni AMISANO ve Oreste TRISTANI, "The Euro Area Sovereign Crisis Monitoring Spillovers and Contagion", **European Central Bank Research Bulletin**, No: 14, 2011, s.2.

Tablo 6: 2006-2014 Yılları Arasında Yunanistan'ın Temel Mali ve Makroekonomik Göstergeleri (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Büyüme	5,2	4,3	1	-2	-5,4	-8,9	-6,6	-3,9	0,8
Kamu Borcu/GSYİH	106,1	105,4	110,7	129,7	148,3	170,3	157,2	175,1	177,1
Bütçe Açığı/GSYİH	-5,7	-6,4	-9,8	-15,4	-10,5	-9,8	-9,4	-12,2	-4,1
Faiz Oranı	4,07	4,5	4,8	5,17	9,09	15,8	22,5	10,05	6,93

Kaynak: Eurostat'ın çeşitli verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Tablo 6'da 2006 ile 2014 yılları arasında Yunan ekonomisinin büyüme hızı, Kamu Borcu/GSYİH oranı, Bütçe Açığı/GSYİH oranı ve faiz oranları görülmektedir. Tablodaki verilere göre, Yunan ekonomisinde 2006 ve 2013 yılları arasındaki büyüme oranları düşme eğilimi göstermiş ve negatif gerçekleşmiştir. 2006 yılında % 5,2 olan büyüme oranı 2011 yılında %-8,9'a düşmüştür. 2011-2013 yılları arasında iyileşme göstererek büyüme oranı % -3,9 olmuştur. 2006 yılında Kamu Borcu/GSYİH oranı % 106,1 iken 2013 yılında bu oran % 175,1'e yükselmiştir. Birçok bankanın iflasına neden olan faiz oranlarında yükseliş sürekli bir şekilde artmaya devam etmiştir. 2006 yılında faiz oranı % 4,07 iken bu oran 2012 yılında % 22,5'e yükselmiştir. 2013 yılında ise % 10,05'e düşmüştür. Bütçe Açığı/GSYİH oranı ise 2006 yılında % -5,7 iken bu oran 2009 yılında %-15,7'ye yükselmiştir. 2013 yılından iyileşme göstererek %-12,2 düzeyine gelmiştir. Tüm bu negatif gelişmelerle birlikte bütçe açığı da ciddi anlamda artmıştır²³⁵.

Yunanistan'da Borç Krizi'nin artmasına sebep olan kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin artmasına, yol açan çeşitli faktörler bulunmaktadır²³⁶;

- 2008 Krizi'nden sonra GSYİH büyüme oranlarının daralma eğilimine girerek negatifleşmesi,
- Bütçe açıklarının yükselmesi,

²³⁵ BURULDAY, a.g.m., s.2.

²³⁶ Greek Ministry Of Finance, **Update of the Hellenic Stability and Growth Programme Including an Updated Reform Programme**, Athens, 2010, s.4.

- GSYİH cinsinden kamu borç seviyesinin yükselmesi,
- Seçimler nedeniyle bütçe politikalarının gevşek bırakılması ve istatistiksel güvenilirliğin sağlanamaması.

Maastricht Kriterlerine göre, AB ülkelerinde bütçe açığının GSYİH'ya oranının en fazla % 3, kamu borç stokunun ise GSYİH'ya oranının en fazla % 60 olabileceği belirtilmektedir. Global ekonomik kriz nedeniyle birçok Avrupa ülkesi bu kriterlere ulaşamamıştır. Avrupa ülkeleri arasında bu kriterler bazında en alttaki ülke ise Yunanistan olmuştur. Yunanistan'da 2000–2008 yılları boyunca kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı %100 civarında gerçekleşmiştir. Aynı yıllar arasında Yunanistan'ın ortalama büyüme oranı % 4'tür. Ekonominin büyüyor olmasına rağmen Yunanistan büyük makroekonomik dengesizliklerle sahip olmuştur. 2004–2010 yılları arası üretim % 40 oranında artarken, kamu harcamaları %87 oranında artış göstermiş ve buna karşılık vergi gelirleri sadece %31 oranında yükselmesi sağlanabilmiştir. Yunanistan'da 2009 yılında yapılan seçimle iktidara gelen hükümet, o zamana kadar bilinen iktisadi verilerinin çarpıtıldığını belirtmiştir. Bu olay, Yunanistan'da ekonomik krizin başlamasını hızlandırmıştır. Yunan ekonomisindeki bütçe açıkları sorunu, devlet borçlanması ve AB desteği ile aşılmaya çalışılmıştır. İktisadi ve mali yapısal değişikliklerin siyasi çıkar amacıyla ertelenmesi, erken emeklilik süresi, yabancı sermayenin ülkeye yatırım yapmaması ve diğer makroekonomik dengesizlikler, Yunanistan'daki krizin etkisini daha derin hale getirmiştir²³⁷. Yunanistan'ın 2004 Olimpiyat Oyunları için yaklaşık 15 Milyar Avro harcaması mali yapının zayıf olan ekonomiyi daha da zayıflatmış, mali dengesizliği arttırmıştır²³⁸.

128 ülkenin reform kapasitesini ölçen Bartelsmann Sürdürülebilir Yönetişim Endeksine göre; 27 AB üyesi ülkeler arasında en düşük oran Yunanistan'ındır²³⁹. Bu durum ise Yunanistan'ın kamu mali yönetimi ve denetimini ciddi boyutta ele alması ve

---

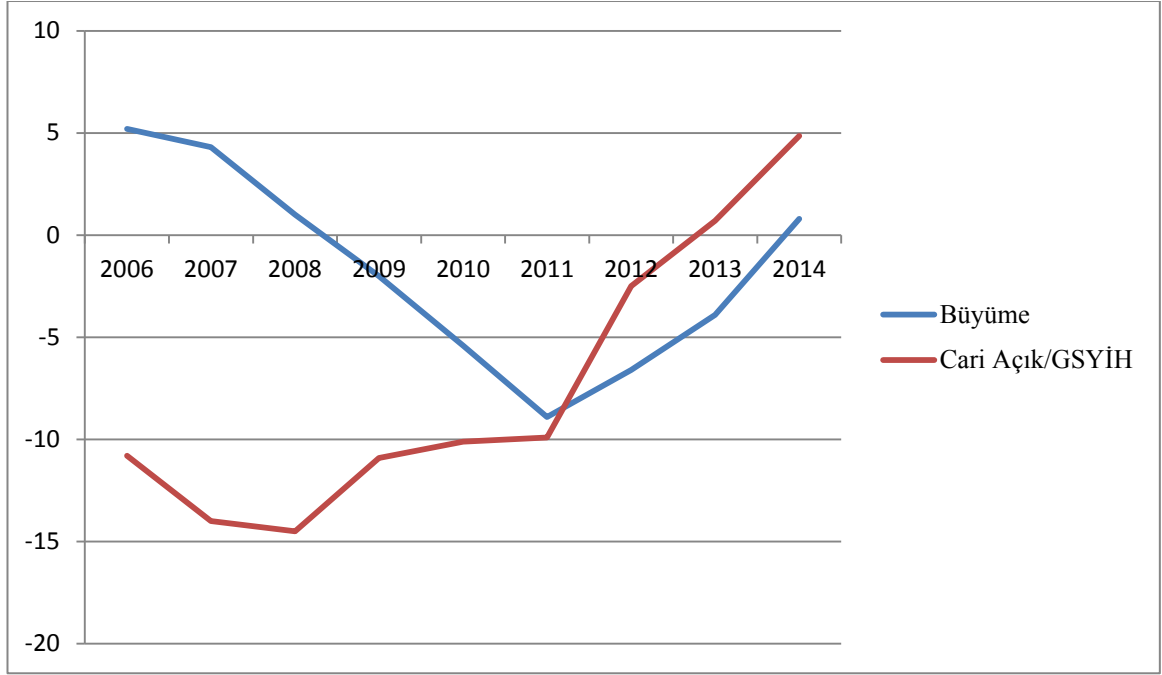
²³⁷Yaşar KÖSE ve Hakan KARABACAK, “Yunanistan Ekonomik Krizi: Nedenleri, Etkileri ve Alınan Tedbirlere İlişkin Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı 160, 2011, ss.291-293.

²³⁸ Erick Richard WICKSTROM, “Implosion In Greece? An Analysis Of The Greek Debt Crisis And Its Impacts On Europe And World Markets”, (Thesis on Master of Arts In European Union Studies) **Graduate College of The University Of Illinois**, Urbana-Champaign, 2012, s.32.

²³⁹ AKÇAY, “Yunanistan ve Borç Krizi”, a.g.e., s.125.

yeniden düzenlemesi, etkinlik, şeffaflık ve güvenilirliğini sağlaması gerektiğini göstermektedir²⁴⁰.

Şekil 9: Yunan Ekonomisinde Büyüme ve Cari Açık Düzeyi (%)

Kaynak: OECD, World Bank ve Eurostat (Derlenerek hazırlanmıştır).

Şekil 9’da görüldüğü üzere Yunanistan’da ekonomik büyüme hızı arttıkça cari açığa yükselmiştir. Bu durum büyümenin cari açığın nedeni olduğu Yunanistan ekonomisi için de göstermiştir. Özellikle 2006 yılı itibariyle ekonomik büyümede durgunluk ve gerileme dönemi başlamış, aynı zamanda cari açık artmaya ve GSYİH azalma eğilimi göstermiştir. Yunanistan ekonomisi 2009 yılı sonu itibariyle toparlanmaya başlamıştır. Yunanistan devletinin dış borcu, özel sektörün borcundan daha fazladır. Bu da cari açığı körükleyici olan nedenlerden biridir²⁴¹.

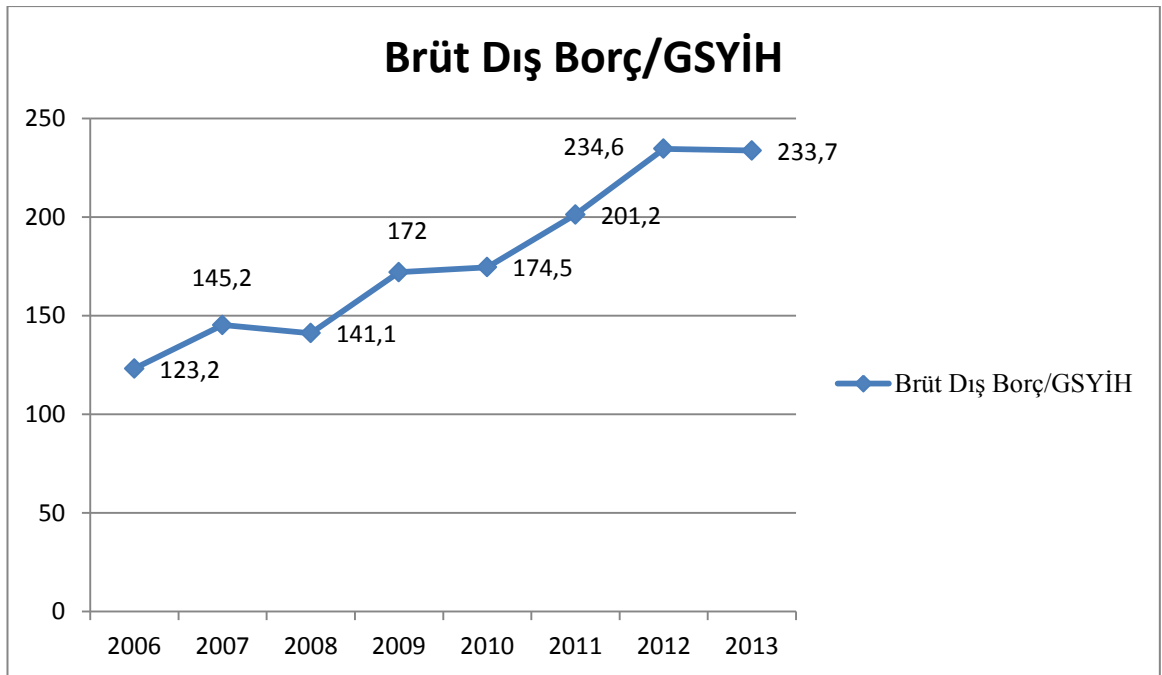
Yunanistan’ın büyümeye yönelik politikaları dış borç bazlı olunca, uzun dönemde kamu borçları çok yüksek seviyelere gelmiştir. 2000 yılının başında 150 milyar Euro kamu borcu olduğu bilinen Yunanistan’ın 2009 yılı sonundaki kamu borcu 300 milyar Euro düzeyine gelmiştir. Çok yüksek kamu borcu olmasına rağmen

²⁴⁰ İktisadi Kalkınma Vakfı, “Yunanistan’da Yaşanan Borç Krizi ve Avro Alanı”, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/yunanistanda_yasanan_borc_krizi_ve_avro_alani.pdf, Erişim Tarihi :05.11.2014).

²⁴¹ Bank Of Greece, **Monetary Policy 2009-2010**, Atina, 2010, s.119.

Yunanistan'ın yıllar itibariyle kamu gelirlerini benzer oranlarda arttırmamıştır. 2001 yılı için Yunanistan'ın vergi gelirleri GSYİH'sının %21,8'i kadar iken, 2009 yılında vergi gelirleri GSYİH'nın %19'u kadardır. Yunanistan AB üye ülkeleri arasında GSYİH'nın vergi gelirlerine oranı en düşük seviyedeki ülke konumundadır²⁴². Cari açığının artmasının bu denli artmasının sebepleri arasında krizin de etkisiyle birçok yatırım projesinin askıya alınması ile turizm ve gemicilik gelirlerinde ciddi düşüşler yaşanması da etkili olmuştur²⁴³.

Şekil 10: Yunanistan Brüt Dış Borcu'nun GSYİH'ya Oranı (%)

Kaynak: Mecometer, <http://mecometer.com/whats/greece/external-debt-percentage-of-gdp/> (Erişim tarihi: 27.01.2015). Jorge Diz DIAS, “External Debt Statistics Of The Euro Area”, **IFC Conference On “Initiatives to Address Data Gaps Revealed By The Financial Crisis” Bank For International Settlements**, Basel, 2010, s.506 (Derlenerek hazırlanmıştır).

Yunanistan'ın cari açığı, yabancı sermaye yatırımlarının yanında dış borçla finanse etmesinden dolayı, dış borç stoku, cari açıkla birlikte artmıştır. Dış borca fazla miktarda başvurulmasının sebebi, fonlama maliyetlerinin yıllar itibariyle düşmesidir²⁴⁴.

²⁴² ERDEN, a.g.t., s.51-52.

²⁴³ Serap DURUSOY ve Ömür ŞAMİLOĞLU, “AB'nin Zayıf Ekonomik Halkası Yunanistan'ın Ekonomik Krizi Dinecek Mi?”, **Alternatif Politika**, Cilt. 4, Sayı. 1, 2012, s.94.

²⁴⁴ AKÇAY, a.g.m.,s.24.

Şekil 10’da görülmektedir ki 2006 yılında % 123,2 olan oran 2012 yılında % 234,6’ya yükselmiştir. Bu oran 2013 yılında az da olsa düşerek % 233,7 olmuştur.

Yunanistan yönetimin yapısal bir sorunu da kayırmacılık, rant kollama ve yozlaşmanın yaygın olduğu bir politik kültürün hakimiyetidir²⁴⁵. ABD’de faaliyet gösteren Brookings Enstitüsü’nün yaptığı bir araştırmaya göre, Yunan milli ekonomisinin %8’i yolsuzluk ve rüşvete gitmektedir. Almanya’da kurulan Transperancy International adlı sivil toplum örgütü tarafından yapılan bir araştırmaya göre; Yolsuzluğun Yunan devlet kültürünün sıradan bir durumu haline geldiği belirtilmiştir. Araştırmada elde edilen verilere göre; 2008 yılı içerisinde, ehliyet alımını hızlandırmak, inşaat ruhsatları, devlet hastanelerine kabul edilme, vergi iadelerini manipüle etme gibi kamusal işlemler için bir Yunan vatandaşı ortalama 1355 Euro rüşvet vermek durumunda kalmıştır. Avukat, doktor ya da bankacı gibi özel sektör çalışanlarına ödenen rüşvet miktarları ise bu rakamdan daha yüksektir²⁴⁶. Bu durum devlet ekonomisini zarara uğratmakla beraber en çok da üzerinde vergi yükü fazla olan orta sınıfın ciddi ekonomik kayba uğramasına neden olmuştur. Yunan halkı bankalardan kaynak alamaz hale gelmiş, harcamalar ciddi miktarda azalmış, şirketler faturalarını ödeyemez duruma düşmüş ve işsizlik artmıştır. Devleti zarara uğratmakla suçlanan siyasetçilere karşı halkın öfkesi, bir devlet bakanının sokak ortasında şiddete maruz kalmasına yol açacak duruma gelmiştir. Ekonomik krizin sorumlusu olarak yolsuzluğa bulaşmış politikacıları ve aşırı kazanç sağlayan bankaları gören halkın siyasetçilere ve sermaye sahiplerine duydukları öfke katlanarak büyümüştür²⁴⁷.

Örneğin, Yunanistan Savunma Bakanlığı eski Silahlanma Genel Müdür Vekili, silahlanma programları karşılığında rüşvet olarak aldığı 9 milyon Euro’yu devlete iade etmiştir. Yolsuzluk soruşturma kapsamında tutuklanan eski Silahlanma Genel Müdür Vekili Kantas’ın avukatları, Kastas’ın rüşvet olarak aldığı toplam 16 milyon Euro’dan 9

---

²⁴⁵Euclid TSAKALOTOS, “Contesting Greek Exceptionalism Within The European Crisis”, **E-History**, 2011, s.17.

²⁴⁶BURULDAY, a.g.m., ss.4-5.

²⁴⁷Chris GILES, “Alternative Scenarios for Greek Debt Crisis”, **Financial Times**, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f4b8c97c-9cf6-11e0-8678-00144feabdc0.html#axzz1VaxwpPrH>, (Erişim Tarihi:28.10.2014).

milyon Euro'yu geri ödediğini, geri kalan 7 milyon Euro'yu da önümüzdeki günlerde Yunanistan Merkez Bankası hesabına yatıracağını belirtmiştir²⁴⁸.

Kayıt dışı ekonomi ve bankaların aşırı kar elde etmesi, rüşvet ve yolsuzluk iddiaları ile birleşince halk sokaklarda ciddi boyutlarda eylemler yapmıştır²⁴⁹. Örneğin, Yunan hükümeti, devlet radyo ve televizyon kurumu ERT'nin yayını durdurmuştur, böylece 2 bin 500 memur açığa çıkmıştır. Özel sektörde ise yaklaşık 1 milyon işçi çıkartılmıştır. 24 yaşının altındaki işsizlik oranı %50'ye ulaşmıştır²⁵⁰.

Yükselen vergiler ve yaşam standardının ciddi derece düşmesi, suç oranlarında artışa yol açmıştır. Ayrıca ekonomik krize bağlı intihar oranlarının da aynı derecede artışı, Yunanistan'da yaşamın gün geçtikçe zorlaştığının göstergeleridir²⁵¹. İngiltere'deki Portsmouth Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırma, Yunanistan'daki ekonomik krize ilgili olarak dikkat çekici bir sonuç ortaya çıkartmıştır. The Guardian'da yayınlanan araştırmaya göre, 2009 yılında toplam 551 kişi ekonomik krize bağlı nedenlerden dolayı intihar etmiştir. Aynı araştırmaya göre, Yunanistan hükümetinin devlet bütçesinde yaptığı her yüzde 1'lik kesinti intihar oranlarını yüzde 0.43 arttırmıştır²⁵².

Yunanistan'da yaşananların spor müsabakalarına da etkisi olmuştur. Örneğin, Yunanistan'da, İkinci Lig (Football League) futbol karşılaşmalarının ekonomik imkansızlıklar sebebiyle süresiz olarak ertelenmiştir²⁵³. Yunanistan'da bir başka trajik durum ise, cezaevlerinde yaşanmaktadır. Yunanistan'ın en büyük iki hapisanesi olan, Atina'daki Koridallos ve Halkida hapisane yönetimler yaptıkları açıklamalarda "doluyuz, başka tutuklu kabul etmiyoruz" şeklinde beyanlarda bulunmuştur.

---

²⁴⁸ Aljazeera Turk, "Rüşvetle Elde Ettiği Milyonları Devlete İade Etti", <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusvetle-elde-ettiği-milyonları-devlete-iade-etti> (Erişim Tarihi:28.10.2014).

²⁴⁹ Mustafa KUTLAY, "Komşu Ateş Hattında: Yunanistan'ın Derinleşen Ekonomik Krizi", **USA K Stratejik Gündem**, 2011, <http://www.usakgundem.com/yazar/2111/kom% C5% 9Fu-ate% C5% 9F-hatt% C4% B1nda-yunanistan% E2% 80% 99% C4% B1n-derinle% C5% 9Fen-ekonomik-krizi.html> (Erişim Tarihi:28.10.2014).

²⁵⁰ Aljazeera Turk, "Yunan Devlet Televizyonu Kapatıldı", 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yunan-devlet-televizyonu-kapatildi> (Erişim Tarihi:28.10.2014).

²⁵¹ Dimitrios TRIANTAPHYLLOU, "Yunan Borç Krizi'nin Siyasi ve İktisadi Sonuçları (The Political and Economic Consequences of the Greek Debt Crisis)", **Bilim ve Sanat Vakfı**, Sayı.80, 2012, http://www.bisav.org.tr/yayinlar.aspx?module=makale&menuID=3_3&yayintipid=3&yayinid=183&makaleid=1078 (Erişim Tarihi: 04.11.2014).

²⁵² Hürriyet, "Yunanistan'da İntihar Krizi", 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26272684.asp> (Erişim Tarihi: 04.11.2014).

²⁵³ Eurosport, "Ekonomik Kriz Yunan Futbolunu da Vurdu", 2014, http://tr.eurosport.com/futbol/ekonomik-kriz-yunan-futbolunu-vurdu_sto4405207/story.shtml (Erişim Tarihi: 04.11.2014).

Yunanistan'da hapishanelerin kapasitesi 9300 kişi ancak 12 bin 703 tutuklu bulunmaktadır²⁵⁴.

Özetle, Yunanistan'ın yaşadığı kriz hem içsel hem de dışsal faktörlerle ilgilidir. Krizin arkasındaki içsel sebepler; yüksek kamu harcaması, zayıf kamu gelirleri, yapısal politikalardaki zayıflık ve uluslararası alandaki üretim (değer) zincirine eklenememe ve rekabet edememe iken dışsal sebepler ise; dış yatırımların düşüklüğü, ülke içerisinde imalat sektöründe kullanmaya yetecek kadar sermayenin olmayışı ve bunlara ilave olarak AB'nin kural ve kıstaslarına adapte olmaya yönelik baskıları olarak sıralanmaktadır²⁵⁵.

3. Portekiz

Portekiz Avro Bölgesinde İrlanda ve Yunanistan'ın ardından mali yardım isteyen üçüncü ülke olmuştur. Portekiz'in mali yardım isteyecek kadar ekonomik sıkıntılar içine düşmesine yol açan üç temel problemin sebep olduğu ileri sürülmektedir. Portekiz'deki sorunlar, düşük seviyedeki GSYİH büyüme oranı beklentileri, Avro Bölgesine katıldıktan sonra enflasyon sürecindeki belirsizlik ve faiz oranlarındaki aşırı dalgalanma ve son olarak siyasi hesap verebilirlik ve yönetim yapısındaki sorunlar, olarak kabul edilmektedir²⁵⁶.

İlk sorun Portekiz'in iktisadi büyüme performansının 1999 yılından itibaren durgunluğa girmiş olmasıdır. Bu sorun, başta işgücü piyasasında olmak üzere yapısal reformların gerçekleştirilmemesi nedeniyle, Portekiz'deki işgücü beşeri sermayesinin düşük düzeylerde kalmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, 2001 yılında AB'nin yeni üyelerle genişlemesi ve Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) katılması, Portekiz açısından küresel piyasalarda rekabetin zorlaşmasına ve iktisadi performansın düşmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler Portekiz'in rekabet gücünü azaltarak GSYİH'sının daralmasına yol açmıştır²⁵⁷.

---

²⁵⁴ Taki BERBERAKIS, “Yunanistan Patladı!”, **Milliyet**, Atina, 2012, <http://www.milliyet.com.tr/yunanistan-patladi-/dunya/dunyadetay/01.02.2012/1496391/default.htm> (Erişim Tarihi: 05.11.2014).

²⁵⁵ NELSON, BELKIN, MIX, ve WEISS, a.g.m., s.Summary.

²⁵⁶ Joao Sousa ANDRADE ve Adelaide DUARTE, “The Fundamentals of the Portuguese Crisis”, **Panaeconomicus**, DOI: 10.2298/PAN1102195A, 2011, ss.196-197.

²⁵⁷ CORUT, a.g.t., s.111.

Portekiz, 1999 yılında Avro Bölgesine katılmadan önce hızlı bir iktisadi kalkınma performansı göstermiştir. Fakat, Avro Bölgesine katıldıktan sonra Portekiz'de özellikle işgücü maliyetlerinin (ücretlerin) artması diğer bir ifadeyle emek verimliliğinin düşmesi, rekabet gücünü diğer ülkeler karşısında azaltarak büyüme hızında ciddi oranda düşüş yaşanmasına sebep olmuştur. 2001 – 2008 yılları arasındaki Portekiz'in ortalama büyüme oranı sadece %1,56 olarak gerçekleşmiştir²⁵⁸.

Portekiz ekonomisi ürün verimliliği açısından diğer çevre ülkeleriyle karşılaştırıldığında zayıf bir konumdadır. 1980-2010 döneminde genel olarak firmaların üretim ölçeklerinin küçültülmesi durumu, Portekiz'deki verimlilik düzeyinin zayıf kalmasının en önemli sebepleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca verimlilik için önemli olan bazı sosyal göstergelerde de (eğitim düzeyi, sağlık düzeyi v.b.) Portekiz diğer Avro Bölgesi ülkelerine göre alt sıralarda yer almaktadır. Portekiz sosyal göstergelerindeki zayıflık nedeniyle, diğer çevre ülkelerinden farklı olarak yapısal bir kalkınma sorunu da yaşamaktadır²⁵⁹.

Portekiz, mali dengesi kötü bazı ülkelere kıyasla, Borç Krizi'ne girme olasılığı daha yüksektir. Portekiz'deki kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin diğer ülkelerdeki olumsuz beklentilerden daha şiddetli şekilde gerçekleşmesinin en önemli sebebi, Avro Bölgesi'ndeki en düşük büyüme performansına sahip olması ve bu sebeple piyasa katılımcıları tarafından daha riskli görülmesidir. Portekiz'in orta ve uzun vadede büyüme performansının istenilen düzeye gelebilmesi için borç-faiz sorununu çözmesi gerekmektedir²⁶⁰.

İkinci sorun, parasal entegrasyon sonucu meydana gelen olumsuz koşullardır. Portekiz Avro Bölgesine girdikten sonra, diğer gelişmiş ülkeler gibi 2008 Krizi'ne kadar düşük faiz oranlarıyla borçlanma imkanı bulmuştur. Fakat uzun vadeli devlet tahvili faiz oranlarının 2008 Krizi'ne karşı aşırı dirençsizliği ve yükselişi kamu maliyesi üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur²⁶¹.

Portekiz'de, 2008 Krizi'nden önceki 2001 – 2007 döneminde düşük faiz oranları ve kolay finansman koşulları sebebiyle, özel sektör ve kamu sektörü harcamaları artmış

²⁵⁸ Ana Maria MINESCU, “The Debt Crisis – Causes and Implications”, **Petroleum – Gas University of Ploiesti Bulletin**, Economic Sciences Series, Vol:LXIII, No:2, 2011, ss. 99-100.

²⁵⁹ Rainer LENZ, “Crisis In The Eurozone Financial Management Without A Financial Policy”, **Friedrich-Ebert-Stiftung**, Berlin, 2011, s.3.

²⁶⁰ Jay H. BRYSON, “European Debt Crisis: What’s Next?” , **Wells Fargo Securities LLC Economics Group**, Special Commentary, 2011, ss. 3-4.

²⁶¹ CORUT, a.g.t., s.112.

ve genel itibariyle borçluluk düzeyi yükselmiştir. Bu süreçte Portekiz'de, özel sektör borçlarının GSYİH'ya oranı %260'a çıkarak Avro Bölgesi'nin en yüksek seviyesine ulaşmıştır²⁶². Borçlanma maliyetlerinin yükselmesiyle ülke içi talepte büyük düşüşler yaşanmıştır. Yatırım maliyetinin yükselmesiyle birlikte yatırım harcamaları azalmış ve üretim düşmüştür²⁶³.

AB entegrasyonu öncesi dönemlerde, Portekiz'de tasarruf oranları normal düzeylerde kabul edilmiştir. Fakat daha sonra tasarruf oranlarının düşmesi ciddi bir dış dengesizlik sorununu ortaya çıkartmıştır²⁶⁴. Portekiz'de özel sektör borçlanmalarıyla artan dış borç düzeyi ve yüksek cari açık ekonominin kırılganlığını artırmıştır²⁶⁵.

Üçüncü sorun siyasi hesap verilebilirlik ve yönetimde şeffaflık bakımından eksikliklerin bulunmasıdır. Bu sorunlar, Portekiz de piyasanın güvenini zedelemekte ve risk primi beklentilerinin artmasına yol açmasının yanında, kredi derecelendirme kuruluşlarının Portekiz'in kredi notunu düşürmelerinde en önemli sebepleri arasında yer almaktadır²⁶⁶.

---

²⁶² Poul M. THOMSEN ve James ROAF, “Portugal: First Review Under the Extended Arrangement”, **IMF Country Report**, No:11/279, 2011, s.3.

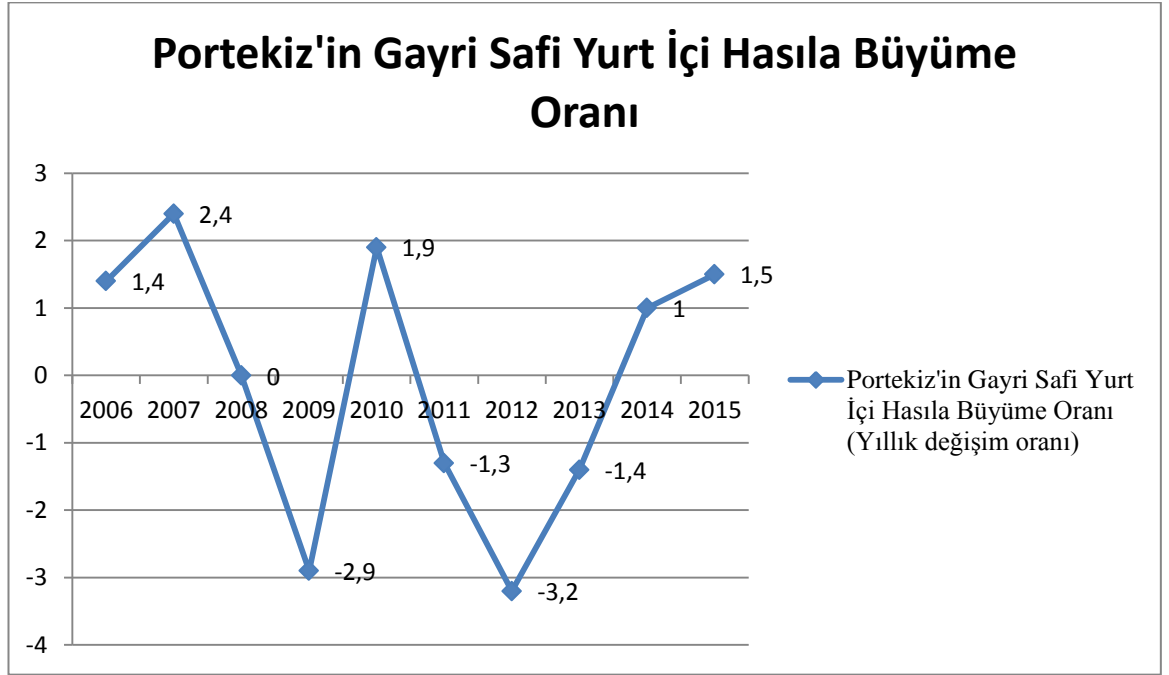
²⁶³ ERDEN, a.g.t., s.39.

²⁶⁴ Olivier BLANCHARD, “Adjustment within the euro. The difficult case of Portugal”, **Portuguese Economic Journal**, Volume:6, Issue:1, 2006, s.2.

²⁶⁵ M.R. ANAND, L.GUPTA ve Ranjan DASH,; “The Euro Zone Crisis: Its Dimesions And Implications”, **Ministry Of Finance**, India, 2012, s.12.

²⁶⁶ CORUT, a.g.t., s.113.

Şekil 11: Portekiz'in GSYİH Büyüme Oranı (%)

Kaynak: International Monetary Fund, a.g.e., 2014, s.185(2015 tahmini rakamdır)..

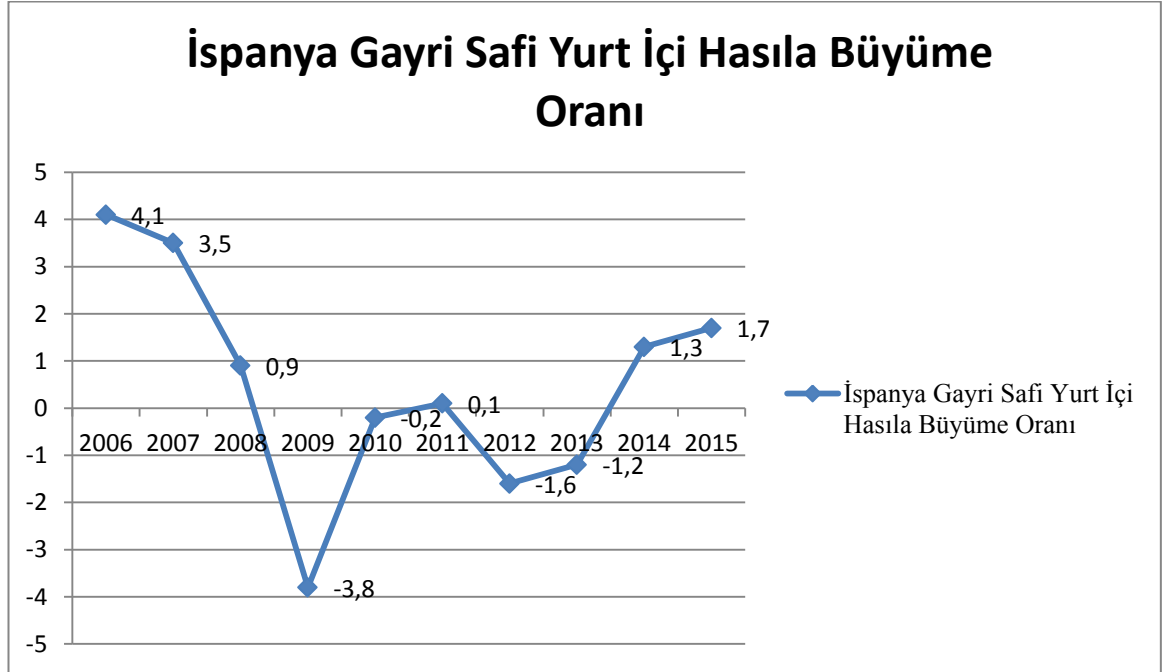
Portekiz'in GSYİH'nın değişimine bakacak olursak çok fazla dalgalanma görülmektedir. Bu da yatırımcılar için olumsuz değerlendirildiğinde yatırımcı belirsizlik ortamında riskin yüksek olduğunu düşündüğü için yatırım yapmaya çekinmektedir. Çünkü yatırımcı belirsizlik ortamında yatırım yapmaya çekinmektedir. Bu yatırımcılar için riski yüksek olduğuna gelmektedir. Şekil-11'de görüldüğü üzere, özellikle 2008 ve 2012 yıllarında ciddi düşüşler gözlemlenmektedir. Bu durum ise Portekiz'in Avrupa'daki krizden etkilenmemiş kendi yapısal sorunlarının olduğunu göstermektedir.

4. İspanya

2008 Krizi ile birlikte İspanya'daki kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin yükselmesi, konut fiyatlarındaki aşırı düşüşün finansal ve reel sektörde bir çöküntüye sebep olmasıyla tetiklenmiştir. Bu sebeple İspanya ve İrlanda'daki Borç Krizi'ne yönelik süreçler bu durumdan dolayı önemli bir benzerlik taşımaktadır. İspanya'da 2003 yılında 90 milyar avro olan brüt dış borç stokunun, 2009

yılında 2.3 trilyon doları aşması, İspanya ekonomisinin krize karşı dayanıksız olduğunun başlıca göstergesidir²⁶⁷.

Şekil 12: İspanya'nın GSYİH Büyüme Oranı

Kaynak: International Monetary Fund, a.g.e. 2014,s.185 (2015 tahmini rakamdır).

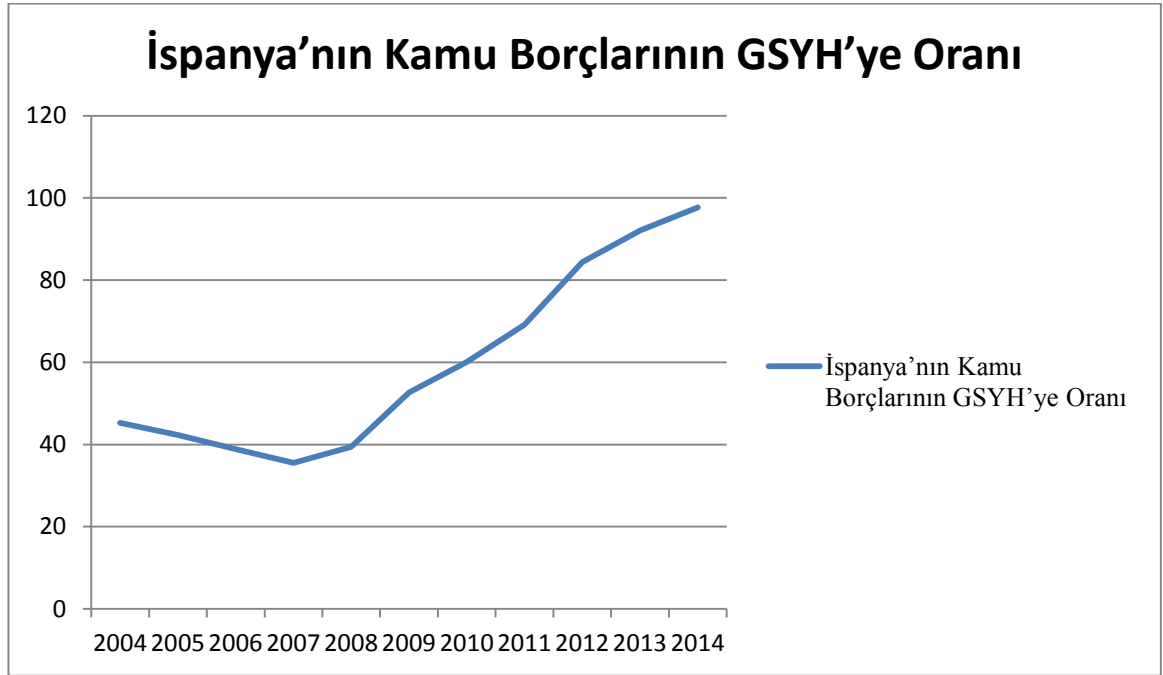
Şekil-12'ye göre, İspanya 2001 – 2007 döneminde İrlanda ve Yunanistan'a benzer yüksek GSYİH büyüme oranları performansına sahip olmuştur. Fakat İspanya'nın GSYİH büyüme oranı performansı da 2008 Krizi'nin olumsuz etkileri sonrasında İrlanda ve Yunanistan'daki gibi ciddi bir düşüş yaşamıştır. Aynı zamanda İspanya'nın GSYİH büyüme oranlarının 2008 yılından itibaren bir türlü eski performansına ulaşamaması, Borç Krizi beklentilerinin oluşmasında ciddi bir rol oynamaya devam etmektedir. İspanya'da 2008 Krizi nedeniyle büyüme oranlarının düşme eğilimine girmesi ve eski ekonomik performansına ulaşamaması, faiz oranlarının sert bir şekilde artmasına ve kamu maliyesinde dengesizliğin oluşmasına ve sonuçta Borç Krizi'nin daha da şiddetlenmesine sebep olan kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz piyasa beklentilerini ortaya çıkarmıştır²⁶⁸.

²⁶⁷ KİBRİTÇİOĞLU, a.g.m., s.7-8.

²⁶⁸ CORUT, a.g.t.,ss.113-114.

İspanya'da konut piyasasında yaşanan kriz İrlanda'daki gibi inşaat sektörünün ciddi şekilde daralmasına neden olmuştur. Bu durum işsizlik oranlarının aşırı şekilde artmasına ve işgücü piyasasında çöküşe neden olmuştur. Reel sektördeki bu çöküş, vergi gelirlerinin azalmasına ve borçların çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin artmasına yol açmıştır²⁶⁹.

Şekil 13: İspanya'nın 2004-2014 Yılları Arasında Kamu Borçlarının GSYİH'ya Oranı (%)

Kaynak: Eurostat,

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1>

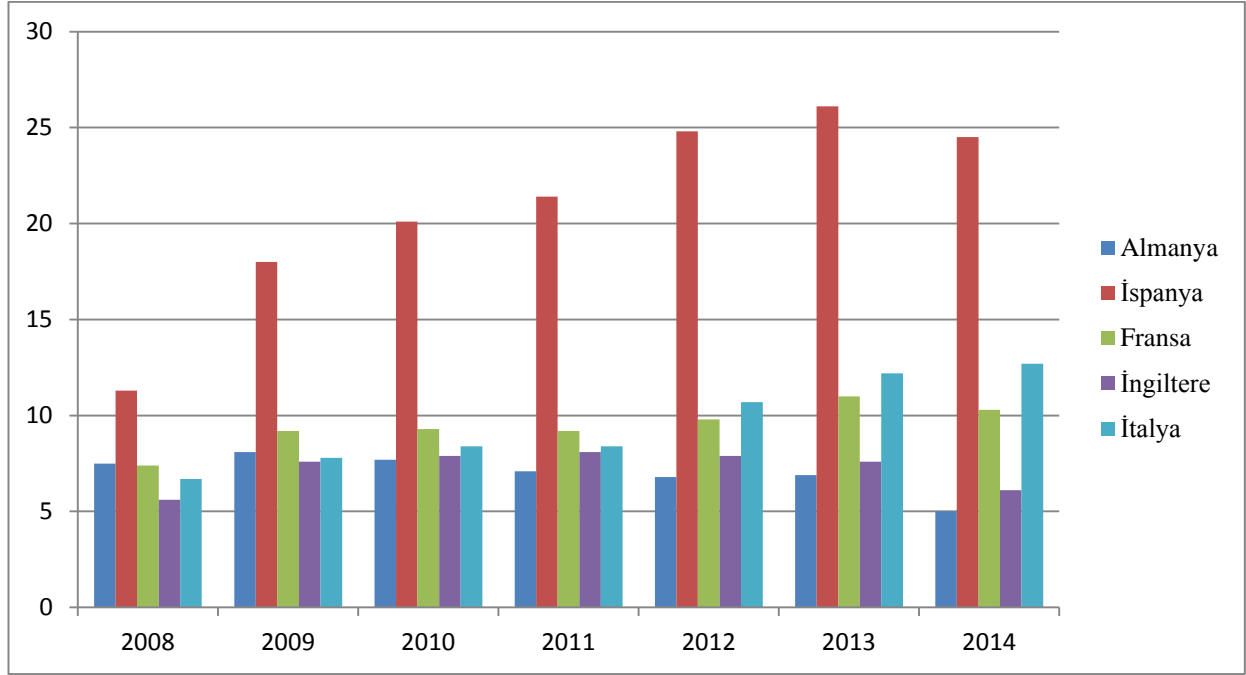
(Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim tarihi: 28.01.2015)

Şekil 13 değerlendirildiğinde üzere İspanya'nın kamu borçlarının GSYİH'ye oranı özellikle 2007 yılından itibaren yükselme eğilimi göstermiştir. İspanya, konut piyasasındaki kriz nedeniyle ciddi boyutlarda zarara uğrayan bankalara kurtarma fonlarıyla müdahale etmiştir. Fakat bu durum daralan büyüme oranları nedeniyle İspanya'nın aşırı borç yükü altına girmesine neden olmuştur. Aynı zamanda daralan büyüme oranları sebebiyle artan olumsuz yatırımcı beklentileri, uzun vadeli devlet tahvili faizlerinin artmasına da yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler İspanya'nın borçlarının

²⁶⁹Alejandro GODINO ve Oscar MOLINA, "Failed Remedies and Implications of the Economic Crisis in Spain", **European Social Observatory**, No:6, 2011, s.6.

çevrilebilirliği için uygun faizli fon bulmakta zorlanmasına ve borçların çevrilebilirliğine yönelik gecikme riskinin daha da yükselmesine neden olmuştur²⁷⁰.

Şekil 14: Avrupa'nın 2008-2014 Yılları Arasında En Büyük Beş Ekonomisinin İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en

(Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim Tarihi:02.04.2015)

Şekil 14'de görüldüğü üzere, İspanya'nın işsizlik oranı çok yüksek seviyededir. Avrupa'nın diğer önemli ekonomilerine göre, aşırı bir işsizlik oranı bulunmaktadır. İspanya'ya işsizlik oranı bakımından en yakın ülke İtalya olmuştur. İngiltere genel olarak diğer dört büyük ekonomiye kıyasla daha düşük bir işsizlik oranına sahiptir.

İspanya'da krizin en önemli etkisi işsizliğin artmasıdır. Ülkenin demokratik yönetime döndüğü 1970'lerin ortalarından beri görülen en yüksek işsizlik oranı gelmiştir ve ülkedeki işsizlerin sayısı da 5.7 milyon düzeyine ulaşmıştır²⁷¹. Ekonomik

²⁷⁰ CORUT, a.g.t.,s.114.

²⁷¹ NTVMSNBC, "İspanya'daki İşsizlik Rekor Kırdı", <http://www.ntvmsnbc.com/id/25369697/> (Erişim Tarihi:11.11.2014).

durumun en ağır etkisi ise 16-24 yaş arasındaki gençler için olmuştur. İspanya'da gençlerin işsizlik oranı ise % 55 seviyesine ulaşmıştır²⁷².

Özet olarak, İspanya'daki Borç Krizi beklentilerinin artması temelde İrlanda'daki gibi konut piyasası dalgalanmalarının finansal ve reel sektöre olumsuz etkilerinden kaynaklanmıştır²⁷³.

5. İtalya

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya, tarıma dayalı ekonomik yapıdan hızla dünyanın sanayileşmiş bir ekonomik yapısına dönüşüm sağlayarak, dünyanın en gelişmiş ekonomileri arasında yer almış ve dünya ticaretinde yön veren ülkelerden biri haline gelmiştir. Avro Bölgesi'ndeki en önemli üçüncü ekonomisi ve nüfusu 60 milyon olan İtalya'nın GSYİH'sı yaklaşık 2.2 trilyon dolardır. İtalya GSYİH bakımından dünyanın 8., OECD ülkeleri içinde 6. ve AB ülkeleri arasında 6. sırada büyük ekonomiye sahiptir. İtalya, AB toplam üretiminin yaklaşık %13'ünü karşılamaktadır²⁷⁴.

İtalya, 2000 – 2007 arasında Portekiz gibi düşük GSYİH büyüme hızı oranları elde etmiştir. Bu oran düşüklüğü 2007'den sonra daha da artmıştır. Birçok ekonomiste göre, düşük verimlilik ve bunun neticesinde gerçekleşen düşük GSYİH büyüme hızı oranları İtalya'nın en ciddi problemleri arasında yer almaktadır²⁷⁵. Düşük verimliliğin olmasının sebeplerinin başında, yeni teknolojileri kullanma ve uluslararası piyasalara katılma kapasitesi az olan KOBİ'lere dayanan kalkınma modeli ve nitelikli beşeri sermayenin yetersiz olması olarak ileri sürülmektedir²⁷⁶. Ayrıca İtalya'da ekonominin kayıt dışılığı önemli düzeydedir²⁷⁷.

İtalya, başlangıçta küresel finansal krizden diğer AB ülkelerine oranla daha az etkilenmiştir. Bunun en önemli sebebi, İtalya'da hiçbir bankanın batmaması ve doğrudan devlet desteği ile kurtarılan banka olmamasıdır. İtalya'daki bankacılık

---

²⁷² BBC, "İspanya'da Genç İşsizliği Rekor Kırdı: % 55", http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2013/01/130124_spain_unemployment.shtml (Erişim Tarihi: 11.11.2014).

²⁷³ Francisco CARBALLO-CRUZ, "Causes and Consequences of the Spanish Economic Crisis: Why the Recovery is Taken so Long?", *Panoeconomicus*, Vol:3, 2011, s.326.

²⁷⁴ N. Emre ERGİN, "İtalya ve Borç Krizi", *Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi*, (Edit. Belgin AKÇAY) Seçkin Yayın., 2013, Ankara, s.251.

²⁷⁵ David M. HENNINGSEN, "The Origins of the Italian Sovereign Debt Crisis", *CMC Senior Theses*, Paper No:379, 2012, s.17.

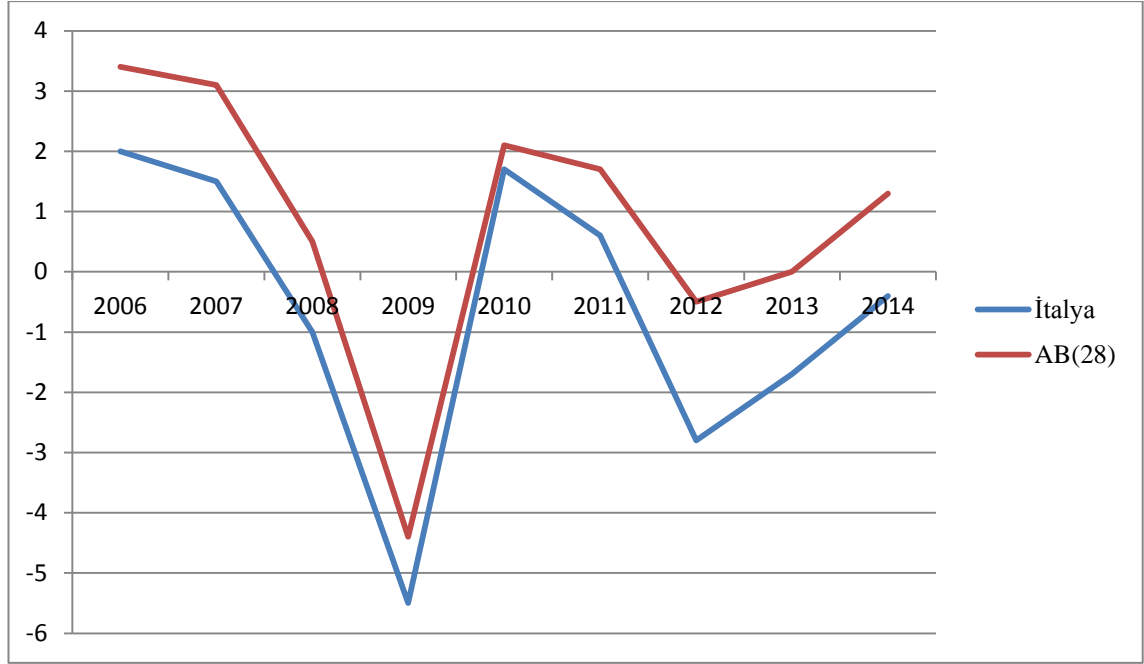
²⁷⁶ ERGİN, a.g.m., s.255.

²⁷⁷ ERGİN, a.g.m., s.251.

sisteminin krize karşı dayanıklı olmasının iki nedeni mevcuttur. İlk nedeni, İtalyan bankacılık sisteminin diğer AB üyesi ülkenin bankalarıyla kıyaslandığında yapılandırılmış finansman piyasalarındaki faaliyetleri çok az düzeyde olmasıdır. İkinci neden ise, İtalyan Merkez Bankası'nın bankalar üzerindeki düzenleyici ve gözetimci rolünü başarılı bir şekilde yerine getirmesidir²⁷⁸.

Şekil 15: İtalya ve AB'nin GSYİH Büyüme Oranları

Kaynak: Eurostat,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115> (Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim Tarihi:12.11.2014).

Şekil 15'te görüldüğü gibi, özellikle 2007-2010 arasında İtalya'da ve AB'de GSYİH büyüme oranlarında büyük düşüş yaşanmıştır. Fakat İtalya'da bu dönem biraz daha şiddetli geçmiştir. Ülkedeki siyasi ve mali yapının güçlü olmaması İtalya'da düşüşün önemli sebebidir. 2009-2010 döneminde İtalya ekonomisi toparlanma göstermesine rağmen, bu toparlanma kısa sürmüştü ve 2010 yılından itibaren İtalya'nın GSYİH'sı tekrar keskin bir düşüş yaşamıştır. 2012-2013 yılın da AB bir toparlanma

²⁷⁸ Lucia QUAGLIA, "The Response to the Global Financial Turmoil in Italy: A Financial System That Does Not Speak English", **South European Society and Politics**, Sayı. 14/1, 2009, ss. 12-13.

göstermesine rağmen, İtalya’da düşüş devam etmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri İtalya’daki sanayi üretiminin % 25 oranında azalmasıdır²⁷⁹.

İtalya’nın Avro bölgesindeki borç krizine karşı kırılğan olmasının nedeni diğer Avro Bölgesi ülkeleriyle olan ticari ve finansal ilişkilerinden ötürü etkilenme olasılığının yüksek olmasıdır. İtalya, ihracatının % 40’dan fazlasını Avro Bölgesine yapmaktadır. Bölgedeki resesyona artması, İtalya’yı olumsuz olarak etkileyecektir. Ayrıca İtalya’nın, Yunanistan, İrlanda ve Portekiz’e sağlanan kurtarma paketleri kapsamında GSYİH’nın % 2,2’sine gelen 35 Milyar avro tutarında garantörlüğünü üstlenmesi de Avro bölgesindeki borç krizinden etkilenme olasılığını arttırmıştır²⁸⁰.

İtalya, AB’de en yüksek enerji maliyetine sahip olan ülkedir. Bu yüzden de iş yapılması en kolay ülkeler arasında İtalya 80’inci sırada yer almaktadır. Kısacası, krizin derinleşmesine sebep olan etkenler arasında yer alan bir diğer husus, ülkedeki yargı sisteminin yavaş olması ekonomik anlaşmazlıklarda sorunların çözümünün uzamasına ve taraflar için hem zaman hem maddi bakımından zararın oluşmasına ve böylece yatırımların istenilen seviyeye ulaşamamasına yol açılmasıdır²⁸¹.

İtalya’nın borçlarını ödeyemede acze düşmesi en fazla Almanya’yı etkileyecektir. Çünkü, Alman milli gelirinin % 2’sine denk gelen miktarda ihracatını İtalya ile yapmaktadır. Eğer Almanya bu borç krizinden çok etkilenirse, birliğin geleceğinin tehlike altına girme olasılığı yükselebilecektir. Çünkü Almanya AB’nin en güçlü ekonomisi konumundadır. Ayrıca, Libya, Arnavutluk, Romanya ve İsviçre’de ihracatının ciddi bir miktarını İtalya ile yapmaktadır. Bu da AB’de borç krizinin şiddetlenmesi durumunda sadece bu durumdan etkilenecek olan Avrupa Birliği olmayacağını diğer bölgelerin de ciddi düzeyde etkileneceğini göstermektedir²⁸².

Fransa’nın kamu açığının milli gelire oranı İtalya’nın kamu açığının milli gelire oranından daha fazla olması İtalya’daki krizin ekonomik krizden öte daha çok siyasi bir kriz niteliğinde olma olasılığını arttırmaktadır²⁸³. Ayrıca, 2008’den günümüze kadar

---

²⁷⁹ Danhong ZHANG ve Başak DEMİR, “İtalya’nın Kriz Çıkması”, **Deutsche Welle**, (Edit. Beklan KULAKSIZOĞLU) 2013, <http://www.dw.de/italyan%C4%B1n-kriz-%C3%A7%C4%B1kmaz%C4%B1/a-16782433> (Erişim Tarihi:14.11.2014).

²⁸⁰ ERGİN, a.g.e., s.275.

²⁸¹ NTVMSNBC, “Borç Krizinde Başrol Artık İtalya’nın”, 2011, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25238162/> (Erişim Tarihi: 14.11.2014).

²⁸² NTVMSNBC, a.g.m., <http://www.ntvmsnbc.com/id/25238162/> (Erişim Tarihi: 14.11.2014).

²⁸³ Servet YILDIRIM, “İtalya Krizi Siyasi mi Yoksa Ekonomik mi?”, **Radikal**, 2011, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/servet_yildirim/italya_krizi_siyasi_mi_yoksa_ekonomik_mi-1069239 (Erişim Tarihi: 14.11.2014).

geçen sürede 4. Hükümet kurulmuştur. Özellikle krizi iyi yönetemeyen başbakanlar kendi rızalarıyla istifa etmişlerdir. İtalya'daki şu anki hükümeti Demokrat Parti'nin lideri Matteo Renzi yönetmektedir²⁸⁴.

İtalya'nın kamu borcunun/GSYİH olan oranının yüksek düzeylerde olması, kamu borcunun çevrilebilirliğine yönelik riskleri yükselterek Borç Krizi'ne yönelik olumsuz beklentileri arttırmıştır. Özetle, İtalya'da kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin yükselmesinde etkin rol oynayan faktörler, düşük verimlilik düzeyleri ve düşük GSYİH büyüme oranları kamu borç seviyesinin yüksekliği ve istikrarsızlığın olması olarak sıralanmaktadır²⁸⁵.

B. Avro Alanına Ait Sorunlar

Avro Alanı'nın, üye ülkeler ve özellikle PIIGS ülkeleri için bazı olumlu yanlarının yanında bir takım olumsuzlukları da mevcuttur. 2000 – 2007 döneminde, özellikle PIIGS ülkelerinin Almanya ve Fransa gibi ülkelerle güvenli piyasa ortamında, hemen hemen aynı düşük faiz oranlarından borçlanabilmeleri PIIGS ülkelerine için büyük bir mali avantaj sağlamıştır. Fakat PIIGS ülkeleri, bu uygun piyasa ortamından yararlanarak düşük maliyetle elde ettikleri fonları, iktisadi yapıyı güçlendirecek alanlar yerine daha verimsiz alanlara harcamışlardır²⁸⁶. 2008 Krizi'nin olumsuz etkilerinin ortaya çıkması ise bu güvenli piyasa ortamını yok etmiş ve uzun vadeli devlet tahvili faiz oranları, özellikle PIIGS ülkelerinde aşırı şekilde artma eğilimine girmeye başlamıştır.

Parasal birlik oluşturulmadan önce, birliğin tasarımı konusunda uzun süre kamuoyunda tartışılmıştır. Genelde Avro Bölgesi'ne ait, üç ana tasarım zayıflığı mevcuttur²⁸⁷. İlk olarak, Avro Bölgesi'nde fiyat ve ücret elastikliği ile emek ve sermaye hareketliliği yetersiz kabul edilmektedir. Optimum bir para alanı kavramının başarısından söz edilebilmesi için ücret ve fiyat esnekliği, ticari entegrasyon, konjonktürel yakınsama ve faktör hareketliliği ilkelerinin yerine getirilmesi gereklidir. Fakat Avro Bölgesi'nde bu ilkeler yerine getirilmemiş ve bölge içi dengesizliklerin

²⁸⁴ Egedeses, “İtalya’da Yeni Hükümet Kuruldu”, 2014, http://www.egedeses.com/haber-11436-italyada_yeni_hukumet_kuruldu.html, (Erişim Tarihi: 14.11.2014).

²⁸⁵ Dominic RUSHE, “Italy's Debt Crisis: 10 Reasons To Be Fearful”, *The Guardian*, 2011, <http://www.guardian.co.uk/business/2011/nov/09/italys-debt-crisis-tenreasons-to-be-fearful> (Erişim Tarihi: 12.11.2014).

²⁸⁶ CORUT, a.g.t.,ss.115-116.

²⁸⁷ CORUT, a.g.t.,s.116.

artması önlenememiştir. Ücret ve fiyat esnekliklerinin sağlanamaması nedeniyle iş gücü maliyetleri sorunlu ülkelerde artmış, işsizlik oranları özellikle İspanya ve Yunanistan'da aşırı şekilde yükselmiştir²⁸⁸.

İkinci olarak, Avro Bölgesi tek ya da ortak bir maliye politikasına sahip değildir. Diğer bir deyişle Avro Parasal Birliği ortak bir mali sistem oluşturulmadan kurulmuştur. Ortak bir mali birliğin oluşturulmaması sebebiyle finansal kriz karşısında özellikle PIIGS ülkelerinin kamu maliyeleri aşırı şekilde dengesizliklerle maruz kalmıştır. Bu dengesizliklere oluşturdukları riskler sadece bu ülkelerle sınırlı kalmamış diğer ülkeleri de etkilemiştir²⁸⁹.

Üçüncü olarak, farklı büyüme ve enflasyon oranlarına sahip ülkelerin tek bir para politikası altında yönetilmesi, üye ülkeler arasındaki bazı dengesizliklerin artmasına sebep olmaktadır²⁹⁰. Ayrıca, Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki bu karmaşık yapı, finansal sistemde kırılganlığın artmasına da neden olmaktadır. Avro Bölgesi'ndeki borç krizinin tetiklenmesinde ülkeler arasındaki yapısal ve konjontürel farklılıklar ciddi bir rol oynamıştır. Bu yapısal farklılıklar, özellikle PIIGS ülkelerinde, diğer bölge ülkelerine göre daha fazla bulunmaktadır. Avro bölgesi içinde PIIGS ülkelerinin yapısal açıdan daha zayıf konumda olması ve bu zayıflıklara rağmen PIIGS ülkelerine diğer gelişmiş ülkelerdeki gibi aynı para politikasının uygulanması, borç krizinin daha da artmasına sebep olmuştur²⁹¹.

Avro Bölgesi'nde ülkeler arasında mali yardımlaşma anlayışının sağlanamaması, yani sorunlu ülkelerin mevcut kriz ortamında gelişmiş ülkelere finansal olarak yeterli bir destek alamaması, tek başlarına kalarak, krize müdahale etmede yetersiz kalmalarına yol açmıştır. Borç Krizine karşı yetersiz müdahale sonucunda hükümetlerin borç çevrilebilirliklerine yönelik kırılganlıkları daha da artmış ve bu sorun diğer ülkeleri de etkilemiştir. Yapısal açıdan sağlam temeller üzerine inşa edilmemiş ekonomiler,

---

²⁸⁸ Paul KRUGMAN, "The Big Dither", **The New York Times**, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/03/06/opinion/06krugman.html>, (Erişim Tarihi: 17.11.2014).

²⁸⁹Michael BORDO, Lars JONUNG ve Agnieszka MARKIEWICZ, "A Fiscal Union For The Euro: Some Lessons From History", **NBER Working Paper Series**, No.17380, 2011, s.2.

²⁹⁰Guillermo DEHESA, "A Deadline For Solving A Deadly Eurozone Sovereign Debt Crisis", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/deadline-so-lving-deadly-eurozone-sovereigndebt-crisis>, (Erişim Tarihi:18.11.2014).

²⁹¹Lorenzo B. SMAGHI, "The Challenges Facing the Euro Area", **European Central Bank**, OMFIF Meeting, United Arab Emirates, 2010, <http://www.ecb.int/press/key/date/2010/html/sp101101.en.html> (Erişim Tarihi:18.11.2014).

finansal piyasaların güvenini kaybetmiş ve bu durum diğer bölge ülkelerinden finansal destek sağlanamadığı için borç krizinin derinleşmesine kaçınılmaz hale getirmiştir²⁹².

Milton Friedman'da, Avro Parasal Birliği'nin oluşturulmasının çok riskli bir hamle olduğunu ve Avro Bölgesi ülkelerini geleceğe dair riske soktuğunu vurgulamıştır. Çünkü Friedman'a göre Avro Bölgesi ülkeleri ortak bir para birimi alanı için yeterli kriterlere sahip değildir. Fiyat ve ücret esnekliğinin olmadığı, emek ve sermaye hareketliliğinin yeterli düzeyde sağlanamadığı parasal birlik alanlarında, konjonktürel şoklar ortaya çıktığı zaman üye ülkeler arasındaki dengesizlikler ciddi şekilde artmaktadır²⁹³.

Aşırı değerli para birimi uygulaması özellikle PIIGS ülkelerinde işgücü maliyetleri arttırdığından küresel ticarete rekabet gücü kaybına ve böylece ihracat performanslarının gerilemesine sebep olmaktadır.²⁹⁴

IV. AVRUPA KAMU BORÇ KRİZİ GELİŞİM SÜRECİ

2008 Krizi ve Avro Bölgesi'ndeki borç krizinin olumsuz etkileri, PIIGS ülkelerinde diğer ülkelere göre daha net şekilde ortaya çıkmıştır. 2008 Krizi ve Avro Bölgesi'ndeki Borç Krizi'nin çeşitli makro ekonomik göstergeler üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bu kriz süreci, özellikle PIIGS ülkelerinin piyasa güven göstergelerinin azalmasına, işgücü piyasalarının olumsuz etkilenmesine, büyüme performanslarının gerilemesine ve kamu mali dengelerinin bozulmasına sebep olmuştur²⁹⁵.

A. Avro Bölgesi Kamu Borç Krizinin Etkileri

Avro Bölgesi ülkeleri olan PIGGS'te yaşanan borç krizi etkilerini piyasa güven göstergeleri, büyüme performansları, işgücü piyasaları ve kamu bütçe pozisyonları şeklinde farklı unsurlar açısından değerlendirmek mümkündür.

---

²⁹² Wolfgang SCHAUBLE, "Why Europe's Monetary Union Faces Its Biggest Crisis", **Financial Times**, 2010, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/2a205b88-2d41-11df-9c5b00144feabdc0.html?siteedition=uk#axzz3JP8Bernw> (Erişim Tarihi:18.11.2014).

²⁹³ Milton FRIEDMAN, "Professor Milton Friedman Interviewed by Radio Australia", **Radio Australia**, 1998, <http://www.abc.net.au/money/vault/extras/extra5.htm> (Erişim Tarihi:18.11.2014).

²⁹⁴ CORUT, a.g.t.,s.118.

²⁹⁵ CORUT, a.g.t.,s.119.

1. Piyasa Güven Göstergeleri Üzerine Olumsuz Etkiler

2008 Krizi sonrasında Avro Bölgesi ülkelerinde, özellikle finansal istikrarın yeniden sağlanması için yapılan fakat finansal istikrarı eskisi gibi sağlayamayan kurtarma müdahaleleri, başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu durum piyasa güven göstergelerinin kötüleşmesine sebep olmuştur²⁹⁶. Tüketici ve üretici güven göstergelerinin şiddetli şekilde kötüleşmesi durumu, ekonomik performansların ileriki süreçlerde ciddi şekilde azalmasına sebep olabilecek etkiye sahiptir²⁹⁷.

2008 Krizi'nin piyasa güven göstergelerine etkisinin yanında, Avro Bölgesi'ndeki borç krizinden kaynaklanan ve özellikle PIIGS ülkelerindeki yüksek borç stoku düzeyleri piyasa beklentilerini ciddi ölçüde etkilemektedir. Tüketici ve üretici güven göstergelerinin, iktisadi piyasa aktörlerinin yatırım ve tüketim kararlarını ciddi ölçüde etkilediği kabul edilmektedir. Yani, piyasa aktörleri iktisadi kararlarını büyük ölçüde, üretici ve tüketici beklentilerini ortaya koyan güven göstergelerini referans olarak oluşturmaktadırlar. Borç krizine yönelik olumsuz beklentilerin artması ve tüketici güvenine ait göstergelerin kötüleşme eğilimine girmesi, belli bir süre sonra sanayi güven göstergelerinin de olumsuz şekilde etkilenmesine yol açmıştır²⁹⁸. Tablo 11'de Avro Bölgesi'nden seçilmiş bazı ülkelerin 2007-2014 yılları arasında tüketici güven endeksi gösterilmiştir.

Tablo 7: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Tüketici Güven Endeksleri (%)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Almanya	101,7	99,9	97,7	100,6	101,7	100,3	100,4	101,2
Portekiz	99,7	98,7	98,6	98,6	97,3	97,1	97,7	99,9
İtalya	99,8	99	99,4	99,3	98,4	96,9	98,7	100,5
İspanya	100	97,6	98,3	99,1	99,6	97,9	98,6	100,6
İrlanda	100,3	99,1	98,7	99,5	99	98,7	100,2	103,2
Yunanistan	100,7	98,9	98,8	97	95,8	95,7	96,3	98

Kaynak: OECD, <http://data.oecd.org/leadind/consumer-confidence-index-cci.htm> (Derlenerek hazırlanmıştır, Uzun dönem oranı=100).

²⁹⁶ CORUT, a.g.t.,s.119.

²⁹⁷ C.Alan GARNER, "Forecasting Consumer Spending: Should Economists Pay Attention to Consumer Confidence Surveys?", **Economic Review**, May-June- 1991, s.58.

²⁹⁸ Mark D.BROECK ve Anastasia GUSCINA, "Government Debt Issuance in the Euro Area: The Impact of the Financial Crisis", **IMF Working Paper Series**, No:11/21, 2011, s.22.

Tablo 7 değerlendirildiğinde Almanya’da 2007-2010 yılları arasında tüketici güven endeksi düşüş göstermiştir. 2011’de güven endeksi yükselmesine rağmen 2011-2014 yılları arasında düşmüştür. Portekiz’de 2007-2013 yılları arasında tüketici güven endeksi düşüş göstermiştir. 2014’de güven endeksi yükselmesine rağmen %100 oranına ulaşamamıştır. İtalya’da 2007-2013 yılları arasında tüketici güven endeksi düşüş göstermiştir. 2014’de güven endeksi yükselmiş %100,5 düzeyine gelmiştir. İspanya’da 2007-2013 yılları arasında tüketici güven endeksi düşüş göstermiştir. 2014’de güven endeksi yükselmiş %100,6 düzeyine gelmiştir. İrlanda’da 2007-2013 yılları arasında tüketici güven endeksi düşüş göstermiştir. 2014’de güven endeksi yükselmiş %103,2 düzeyine gelmiştir. Yunanistan’da güven endeksi 2007-2012 yılları arasında tüketici güven endeksi düşüş göstermiştir. 2013-2014 yıllarında yükselmesine rağmen 2007 yılındaki güven endeksi oranına yükselememiştir.

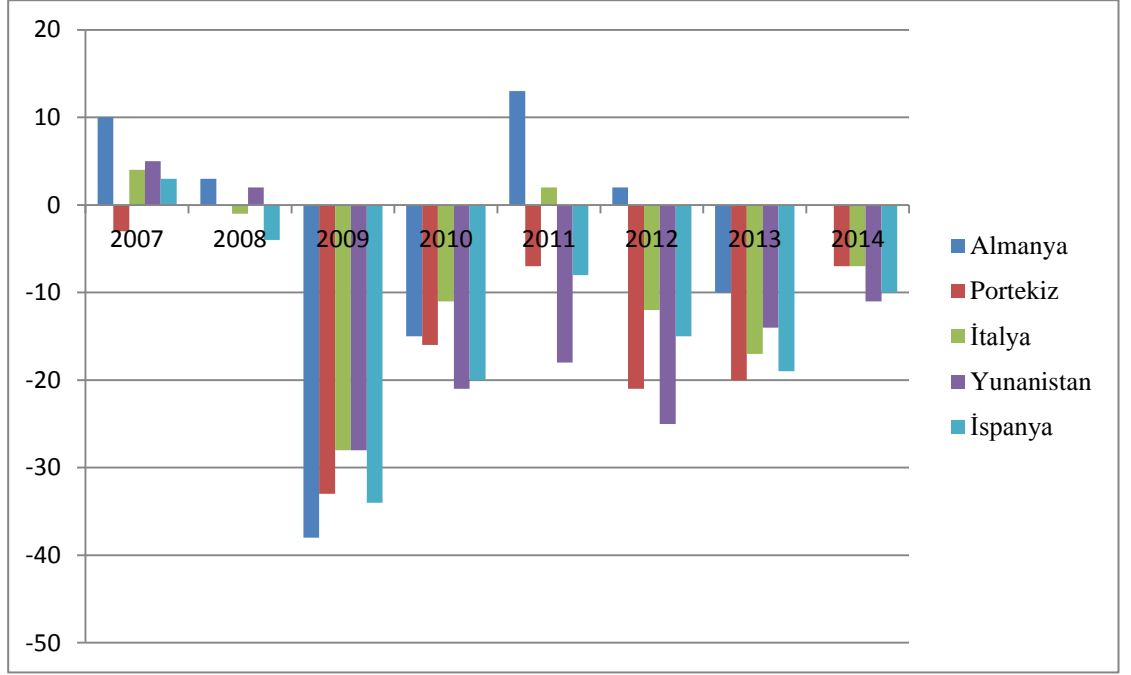
Borç Krizi’ne yönelik olumsuz beklentilerin artması ve tüketici güvenine ait beklentilerin düşme eğilimine girmesi, belli bir süre sonra sanayi güven göstergelerinin olumsuz şekilde etkilenmesine sebep olmuştur²⁹⁹. Bu sebeple özellikle inşaat sektörü olumsuz etkilenerek küçülmeye başlamış ve işsizlik artmıştır³⁰⁰. Şekil 15’te görüldüğü üzere, bazı Avro Bölgesi ülkelerine ait sanayi güven endeksinin değişimi mevcuttur.

---

²⁹⁹ CORUT, a.g.t.,s.121.

³⁰⁰ CARBALLO-CRUZ, a.g.m., s.314.

Şekil 16: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasında Sanayi Güven Endeksleri (%)

Kaynak: Oesterreichische National Bank, <http://www.oenb.at/>, Knoema, <http://knoema.com/>
(Her yılın Ocak ayı baz alınarak hazırlanmıştır, Erişim Tarihi:30.12.2014).

2009 yılında birçok ülkenin sanayi güven endeksi aşırı düşmüştür. Bu güven endeksi 2009'dan sonra yükselmeye başlasa da istenilen düzeye gelmemiştir. Almanya'nın güven endeks performansı diğer dört ülkeye göre nazaran daha iyidir. Almanya'da 2007'de %10 olan sanayi güven endeksi 2009 yılında %-38'e düşmüştür. 2014 yılında bu oran % 0'a yükselmiştir. Portekiz'de ise 2007 yılında %-3 olan sanayi güven endeksi, 2009 yılında %-33'e düşmüştür. 2014 yılında %-7'ye yükselmiştir. İtalya'da sanayi güven endeksi 2007 yılında % 4 olan sanayi endeksi 2009 yılında %-28'e düşmüştür. 2011 yılında endeks % 2'ye yükselmesine rağmen, 2014 yılında %-7'e düşmüştür. Yunanistan'da ise 2007'de % 5 olan sanayi güven endeksi, endeksi 2009 yılında %-28'e düşmüştür. 2009 yılından 2014 yılına kadar geçen sürede sanayi güven endeksinin hep negatif düzeyde olduğunu görmekteyiz. Yunanistan'da hükümetlerin sıkça değişimi bu endekse olumsuz yansıdığı görülmektedir. 2014 yılında bu endeks %-11'e yükselmiştir. İspanya'da ise 2007 yılında % 3 olan sanayi güven endeksi, 2009 yılında %-34'e düşmüştür. 2014 yılında ise bu oran %-10'a yükselmiştir. İspanya'nın

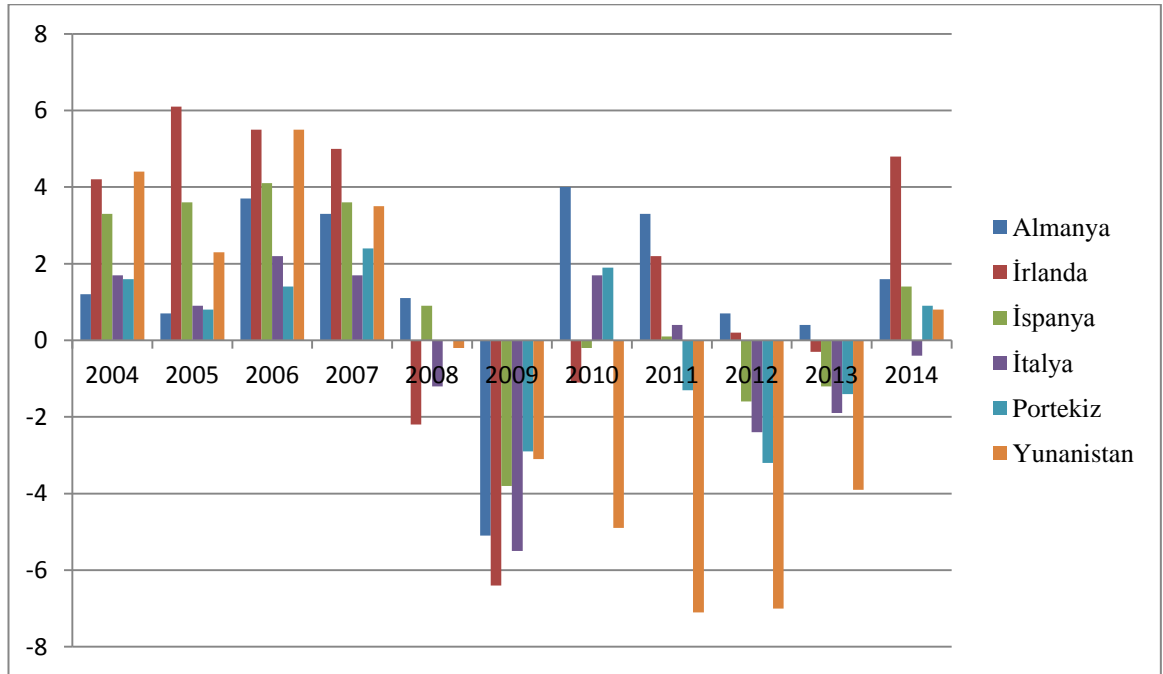

özellikle 2009-2014 yılları arasında sanayi güven endeksi değişim oranları Yunanistan ve Portekiz’le benzerlik göstermiştir.

2. Büyüme Performanslarına Yönelik Olumsuz Etkiler

2008 Krizi ile birlikte dünya genelinde GSYİH büyüme oranı performansları ciddi şekilde daralma yaşamıştır. Çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin GSYİH büyüme oranı performansları, 2008 – 2009 yılları arasında olumsuz şekilde gerçekleşmiştir. Bu olumsuz büyüme oranı performansları nedeniyle küresel ekonomi, yüksek düzeyde daralma yaşamıştır. 2009 yılından sonra iyileşmeye başlayan global ekonomik performans, GSYİH büyüme oranlarının eski düzeylerine ulaşmasını sağlamıştır. Fakat, Avro Bölgesi’nde 2008 krizinden sonra borç krizi beklentilerinin gündeme gelmesi, bu bölgede iktisadi performansın baskı altına girmesine sebep olmuştur³⁰¹. Eğer Asya ülkelerinin büyümesi ihracata dayalı olmasa ve tüketime dayalı olsaydı ABD ve AB bu krizin olumsuz yanlarından daha az etkilenebilirdi. Böylece GSYİH oranları bu denli olumsuz etkilenemeyebilecekti³⁰².

Şekil 17: Almanya ve PIIGS Ülkelerinin 2004-2014 Yılları Arasında GSYİH Büyüme Oranları (%)

³⁰¹ CORUT, a.g.t.,s.123.

³⁰² Joseph E. STIGLITZ, **Serbest Düşüş-Amerika, Serbest Piyasalar ve Dünya Ekonomisinin Çöküşü**, (Çev. Banu ÖZGÜN) Hiperlink ve Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2012, s.61.

Kaynak: Eurostat,

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1>

(Erişim tarihi:27.04.2015, Derlenerek hazırlanmıştır).

Şekil-17’de, bazı Avro Bölgesi ülkelerine ait GSYİH büyüme hızı oranlarına ait performansları yıllar itibariyle gösterilmektedir. 2008 krizinin olumsuz etkileri 2008 – 2009 döneminde ve sonraki süreçte ise borç krizi beklentilerinin olumsuz etkileri 2011 – 2012 döneminde PIIGS ülkelerinde, reel GSYİH büyüme oranlarının şiddetli şekilde gerilemesine sebep olmuştur. Özellikle, Yunanistan’da reel GSYİH büyüme oranlarındaki olumsuz performansın şiddeti ve sürekliliği dikkat çekici boyuttadır. Yunanistan’da reel GSYİH performansı sürekli olarak olumsuz bir seyir izlemiş ve 2008 – 2012 döneminde hacminin yaklaşık olarak %20,5’ini kaybetmiştir. Yunanistan bu dönemdeki en ciddi daralmasını -%7,1 ile 2011 yılında yaşamıştır. Ayrıca, Almanya’da borç krizi beklentilerinin şiddetlendiği dönemlerde bile güçlü bir iktisadi büyüme performansı ortaya konulmuştur. Öyle ki, Almanya’daki bu büyüme performansı 2008 Krizi öncesi dönemdeki büyüme performansından daha iyidir³⁰³. Krizin etkisiyle AB’de rekabet eksikliğinin artması AB ülkelerinin GSYİH’larını olumsuz etkileyerek ekonomik büyümelerini negatif etkilemektedir. 2014’te İtalya, PIGGS ülkeleri içinde GSYİH’sı daralan tek ülke olmuştur³⁰⁴.

3. İşgücü Piyasalarına Yönelik Olumsuz Etkiler

Avro Bölgesi’ndeki işgücü piyasaları, 2008 krizi ile başlayan ve Avro Bölgesi’ndeki borç kriziyle devam eden süreçte olumsuz olarak ciddi şekilde etkilenmiştir. 2008 krizinin küresel ticareti daraltıcı yöndeki etkileri, hemen hemen tüm dünyada işgücü piyasalarının daralmasına ve işsizlik oranlarının yükselmesine sebep olmuştur. 2008 krizi sürecinin sonrasında, dünya genelinde iyileşmeye başlayan işgücü piyasalarına rağmen, Avro Bölgesi’ndeki kamu borç krizinin etkisiyle özellikle PIIGS

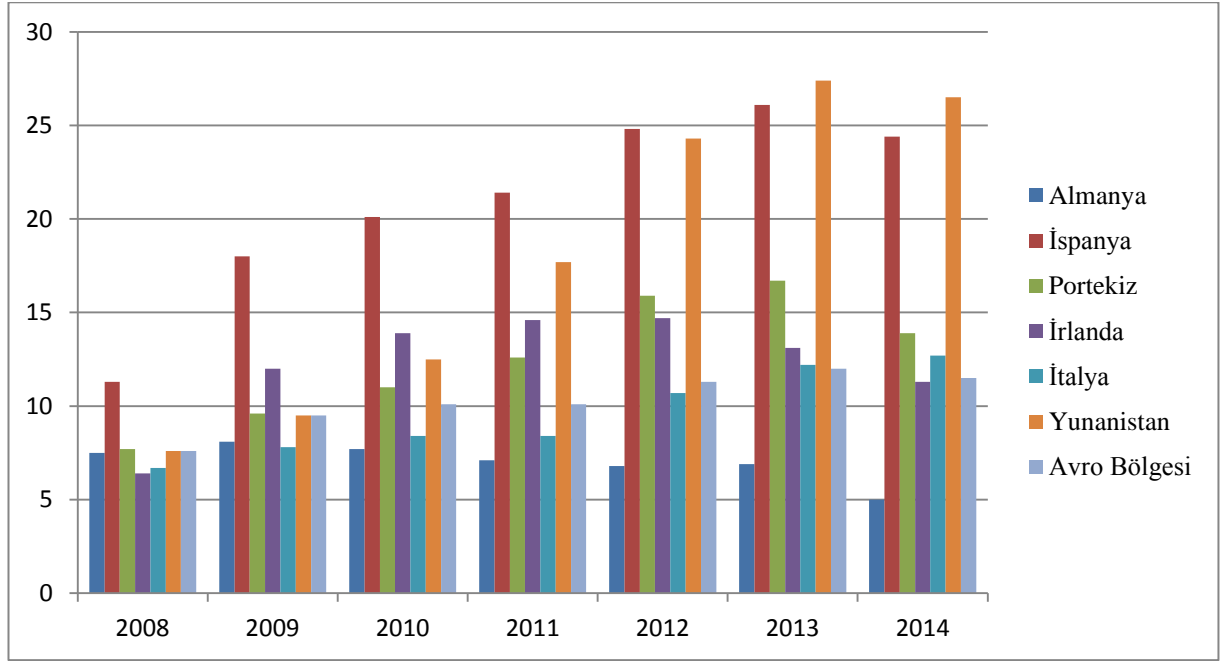
---

³⁰³ CORUT, a.g.t., ss.124-125.

³⁰⁴ ROUBINI ve MIHM, a.g.e., s.293.

ülkelerinde olumsuz durum devam etmiştir³⁰⁵. Avro Bölgesi'nde 2013 yılında işsizlik oranının % 12 gibi rekor seviyeye gelmesi gelecek yıllar için endişeleri arttırmıştır³⁰⁶.

Şekil 18: Avro Bölgesi, Almanya ve PIIGS Ülkelerinin 2008-2014 Yılları Arasındaki İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate_2002-2013_\(%25\).png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate_2002-2013_(%25).png) (Erişim Tarihi: 27.11.2014)

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfst_r_lfu3rt&lang=en (Erişim Tarihi: 27.04.2015, Derlenerek hazırlanmıştır).

Şekil 18'de görüldüğü üzere, özellikle PIIGS ülkelerinde işgücü piyasaları ekonomik krizler karşısında ciddi şekilde etkilenmiştir. PIIGS ülkelerinde yeterli işgücü piyasası reformlarının yapılmaması, bu kırılgan yapının en önemli sebebi olarak değerlendirilebilir. İşgücü piyasalarının krizler karşısındaki kırılgan yapısı nedeniyle özellikle Yunanistan'da işsizlik oranları 2008 tarihinde % 7,6 iken bu oran 2008 Krizi ve Avro Bölgesi'ndeki Borç Krizi ile birlikte 2013'te % 27,4'e yükselmiştir. Benzer olumsuz duruma İspanya işgücü piyasasında da meydana gelmiştir. İspanya'daki işsizlik oranı 2008'de % 11,3 iken 2013'te bu rakam % 26,1'e yükselmiştir. Almanya işgücü piyasasındaki güçlü reformları sayesinde bu olumsuz süreçlerden etkilenmemiş

³⁰⁵ CORUT, a.g.t., s.125.

³⁰⁶ Stefan RIECHER, "Euro-Area Unemployment At 12.1% Shows Economic Struggles", **Bloomberg Business**, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-01-08/euro-area-unemployment-at-12-1-shows-economic-struggles> (Erişim tarihi: 29.01.2015).

ve krizi iyi yöneterek işsizlik oranlarını düşürmeyi başarmıştır. 2008 tarihinde, % 7,5 olan Almanya işsizlik oranı özellikle 2010 – 2011 sürecindeki yüksek büyüme performansı sayesinde, 2013 yılında bu oran % 6,9 seviyesine gelmiştir. Almanya'da birim işgücü maliyetlerinin düşürülmesi de işsizlik oranlarının düşürülmesinde önemli bir etkiye sahiptir³⁰⁷. Avro Bölgesi'nde de genel olarak işsizlik oranları 2008-2013 yılları arasında artma eğilimi göstermiştir. 2008'de Avro Bölgesi'nde işsizlik oranı % 7,6 iken bu rakam yükselerek 2013 yılında % 12 düzeyine gelmiştir. Özellikle Yunanistan ve İspanya'da işsizlik oranlarının aşırı şekilde yükselmesi bu oranı arttıran temel faktörlerden biri olmuştur. 2014'te PIGGS ülkeleri içinde işsizlik oranı artan tek ülke İtalya olmuştur.

Krizin etkisinden dolayı AB'de genç işsizlik artmıştır. Bu artış özellikle Fransa ve İtalya'da görülmektedir. Genç işsizliğin artması bu ülkelerde beyin göçünü arttırmıştır. Ayrıca, işverenler krizden yararlanarak iş sözleşmesindeki maddeleri kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmiştir. Bu da gençlerin iş arama şevkini azaltmıştır³⁰⁸.

4. Kamu Bütçe Pozisyonlarına Yönelik Olumsuz Etkiler

Avro Bölgesi'nde kamu mali dengesi 2008 krizi ve borç krizi sebebiyle olumsuz etkilenmiştir. 2008 krizine karşı yapılan kamu müdahaleleri kamu harcamalarının artmasına sebep olmuş, fakat bu müdahaleler finansal ve reel sektördeki istikrarsızlıkları çözmeyi başaramamıştır. Özellikle, PIGGS ülkelerinde 2008 krizi sebebiyle kamu gelirlerinin azalması ve GSYİH büyüme performanslarının ciddi şekilde gerilemesi kamu maliyesine ait göstergelerin dengesizleşmesine sebep olmuştur. Avro Bölgesi'ndeki borç krizi beklentilerinin artması özellikle PIGGS ülkelerindeki kamu maliyesine ait dengesizliklerin daha da artmasına sebep olmuştur. 2008 krizinin etkisiyle Yunanistan'da, uzun vadeli devlet tahvili faiz oranları yüksek düzeylere gelmiştir. 2011 yılında artan Avro Bölgesi'ndeki kamu borç krizi beklentilerinin etkisiyle, Yunanistan'daki uzun vadeli devlet tahvili faiz oranlarının aşırı artış göstermiş bu da hükümet borçlarının çevrilemeyeceğine yönelik beklentilerin yükselmesine

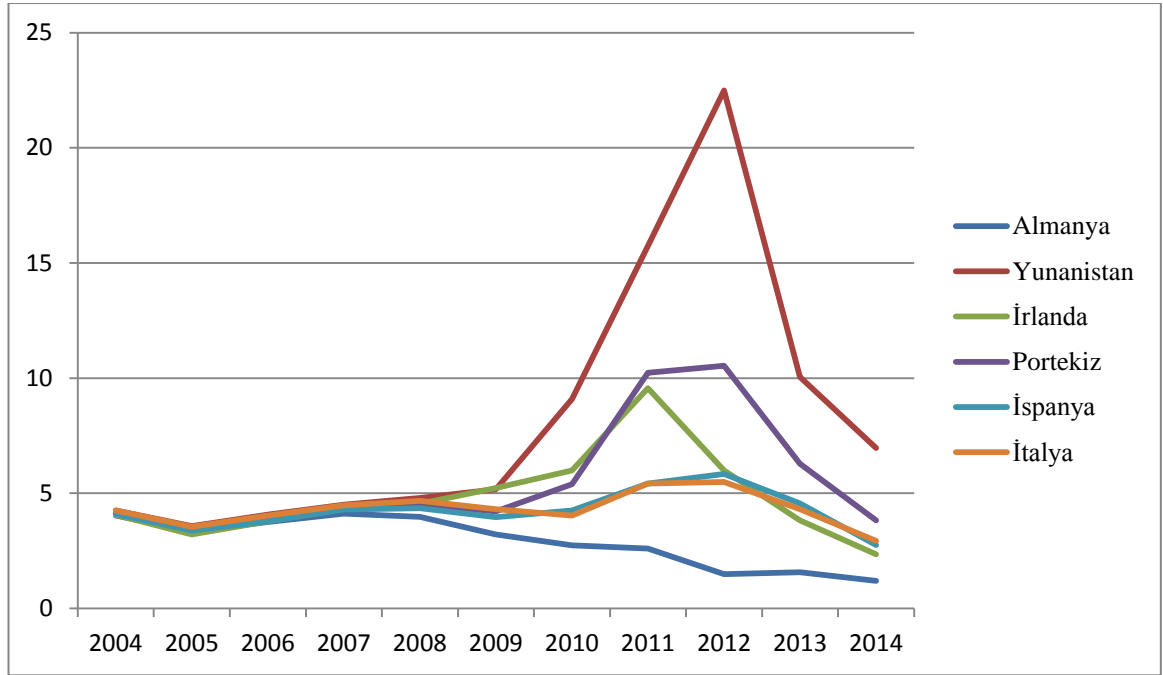
---

³⁰⁷ CORUT, a.g.t.,ss.126-127.

³⁰⁸ Angana BANERJI, Huidan LIN, Sergejs SAKSONOVS ve Rodolphe BLAVY, "Youth Unemployment In Euro Area Requires Multipronged Solution", **IMF Survey Magazine: IMF Reserach**, 2014, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2014/res120914a.htm> (Erişim tarihi:29.01.2015).

sebebi olmuştur³⁰⁹. Özetle, ciddi boyutta bütçe açıkları ve borçlanma krizinin hem sebebi hem de sonucu olmuştur³¹⁰. Aşağıdaki Şekil 18’de, bazı Avro Bölgesi ülkelerindeki 10 yıllık devlet tahvili faiz oranlarının yıllar itibariyle değişimi mevcuttur.

Şekil 19: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkeleri Ülkelerinin 2004-2014 Yılları Arasında Uzun Vadeli Devlet Tahvili Faiz Oranları (%)

Kaynak: Organization For Economic Co-Operation and Development (OECD), <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=51652> (Erişim Tarihi: 22.12.2014).

2004 – 2008 döneminde, PIIGS ülkeleri ve Almanya neredeyse eşit uzun vadeli faiz oranlarıyla borçlanabilme imkanına sahiptiler. Fakat bu durum 2008 krizinin başlamasıyla birlikte sona ermiştir. Özellikle PIIGS ülkelerinin iç yapısal sorunlarının artması, 2008 krizinin de bu durumu da tetiklemesiyle Avro Bölgesi’nde bir kamu borç krizi oluşmasına yol açmıştır. Avro Bölgesi’nde krizden en çok etkilenen ülke Yunanistan’dır. Yunanistan, 2005 yılında uzun vadeli faiz oranı % 3,58 iken, 2012 yılında bu % 22,49 seviyesine çıkmış, 2014 yılında ise bu oran % 6,96 seviyesine düşmüştür. Almanya ise uzun vadeli faiz oranları krizden dolayı çok fazla etkilenmemiştir. 2004-2014 döneminde uzun vadeli faiz oranının en yüksek olduğu yıl % 4,12 oranıyla 2007 yılıdır. En düşük olduğu yıl ise % 1,2 ile 2014 yılıdır. Portekiz,

³⁰⁹ CORUT, a.g.t.,s.127.

³¹⁰ Joseph STIGLITZ, **The Price Of Inequality**, W.W. Norton&Company, New York, 2012, ss.220-221.

Yunanistan'dan sonra uzun vadeli faiz oranlarının kriz döneminde çift haneli rakamlara ulaşan diğer bir ülkedir. Özellikle, 2011 ve 2012 yıllarında Portekiz'in uzun vadeli faiz oranları sırasıyla % 10,23 ve % 10,54 olmuştur. Fakat 2014 yılında krizin de etkisinin azalmasıyla birlikte % 3,82 seviyesine gelmiştir. İrlanda'da ise bu oran 2004 yılında % 4,06 iken 2011 yılına gelindiğinde bu oran % 9,57'ye gelmiştir. Bu yıldan itibaren düşme eğilimi göstermiş ve 2014 yılında bu oran % 2,35 seviyesine gelmiştir. Uzun vadeli faiz oranları, İspanya ve İtalya'da diğerden krizden etkilenen ülkelere daha az etkilenmiştir. Daha stabil durumda olmuştur. İspanya 2004 yılında uzun vadeli faiz oranı % 4,1 iken 2012 yılında bu oran % 5,84'e yükselmiştir. 2014 yılında ise bu oran % 2,75 düzeyine düşmüştür. İtalya'da ise 2004 yılındaki uzun vadeli faiz oranı % 4,25 iken, 2012 yılında bu oran % 5,49'a yükselmiştir. 2014 yılında ise bu oran % 2,94 seviyesine düşmüştür. Özellikle gelişmiş ülkelerde faiz oranlarının düşmesi sayesinde gelişen ülkeler daha fazla sermaye çekmiştir³¹¹.

PIIGS ülkelerindeki güven ortamının giderek azalması sebebiyle, yatırımcılar güvenli liman arayışına girerek Almanya ve Fransa gibi ülkelerin devlet tahvillerine ilgi göstermişlerdir. Yatırımcıların Almanya ve Fransa gibi daha güvenli kabul ettikleri ülkeleri tercih etmeleri, bu ülkelerde uzun vadeli devlet tahvili faiz oranlarının bir miktar düşmesini sağlamıştır. Bu şekilde Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki uzun vadeli faiz oranı dengesizlikleri artmıştır. Yunanistan'daki on yıllık devlet tahvillerinin, Almanya'daki on yıllık devlet tahvillerinden 20 kat daha fazla getiri sağlaması, fakat Yunanistan'ın hükümet borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin artması Almanya'nın tahvillerinin tercih edilmesine sebep olmaktadır. Faiz oranlarının ciddi düzeylere ulaşmasının yanında kamu borçlarının ve bütçe açıklarının GSYİH'ya oran olarak yüksek seviyelere gelmesi kamu borçlarının çevrilebilirliğini daha da zor duruma sokmuştur³¹². Bu durumdaki en kritik ülke İspanya'dır. Çünkü İspanya'nın ekonomisi Portekiz ve Yunanistan'ın ekonomisinden çok daha büyüktür. Eğer İspanya'daki ekonominin daha da kötüleşmesi durumunda bunun AB'ye olan zararı çok daha büyük olacaktır³¹³.

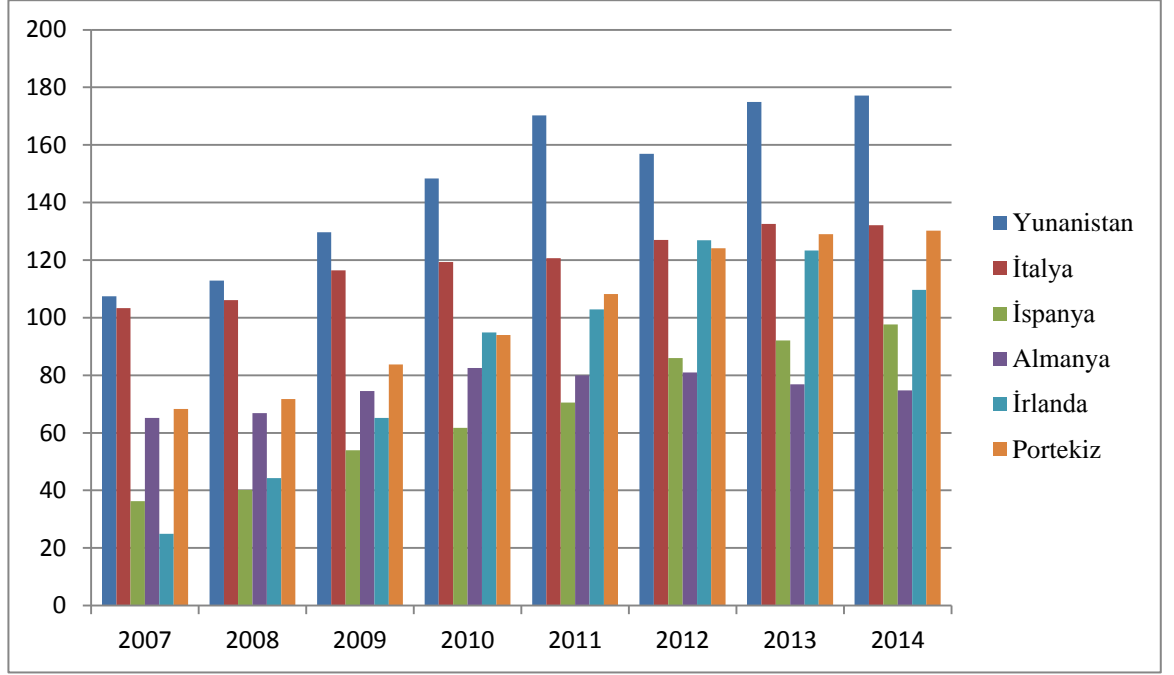
---

³¹¹ Julian MARR ve Cherry REYNARD, **Investing In Emerging Markets: The Bric Economies And Beyond**, John Wiley & Sons LTD., Cornwall, 2010, s.11.

³¹² CORUT, a.g.t.,ss.128-129.

³¹³ Ayhan ORHAN, **Kara Perşembe'den Mortgage Krizine-20. ve 21. Yüzyıl Kriz Kronolojisi Yeni Politika Arayışları**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s.167.

Şekil 20: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasında GSYİH Cinsinden Kamu Borcu Seviyeleri (%)

Kaynak: Eurostat,

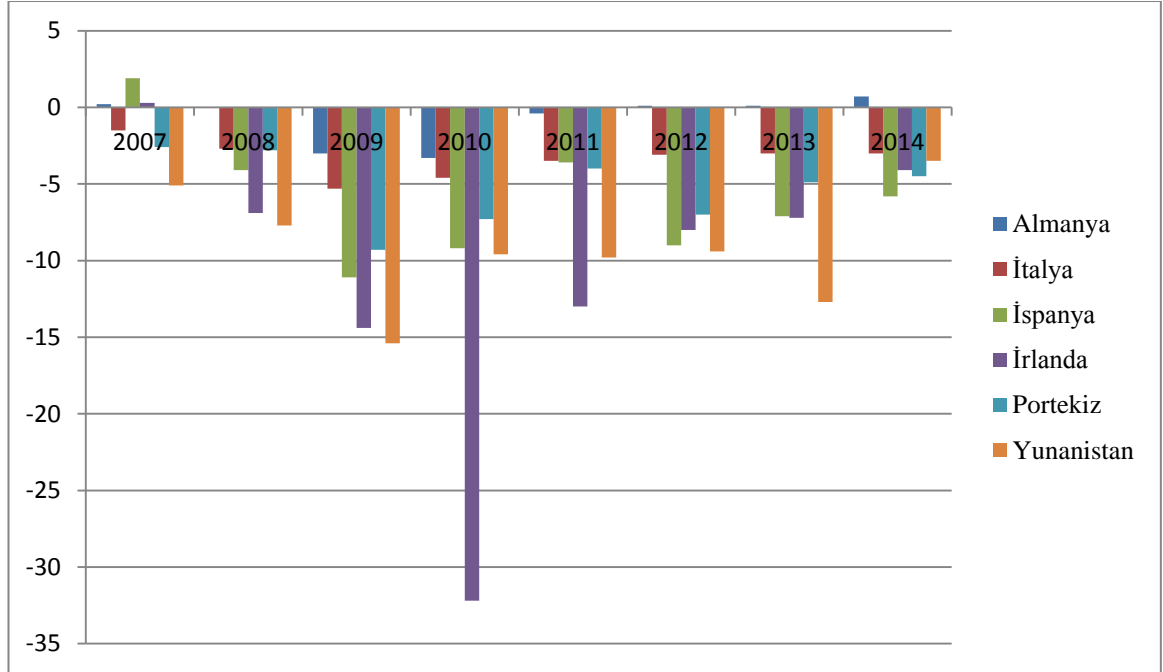
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1>
(Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim tarihi: 25.04.2015).

Şekil-20 göstermektedir ki 2008 Krizi ve Avro Bölgesi kamu borç krizi sebebiyle devlet borçlarının GSYİH cinsinden değerleri özellikle PIIGS ülkelerinde aşırı düzeyde artış göstermiştir. 2007 – 2014 gibi riskli piyasa koşullarının olduğu kriz döneminde özellikle PIIGS ülkelerinin GSYİH cinsinden borç düzeylerinin ciddi oranda artış göstermiştir. Yunanistan’da 2007 yılında kamu borçlarının GSYİH’ya oranı %107,3 iken bu oran 2011 yılına kadar % 170,3’e yükselmiş fakat 2012 yılında bu oran azalarak % 156,9 seviyesine gelmiştir. 2013 yılında ise 2012 yılındaki gibi azalış göstermemiş ciddi düzeyde artarak % 174,9 seviyesine gelmiştir. Yunanistan’ın özellikle 2008 yılında itibaren GSYİH düşüş göstermesi bu oranın artmasındaki en temel sebeplerden biridir. İrlanda’da kamu borçlarının GSYİH’ya oranı 2007 yılında sadece % 24,9 iken 2008 Krizi ve borç krizinin olumsuz etkileri sebebiyle hızla yükselerek 2012 yılında % 126,9 düzeyine gelmiştir. 2013 yılında ise bu oran bir miktar düşerek % 123,3 düzeyine gelmiştir. İtalya ise 2007 yılında kamu borçlarının GSYİH oranı çok yüksek düzeydeydi. Bu oran hem iç hem de dış sebepler dolayısıyla artış göstermiş 2013 yılında % 132,6 düzeyine gelmiştir. İspanya’da da görünüm benzerdir.

İspanya 2007 yılında kamu borçlarının GSYİH oranı % 36,3 düzeyindeydi. Maastricht Kriterlerini açısında sorun teşkil etmiyordu. Fakat bu oran Mortgage krizi ve Avrupa borç krizinin etkisiyle hızla artış göstererek 2013 yılında % 92,1 düzeyine gelmişti. İspanya’da bu dönemlerde işsizlik oranları çok artmıştır. Bu nedenle İspanya’nın GSYİH’sı düşüş göstermiştir. Bundan dolayı da bu oran aşırı yükselmiştir. Portekiz’de 2008 Krizi başlamadan önce bu oran Maastricht Kriterlerini sınırlarını geçmiş düzeydeydi. Bu oran içsel ve dışsal sebeplerle 2013 yılında % 129 düzeyine gelmiştir. Almanya Avro Bölgesi’nin en güçlü ekonomisi konumundadır. Buna rağmen 2007-2014 yılları arasında kamu borçlarının GSYİH’ya oranı Maastricht Kriterlerini’nin üzerindedir. Bu oran 2007-2010 yılında yükselme eğilimi göstermiş, 2010-2013 yıllarında ise bu oran düşmesine rağmen inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.

Kamu maliyesinde önemli sorunlarının bir tanesi de bütçe açıklarıdır. Aşağıda şekil 20’de 2007-2014 arasında PIIGS ülkelerin ve Almanya’nın bütçe açığı/GSYİH oranını göstermektedir.

Şekil 21: Seçilmiş Avro Bölgesi Ülkeleri 2007-2014 Yılları Arasında GSYİH Cinsinden Bütçe Açığı Seviyeleri (%)

Kaynak: Eurostat,

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teina200>

(Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim tarihi:20.04.2015).

Bütçe açığının GSYİH'ya oranı özellikle İrlanda'da olağanüstü bir düzeye ulaşmıştır. Çünkü İrlanda'da 2007 yılında % 0,1 olan bütçe fazlası elde edilmişken, 2010 yılında kadar hızla düşerek %-31,2'lik bir bütçe açığı oluşmuştur. Bu kadar hızlı düşmesinin en önemli sebepleri, yapılan kurtarma harcamalarının aşırı düzeylere gelmesi ve kamu gelirlerindeki hızlı düşüşlerdir. Maastricht Kriterleri'nde bütçe açığının GSYİH'ya oranı en fazla % 3'tür. Almanya bu kriteri (% -3,3) sadece 2010 yılında aşmıştır. Portekiz'de ise bütçe açığı oranı sadece 2007 ve 2008 yıllarında uyum göstermiş fakat krizlerin başlamasıyla bu uyumu kaybetmiştir. İtalya'da da benzer bir durum göstermesine rağmen Portekiz'e göre durumu mali açıdan durumu daha iyi pozisyonudadır. Bunun en önemli göstergesi 2013 yılında Maastricht Kriteri bütçe açığı uyumunu sağlamış olmasıdır. İspanya'da ise durum daha olumsuzdur. 2007 yılı dışında bu kritere uyum sağlanamamıştır. En önemli sebebi İspanya'da GSYİH ciddi düşüşler yaşamıştır. Yunanistan'daki durum ise gerçekten vahim boyuttadır. 2007-2014 yılları arasında bu kritere uyum sağlanamamıştır. Bu da Yunanistan'ın AB'ndeki geleceği hakkında şüpheler uyandırmasına sebep olmuştur. Ayrıca, bu süreçte Avro Bölgesi ülkelerinin birlikte hareket edememesi bu şüpheleri arttıran bir diğer nedendir³¹⁴.

Bütçe açıklarının aşırı şekilde yükselmesi durumu, kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik beklentilerin olumsuz şekilde etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple sorunlu Avro Bölgesi ülkeleri kemer sıkma politikalarına tercih etmişlerdir. Fakat kemer sıkma politikaları, iktisadi performansın olumsuz biçimde etkilenmesine ve toplumsal eylemlerin artmasına sebep olmuştur. Özetle, 2008 Krizi ve Avrupa'daki borç krizinin çeşitli makro ekonomik göstergelerde olumsuz etkileri olmuştur. Avro Bölgesi ülkelerinden özellikle PIIGS ülkeleri bu negatif etkilere diğer bölge ülkelerine göre daha fazla maruz kalarak güncel tartışmalarda ön plana çıkmışlardır. 2008 krizi ve Avrupa'daki kamu borç krizi beklentilerinin, genel olarak piyasa güven göstergelerini, işgücü piyasalarını, büyüme performanslarını ve kamu mali dengelerini olumsuz etkilediği ileri sürülmektedir. Avro Bölgesi'nde özellikle PIIGS ülkelerindeki bu negatif gelişmeler bölge ülkeleri arasındaki iktisadi dengesizlikleri arttırmıştır. Avro Bölgesi'ndeki bu iktisadi dengesizliklerin artması, bir süre sonra borç krizine yönelik olumsuz beklentilerin diğer ülkelere yayılmasını sağlamış ve ülkeler için potansiyel

---

³¹⁴Björn FAGERSTEN, "European Intelligence Cooperation", **The Future Of Intelligence Challenges In The 21st Century** (Edit. Isabelle DUYVESTYEN, Ben De JONG ve Joop Van REIJN), Routledge, New York, 2014, s.94.

risklerin artmasına yol açmıştır. Bu potansiyel riskin diğer Avro Bölgesi ülkelerine yayılması tehlikesi, borç krizinin global bir boyut kazanmasına sebep olabilecek niteliktedir. Bu sebeple Avro Bölgesi'ndeki borç krizinin planlı bir şekilde çözülmesi gerekliliği ileri sürülmektedir³¹⁵.

B. AB Ülkelerinin Maastricht Kriterlerine Uyum Sorunu

Maastricht Anlaşması, 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmış ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma Avrupa Birliği'nin Ekonomik ve Parasal Birliğini sağlama amacıyla yapılmıştır³¹⁶. Avrupa Parasal Birliği'nin sağlanırken üç aşamalı süreç şeklinde planlanmıştır. Bu aşamalar şunlardır³¹⁷:

- İlk aşama; 1 Temmuz 1990 tarihi itibarıyla AB üye ülkeler arasında sermaye dolaşımı önündeki engeller kaldırılıp, serbest hale getirilmiştir. Üçüncü aşamanın sağlanması için üye ülkeler arasında gerekli koordinasyon ve işbirliği bu şekilde sağlanmıştır.
- İkinci aşama; 1 Ocak 1994 tarihinde Avrupa Para Kurumu (EMI) kurulmuştur. Bu kurum, Avrupa Merkez Bankası'nın (ECB) öncüsü niteliğinde olmuştur. Bu dönemde, para politikalarını üye ülkeler kendileri belirleyecek fakat ülkelerin merkez bankaları arasındaki koordinasyonu EMI yapacaktır. Bu aşama üçüncü aşamaya hazırlık niteliğindedir.
- Üçüncü aşama; 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla Avro AB'nin ortak para birimi olarak kullanılmaya başlanacak ve ulusal merkez bankaları sorumluluklarını ECB'ye devredecektir.

Üye ülkelerin Ekonomik ve Parasal birliği sağlamak ve ekonomik farklılıkları gidermek amacıyla "Maastricht Kriterleri" adı altında bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlere uymayan ülkelere çeşitli yaptırımlar uygulanacaktır³¹⁸. Yakınlaşma kriterleri olarak da bilinen bu kriterler şunlardır³¹⁹:

---

³¹⁵ CORUT, a.g.t.,ss.131-132.

³¹⁶ Bilge Kağan ÖZDEMİR, **Finansal Küreselleşme ve Krizler**, Şeçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.263-264.

³¹⁷ Johan Van OVERTVELD, **The End Of The Euro: The Uneasy Future Of The European Union**, Agate Publishing, Chicago, 2011, s.33.

³¹⁸ ÖZDEMİR, a.g.e., s.264.

³¹⁹ OVERTVELD, a.g.e., ss.33-34.

- Üye ülkeler arasında fiyat gelişmelerini sağlamak, enflasyon oranlarının düşük ve istikrarlı olmasını sağlamak amacıyla bazı fiyat kriterleri oluşturulmuştur. Fiyat istikrarı bakımından en iyi performans gösteren üç ülkenin enflasyon ortalamasının Avro Bölgesi'ne girmek isteyen ülkenin enflasyon farkı en fazla % 1,5 olmalıdır. Ayrıca, üye ülkeler AB'nin uzun vadeli faiz oranına sahip en düşük üç ülkenin ortalamasının en fazla % 2 oranında fazla olabilir.
- Üye ülkeler arasında mali ve bütçe yapılarını kuvvetlendirmek amacıyla bazı kriterler alınmıştır. Bu sebeple üye ülkeler bütçe açığının GSYİH'ye oranı % 3'ü aşamaz kriteri kararı alınmıştır. Çünkü üye devletler ekonomik ve parasal birliğin sağlanması amacıyla gerekli bunu görmüşlerdir. Ayrıca üye ülkeler ulusal borç miktarının GSYİH'ye oranı % 60'ı aşamaz kararı da alınmıştır. Bu şekilde, üye ülkelerin borç stokunu azaltıp, mali disiplini sağlayarak güçlü bütçe uygulaması öngörmüşlerdir.
- Üye ülkelerin döviz kuru dalgalanmaları konusunda da sınırlamalar mevcuttur. Üye ülkelerin Avro Bölgesi'nde katılmadan önce döviz kurlarının istikrarlı bir yapıda olması önem taşımaktadır. Döviz kur kriterleri ise ulusal para biriminin son iki yıl içinde devalüe edilmemiş olması ve Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'nın (+-) % 2,5 olan marj içerisinde dalgalanmış olması gerekmektedir.

AB'de mali ve bütçe kriterlerini incelemekle sorumlu olan kurum Avrupa Komisyonu'dur. Ayrıca, üye ülkelerin mali kriterlerini inceledikten sonra sonuçları rapor haline getirilip Avrupa Konseyi'ne sunmakla yükümlüdür. Mali kurallarda esneklik getirilmiştir³²⁰. Üye ülkeler bütçe açığının GSYİH'ya oranı % 3'ü aşması dahilinde aşağıdaki durumlar mevcutsa cezadan muaf tutulacaklardır. Bu durumlar³²¹:

- Bütçe açığının GSYİH'ya oranı % 3'ü az bir oranla aşmış ve bu durumun geçici olması şartıyla aşılabileceğini izin verilmiştir.

³²⁰ BALİ ve ÇELEN, a.g.e., ss. 99-100.

³²¹ European Central Bank, **European Central Bank Monthly Bulletin August**, Frankfurt, 2005, ss. 63-65.

- Sınırı aşan her üye ülke bu sınırı neden aştığına dair bir savunma raporu hazırlaması gerekmektedir. Bu rapor AB Konseyi tarafından incelenecek eğer gerekli görülürse sınırı aşan üye ülkeye mali yaptırım uygulanacaktır.
- Üye ülkeler yüzde 3 limitini aşmaları durumunda AB Konseyi 22 Mart 2005 tarihli kararı ile verilecek olan süre 1 yıldan 2 yıla çıkarılmıştır. Bu süre, olağanüstü durumlarda iki yıl daha uzatılabilecektir.

Maastricht Kriterleri'nde iki ön koşul daha mevcuttur. Bu koşulların ilki ulusal merkez bankaları ve ECB ülkelerin bütçe açıklarının finansmanında yardımcı olmayacaktır. Diğer koşul ise Avrupa Komisyonu veya Parasal Birliğe üye ülkelerin başka bir üye ülkenin finansal durumdan sorumlu sayılmayacaktır³²². Bu koşul Avrupa Birliği Anayasası (AEUV) madde 125'te yer almaktadır³²³. Diğer bir ifadeyle Maastricht Anlaşması üye ülkelerin kurtarma paketleri oluşturmasına imkan vermemektedir³²⁴.

İkinci Koşul AB borç krizinin başlamasıyla birlikte Yunanistan için uygulanmamıştır. En önemli sebebi ise özellikle Alman ve Fransız bankaların ciddi miktarda Yunan tahvilleri sahip olması ve Yunanistan'a verdiği kredilerden dolayı bu koşulu yerine getirememiştir. Eğer bu koşul yerine getirilseydi, Almanya, Fransa ve bazı üye ülkelerin ekonomileri ciddi zararlara uğrayabilirdi. Kısaca, AB ulusal bağımsızlık ve sorumluluğu içeren bir mali anayasaya sadece kağıt üstünde sahipti, uygulamada bir mali anayasa durumu yoktur. Avro Bölgesi'ndeki borç krizi bu durumu kanıtlamıştır. Mali kural olarak değerlendirilen Maastricht kriterlerinin Yunanistan'ın Avro Bölgesi borç krizinde uyulmadığını ileri sürmek mümkündür³²⁵.

Aşağıdaki Tablo 8'de AB ülkelerinin 2007-2014 arası bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı verilmiştir.

---

³²² OVERTVELD, a.g.e., s.34.

³²³ Kai A. KONRAD, "Borç Krizinin Nedenleri ve Krizin Üstesinden Gelinmesine Yönelik Konseptler", **Avrupa Birliği'nde Mali Kriz ve Türkiye'ye Etkileri**, (Çev. Funda Başaran YAVAŞLAR ve Edit. Funda Başaran YAVAŞLAR) Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.59.

³²⁴ ÖZDEMİR, a.g.e., s.265.

³²⁵ KONRAD, a.g.m., s.59.

Tablo 8: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasında Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranları (%)

AB Ülkeleri	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avusturya	-1,1	-1,1	-3,1	-3,3	-2,2	-2,4	-1,3	-2,4
Belçika	-0,6	-1,2	-5	-3,2	-3,5	-3,6	-2,9	-3,2
Bulgaristan	3,3	3,1	-0,1	-3,5	-2	-0,8	-0,9	-2,8
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)	6,2	1,7	-6	-5,2	-6,3	-6,4	-4,9	-8,8
Çek Cumhuriyeti	-1,5	-1,4	-5,9	-4,7	-4,4	-2,5	-1,2	-2
Almanya	-0,3	-0,4	-2,2	-3,2	-0,4	0,1	0,1	0,7
Danimarka	5,1	3,7	-2,1	-2,5	-2,1	-3,8	-1,1	-1,2
Estonya	2,8	-2,3	-1,5	0	1	-0,1	-0,2	0,6
İspanya	2,5	-2,3	-8,5	-5,2	-3,6	-9	-6,8	-5,8
Finlandiya	5,5	4,8	-2	-2,6	-0,5	-1,1	-2,5	-3,2
Fransa	-2,3	-2,9	-7,2	-7	-5,2	-4,7	-4,1	-4
İngiltere	-2,7	-4,6	-10,9	-9,9	-7,6	-5,8	-5,7	-5,7
Yunanistan	-6,7	-9,9	-15,6	-10,6	-9,8	-9,4	-12,3	-3,5
Hırvatistan*	-1,1	-0,8	-3,1	-4,5	-4,7	-3,4	-5,4	-5,7
Macaristan	-5	-3,8	-4,1	-3,5	3,6	-2,6	-2,5	-2,6
İrlanda	0,3	-6,9	-13,8	-30,7	-13	-8	-5,8	-4,1
İtalya	-1,4	-2,3	-5	-3,9	-3,5	-3,1	-2,9	-3
Litvanya	-0,7	-3,1	-9	-7,3	-5,1	-3,1	-2,6	-0,7
Lüksemburg	3,3	2,7	-0,5	-0,9	-0,2	-0,6	0,9	0,6
Letonya	0,8	-2,6	-6,4	-6,8	-2,8	0,5	-0,7	-1,4
Malta	-5,5	-4,7	-3,7	-3,6	-2,6	-3,2	-2,6	-2,1
Hollanda	0,4	0,9	-4,9	-4,2	-3,8	-3,6	-2,3	-2,3
Polonya	-1,9	-3,7	-6,1	-6,8	-4,3	-3,6	-4,8	-3,2
Portekiz	-2,6	-3,2	-9,4	-9	-4	-7	-4,9	-4,5
Romanya	-2,3	-4,5	-8,2	-6,7	-5,1	-2,5	-2,2	-1,5
İsveç	3,4	2,3	-0,7	-0,2	0,4	-0,4	-1,4	-1,9
Slovenya	0,1	-0,2	-5,4	-5,5	-5,9	-3,6	-14,9	-4,9
Slovak Cumhuriyeti	-1,7	-2	-7,4	-6,8	-4,9	-4,6	-2,6	-2,9

Kaynak: Eurostat,

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teina200>

(Derlenerek hazırlanmıştır, *Hırvatistan 2013 yılında AB' ye üye olmuştur. Erişim tarihi:20.04.2015).

Tablo 8 değerlendirildiğinde, AB üyesi ülkelerden sadece üç ülke Bütçe Açığı/GSYİH kriterine uyabilmiştir. Bu ülkeler İsveç, Lüksemburg ve Estonya'dır. Bu ülkelerin dışından 2007-2014 yılları arasında sadece bir yıl bu kriteri uymayan ülkeler Bulgaristan, Almanya, Finlandiya ve Danimarka'dır. Bu durum, AB üye ülkelerinin bütçe açıklarının ne kadar ciddi boyutta olduklarının bir göstergesidir. Tablodan da anlaşılacağı gibi en ciddi bütçe açığı sorunu olan Yunanistan'dır. 2007-2014 arası Yunanistan'ın Bütçe Açığı/GSYİH oranı %-3'ten daha düşüktür. İrlanda'nın 2010 yılında Bütçe Açığı/GSYİH oranı %-30,7'ye düşmüştür. Bu oran 2007-2014 arası AB ülkeleri arasında en düşük Bütçe Açığı/GSYİH oranıdır. İrlanda'da bu oran 2007 haricinde çok düşük durumdadır. Portekiz, Polonya ve İngiltere'nin de Bütçe Açığı/GSYİH oranı ciddi derecede endişe verecek düzeydedir. 2007-2014 yılları arası Bütçe Açığı/GSYİH oranı en yüksek olan ülke 2007 yılında % 6,2 oranıyla Güney Kıbrıs Rum Yönetimine aittir.

AB üye ülkelerinin diğer mali kriteri ulusal borç miktarının GSYİH oranı % 60'yı geçmemesidir. Aşağıdaki Tablo 9'da AB üye ülkelerinin oranları verilmiştir.

Tablo 9: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Ulusal Borç Miktarlarının GSYİH'ya Oranları (%)

AB Ülkeleri	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avusturya	60,7	63,8	69,2	72,5	73,1	74,4	74,5	84,5
Belçika	84,2	89,2	96,6	96,6	99,2	101,1	101,5	106,5
Bulgaristan	17,2	13,7	14,6	16,2	16,3	18,4	18,9	27,6
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	55,8	48,9	58,5	61,3	71,5	86,6	111,7	107,5
Çek Cumhuriyeti	29	28,7	34,6	38,4	41,4	46,2	46,04	42,6
Almanya	64,9	66,8	74,6	82,5	80,0	81,0	78,4	74,7
Danimarka	27,5	33,4	40,7	42,8	46,4	45,4	44,5	45,2
Estonya	3,7	4,5	7,1	6,7	6,1	9,8	10	10,6
İspanya	36,1	40,1	54,0	61,7	70,5	86,0	93,9	97,7
Finlandiya	35,2	33,9	43,5	48,8	49,3	53,6	57	59,3
Fransa	63,9	68,2	79,2	82,7	86,2	90,6	93,5	95

İngiltere	44,5	52,3	67,1	78,4	84,3	89,1	90,6	89,4
Yunanistan	105,9	112,9	129,7	148,3	170,3	157,2	175,1	177,1
Hırvatistan	33,3	30	36,6	44,9	51,9	55,8	67,1	85
Macaristan	66,1	73	79,8	82,2	82,1	79,8	79,2	76,9
İrlanda	25	44,5	64,4	87,4	111,1	121,7	123,3	109,7
İtalya	103,6	106,1	116,4	119,3	120,7	127,0	132,6	132,1
Litvanya	16,9	15,5	29,3	37,8	38,3	40,5	39,4	40,9
Lüksemburg	6,7	14,4	15,5	19,5	18,7	21,7	23,1	23,6
Letonya	9	19,8	36,9	44,5	42	40,8	38,1	40
Malta	60,7	60,9	66,5	66	68,8	70,8	73	68
Hollanda	45,3	58,5	60,8	63,4	65,7	71,3	73,5	68,8
Polonya	45	47,1	50,9	54,9	56,2	55,6	57	50,1
Portekiz	68,3	71,7	83,7	94,0	108,2	124,1	129,0	130,2
Romanya	12,6	13,4	23,6	30,5	34,7	38	38,4	39,8
İsveç	40,2	38,8	42,6	39,4	38,6	38,3	40,6	43,9
Slovenya	23,1	22	35,2	38,7	47,1	54,4	71,7	80,9
Slovakya Cumhuriyeti	29,6	27,9	35,6	41,1	43,45	52,11	54,6	53,6

Kaynak: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1> (Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim tarihi: 25.04.2015).

Tablo 9 gözükmemektedir ki birçok AB ülkesi en fazla % 60 olması gereken ulusal borç miktarının GSYİH'ye oranını geçmiştir. Bu ülkelerden bazıları Portekiz, Malta, İtalya, Macaristan, Yunanistan, Fransa, Almanya, Belçika ve Avusturya gibi ülkelerdir. 2007-2014 arası bu kritere uyan ülkeler ise, Slovakya Cumhuriyeti, İsveç, Romanya, Polonya, Letonya, Lüksemburg, Litvanya, Finlandiya, Estonya, Danimarka, Çek Cumhuriyeti ve Bulgaristan'dır. Şu an 28 üyesi olan AB'nin sadece 12 ülkesi bu kritere tam olarak uyum sağlamıştır. Diğer ülkelerin borç yükleri özellikle 2008 krizi ve Avrupa'daki borç krizinin etkisiyle aşırı şekilde yükselmiştir. Slovenya, İrlanda, Hırvatistan, İngiltere, İspanya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin 2008 krizi ve Avrupa borç krizi başlamadan önce borç yükü kriterine uygun olduğu fakat krizlerin etkisiyle mali yapıda sarsılmalar yaşanmasıyla birlikte borç yükü kriterine uyum sağlanmadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 10'da AB ülkelerinin 2007-2014 yılları arasındaki uzun vadeli faiz oranları gösterilmiştir.

Tablo 10: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Uzun Vadeli Faiz Oranları (%)

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Almanya	4,22	4	3,2	2,7	2,6	1,5	1,57	1,16
Fransa	4,3	4,2	3,7	3,1	3,3	2,5	2,2	1,67
İtalya	4,49	4,7	4,3	4	5,4	5,5	4,32	2,89
Portekiz	4,42	4,5	4,2	5,4	10,2	10,5	6,29	3,75
Yunanistan	4,5	4,8	5,2	9,1	15,8	22,5	10,05	6,93
İrlanda	5,55	4,5	5,2	5,7	9,6	6,1	3,83	2,37
İspanya	4,31	4,4	4	4,3	5,4	5,8	4,56	2,72
Avusturya	4,3	4,4	3,9	3,2	3,3	2,3	2,01	1,49
Belçika	4,33	4,4	3,9	3,5	4,2	3	2,37	1,71
Hollanda	4,29	4,2	3,7	3	3	1,9	1,96	1,45
Slovakya	4,49	4,7	4,7	3,9	4,5	4,5	3,14	2,07
Slovenya	4,53	4,6	4,4	3,8	5	5,8	5,81	3,27
Finlandiya	4,29	4,3	3,7	3	3	1,9	1,86	1,45
Estonya	6,16	8,2	7,8	5,9	1,57	1,39	0,62	----
GKRY	5,17	4,6	4,6	4,6	5,8	7	6,5	6
Malta	4,71	4,8	4,5	4,2	4,5	4,1	3,37	2,61
Bulgaristan	4,53	5,37	7,21	6	5,35	4,49	3,47	3,35
Çek Cumhuriyeti	4,3	4,63	4,84	3,88	3,71	2,78	2,11	1,58
İngiltere	5,01	4,59	3,65	3,61	3,12	1,91	2,45	2,14
Macaristan	6,74	8,24	9,12	7,28	7,64	7,89	5,92	4,81
Litvanya	4,55	5,6	14,22	5,89	5,16	4,83	3,83	2,79
Letonya	5,28	6,43	12,35	10,33	5,9	3,71	3,34	2,51
Polonya	5,48	6,07	6,12	5,78	5,96	5	4,03	3,52
Romanya	7,13	7,69	9,69	7,33	7,24	6,67	5,29	4,49
İsveç	4,17	3,89	3,25	2,89	2,61	1,59	2,12	1,72
Danimarka	4,29	4,28	3,59	2,93	2,73	1,4	1,75	1,32
Hırvatistan	-	-	-	-	-	-	4,71	4,05
Lüksemburg	4,45	4,62	4,23	2,85	2,92	1,83	1,83	1,34
Baz Değer	6,22	6,03	5,34	4,81	4,26	3,49	3,31	3,27

Kaynak: Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=irt_lt_mcby_a&lang=en (Derlenerek hazırlanmıştır, Erişim tarihi:21.04.2015).

Tablo 10'da AB ülkelerinin uzun vadeli faiz oranlarına bakılacak olursa baz değeri geçen ülkelerin Doğu Avrupa ülkeleri ve borç krizinden ciddi etkilenen ülkeler

olduğu görülmektedir. Genelde bu değeri geçen ülkeler AB'ye 2004, 2007 ve 2013 yıllarında üye olan ülkeler olması dikkat çekicidir. Bu da yeni üye olan ülkelerin AB'ye ekonomik entegrasyonu tam olarak sağlayamadığının göstergesidir. Bu ülkeler arasında Hırvatistan, Romanya, Polonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Bulgaristan, Slovenya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi ülkeler bulunmaktadır.

Ayrıca, mali yapısı çok sağlam olmayan ve bu yüzden borç krizinden daha fazla etkilenen ülkelerin de uzun dönemli faiz oranları yüksektir. Bu ülkelerin arasında Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelere uzun dönemli faiz oranlarının yüksek olması mali güvensizliğin göstergesidir. Özellikle Avro Bölgesi'nde borç krizinin başlamasıyla birlikte birçok ülkede mali yapılarındaki sorunlar su yüzüne çıkmıştır. Örneğin, Yunanistan krizin etkisiyle çok ciddi miktarda borcunu ödeyemez duruma gelmiştir. Birçok Avrupa ülkesi Uluslararası Para Fonu'ndan yardım almışlardır. Bu tip göstergelerin fazla olması bu ülkelere olan bakışı değiştirmiş, kredibilitelerini düşürmüştür. Bu da bu ülkelere yapılan dış yatırım miktarını azalmıştır.

Ayrıca, Maastricht Kriterleri'nde AB ülkelerin uyması gereken enflasyon kriteri de mevcuttur. Aşağıda Tablo 11'de AB ülkelerinin enflasyon oranları mevcuttur.

Tablo 11: AB Ülkelerinin 2007-2014 Yılları Arasındaki Enflasyon Oranları (%)

ÜLKE	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Almanya	2.3	2.8	0.2	1.2	2.5	2.1	1.6	0.8
Fransa	1.6	3.2	0.1	1.7	2.3	2.2	1	0.6
İtalya	2.0	3.5	0.8	1.6	2.9	3.3	1.3	0.2
Portekiz	2.4	2.7	-0.9	1.4	3.6	2.8	0.4	-0.2
Yunanistan	3.0	4.2	1.3	4.7	3.1	1.0	-0.9	-1.4
İrlanda	2.9	3.1	-1.7	-1.6	1.2	1.9	0.5	0.3
İspanya	2.8	4.1	-0.2	2.0	3.1	2.4	1.5	-0.2
Avusturya	2.2	3.2	0.4	1.7	3.6	2.6	2.1	1.5
Belçika	1.8	4.5	0.0	2.3	3.4	2.6	1.2	0.5
Hollanda	1.6	2.2	1.0	0.9	2.5	2.8	2.6	0.3
Slovakya	1.9	3.9	0.9	0.7	4.1	3.7	1.5	-0.1
Slovenya	3.8	5.5	0.9	2.1	2.1	2.8	1.9	0.4
Finlandiya	1.6	3.9	1.6	1.7	3.3	3.2	2.2	1.2
Estonya	6.7	10.6	0.2	2.7	5.1	4.2	3.2	0.5
GKRY	2.2	4.4	0.2	2.6	3.5	3.1	0.4	-0.3
Malta	0.7	4.7	1.8	2.0	2.5	3.2	1.0	0.8
Bulgaristan	7.6	12.0	2.5	3.0	3.4	2.4	0.4	-1.6

Çek Cumhuriyeti	2.3	2.8	0.2	1.2	2.5	2.1	1.6	0,4
İngiltere	2.3	3.6	2.2	3.3	4.5	2.8	2.6	1,5
Macaristan	8	6	4.2	4.9	3.9	5.7	1.7	0.0
Litvanya	5.8	11.1	4.2	1.2	4.1	3.2	1.2	0,2
Letonya	10.1	15.3	3.3	-1.2	4.2	2.3	0.0	0,7
Polonya	2.4	4.2	3.8	2.6	4.2	3.6	1.0	0,1
Romanya	4.9	7.9	5.6	6.1	5.8	3.4	3.2	1,4
İsveç	2.2	3.4	-0.5	1.2	3.0	0.9	0.0	0,2
Danimarka	1.7	3.4	1.3	2.3	2.8	2.4	0.8	0,3
Hırvatistan	-	-	-	-	-	-	2.3	0,2
Lüksemburg	2.7	4.1	0.0	2.8	3.7	2.9	1.7	0,7
Baz Değer	2.8	5.1	0,47	0.8	3.36	2.76	1.2	0,4

Kaynak: OECD, http://www.oecd-ilibrary.org/economics/inflation-rate_2074384x-table9 (Erişim

Tarihi:20.01.2015) ve Eurostat,

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00118&plugin=1>

(Erişim tarihi:25 .04.2015) (Derlenerek hazırlanmıştır).

Tablo 11’de görüldüğü üzere, özellikle 2010 yılında birçok AB üyesi ülke Maastricht enflasyon kriterini sağlayamamıştır. 2010 yılın için sağlayan bu kriteri sağlayan ülkeler İrlanda, Letonya ve Slovakya’dır. Hiçbir üye ülke 2007-2014 yıllarını da kapsayacak şekilde enflasyon kriterini tam anlamıyla yerine getirememiştir. 2007-2014 yılları arasında en yüksek enflasyon ortalama baz değerinin yılı 2008’de olmuştur. 2014 yılında ise en düşük ortalama baz değeri gerçekleşmiştir. Genel olarak 2007-2014 yıllar arasında enflasyon kriterine en çok uyum sağlayan ülkeler İsveç ve İrlanda’dır.

Ayrıca, enflasyon kriterini yerine getiremeyen ülkelerin, çoğunlukla son üç genişleme döneminde üye olan ülkeler olması dikkat çekicidir. Bu duruma Hırvatistan, Romanya, Litvanya, Macaristan, Estonya ve Slovenya gibi ülkeler örnek olarak gösterilebilir. Özellikle Romanya 2007-2014 arası hiçbir yıl enflasyon kriterine uyum sağlayamamıştır. İtalya, Hollanda ve İngiltere gibi güçlü ekonomiye sahip üye ülkeler enflasyon kriterini sağlamada büyük zorluk yaşamıştır. Özellikle, İngiltere 2009-2014 yılların arasında bu kriteri sağlayamamıştır.

V. AVRO BÖLGESİ'NDEKİ BORÇ KRİZİ'NE KARŞI ÖNERİLER VE MÜDAHALELER

Finansal krizler, çözüme yönelik belirsizliklerin oluşturduğu uygun ortam sebebiyle daha etkili hale gelmekte ve daha karmaşık bir yapıya kavuşmaktadırlar.

Dolayısıyla, uygulanacak müdahalelerin düzeyi önemlilik arz etmektedir³²⁶. Müdahaleler de üç temel hedef gözetilmiştir. Birincisi, ülkelerin finansal sistemlerin problemlerini çözmek ve daha düzenli bir yapıya ulaştırmak. İkincisi, mali konsolidasyonun sağlanması ve son olarak da kamu maliyesinin krizlere karşı güçlü bir yapı haline getirilmesidir. Uzun dönemde ki amaç ise ekonominin gerileme döneminde yaşanan maliyetini asgari seviyeye indirmek ve iktisadi büyüme ve rekabet düzeyinin artmasıdır³²⁷.

A. Avro Bölgesi'ndeki Kamu Borç Krizi'ne Yönelik Müdahaleler ve Eleştirileri

Avrupa'da borç krizine yönelik, çeşitli düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Avro Bölgesi'ndeki borç krizine yönelik düzenlemeler genellikle mali bakımdan sorunlu PIIGS ülkelerinde yoğunlaştırılmıştır³²⁸. Fakat diğer üye ülkelere de çeşitli düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Üye ülkelere yapılacak olan tüm kredi işlemleri AB Konsey'i gözetiminde AB Komisyon'u tarafından yürütülmektedir³²⁹.

Ödemeler Dengesi Fonu, Avro Bölgesi dışında kalan 10 AB üyesi ülkenin ödemeler dengesinde yaşayabilecekleri potansiyel sorunlarda ve buna bağlı olarak gerçekleşebilecek dış finansman ihtiyaçlarında devreye girmek üzere sağlanmıştır. Uygulamanın finansmanı, AB Komisyonunun, AB bütçesi ve 27 üye devlet tarafından garanti altına alınan tahviller ihraç ederek borçlanması ve ödemeler dengesinde problem yaşayan ülkelere kredi sağlaması şeklinde gerçekleşecektir. Toplam bütçesi 50 milyar Euro olan Ödemeler Dengesi Fonundan şu ana kadar Macaristan (6,5 milyar Avro), Letonya (3,1 milyar Avro) ve Romanya (5 milyar Avro) yarar sağlamıştır³³⁰.

Kredi Havuzu, bir kereye mahsus olmak üzere oluşturulan bu uygulama amaç itibarıyla Yunanistan'a kredi sağlamak için tasarlanmış olup, Euro Bölgesi ülkelerinin Avrupa Komisyonu aracılığıyla sağladığı 80 milyar Euro ve IMF'nin sağladığı 30 milyar Euro'dan oluşan 110 milyar Euro tutarında bir borç havuzudur. Avrupa Finansal

³²⁶ CORUT, a.g.t.,s.132.

³²⁷ Marco BUTI, "Balancing Imbalances:Improving Economic Governance In The EU After The Crisis", **CEifo Forum**, Ifo Institute For Economic Research At The University Of Munich, Cilt.12, Sayı 2, 2011, s.7.

³²⁸ Carlo COTTARELLI, "Sovereign Debt Crisis: Why in Europe and not Elsewhere?", **Intereconomics**, Vol. 47, Issue: 2, 2012(a), s.74.

³²⁹ Halil KARATAŞ, **Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımlar**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2010, s.39.

³³⁰ ÖZDEMİR, a.g.e., ss.282-283.

İstikrar Mekanizması mali sorunlar yaşayan tüm AB üye ülkelerine finansal destek sağlamak amacıyla kurulmuş bir yapıdır. Mekanizma uyarınca Komisyon, AB adına piyasalardan kredi sağlamakta ve bu krediyi yararlanıcı üye ülkenin kullanımına vermektedir. Krediler AB bütçesi tarafından garanti altına alınmıştır. Kredi alan ülkelerin Komisyon tarafından da kabul edilmiş sıkı bir makroekonomik uyum programı benimsemesi gerekmektedir. AB Sayıştay'ı ve Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi (OLAF) kredinin kullanımına ilişkin olarak kontrol ve denetim yapma yetkisi bulunmaktadır. Mekanizmanın toplam hacmi 60 milyar Euro'dur. Bu mekanizmadan İrlanda (22,5 milyar Avro) ve Portekiz (22,5 milyar Avro) yarar sağlamıştır.³³¹.

Avro Bölgesi'ndeki problemlili PIIGS ülkelerine ait risklerin, diğer ülkelere yayılmasını önlemek için 9 Mayıs 2010 tarihinde Avrupa Finansal İstikrar Fonu kurulmuştur³³². Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF), Lüksemburg yasalarına uyan bir limited şirket olarak kurulmuştur. Fonun amacı çeşitli borç problemleri yaşayan Euro Bölgesi ülkelerine geçici mali destek sağlayarak parasal birliğin mali istikrarını sağlamasını amaçlamaktadır. EFSF çerçevesinde, Avro Alanı'na dahil olan üye devletler tarafından garanti altına alınmış ve toplam hacmi 440 milyar Euro'yu aşmayacak şekilde piyasaya sürülmüş tahviller aracılığı ile, mali açıdan zorluk yaşayan Avro Alanı ülkelerine kredi sağlaması amaçlanmaktadır. EFSF'nin temin edeceği borçların kural olarak Euro para birimi cinsinden olması zorunlu değildir, fakat yine de Euro ağırlıklı işlemlere öncelik verilmektedir. İrlanda bu fondan 17,7 Milyar Avro yararlanmıştır³³³.

28 Kasım 2010 tarihinde toplanan Avro Bölgesi'ne Üye Devletlerin Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi'nde Avrupa İstikrar Mekanizması kurulmuştur. Avrupa İstikrar Mekanizması'nın sermaye tabanı 700 milyar Avro'dur. Mekanizma, Avro Bölgesi'ne dahil olan üye devletler arasında imzalanacak bir anlaşmayla kurulacak olan hükümetlerarası bir organizasyon niteliğinde Lüksemburg'da faaliyette bulunacak ve Avro Bölgesi ülkeleri Maliye Bakanlarından oluşan bir Güvernörler Kurulu'na sahip olacaktır. Kurul, Mekanizma'nın en üst düzey karar alma organı olacak ve aşağıda belirtilen konularda karar alacaktır³³⁴;

---

³³¹ ÖZDEMİR, a.g.e., ss.284-285

³³² COTTARELLI, a.g.m., 2012 (a), s.74.

³³³ ÖZDEMİR, a.g.e., ss.287-289.

³³⁴ ÖZDEMİR, a.g.e., ss.285-286.

- Mali yardımın verilmesi,
- Mali yardımın kuralları ve niteliği,
- Mekanizma'nın borç verme miktarı,
- Borçlanma araçlarının tür ve çeşitliliğinin değiştirilmesi

Avrupa Komisyonu 3 Mart 2010 tarihinde Avrupa 2020 Stratejisi'ni kabul etmiştir. Avrupa 2020 Strateji'nin amacı AB üye ülkelerinin akılcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme politikasının oluşturulmasıdır. Bu politika için beş temel hedef bulunmaktadır³³⁵:

- 20 ile 64 yaş arasındaki AB nüfusunun % 75'inin iş gücüne girmesi,
- AB ülkelerinin GSMH'lerinin %3'nün araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ayrılması ve enerji tüketiminin % 20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması,
- 2020 yılına kadar planlanmış olan iklim ve enerji hedeflerine ulaşılması,
- Okulu bırakma oranının %10'nun aşağısına çekilmesi ve gençlerin en az % 40'ının yüksek öğretim diplomasına sahip olması,
- Yoksulluk tehlikesi yaşayan kişi sayısını 20 milyonun aşağısına çekilmesidir.

Altılı Paket programı 13 Aralık 2011'de yürürlüğe girmiştir. Paketin uygulamaya konulmasıyla daha güçlü bir bütçe disiplini için mali sıkılaştırma ve güçlü ekonomik politika eş güdümü yaratılmaya çalışılmış, kısa vadeli sorunlar içinde istikrar araçları geliştirilmiştir³³⁶.

Avro Bölgesi'ndeki borç krizine yönelik müdahaleler, Avrupa Merkez Bankası'nın mali bakımdan sorunlu olan ülkelerin uzun vadeli tahvil piyasasına yönelik tahvil alım işlemleri ile AB ve IMF tarafından kemer sıkma politikaları karşılığında verilen finansal destekleri kapsamaktadır. Avro Bölgesi'nde sırasıyla İrlanda, Yunanistan ve Portekiz kamu borçlarının çevrilebilirliğine yönelik problemleri nedeniyle, IMF ve AB'den finansal yardım istemek zorunda kalmışlardır. IMF ve AB

³³⁵ Begüm Şeren GÜLER ve Ferhat ÇAMLICA, "Krizle Karşı Alınan Önlemler", **Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi** (Edit. Belgin AKÇAY), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, ss.351-353.

³³⁶ Serkan CURA, "The Impact of Sovereign Debt Crisis on the EU Economy: Is This the End of the Dream?", **Regional Economic Integration and the Global Financial System** (Edit. Engin SORHUN, Ümit HACIOĞLU ve Hasan DİNÇER), IGI Global, 2015, s.7.

verecekleri finansal destek karşılığında mali kemer sıkma politikaları talep etmişlerdir. Genel itibariyle talep edilen kemer sıkma politikaları vergi oranlarının yükseltilmesi, emekli aylıkların azaltılması, kamu çalışanlarının ikramiyelerin kaldırılması gibi sert tasarruf tedbirlerini de kapsamaktadır³³⁷.

Joseph Stiglitz'de, mali bakımdan problemlili ülkeler için Avrupa genelinde dayanışma ve istikrarı sağlama konusunda, AB'nin irade eksikliği gösterdiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda uygulanan sert tasarruf uygulamaları diğeri bir ifadeyle kemer sıkma politikaları, problemlili olan ülkelerin ihtiyacı olan güven ortamını sağlayamadığı ve hatta büyüme performanslarını negatif şekilde baskı altına aldığı için de bir çok eleştiri almıştır³³⁸.

Avro Bölgesi'ndeki kurtarma paketleri için oluşturulan sert tasarruf tedbirleri, çeşitli yönlerden iktisadi ve sosyal sorunların meydana gelmesine sebep olabilecek potansiyel etkileri içinde barındırmaktadır. Stiglitz'e göre kamu harcamalarındaki kesintiler, Avro Bölgesi'ndeki problemlili ekonomilerin geçmişteki yanlış tercihlerini düzeltmekten ziyade, mevcut iktisadi performansları daha ciddi bir daralma oluşturabilir³³⁹.

Roubini'ye göre global ekonomik görünüm pek parlak durumda olmayacak ve Avrupa, ABD ve gelişen ülkelerde daralma meydana geleceğini düşünmektedir. Çünkü, bankaların kredi verme isteksizliği, gelişmiş devletlerin borç sorunları, rekabet eksikliği ve sert tasarruf tedbirleri Avro Bölgesi'nde ciddi bir ekonomik bozulma yaşanacağını göstermektedir³⁴⁰.

Robert J.Shiller'ye göre, Avro Bölgesi'nin büyük bir bölümünde, sert tasarruf tedbirleri sebebiyle bireylerin tüketim harcamalarının kısıtlanması, global bir daralma oluşumu riskini taşıdığı için piyasaların işleyişini tehlikeye sokmaktadır. Ciddi tasarruf önlemleri sebebiyle Avro Bölgesi'ndeki talebin azalması ve bu nedenle küresel ticaretin önemli ölçüde daralmasına sebep olabilir. Bu sebeple Avro Bölgesi'nde ve başka bölgelerde kemer sıkma politikaları, istenmeyen küresel sonuçlara sebep olabilir. Global

---

³³⁷ CORUT, a.g.t.,s.141.

³³⁸Joseph STIGLITZ, "A Principled Europe Would Not Leave Greece To Bleed", **The Guardian**, 2010, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jan/25/principled-europe-notlet-greece-bleed> (Erişim Tarihi: 07.17.2014).

³³⁹ Joseph STIGLITZ, "What Can Save the Euro?", **Project Syndicate**, 2011, <http://www.project-syndicate.org/commentary/what-can-save-the-euro-> (Erişim Tarihi :07.17.2014).

³⁴⁰ Nouriel ROUBINI, "Fragile and Unbalanced in 2012", **Project Syndicate**, 2011, <http://www.projectsyndicate.org/commentary/fragile-andunbalanced-in-2012> (Erişim Tarihi :07.17.2014).

ticaretin daralması durumu aynı zamanda Avro Bölgesi'ndeki ekonomik performansı daha da kötüleştirebilir³⁴¹.

Durgunluğun ortasında kamu harcamalarının azaltılması ve vergi oranlarının yükseltilmesi gibi kemer sıkma önlemleriyle mali açığın azaltılmaya çalışılmasının ekonomik daralmayı daha da arttırması Yunanistan'daki kriz için geçmiş krizlerden çıkarılacak en önemli derslerden bir tanesidir. Bu tür daraltıcı politikalar Arjantin'de olduğu gibi sosyal ve siyasi huzursuzluğu çoğaltabilir³⁴².

Avrupa'daki çok sayıda sanayileşmiş ülke mali disiplin politikası uygulasa da borç çevrilebilirliği konusunda finansal piyasalardaki endişeleri giderememişlerdir³⁴³. Avro Bölgesi'ndeki hükümet borçlarının çevrilebilirliğine yönelik olumsuz beklentilerin artmasında, sert tasarruf önlemleri sonucu meydana gelen zayıf ekonomik büyüme performansları büyük bir etkiye sahiptir³⁴⁴.

Mali tasarruf politikalarının Borç/GSYİH oranına iki türlü etkisi mevcuttur. İlk olarak mali tasarruf politikalarıyla borç miktarı doğrudan azalarak Borç/GSYİH oranı düşer. İkinci olarak, mali tasarruf politikalarıyla GSYİH azalır ve Borç/GSYİH oranı yükselir. Bu iki etkiye göre birinci etki daha yüksek olursa Borç/GSYİH oranı düşer. Eğer ikinci etki daha büyük olursa Borç/GSYİH oranı yükselir. Eşitlik durumunda Borç/GSYİH oranı aynı kalır. Avro Bölgesi'ndeki mali bakımdan sorunlu PIIGS ülkelerine bakıldığında özellikle Borç/GSYİH oranları 2008 – 2011 döneminde sürekli artış göstermiştir. Bu sebeple sert tasarruf tedbirleri hükümet borçlarının düzeyini düşürmekte etkinlik gösterememiştir³⁴⁵.

Sonuç olarak, 2008 Krizi ve Avrupa Borç Krizi temelde taraflar arasındaki borç yükümlülüklerinin yerine getirilememesi sebebiyle tetiklenmiştir. 2008 Krizi'nde düşük gelirli hanehalkları, Avrupa Borç Krizi'nde ise yapısal açıdan problemlili bazı Avrupa ülkeleri borç yükümlülüklerini yerine getirmekte zor duruma düşmüşlerdir. Finansal

³⁴¹ Robert J. SHILLER, "Does Austerity Promote Economic Growth?", **Project Syndicate**, 2012, (<http://www.project-syndicate.org/commentary/does-austeritypromote-economic-growth-> (Erişim Tarihi :07.17.2014).

³⁴² Miguel KIGUEL, "Argentina And Greece: More Similarities Than Differences In The Initial Conditions", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011, (<http://www.voxeu.org/article/argentine-lessons-europe-sovereign-debt-andbanking-crisis> (Erişim Tarihi :08.12.2014).

³⁴³ Giancarlo CORSETTI ve Gernot MULLER, "Has Austerity Gone Too Far?", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2012, (<http://www.voxeu.org/article/has-austerity-gone-too-far> (Erişim Tarihi :08.12.2014).

³⁴⁴ Carlo COTTARELLI, "Fiscal Adjustment: Too Much Of A Good Thing?", **VOX CEPR's Policy Portal** 2012(b), (<http://www.voxeu.org/article/fiscal-adjustment-too-muchgood-thing> (Erişim Tarihi:08.12.2014).

³⁴⁵ Daniel GROS, "Can Austerity Be Self-Defeating?", **Centre For European Policy Studies**, Place du Congress 1, Brussels, 2011(b), ss.1-2.

istikrarsızlık hipotezi çerçevesinde 2008 Krizi gelişim süreci ile Avrupa Borç krizi gelişim süreci arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Her şeyden önce 2008 Krizi gelişim sürecinin negatif etkileri, kurtarma paketleri ile kamu harcamalarının artmasına sebep olarak, doğrudan Avrupa Borç Krizi'ne zemin hazırlamıştır. 2008 Krizi gelişim süreci öncesindeki parasal genişleme döneminde düşük gelirli hanehalkları ve yapısal açıdan problemlili bazı ülkeler düşük faiz oranları sayesinde de aşırı düzeylerde borçlanmışlardır. Bu aşırı borçlanma, finansal kırılganlığın artmasına sebep olmuştur. Bu aşırı borçlanmaya geleceğe yönelik olumlu beklentiler sebep olmuştur. Fakat süreç olumlu bir seyir izlememiş ve beklentiler gerçekleşmemiştir³⁴⁶.

2008 Krizi gelişim süreci, temel olarak düşük gelirli hanehalklarının eşik altı ipotekli konut kredilerinden kaynaklanan borçlarını ödeyememeleri sebebiyle tetiklenmiştir. Borçların ödenememesine düşük gelirli hanehalklarının yeterli kaynağı bulamamaları sebep olmuştur. Bu hanehalkları gelir kayıpları ve yüksek faiz oranları sebebiyle yeterli kaynağı temin edememişlerdir. Avrupa Borç Krizi gelişim süreci ise temel olarak mali yapı bakımından yetersiz olan ülkelerin borçlarının çevrilebilirliğini sağlayamamaları sebebiyle tetiklenmiştir. Bu ülkeler yetersiz ve genellikle negatif büyüme oranları, düşük vergi gelirleri ve yüksek faiz oranları sebebiyle yeterli kaynağı sağlayamamışlardır. Finansal istikrarsızlık hipotezine göre yeterli gelir kaynağına sahip olamayanların aşırı şekilde borçlanması finansal kırılganlığın artmasına sebep olmaktadır. Finansal kırılganlığın artması ise finansal istikrarsızlığa zemin hazırlamaktadır. İstikrarsızlığı tetikleyecek olayın azami boyutu ile kırılganlığın şiddeti arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Diğer bir ifadeyle kırılganlığın şiddetinin artması, istikrarsızlığa sebep olacak olayın zaruri boyutunu azaltmaktadır. Normal şartlar altında önemsiz görülecek olumsuz bir olay kırılganlığın yüksek seviyede artmasıyla istikrarsızlığın tetiklenmesine sebep olabilir. 2008 Krizi ve Avrupa Borç Krizi gelişim aşamaları bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir³⁴⁷.

B. Avro Bölgesi'ndeki Kamu Borç Krizi'ne Yönelik Öneriler

Krizlerin çözümüne yönelik belirsizliklerin ortadan kaldırılması işlemi uzun süreli olarak gecikmeye bırakıldığında, piyasa güveni daha fazla hasar almakta ve

---

³⁴⁶ CORUT, a.g.t., ss.143-144.

³⁴⁷ CORUT, a.g.t.,s.149.

bozulan piyasa güveninin yeniden tahsis edilmesi, daha da zorlaşmaktadır³⁴⁸. Belirsizlik ortamı ve aşırı şekilde riskten kaçınma, ekonomik performanstaki kötüleşmenin en ciddi sebepleri arasında yer almaktadır. Avro Bölgesi'ndeki borç krizinin çözümüne yönelik belirsizliklerin yoğunluğu ve bu belirsizliklerin artarak devam etmesi kırılgan piyasa yapısının ve güveninin daha da kötüleşmesine neden olmaktadır³⁴⁹.

Piyasa güveninin giderek kötüleşmesi durumu, bazı piyasa problemlerinin oluşmasını da tetiklemiştir. Piyasa güveninin kötüleşmesi durumu, krizlerle başa çıkabilmek için alınan tedbirlerin tetikleyici etkilerini azaltmakta, artan risk primleri sebebiyle daha fazla likidite baskısına sebep olmakta ve aynı zamanda uzun vadeli faiz oranlarının artmasına sebep olarak hükümetlerin borçlanma maliyetlerini arttırmakta diğer bir ifadeyle hükümet borçlarının çevrilebilirliğini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, Avro Bölgesi'nde belirsizlik ortamını ortadan kaldıracı ve piyasa güvenliğini yeniden sağlayıcı iktisadi ve politik kararların alınması büyük önem taşımaktadır³⁵⁰.

Zettelmeyer'e göre, Avrupa açıklanan müdahale paketlerine rağmen tarihinin en kötü finansal krizini yaşamıştır. Avrupa'nın uzun bir belirsizlik sürecinden sonra tedirginlik içinde harekete geçmesi sebebiyle, müdahale paketlerinin etkinliği zayıflamış ve borç krizinin çözümü sağlanamamıştır. Bir çok ekonomiste göre, Avro Bölgesi'ndeki kamu borç krizine yönelik müdahaleler yetersiz düzeydedir³⁵¹.

L.Randall Wray'ye göre, Avro Bölgesi'ndeki borç krizinin çözüm sürecine yönelik en önemli sorunlardan biri merkez ülkeler ile çevre ülkeler arasındaki güç farkıdır³⁵². Çünkü borç krizinin çözümüne yönelik müdahaleler, güçlü bölge ülkelerinin özellikle Almanya'nın politik ve iktisadi çıkarları doğrultusunda oluşturulmaktadır³⁵³. Bu sebeple borç krizine yönelik müdahaleler planlanırken, problemlili ülkelerin yapısal

---

³⁴⁸ Barry EICHENGREEN, "Drawing A Line Under Europe's Crisis", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2010(a), <http://www.voxeu.org/article/drawing-line-under-europe-scrisis> (Erişim Tarihi : 03.12.2014).

³⁴⁹ Geert BEKAERT ve Marie HOEROVA, "Risk, Uncertainty And Monetary Policy", **ECB Research Bulletin**, No:10, 2010, s.6.

³⁵⁰ Silvia SGHERRI ve Edda ZOLI, "Euro Area Sovereign Risk During the Crisis", **IMF Working Paper Series**, No: 09/222, IMF, European Department, 2009, s.17.

³⁵¹ Jeromin ZETTELMEYER, "A "Bridge To Somewhere": Building A Comprehensive Strategy For Resolving The Eurozone Debt Crisis", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/comprehensive-strategyeurozone-crisis> (Erişim Tarihi : 03.12.2014).

³⁵² L. Randall WRAY, "Imbalances? What Imbalances? A Dissenting View", **Levy Economics Institute of Bard College Working Paper**, No: 704, 2012,s.1.

³⁵³ Fred BERGSTEN ve Jacob Funk KIRKEGAARD, "The Coming Resolution Of The European Crisis", **Peterson Institute For International Economics Policy Brief**, Number PB 12-1, 2012, s.2.

kapasiteleri dikkate alınmalı ve yönetim kavramına daha hassas bir biçimde önem verilmelidir³⁵⁴.

Kemal Derviş'e göre, Avro Bölgesi'ndeki özellikle PIIGS ülkelerindeki en önemli sorun, çok uzun süreli belirsizlik ortamının yanında büyüme performansına yönelik beklentilerin güven kırıcı şekilde oluşmasıdır³⁵⁵. PIIGS ülkelerinde 2008 – 2011 döneminde yüksek düzeylerde reel GSYİH daralması yaşanmıştır. Yüksek düzeylerde yaşanan reel GSYİH daralmaları daha az vergi gelirlerine ve faiz dışı bütçe dengesinin bozulmasına sebep olmuştur. Bu durum doğrudan hükümet borçlarının çevrilebilirliğini negatif yönde etkilemiştir. Bu sebeple PIIGS ülkelerinde sürdürülebilir büyüme ortamının sağlanması büyük önem taşımaktadır³⁵⁶.

Roubini'a göre, 2008 krizi nedeniyle toplumun geneline yayılan özel sektör zararları ve 2008 krizinin sebep olduğu iktisadi daralma ortamı, özellikle PIIGS ülkelerine ait mali dengesizliklerin yoğun şekilde derinleşmesine sebep olmuştur. Fakat PIIGS ülkelerinin yaşadıkları sorun aşırı kamu açıkları ve yüksek borç seviyeleri gibi mali dengesizlikler olarak sınırlandırmak mümkün değildir. Özellikle, PIIGS ülkelerindeki dış açıkların yüksek düzeyde olması, rekabet gücünün sürekli şekilde aşınması ve sürdürülebilir büyüme ortamının oluşmaması gibi sorunlar da borç krizinin derinleşmesinde etkili olmuştur. Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki iktisadi performansa yönelik dengesizliklerin kararlı bir şekilde çözümlenmesi ve büyüme performanslarının yapısal açıdan güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü, artan kamu açıkları ve borç seviyeleri karşısında ulaşılabilen düşük GSYİH büyüme performansları, PIIGS ülkelerinin özellikle 2010 – 2011 döneminde ödeme güçlükleri yaşamalarına yol açmıştır³⁵⁷.

2008 Krizi öncesi dönemde özellikle PIIGS ülkelerinde büyüme performansları kamu harcamalarının artmasıyla sağlanmıştır. Kamu harcamaları ile finanse edilen büyüme ise kırılabilir bir yapıya sahiptir. Büyüme performansının sürdürülebilir olması,

---

³⁵⁴ DEHESA, a.g.m. , <http://www.voxeu.org/article/deadline-so-living-deadly-eurozone-sovereign-debt-crisis>, (Erişim Tarihi:18.11.2014).

³⁵⁵ Kemal DERViŞ, "The Global Future of Europe's Crisis", **Project Syndicate**, 2012, <http://www.projectsyndicate.org/commentary/the-global-future-of-europe-s-crisis> (Erişim Tarihi :04.12.2014).

³⁵⁶ Gianluca CAFISO, "Understanding Eurozone Debt Developments By Nation", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/understanding-eurozone-debt-developments-nation> (Erişim tarihi : 04.12.2014).

³⁵⁷ Nouriel ROUBINI, "The Debt Death Trap", **Project Syndicate**, 2010, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-debt-death-trap> (Erişim Tarihi :04.12.2014).

ekonomik istikrar açısından önemlilik arz etmektedir. Dolayısıyla, Avro Bölgesi'ndeki özellikle mali yapısı sorunlu ülkelerde inovasyon ve verimlilik artışının canlandırılmasına yönelik altyapı çalışmalarının yapılması gerekmektedir³⁵⁸. PIIGS ülkelerindeki büyüme ortamının iyileştirilmesi Avrupa'nın ve global ekonominin geleceğini yakından ilgilendirmektedir. Çünkü PIIGS ülkelerindeki ve özellikle Yunanistan'daki mali ve ekonomik sıkıntılar sadece sorunlu ülkelerin değil bütün Avrupa'nın refah seviyesini etkilemektedir³⁵⁹.

OECD hesaplamalarına göre, Yunanistan, Portekiz ve İspanya, Avro Bölgesi'ne katıldıktan sonra rekabet düzeyinde aşırı düşüş yaşamışlardır. Bu ülkelerde birim işgücü maliyetlerinin artan eğilimi rekabetteki aşınmanın en önemli sebebi olarak kabul edilmektedir. Artan ücretler, işgücü verimliliği yükselmesiyle telafi edilemediği için rekabet gücünün aşınmasına sebep olmaktadır³⁶⁰. Sorunlu PIIGS ülkelerinde, reform sürecinin hızlandırılması ve büyüme performansı dinamiklerinin geliştirilmesi için AB'nin yapısal harcamaları ciddi öneme sahiptir. PIIGS ülkelerindeki büyüme performansını geliştirici yapısal harcamaların planlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir³⁶¹.

Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki cari açığa yönelik dengesizlikler de sorun olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Avro Bölgesi'nde cari açığı yüksek olan ülkelerin borç krizini yaşamaları dikkat çekici bir durum olarak değerlendirilmektedir. Cari açıkları yüksek olan ülkelerin özellikle istihdam piyasalarında esnekliği arttırılarak rekabetçi bir yapıya dönüştürülmeleri gerekmektedir. Cari işlemler fazlası olan ülkelerin özellikle Almanya'nın, iç tüketimi arttırarak, ithalat ihtiyacını mali bakımdan sorunlu üye ülkelere yaparsa krizin etkileri azalabilir³⁶².

Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki uzun vadeli devlet tahvili faiz oranlarının aşırı şekilde istikrarsızlaşması, PIIGS ülkeleri için kamu borçlarının çevrilebilirliğini zor

---

³⁵⁸ Raghuram RAJAN, "A Crisis in Two Narratives", **Project Syndicate**, 2012, <http://www.project-syndicate.org/commentary/a-crisis-in-two-narratives> (Erişim Tarihi :04.12.2014).

³⁵⁹ Edmund S.PHELSP ve Amar BHIDE, "The Root of All Sovereign-Debt Crises", **Project Syndicate**, 2011, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-root-of-all-sovereign-debt-crises> (Erişim Tarihi :04.12.2014).

³⁶⁰ HIGGINS ve KLITGAARD, a.g.m., s.6.

³⁶¹ Zsolt DARVAS, Jean PISANI-FERRY ve Andre SAPIR, "A Comprehensive Solution For The Euro Crisis", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/three-part-plan-tackle-eurozone-debt-crisis>, (Erişim Tarihi :04.12.2014).

³⁶² Diana Claudia SABAU-POPA, Edina KULCSA ve Eugenia Ramona MARA, "The Eurozone Debt Crisis. Causes and Possible Solutions The Case of Greece", **11th International Conference Financial and Monetary Stability in Emerging Countries**, Romania, 2010, s.837.

duruma sokmaktadır. Bu sebeple bazı iktisatçılar tarafından Avro Bölgesi ülkelerinin ortak tahvil uygulamasına geçmesi savunulmaktadır. Ortak tahvil uygulaması sistemini engelleyen bir takım sorunlar bulunmaktadır. Özellikle, Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki karmaşık yapı bu sorunların en başında kabul edilmektedir. Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki karmaşık yapılardan en dikkat çekici olanıdır. Dünya Bankası (DB)'ndaki farklılıklar, 2009 raporunda Avro Bölgesi yönetim göstergelerine ait verilere göre, problemlili PIIGS ülkeleri ile diğer ülkeler arasında ciddi derecede farklılıklar mevcuttur. Hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluk göstergeleri merkez ülkelerde iyi durumda iken, sorunlu PIIGS ülkelerinde oldukça kötü durumdadır. Bu sebeple, ortak tahvil projesinin hayata geçirilmesi etkili bir çözüm olarak gözükmektedir³⁶³.

PIIGS ülkelerinin ortak tahvil uygulamasına yönelik sorumluluklarını yerine getirmeyecekleri ve böylece ahlaki tehlikenin (moral hazard) oluşacağı kaygısı, bu uygulamanın etkin bir çözüm olarak kabul edilmemesinin bir başka sebebi olarak değerlendirilmektedir³⁶⁴.

Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki karmaşık yapı finansal baskının artmasına da yol açmaktadır. Avro Bölgesi'ndeki finansal baskının kalıcı ve yoğun bir şekilde artması durumu ise büyüme performanslarını negatif etkilemektedir³⁶⁵. Avro Bölgesi ülkeleri arasındaki karmaşık yapının giderilmesi için sorunlu ülkelerin yapısal kapasitelerinin artırılması gerekmektedir. IMF'ye göre yapısal reforma en fazla ihtiyaç duyan ülkeler Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İtalya'dır. Yapısal kapasite farklılıkları sonucunda ülkeler arasındaki risk primi dengesizlikleri aşırı şekilde yükselmiştir³⁶⁶. Bu nedenle, yapısal kapasitesi düşük olan Avro Bölgesi'ndeki PIIGS ülkeleri ağır bir borç krizine maruz kalmışlardır³⁶⁷.

---

³⁶³ Daniel GROS, "Eurobonds: Wrong Solution For Legal, Political, And Economic Reasons", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011(a), <http://www.voxeu.org/article/eurobondsare-wrong-solution> (Erişim Tarihi :05.12.2014).

³⁶⁴ Jeffrey FRANKEL, "Could Eurobonds Be The Answer To The Eurozone Crisis?", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/couldeurobonds-be-answer-eurozone-crisis> (Erişim Tarihi :05.12.2014).

³⁶⁵ Rafael DOMENECH, "The Eurozone Debt Crisis: Slipping Into A Double-Dip Recession?", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/eurozonecrisis-slipping-double-dip> (Erişim Tarihi :05.12.2014).

³⁶⁶ IMF, **World Economic and Financial Surveys Regional Economic Outlook: Europe Building Confidence**, 2010, s.18.

³⁶⁷ Miguel CARDOSO ve Rafael DOMENECH, "The Sovereign Debt Crisis: Structural Reforms And Country Risk", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2010, <http://www.voxeu.org/article/eurozone-crisis-structural-reforms-and-countryrisk>, (Erişim Tarihi :05.12.2014).

Avro Bölgesi'ndeki en ciddi problemlerinden biri de üye ülkeler arasındaki mali paylaşım isteksizliğidir³⁶⁸. Avro Bölgesi'ndeki Borç Krizi'nin gerçekleşmesine neden olan önemli hatalardan biri maliye politikalarının uyumlaştırılması ve güçlendirilmesi konularının ele alınmadan para politikalarının uyumlaştırmasıdır. Avro Bölgesi'nde mali uyumlaştırmaların yapılmaması diğer bir ifadeyle mali federalizm ilkelerinin uygulanmaması bölge içi dengesizliklerin artmasını sağlamıştır³⁶⁹.

Avro Bölgesi genelinde, uzun vadeli devlet tahvili faiz oranları piyasa koşullarına göre Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Farklı makro ekonomik koşullara sahip olan Avro Bölgesi ülkeleri için ortak bir faiz oranının belirlenmesi ülkelerin farklı ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Örneğin, talep kaynaklı bir ekonomik daralma olsaydı kendi para ve maliye politikasını yöneten bir ülke para politikası yoluyla faiz oranlarını düşürebilir, maliye politikası yoluyla ise vergi oranlarını düşürebilir ve kamu harcamalarını dengeli bir şekilde yükseltebilirdi. Ancak, Avro Bölgesi ülkelerinde döviz kuru ayarlama ve para politikası araçlarının kullanılmaması sebebiyle bütün çözüm uygulanan maliye politikalarına dayanmaktadır. Bu sebeple konjonktürel dönemlerde vergi indirimlerinin artması ve kamu harcamalarının aşırı düzeylerde yükselmesi bütçe açıklarının ciddi şekilde artmasına tol açmıştır³⁷⁰.

Avro Bölgesi'ndeki mevcut yapı özellikle kriz döneminde kamu borçlarının finansmanını mali problemleri olan ülkeler için zorlaştırmıştır. Kriz dönemlerinde gerçekleşen bu tür sorunlu süreçler sebebiyle özellikle Avro Bölgesi'ndeki, mali yapısı bakımından sorunlu ülkelere diğer ülkeler tarafından finansal destek sağlanması önemli bir unsurdur³⁷¹. Diğer bir çözüm ise, üye ülkelerin farklı makro ekonomik konjonktürleri dikkate alınarak belirlenen farklı faiz oranları uygulanması olmalıdır³⁷².

---

³⁶⁸ Christophe CHAMLEY, "Europe Requires European Bonds", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/why-euro-needs-eurobonds-hundredsyears-reasons>, (Erişim Tarihi :05.12.2014).

³⁶⁹ Diego VALIANTE, "The Eurozone Debt Crisis: From Its Origins To A Way Forward", **Centre for European Policy Studies**, No: 251, 2011, s.11.

³⁷⁰ Martin FELDSTEIN, "How to Create a Depression", 2012, **Project Syndicate**, <http://www.projectsyndicate.org/commentary/how-to-create-a-depression> (Erişim Tarihi :05.12.2014).

³⁷¹ FELDSTEIN, a.g.m., <http://www.projectsyndicate.org/commentary/how-to-create-a-depression> (Erişim Tarihi :05.12.2014).

³⁷² Fernanda NECHIO, "Monetary Policy When One Size Does Not Fit All", **Federal Reserve Bank Of San Francisco**, 2011, <http://www.frbsf.org/publications/economics/letter/2011/el2011-18.html> (Erişim Tarihi :05.12.2014).

Borç Krizi'nin çözümüne yönelik düşüncelerden bir diğeri de mali bakımından problemlili olan ülkelerin Avro Bölgesi'nden çıkarılmasıdır. Fakat bu durum, Avro Bölgesi'nin istikrarının sağlanması açısından çeşitli riskleri içinde barındırmaktadır. Ayrıca Avro Bölgesi'nden ayrılan ve hali hazırda sorunlu olan ülkelerin daha da kötü duruma düşmesi diğeri bölge ekonomilerini de derinden etkileyecek problemlere neden olabilir. Kırılan ekonomileri sahip olan ülkelerin, Avro Bölgesi'ni terk etmelerinin ciddi riskleri bulunmaktadır. Avro Bölgesi'nden herhangi bir sorunlu ülkenin kolay kolay çıkmayı göze alamamasının ilk sebebi çıkış sonrasında muhtemelen karşılaşacağı yüksek ekonomik maliyettir. Çıkış sonrasında ulusal para birimine kavuşan ülke yüksek miktarda devalüasyona başvurmak zorunda kalacaktır. Oluşacak devalüasyonla eşanlı olarak uygun bir iş gücü reformu uygulanmamışsa bu durum ücret enflasyonunu tetikleyecektir. Ulusal parada meydana gelen devalüasyon sebebiyle oluşan ücret enflasyonu, dış rekabet açısından herhangi bir fayda getiremeyecektir. Ayrıca bu süreç esnasında uygun bir mali program uygulanmaz ise, kamu borcu için faiz oranlarının eski duruma göre daha yüksek seviyelere ulaşması muhtemeldir³⁷³.

Avro Bölgesi'nden herhangi bir ayrılık durumunun taşıdığı ikinci ciddi risk ise karşılaşılabilir siyasi maliyettir. Avro Bölgesi'nden ayrılan ülkeler, diğeri üye ülkeler karşısında ikinci sınıf ülke konumuna düşebilme riski taşımaktadır. Avro Bölgesi'nden ayrılmanın üçüncü ve en önemli maliyeti ise geçiş sürecinden kaynaklanacak olası yüksek maliyetli dönüşüm harcamalarıdır. Bu durum uzun bir zaman maliyetine sebep olacağı için kısa vadede krizin çözümüne yönelik beklentiler gerçekleşmeyebilir³⁷⁴.

Bazı iktisatçılara göre vizyonlu maliye politikaları, mali disiplin ve kapsamlı yapısal reformlar hayata geçirilemediği takdirde, hem Avro Bölgesi hem de AB'nin geneli için piyasalarda önemli bir kırılmalık ve büyüme performansları için önemli sorunlar oluşabilir. Bundan sonra, borç krizi mali ve yapısal reformlar yoluyla çözümlenmeye çalışılmalıdır³⁷⁵.

En son gerçekleşen global krizin de etkisiyle olağanüstü şoklara karşı döviz kurunun rolü ile ilgili tartışmalar yeniden canlanmıştır. Döviz kuru istikrarının ve fiyat

³⁷³ Barry EICHENGREEN, "The euro: love it or leave it?", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2010(b), <http://www.voxeu.org/article/eurozone-breakup-would-trigger-mother-all-financial-crises>, (Erişim Tarihi :06.12.2014).

³⁷⁴ EICHENGREEN, a.g.m., 2010(b), <http://www.voxeu.org/article/eurozone-breakup-would-trigger-mother-all-financial-crises>, (Erişim Tarihi :06.12.2014).

³⁷⁵ Marek DABROWSKI, "Euro Crisis or Debt Crisis?", **CASE Network Ebriefs**, No: 09/2010, 2010,.s.1.

esnekliğinin büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olduğuna yönelik ampirik çalışmalara göre, kriz dönemlerinde döviz kuru istikrarının sağlanması ve fiyat esnekliğinin artırılması global piyasalarda rekabet düzeyinin yükselmesine yardımcı olacağından krizin etkisini azaltabilir³⁷⁶.

Bazı ekonomistler tarafından hükümetlerin borçlanma biçimlerine yönelik olarak radikal değişiklikler teklif edilmektedir. Özellikle Robert J. Shiller'e göre, hükümetler konvansiyonel borç yerine basit bir hisse çıkararak mevcut risklerin belirli bir noktada yoğunlaşmasını önleyebilirler. Bu şekilde daha risksiz bir borçlanma süreci daha geniş kitlelere yayılabilir³⁷⁷.

Dani Rodrik'e göre Alman ve Fransız hükümetlerinin borç krizinin çözümünde isteksiz davranmaları Avro Bölgesi'nin devamlılığını tehlikeye atmaktadır³⁷⁸. Avro Bölgesi'nin olası bir dağılma süreci içine girmesi ekonomik ve siyasi açıdan büyük zararlara yol açabilir. Bu sebeple Avro Bölgesi'nin devamlılığını sağlamak için gelişmiş ekonomiler krizin çözümünde daha istekli davranmalı ve aktif rol oynamalıdır³⁷⁹.

Avro Bölgesi'ndeki borç krizinden en çok etkilenen ülkelerin kurumsallaşmada sorunlar yaşadığı ve ciddi bir kayıt dışı ekonomiye sahip oldukları görülmektedir³⁸⁰. Hükümet gelirlerinin özellikle kriz dönemlerinde aşırı şekilde düşmesine, kötü kurumsallaşma ve kayıt dışı ekonomiye yatkınlık önemli ölçüde etken olmaktadır. Söz konusu ülkelerin kurumsal açıdan güçlendirilmeleri ve kayıt dışı ekonomilerinin kontrol altına alınması büyük bir önem taşımaktadır. Kayıt dışı ekonominin engellenmesi için en önemli adım kurumsal yapının güçlendirilmesi olarak kabul edilmektedir³⁸¹.

---

³⁷⁶Mathilde MAUREL ve Gunther SCHNABL, "Keynesian and Austrian Perspectives on Crisis, Shock Adjustment, Exchange Rate Regime and (Long-Term) Growth", **Working Papers on Global Financial Markets**, No:18, 2011, s.2.

³⁷⁷ Robert J. SHILLER, "Irving Fisher, Debt Deflation and Crises", **Cowles Foundation Discussion Paper**, No: 1817, 2011, s.7.

³⁷⁸Dani RODRIK, "Greek Lessons For The World Economy", **Project Syndicate**, 2010, <http://www.project-syndicate.org/commentary/greek-lessons-for-the-world-economy> (Erişim Tarihi: 07.12.2014).

³⁷⁹Dani RODRIK, "Europe's Next Nightmare", 2011, **Project Syndicate**, <http://www.project-syndicate.org/commentary/europe-s-next-nightmare>, (Erişim Tarihi :07.12.2014).

³⁸⁰ Maurizio BOVI, "Public-Debt Crises and Bad Equilibria: Lessons From The GIIPS Countries", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/publicdebt-crises-and-bad-equilibria> (Erişim Tarihi :07.12.2014).

³⁸¹ Eric FRIEDMAN, Simon JOHNSON ve Daniel KAUFMANN, "Dodging the Grabbing Hand: The Determinants of Unofficial Activity in 69 Countries", **Journal of Public Economics**, No:76, 2000, s.460.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Anayasal İktisat düşüncesi, 1970’li ve 1980’li yıllarda yükselişe geçen neoliberal bir yaklaşımdır. Bu düşünceyi savunanlar arasında Buchanan ve Hayek’te bulunmaktadır³⁸². Anayasal iktisat düşüncesi siyasi davranışları sınırlayan anayasal hükümlerin nasıl olması gerektiği konusunda yoğunlaşmaktadır. Anayasal iktisat düşüncesi, iktisadi ve siyasi birimlerin tercih ve faaliyetlerini sınırlayan yasal, kurumsal ve anayasal kurallar bütününe ilişkin özellikleri normatif olarak açıklamaya çalışan bir disiplin türüdür³⁸³. Anayasal İktisat düşüncesi politikacıların oy maksimizasyonunu, bürokratlar bütçe maksimizasyonunu ve bireylerin ise rant maksimizasyonunu önlemek için savunulan bir düşünce türüdür³⁸⁴.

Anayasal İktisat, devlet yöneticilerinin iktisadi alanda ve özellikle vergileme alanındaki yetkilerini kötüye kullanabileceklerini, tarihin bunu gösteren örneklerle dolu olduğunu açıklamaktadır. Bu teorinin temelinde “homoeconomicus” (ekonomik insan) düşüncesi vardır. Bu nedenle bireyler doğası gereği öncelikle kendi çıkarlarını maksimize edecek rasyonel tercihlerde bulunurlar. Devleti yönetenlerin bireyler olması, özel alanda olduğu gibi kamusal alanda da özel çıkar maksimizasyonuna yönelik tercihlerin oluşmasına yol açmaktadır. Bu durum devlet yöneticilerinin yetkilerini kötüye kullanımına sebep olur. Dolayısıyla, devlet yöneticilerinin iktisadi alandaki güç ve yetkilerini kötüye kullanımını önleyici tedbirler alınmalıdır. Bunu sağlanmanın en etkin yolu, devleti yönetenlerin iktisadi alandaki güç ve yetkilerini anayasalarla sınırlandırmaktır. Bu kapsamda devlet yöneticilerinin vergileme alanındaki keyfi uygulamalarını ve yetkilerini kötüye kullanımını önlemek için vergi oranlarının ve konularının anayasalarda açık bir şekilde belirtilmesi ve optimal vergileme ilkelerine uygunluğun sağlanması gerekmektedir³⁸⁵.

Anayasal İktisat varsayımı hükümetlere; para arzı, faiz oranı, döviz kuru, asgari ücret, vergileme, harcama, transfer ödemeleri, yatırımlar, gelir dağılımı ve benzeri iktisadi konularda, insiyatifsel bir şekilde hareket etmelerini kısıtlamasını

³⁸² Friedrich A. HAYEK, **Constitution Of Liberty**, The University Of Chicago Press, Chicago, 1978, s.132.

³⁸³ EKŞİ, a.g.t., s.62.

³⁸⁴ Seher TOK, “Anayasal İktisat ve Kamu Tercih Yaklaşımı Sorunlar ve Çözüm Önerileri” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı**, Muğla, 2009, s.109.

³⁸⁵ Coşkun Can AKTAN, Dilek DİLEYİCİ ve Özgür SARAÇ, “Osmanlı Vergi Sistemi ve Anayasal İktisat Perspektifinden Bir Değerlendirme”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002, ss.509-510.

amaçlamaktadır³⁸⁶. Devlet toplumu korumak için kurulmuştur. Fakat devlet kendisinden de toplumu korumalıdır. Çünkü, devletin başına gelecek olan bireyler kötü niyetli, devleti yönetecek kapasitede olmayabilir ya da yanlış karar verebilirler. Özellikle iktisadi alanda kötü niyetli ya da yanlış kararlar alındığında o ülkede ekonomik kriz, artan enflasyon, işsizlik ve vergi yükü gibi sorunlarla toplum karşılaşabilmektedir. Bu durumun önlenmesi için de anayasal iktisat düşüncesi savunulan bir düşüncedir. AB’de anayasal iktisat düşüncesinin bir örneği olarak Maastricht Kriterleri mevcuttur. Fakat son borç krizi göstermiştir ki Maastricht Kriterleri’ne uyacağını taahhüt eden AB ülkeleri başarısız olmuşlardır

Maastricht Kriterleri’ne uymayan AB ülkeleri işsizlik, enflasyon ve vergi yükünün artması gibi birçok iktisadi ve mali sorunla karşılaşmışlardır. Ayrıca krizlerin etkisiyle AB ülkelerin de ticaret azalma eğilimi göstererek diğer ülkeleri de olumsuz olarak etkilemiştir.

İletişim, ticaret, bankacılık ve sosyal birçok alanda görüldüğü üzere dünya küçük bir köy haline dönüşmüştür. Krizlerde bu konumdadır. 2008’de ki ABD’de yaşanan kriz tüm dünyayı etkilemiştir. Çünkü, ABD dünyada ki en büyük ticari hacmi sahibi olan ülke konumundadır. ABD ile ticari ilişkide bulunan her ülkeye sirayet etmiştir. Uzakdoğu Asya ülkelerini bu durumdan derinden etkilenmiştir. Özellikle Çin, Japonya ve Güney Kore ihracata dayalı iktisadi politikalarından ve ABD ile ticari hacmi yüksek olmasından dolayı olumsuz etkilenmişlerdir³⁸⁷. Küreselleşen ekonomide 2008 krizi Avro Bölgesi kamu borç krizinin başlamasını sağlaması, krizin kriz yaratmasına yol açmıştır³⁸⁸.

Avro Bölgesi kamu borç krizinin başlangıç tarihi, Yunanistan’ın 2008 yılı bütçe açığının yaklaşık iki katı olan % 12,7 olarak açıkladığı 5 Kasım 2009 tarihi olarak kabul edilmektedir. Yunanistan’da başlayan kamu borç krizi İspanya, Portekiz, İtalya ve İrlanda gibi diğer AB ülkelerini de etkilemiş ve Avro Bölgesi’nde kamu borç krizini başlatan bir etki yaratmıştır. Yunanistan’a olan güvenin azalması diğer Avro Bölgesi ülkelerine yönelik güvenin azalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, birçok AB üyesi

³⁸⁶ SAVAS, a.g.e., 1993, s.54.

³⁸⁷ H. Mustafa PAKSOY ve Tuğçe YÖNTEM, “Küresel Krizden Çıkarılacak Dersler”, **Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler** (Edit. Erşan SEVER ve Murat DEMİR), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, s.129.

³⁸⁸ Afshin MOLAVI, “U.S. Economic Power is Part of a Healthier Global Order”, **New America Foundation**, http://newamerica.net/publications/articles/2011/us_economic_power_is_part_of_a_healthier_global_order_55021, (Erişim tarihi: 03.02.2015).

ülkenin kredibilitesi düşmüştür. Bu nedenle özellikle PIIGS ülkeleri daha yüksek faizle borçlanma durumunda kalmışlardır. Tüm bu gelişmeler ise, Avro Bölgesi'nin geleceği hakkında ciddi şüphelerin oluşmasına neden olmuştur³⁸⁹.

Borçlarını ödeme sorunları yaşayan ülkeler yükümlülüklerini yerine getiremediği zaman birçok Avro Bölgesi bankası iflasın eşiğine gelmiştir. Borç krizinden kurtulmak amacıyla oluşturulan kemer sıkma politikaları ise Avro Bölgesi ülkelerinin ekonomik büyümesini düşürmüştür. Borç krizi hem bankacılık sistemine zarar vermiş hem de Avro Bölgesi ülkelerinin ekonomik büyümesini düşürmüştür³⁹⁰. Bu sebeple de AB 2020 yılındaki Stratejisindeki hedef olarak; “Akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme” olarak koyması durumun ne kadar olumsuz olduğunun bir göstergesidir³⁹¹.

Bir ülkede borç krizinin oluşmamasının en önemli yolu mali bakımdan güçlü olmakla sağlanabilir. Mali bakımdan güçlü olabilmek için ise mali disiplinin sağlanmış olması gerekir. Mali disiplinin sağlanması için ise belirli mali kuralların ve mali kurallara toplumun uyumu gerekmektedir. Bu kuralların hayata geçirilmesi ve toplum tarafından kabul edilmesi için mali anayasa gerekmektedir. Brennan mali anayasada olması gereken unsurları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır³⁹²:

- Devletin faaliyet alanlarının daraltılması,
- Vergi özelliklerin açıkça belirlenmesi,
- Devlet bütçesi özelliklerin açıkça belirlenmesi,
- Devletin kiralama, satın alma, özelleştirme, kamulaştırma ve el koyma faaliyetlerinin açıkça belirlenmesi,
- Devletin borçlanma konusunda (iç borç ve dış borç) koşullarının belirlenmesi,
- Vergilerle gelirlerin arasındaki uyumun artırılmasıdır.

Mali anayasada başarılı olunması için ise, ülkenin mali disiplini sağlanmış olması gerekmektedir. Yani, kamu gelirleri, kamu giderlerini yeterli düzeyde karşılaması gerekmektedir. Ancak ABD dahil birçok ülke mali disiplini

---

³⁸⁹ ÖZDEMİR, a.g.e., s.268.

³⁹⁰ ÖZDEMİR, a.g.e., s.253.

³⁹¹ Bengt-Ake LUNDVALL, “Deteriorating Quality Of Work Undermines Europe’s Innovation Systems and The Welfare Of Europe’s Workers!”, **EUWIN’s Copenhagen Workshop**, 2014, s.2.

³⁹² SAVAŞ, a.g.e., 1993, s.80.

sağlayamamıştır³⁹³. Özellikle 2008 krizi ve AB borç krizinde görülmüştür ki çok az ülke mali disiplini sağlamıştır. AB’de Maastricht Kriterleri’nde genel olarak uyan ülke sayısı azdır. Özellikle PIIGS ülkelerinde bunu açıkça göstermiştir. AB’de coğrafi olarak Kuzey Avrupa Ülkelerinin Maastricht Kriterleri’ne daha çok uyum sağladığı ve mali disiplinde de daha başarılı olması dikkat çekicidir.

Mali disiplinin sağlanması için dört önemli unsur bulunmaktadır³⁹⁴;

- Makro iktisadi istikrar açısından güçlü kamu maliyesi bir ön zorunluluktur. Böylece, toplam talep baskıları, enflasyon ve ödemeler dengesi ile ilgili sorunlar yaşanmayabilir.
- Para politikasının etkinliği, gevşek maliye politikasının sonuçlarını telafi etme ihtiyacı sebebiyle baskı altında olmamalıdır.
- Mali disiplin siyasi karar alıcıların, kaynak dağılımı ve iktisadi büyüme açısından gerekli olan, vergi sisteminin verimliliği ve harcama programlarına dikkat etmelerine olanak sağlar.
- Öngörülebilir ve öngörülemez mali baskıların karşılanması bakımından mali disiplin önem arz etmektedir.

AB’de mali disiplini sağlamayan ülkeler arasında; PIIGS ülkeleri, Romanya, Litvanya, Macaristan, Estonya, Slovenya, Hollanda, Almanya ve Fransa gibi ülkelerin olması dikkat çekicidir. Bu borç krizinin siyasi sonuçları açısından birçok düşünce tartışılmıştır. Bunların arasında Avro Bölgesi’nin tamamen dağılacağını, Avro Bölgesi’nin yeniden yapılandırılacağını (Maastricht Kriterleri dahil) ve Avro Bölgesi’nin kriterlere uyan sadece küçük bir birlik olacağını iddia edenler mevcuttur³⁹⁵. Roubini ve Mihm(2012) ise AB ülkelerinin bu durumuna ³⁹⁶:“Şimdi bir yerine iki Avrupa’mız var” olduğunu söylemiştir.

Özellikle AB’ye son üç genişleme döneminde üye olan ülkeler 2007-2014 Maastricht Kriterleri’ne olan uyumu yeterli olamamıştır. Bu ülkelere İtalya ve İspanya

³⁹³ GÜNAY, a.g.e., s.5.

³⁹⁴ Richard HEMMING, “Policies to Promote Fiscal Discipline”, **Workshop On Internationalization and Policy Transfer In Tulane University**, 2003, s.2.

³⁹⁵ Erşan SEVER, Volkan HAN ve Arif İGDELİ, “Avrupa Birliği Borç Krizi’nin Nedenleri Ve Olası Senaryolar”, **Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler** (Edit. Erşan SEVER ve Murat DEMİR), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, ss.92-94.

³⁹⁶ ROUBINI VE MIHM, a.g.e., s.294.

gibi ülkelerinde dahil olup mali durumlarının kötüleşmesi sonucunda krizin etkisi küresel anlamda derinleşmiştir.

2008 ABD Krizi'nin ve Avro Bölgesi borç krizinin birçok sosyal etkisi mevcuttur. 2008 Krizi'nin ABD'ye etkilerinin bazıları aşağıdaki gibi özetlenmiştir³⁹⁷:

- ABD'de sağlık sigortası olmayan kişi sayısı 50 milyona yükselmiştir.
- ABD'de evsiz çocuklarının sayısı 2007-2013 arası % 33 artmıştır.
- Açlık sınırında olan kişi sayısı 20.6 milyona yükselmiştir.
- ABD'de sayı bakımından 20 milyonu fazla çocuk beslenme ihtiyaçlarını okulların yardım kuruluşlarından karşılamak zorunda kalmıştır.
- ABD'nin çocuklara yardım miktarı 500 milyar dolara yükselmiştir.
- Çocuklu kadınların beslenme yardımı alanın oranı % 42'ye yükselmiştir.
- Ayrıca, ABD'nin en zengin % 1'lik kesimi en az kazanan % 95'lik kesiminden daha fazla para kazanmaktadır. Bu da gelir dağılımı adaletsizliğinin üst boyutta olduğunun göstergesidir.

Avro Bölgesi borç krizinin Avro Bölgesi'ne etkilerinden bazıları aşağıda gibi sıralanabilir;

- 2013 yılında Yunanistan'da işsizlik oranı % 27,4 ve İspanya'da işsizlik oranı % 26,1 olmuştur³⁹⁸.
- İspanya'da ki genç işsizlik oranı % 55,5 olmuştur. Yunanistan'da ise genç işsizlik oranı %58,3 olmuştur³⁹⁹.
- Yunanistan'da devlet televizyonu kapatılmıştır⁴⁰⁰.
- Yunanistan'da İkinci Lig futbol maçları süresiz ertelenmiştir⁴⁰¹.
- Yunanistan'da 2009 yılında toplam 551 kişi ekonomik krize bağlı sebeplerden dolayı intihar etmiştir⁴⁰².

³⁹⁷ KURTOĞLU ve FIRAT, a.g.m., ss.52-53.

³⁹⁸ Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate,_2002-2013_\(%25\).png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate,_2002-2013_(%25).png) (Derlenerek hazırlanmıştır), (Erişim Tarihi: 27.11.2014).

³⁹⁹ Eurostat, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Youth_unemployment,_2013Q4_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Youth_unemployment,_2013Q4_(%25).png) (Erişim Tarihi:28.04.2015)

⁴⁰⁰ Aljazeera Turk, a.g.m., <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yunan-devlet-televizyonu-kapatildi> (Erişim Tarihi:28.10.2014).

⁴⁰¹ Eurosport, a.g.m., http://tr.eurosport.com/futbol/ekonomik-kriz-yunan-futbolunuvurdu_sto4405207/story.shtml (Erişim Tarihi: 04.11.2014).

⁴⁰² Hürriyet, a.g.m., <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26272684.asp> (Erişim Tarihi: 04.11.2014).

- İrlanda'da 2007-2011 arasında gayrimenkul değerleri yaklaşık olarak % 47 değer kaybetmiştir⁴⁰³.
- İtalya, 2007-2013 yılları arasında sanayi gücünün % 25'ini kaybetmiştir⁴⁰⁴.
- Portekiz'de özel sektörün borcu GSYİH'na oranı % 260'a ulaşmıştır⁴⁰⁵.

2008 ABD Krizi'nin ve Avro Bölgesi Borç Krizi'nin sosyal etkileri yanlış uygulanan ekonomik ve mali politikalar nedeniyle hem ABD'ye hem Avro Bölgesi'ne ağır olmuştur. Krizin etkilerini bertaraf etmek için önemli mali kısıtlara ihtiyaç vardır. AB'nde uygulanan mali kistas Maastricht Kriterleri'dir. AB ülkelerinin genel olarak Maastricht Kriterlerine uyumuna bakacak olursak;

- 2007-2014 yılları arasında Bütçe Açıklarının GSYİH'ya oranı % 3'ten az olan ülkeler; Estonya, Lüksemburg ve İsveç'tir.
- 2007-2014 yılları arasında Borç Stoklarının GSYİH'ye Oranı % 60'tan az olan ülkeler; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Litvanya, Lüksemburg, Letonya, Polonya, İsveç ve Slovakya Cumhuriyeti'dir.
- 2007-2014 yılları arasında uzun vadeli faiz oranları bakımından en düşük üç AB ülkesinin ortalamasının % 2 oranından fazla geçmeyen ülkeler; Almanya, Fransa, Avusturya, Belçika, Hollanda, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, İsveç, Danimarka ve Lüksemburg'tur.
- 2007-2014 yılları arasında en düşük enflasyon oranına sahip üç AB ülkesinin ortalamasının % 1,5 oranından fazla geçmeyen ülke bulunmamaktadır. 2007-2014 arasında sadece bir kez ihlal eden ülkeler ise; İrlanda ve İsveç'tir.

2007-2014 yılları arasında Maastricht Kriterlerini tamamen yerine getiren AB üyesi bulunmamaktadır. 2007-2014 yılları arasında AB ülkeleri arasında Maastricht Kriterlerini en fazla uyan ülke ise İsveç'tir. Bu yıllar arasında İsveç dışında Maastricht Kriterlerinin çoğunluğuna uyan ülkeler ise Finlandiya ve Lüksemburg'tur. 2007-2014 yılları arasında Finlandiya, Lüksemburg ve İsveç dışındaki ortalama olarak Maastricht

⁴⁰³ ERGİN, a.g.e., s.56.

⁴⁰⁴ ZHANG ve DEMİR, a.g.m., <http://www.dw.de/italyan%C4%B1n-kriz-%C3%A7%C4%B1kmaz%C4%B1/a-16782433> (Erişim Tarihi:14.11.2014).

⁴⁰⁵ THOMSEN ve ROAF, a.g.r., s.3.

Kriterlerine uyan ülkeler ise; Estonya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Almanya, Fransa ve Belçika'dır.

2007-2014 yılları arasında genel olarak AB ülkelerinin Maastricht Kriterlerine uyumu çok düşük olduğu görülmektedir. Eğer uyum tam olarak sağlanmış olsaydı krizin etkileri bu kadar derinden toplumu etkilemeyebilirdi.

Görüldüğü üzere ticari hacmi büyük bir bölgede kriz olduğunda bu kriz tüm dünyayı etkilemektedir. Ticari hacmi büyük iki bölgede krizlerin ard arda oluşması ise krizlerin etkilerinin tüm dünyayı derin bir şekilde etkilemesine kaçınılmaz hale getirmiştir. Dolayısıyla, şirketler iflas etmiş, işsizlik artmış ve fiyatların genel düzeyi yükselmiştir. Siyasilerin çıkarların korumak amacıyla aldıkları yanlış politikalar daha da derin bir biçimde hissedilmesine yol açmıştır.

Sonuç itibariyle, mali kuralların ülkelerin anayasasında yer alması ve uyulması çok önemlidir. Böylece, ülkelerin mali disiplini sağlaması ve krizlerden çok fazla etkilemesi önlenir. Küreselleşen dünyada küresel mali anayasa gerekli bir unsur olarak değerlendirilebilir⁴⁰⁶. Ayrıca, ülkelerin mali kuralların uygulayıp uygulamadığını inceleyen özerk küresel denetim kuruluşları da oluşturulmalıdır. Kurallara uymayan ülkeler yerine yönetenlere yönelik ağır yaptırımlar düzenlenmelidir. Böylece, mali disiplini sağlamak daha da kolaylaştırılabileceğinden ötürü krizlerin hem topluma olan etkisi asgari düzeye inebilecek hem de devlet yöneticileri tercihlerde bulunurken daha dikkatli ve rasyonel karar almak zorunda kalabileceklerdir.

---

⁴⁰⁶ LEBOEUF ve ROBBINS, a.g.m., <http://www.thecrimson.com/article/2010/9/24/brown-financial-economic-constitution/> (Erişim Tarihi: 17.08.2014).

BİBLİYOGRAFYA

I. KİTAPLAR

- ALTAN, Ömer Zühtü, **Sosyal Politika Bilim Dalı**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2006.
- BAILEY, Stephen J., **Public Sector Economics: Theory, Policy and Practice**, Palgrave Macmillan, 2nd Edition, United Kingdom, 2002.
- BALİ, Besim Bülent ve Mustafa ÇELEN, **Kurala Bağlı Maliye Politikaları ve Avrupa Birliği Uygulaması**, BETA Basım Yayım Dağıtım, Yazın Matbaacılık, İstanbul, 2007.
- BENTHAM, Jeremy, **Yasamanın İlkeleri** (Çev. Barkın ASAL), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- BERGGREN, Niclas, **Essays In Constitutional Economics**, A Dissertation for the Doctor's Degree in Economics, Stockholm School Of Economics Efi, The Economic Research Institute, , Stockholm, 1997.
- BERNHOLZ, Peter, **Monetary Regimes and Inflation History, Economic and Political Relationships**, The Lypiatts, UK, 2003.
- BRENNAN, Geoffrey ve Alan HAMLIN, **Democratic Devices and Desires**, Cambridge University Press, United Kingdom (UK), 2000.
- BUCHANAN, James M., **Liberty, Market and State - Political Economy in The 1980s**, New York University Press, New York, 1986.
- BUCHANAN, James M., **Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat**, (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991.
- BUCHANAN James M. ve Geoffrey BRENNAN, **The Power to Tax-Analytical Foundations of A Fiscal Constitution**, Cambridge University Press, Cambridge 1980.
- BUCHANAN, James M. ve Richard E. WAGNER, **Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes**, Liberty Fund, Indianapolis, 2000.
- BUDGE, Lan, Ivor CREWE ve Dennis FARLIE, **Party Identification and Beyond: Representations of Voting and Party Competition**, ECPR Press, Colchester, 1976.

- CORUT, Hamza, **2008 Krizi Işığında Avrupa Borç Krizi'nin Türk İmalat Sanayii Üzerine Olası Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.
- ÇELEBİ, Kemal, **Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesimi Büyüklüğü Sorunu**, Emek Matbaası, 2.baskı, Manisa.
- DEMİR, İhsan Cemil, **Türkiye'de Vergi Yüğü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)**, Dora Basım-Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Afyonkarahisar, 2013.
- DİLEYİCİ, Dilek, **Anayasal İktisat Perspektifinden Para ve Maliye Politikaları**, Seçkin Yayıncılık, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2005.
- DOWD, Kevin, **Private Money The Path To Monetary Stability**, The Institute Of Economic Affairs , Hobart Paper, London, 1988.
- DUMAN, Erhan, **Krizlerin Anatomisi: 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C.Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman, 2011.
- EFE, Ahmet, **Türkiye Ekonomisinin Anayasal İktisat Açısından Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1999.
- EKELUND, Robert B. JR. ve Robert F. HEBERT, **A History of Economic Theory and Method**, Sixth Edition, McGraw-Hill, INC, Londra,1997.
- ERDEN, Orhan Akın, **Avrupa Borç Krizinin Sebep ve Sonuçları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2013.
- ERGİN, Numan Emre, **Hasta Adam Avrupa: Avro Krizi, Avro Bölgesinde Borç Krizi ve Krize Karşı Alınan Tedbirler**, Yapım Tanıtım Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- FRIEDMAN, Milton, **Capitalism And Freedom: Fortieth Anniversary Edition**, The University Of Chicago Press, Chicago, 2002.
- GÖKBUNAR, Ramazan ve Halit YANIKKAYA, **Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme**, Odak Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- GÖKBUNAR, Ramazan, Halit YANIKKAYA ve Serkan CURA, **Avrupa Birliği'nin Türkiyeli Geleceği Umutlar ve Korkular**, Nobel Yayın., Ankara, 2008.

- GREENSPAN, Alan, **The Age Of Turbulence: Adventures In A New World**, Kindle Edition, Penguin Books, New York, 2008.
- GÜNAY, Ayşe, **Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, T.C.Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2007.
- HAYEK, Friedrich A., **Constitution Of Liberty**, The University Of Chicago Press, Chicago, 1978.
- HAYEK, Friedrich A., **Monetary Nationalism and International Stability**, Augustus M. KELLEY ve Fairfield NJ, New York, 1989.
- HAYEK, Friedrich A., **Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük: Hukuk, Yasama ve Özgürlük / Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni** (Çev. Mehmet ÖZ), Türkiye İş Bankası, Cilt. 3, İstanbul, 1997.
- KARATAŞ, Halil, **Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımlar**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2010.
- KAYABAŞI, Yeltekin, **Politik Yozlaşmaya Çözüm Olarak Anayasal İktisat**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, Adana.
- KİRMANOĞLU, Hülya, **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., 4. Baskı, 2012.
- KOPITS, George ve Steven SYMANSKY, **Fiscal Policy Rules**, International Monetary Fund, Washington , 1998.
- MARR, Julian ve Cherry REYNARD, **Investing In Emerging Markets: The Bric Economies And Beyond**, John Wiley & Sons LTD., Cornwall, 2010.
- MERİÇ, Metin, **Devlet Borçları**, Şafak Matbaacılık, Ankara, 2013.
- MUTER, Naci B., Kemal ÇELEBİ ve Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, 4.baskı, Manisa, 2012.
- NISKANEN, William A. **Bureaucracy and Representative Government**, Chicago:Adline Atherton, 1971, New Jersey, Reprinted:2007.
- OLCAR, Ayten, **Türkiye’nin Dış Borç Sorunu ve Kriz Etkileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2013.

- ORHAN, Ayhan, **Kara Perşembe'den Mortgage Krizine-20. ve 21. Yüzyıl Kriz Kronolojisi Yeni Politika Arayışları**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013.
- OVERTVELD, Johan Van, **The End Of The Euro: The Uneasy Future Of The European Union**, Agate Publishing, Chicago, 2011.
- ÖZDEMİR, Bilge Kağan, **Finansal Küreselleşme ve Krizler**, Şeçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- RAUDLA, Ringa, **Constitution, Public Finance, and Transition Theoretical Developments In Constitutional Finance and The Case Of Estonia (Finanzsoziologie)**, Peter Lang GmbH ve Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt, 2010.
- ROUBINI, Nouriel ve Stephen MIHM, **Kriz Ekonomisi Dünya Ekonomisinin Çöküşü ve Geleceği**, (Çev. Işıl TEZCAN), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2012.
- SAVAŞ, Vural Fuat, **Anayasal İktisat**, TAKAV Matbaacılık, İzmir, 1993
- SAVAŞ, Vural Fuat, **Anayasal İktisat**, 3. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 1997.
- SMITH, Adam, **An Inquiry Into The Nature and Causes of The Wealth of Nations**, A Penn State Electronic Classics Series Publication, Pennsylvania, 2005.
- SOROS, George, **The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means**, Perseus Books Group, PublicAffairs, New York, 2008.
- SPAGNOLI, Filip, **Homo Democraticus : On The Universal Desirability and The Not So Universal Possibility Of Democracy and Human Rights**, Cambridge Scholars Press, Cambridge, 2003.
- STIGLITZ, Joseph E., **Economics Of The Public Sector**, Third Edition, W. W. Norton & Company, New York, 2000.
- STIGLITZ, Joseph E., **Serbest Düşüş-Amerika, Serbest Piyasalar ve Dünya Ekonomisinin Çöküşü**, (Çev. Banu ÖZGÜN) Hiperlink ve Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2012.
- STIGLITZ, Joseph, **The Price Of Inequality**, W.W. Norton&Company, New York, 2012.
- TANZI, Vito ve Ludger SCHUKNECHT, **Public Spending In The 20th Century**, Cambridge University Press, United Kingdom, 2000.

TOK, Seher, **Anayasal İktisat ve Kamu Tercih Yaklaşımı Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 2009.

WICKSTROM, Erick Richard, **Implosion In Greece? An Analysis Of The Greek Debt Crisis And Its Impacts On Europe And World Markets**, Thesis on Master of Arts In European Union Studies, Graduate College of The University Of Illinois, Urbana-Champaign, 2012.

WILDAWSKY, Aaron, **How To Limit Government Spending**, Berkeley: University of California Press, California, 1979.

YOUNKINS, Edward W., **Champions of a Free Society: Ideas of Capitalism's Philosophers and Economists**, Lexington Books, Plymouth, 2008.

II. MAKALE, TEBLİĞ VE BİLDİRİLER

AKÇAY, Belgin ve Ferhat ÇAMLICA, “Yunan Borç Krizinden Avro Krizine”, **Avrupa’ya Saran Kriz Avro Bölgesi**, (Edit. Belgin AKÇAY) Seçkin Yayın., 2013, Ankara, ss.53-114.

AKÇAY, Belgin, “Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 163, 2012, ss. 15-35.

AKÇAY, Belgin, “Yunanistan ve Borç Krizi”, **Avrupa’ya Saran Kriz Avro Bölgesi**, (Edit. Belgin AKÇAY) Seçkin Yayın., 2013, Ankara, ss.116-159.

AKTAN, Coşkun Can, “Kamu Tercih Teorisi ve Anayasal Politik İktisat”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002, ss.3-30.

AKTAN, Coşkun Can, “Devletin Büyümesi ve Devletin Başarısızlığının Anatomisi”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002, ss. 101-120.

AKTAN, Coşkun Can, Dilek DİLEYİCİ ve Özgür SARAÇ, “Osmanlı Vergi Sistemi ve Anayasal İktisat Perspektifinden Bir Değerlendirme”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002, ss.500-521.

AKTAN, Coşkun Can, “Anayasal İktisat ve Kural ve Kurumlar Önemi”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/aktan-kurallar.htm>, (Erişim Tarihi:08.07.14).

- AKTAN, Coşkun Can, “Ekonomik Düzenin Sağlanmasına Yönelik Optimal Mali ve Parasal Kuralların Tasarımı”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/optimal-kural.htm> ,(Erişim Tarihi:04.09.2014).
- ALLEN, Franklin ve Elena CARLETTI, “The Global Financial Crisis:Causes And Consequences”, **Global Market Integration And Financial Crises Conference**, HKUST Business School, 2009, ss.1-43.
- AMISANO, Giovanni ve Oreste TRISTANI, “The Euro Area Sovereign Crisis Monitoring Spillovers and Contagion”, **European Central Bank Research Bulletin**, No: 14, 2011, ss.2-4.
- ANAND, M.R., L.GUPTA ve Ranjan DASH, “The Euro Zone Crisis: Its Dimesions And Implications”, **Ministry Of Finance**, India, 2012, ss. 1-22.
- ANDRADE, Joao Sousa ve Adelaide DUARTE, “The Fundamentals of the Portuguese Crisis”, **Panaeconomicus**, DOI: 10.2298/PAN1102195A , 2011, s.195-218.
- APAK, Sudi, “Küresel Finansal Kriz,G-20 Konferansı ve Türkiye”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 1(2), 2011, ss. 1-11.
- ARDANAZ, Martin ve Carlos SCARTASCİNİ, “The Economic Effects Of Constitutions: Do Budget Institutions Make Forms Of Government More Alike?”, **Constitutional Political Economy**, New York, 2014, ss.301-329.
- ARROW, Kenneth J., “Methodological Individualism and Social Knowledge”, **The American Economic Review**, Vol. 84, Issue 2, 1994, ss.1-9.
- ATEŞ, Davut, “Ekonomik Kriz, Uluslar arası İlişkiler ve Küreselleşmenin Geleceği”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt.12, Sayı.1, 2011, ss.1-16.
- ATILGAN, Hasan, “Parasal Anayasa”, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, No. 1, 2009, ss.11-37.
- BANERJI, Angana, Huidan LIN, Sergejs SAKSONOVS ve Rodolphe BLAVY, “Youth Unemployment In Euro Area Requires Multipronged Solution”, **IMF Survey Magazine: IMF Reserach**, 2014,<http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2014/res120914a.htm> (Erişim tarihi:29.01.2015).
- BEATTIE, Roger, “Social Protection For All: But How?”, **International Labour Organization**, Vol. 139, No.2, 2000, ss.129-148.

- BEKAERT, Geert ve Marie HOEROVA, “Risk, Uncertainty And Monetary Policy”, **ECB Research Bulletin**, No:10, 2010, ss.1-38.
- BERBERAKIS, Taki, “Yunanistan Patladı!”, **Milliyet**, Atina, 2012, <http://www.milliyet.com.tr/yunanistan-patladi-dunya/dunyadetay/01.02.2012/1496391/default.htm> (Erişim Tarihi: 05.11.2014).
- BERGSTEN, Fred ve Jacob Funk KIRKEGAARD, “The Coming Resolution Of The European Crisis”, **Peterson Institute For International Economics Policy Brief**, Number PB 12-1, 2012, ss.1-10.
- BERNHOLZ, Peter, “On Conditions Favouring The Intradaction and Maintenance of Stable Monetary Regimes and of Free Constitutions”, **Method and Morals in Constitutional Economics Essays in Honer of James M. Buchanan**, (Edit. Geoffrey BRENNAN, Hartmut KLIEMT ve Robert D. TOLLISON) Springer, New York, 2002, ss.351-374.
- BLANCHARD, Olivier, “Adjustment Within The Euro. The Difficult Case Of Portugal”, **Portuguese Economic Journal**, Volume:6, Issue:1, 2006, ss.1-21.
- BORDO, Michael D. ve Lars JONUNG, “Monetary Regimes, Inflation And Monetary Reform: An Essay In Honor Of Axel Leijonhufvud”, **Conference Honor Of Axel Leijonhufvud At The Central Bank Of Uruguay**, Uruguay, 1993, ss.1-48.
- BORDO, Michael, Lars JONUNG ve Agnieszka MARKIEWICZ, “A Fiscal Union For The Euro: Some Lessons From History”, **NBER Working Paper Series**, No.17380, 2011, ss.1-33.
- BOVI, Maurizio, “Public-Debt Crises and Bad Equilibria: Lessons From The GIIPS Countries”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/publicdebt-crises-and-bad-equilibria> (Erişim tarihi :07.12.2014).
- BROECK, Mark D. ve Anastasia GUSCINA, “Government Debt Issuance in the Euro Area: The Impact of the Financial Crisis”, **IMF Working Paper Series**, No:11/21, 2011, ss.3-29.
- BROWN, Pamela J., “Constitution or Competition? Alternative Views on Monetary Reform”, **Literature of Liberty**, Vol. 4, No. 3, 1982, ss.7-52.

- BRYSON, Jay H., “European Debt Crisis: What’s Next?” , **Wells Fargo Securities LLC Economics Group**, Special Commentary, 2011, ss. 1-8.
- BUCHANAN, James M., “Reductionist Reflections On The Monetary Constitution”, **Cato Journal**, Vol.9, No.2, 1989, ss.295-299.
- BUCHANAN, James M., “The Domain Of Constitutional Economics”, **Constitutional Political Economy**, Vol.1 No.1, 1990, ss.1-18.
- BUCHANAN, James M., “Anayasal İktisat” (Çev. İsmail AKTÜRK), **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat**, (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, ss.281-298.
- BUCHANAN, James M., “Kamu Tercih Yaklaşımı” (Çev. Mehmet TOSUNER), **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat** (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, ss. 29-42.
- BUCHANAN, James M., “Devletin Vergileme Gücü Üzerindeki Anayasal Kısıtlamalar” (Çev. Burçin Yereli), **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat**, (Yayına Hazırlayanlar: Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan), Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, ss.391-413.
- BUCHANAN, James M., “The Political Efficiency of General Taxation”, **National Tax Journal**, Vol.46, No.4, 1993, ss.401-410.
- BUCHANAN, James M., “Pozitif Kamu Tercih Teorisi ve Normatif Temelleri”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN, Çev. Coşkun Can AKTAN), Ankara, 2002, ss.65-76.
- BURULDAY, Aslı Fatma, “Yunanistan Ekonomik Krizi”, **Academia**, ss.1-10, https://www.academia.edu/1003873/Yunanistan_Ekonomik_Krizi (Erişim Tarihi: 26.10.2014).
- BUTI, Marco, “Balancing Imbalances:Improving Economic Governance In The EU After The Crisis”, **CESifo Forum**, Ifo Institute For Economic Research At The University Of Munich, Cilt.12, Sayı 2, 2011, ss.3-11.
- BÜYÜKKAYA, Alaattin, “Açılış Konuşmaları”, **Avrupa Birliği’nde Mali Kriz ve Türkiye’ye Etkileri Sempozyumu**, Seçkin Yayıncılık (Funda Başaran YAVAŞLAR), 2013, ss.31-35.

- CAFISO, Gianluca, “Understanding Eurozone Debt Developments By Nation”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/understanding-eurozonedebt-developments-nation-nation> (Erişim Tarihi : 04.12.2014).
- CALVO, Guillermo ve Frederic S. MISHKIN, “The Mirage Of Exchange Rate Regimes For Emerging Market Countries”, **Nber Working Paper Series**, Cambridge, 2003, ss.99-118.
- CARBALLO-CRUZ, Francisco, “Causes and Consequences of the Spanish Economic Crisis: Why the Recovery is Taken so Long?”, **Panoeconomicus**, Vol:3, 2011, ss. 319-328.
- CARDOSO, Miguel ve Rafael DOMENECH, “The Sovereign Debt Crisis: Structural Reforms And Country Risk”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2010, <http://www.voxeu.org/article/eurozone-crisis-structural-reforms-and-countryrisk>, (Erişim Tarihi :05.12.2014).
- CARTER, Alan, “How Tax Can Reduce Inequality” **OECD Observer**, http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/3782/How_tax_can_reduce_inequality.html (Erişim Tarihi:25.08.2014).
- CHAMLEY, Christophe, “Europe Requires European Bonds”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/why-euro-needs-eurobonds-hundredsyears-reasons> (Erişim Tarihi :05.12.2014).
- CNOSSSEN, Sijbren, “Tax Policy In The European Union: A Review of Issues and Options”, **CESIFO Working Paper**, No. 758, Category 1: Public Finance, 2002, ss.1-92.
- COLLIGNON, Stefan, “Europe’s Economic Government: Or How To Use The Treaty For More Effective Economic Coordination In The Euro Area?”, **European Parliament**, IP/A/ECON/FWC/2009_040/C10, 2010, ss.1-22.
- CORSETTI, Giancarlo ve Gernot MULLER, “Has Austerity Gone Too Far?”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/has-austerity-gone-too-far> (Erişim Tarihi :08.12.2014).
- COTTARELLI, Carlo, “Sovereign Debt Crisis: Why in Europe and not Elsewhere?”, **Intereconomics**, Vol. 47, Issue: 2, 2012, ss.74-75.

- COTTARELLI, Carlo, “Fiscal Adjustment: Too Much Of A Good Thing?”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/fiscal-adjustment-too-muchgood-thing> (Erişim Tarihi:08.12.2014).
- CURA, Serkan, “The Impact of Sovereign Debt Crisis on the EU Economy: Is This the End of the Dream?”, **Regional Economic Integration and the Global Financial System** (Edit. Engin SORHUN, Ümit HACIOĞLU ve Hasan DİNÇER), IGI Global, 2015, ss.1-11.
- ÇAĞAN, Nami, “Kamu Harcamalarının Anayasal-Hukuki ve Ekonomik Sınırları”, **Avrupa Birliği’nde Mali Kriz ve Türkiye’ye Etkileri Sempozyumu**, İstanbul Kültür Üniversitesi, (Edit. Funda Başaran YAVAŞLAR), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, ss.75-86.
- ÇİMEN, Adnan, “Yeni Anayasa Tartışma Bağlamında Ekonomi ile Ekonomik Hak ve Özgürlüklerin Durumu”, **İdarecinin Sesi**, Mayıs-Haziran, 2011, ss. 26-29.
- DABROWSKI, Marek, “Euro Crisis or Debt Crisis?”, **CASE Network Ebriefs**, No: 09/2010, 2010, ss.1-4.
- DARVAS, Zsolt, Jean PISANI-FERRY ve Andre SAPIR, “A Comprehensive Solution For The Euro Crisis”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/three-part-plan-tackle-eurozone-debt-crisi> (Erişim tarihi :04.12.2014).
- DEBRUN, Xavier, Natan EPSTEIN, ve Steven SYMANSKY, “A New Fiscal Rule: Should Israel “Go Swiss?”, **International Monetary Fund Working Paper**, WP/08/87, 2008, ss.1-27.
- DEHESA, Guillermo, “A Deadline For Solving A Deadly Eurozone Sovereign Debt Crisis”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/deadline-so-lving-deadly-eurozone-sovereigndebt-crisis> (Erişim tarihi:18.11.2014).
- DEMİREL, Baki ve Gülen Elmas ARSLAN, “Euro Bölgesinde Borç Krizi Sorunu ve Çözüm Önerileri”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:23, Özel Sayı, ss.107-132.
- DERVİŞ, Kemal, “The Global Future of Europe’s Crisis”, **Project Syndicate**, 2012, <http://www.projectsyndicate.org/commentary/the-global-future-ofeurope-s-crisis> (Erişim Tarihi :04.12.2014).

- DIAS, Jorge Diz, “External Debt Statistics Of The Euro Area”, **IFC Conference On “Initiatives to Address Data Gaps Revealed By The Financial Crisis” Bank For International Settlements**, Basel, 2010, ss.503-511.
- DOMENECH, Rafael, “The Eurozone Debt Crisis: Slipping Into A Double-Dip Recession?”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/eurozonecrisis-slipping-double-dip> (Erişim Tarihi :05.12.2014).
- DORFMAN, Jeffrey, “Balancing The Federal Budget: So Easy A Class Of College Students Can Do It”, **Forbes**, 2013, <http://www.forbes.com/sites/jeffreydorfman/2013/12/05/balancing-the-federal-budget-so-easy-a-class-of-college-students-can-do-it/> (Erişim Tarihi:18.07.2014).
- DOWNS, Antony “An Economic Theory of Political Action in a Democracy”, **The Journal of Political Economy**, Vol.65, Issue 2, 1957, ss.135-150.
- DURUSOY, Serap ve Ömür ŞAMILOĞLU, “AB’nin Zayıf Ekonomik Halkası Yunanistan’ın Ekonomik Krizi Dinecek Mi?”, **Alternatif Politika**, Cilt. 4, Sayı. 1, 2012, ss.84-128.
- EĞİLMEZ, Mahfi, “Mali Kural Örnekleri”, **Radikal**, 2010, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/mahfi_egilmez/mali_kural_ornekleri-998244, (Erişim Tarihi:03.09.2014).
- EICHENGREEN, Barry, “Drawing A Line Under Europe’s Crisis”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2010, <http://www.voxeu.org/article/drawing-line-under-europe-crisis> (Erişim Tarihi : 03.12.2014).
- EICHENGREEN, Barry, “The euro: love it or leave it?”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2010, <http://www.voxeu.org/article/eurozone-breakup-would-trigger-mother-all-financial-crises>, (Erişim Tarihi :06.12.2014).
- ERGİN, N. Emre, “İtalya ve Borç Krizi”, **Avrupa’yı Saran Kriz Avro Bölgesi**, (Edit. Belgin AKÇAY) Seçkin Yayın., 2013(b), Ankara, ss.251-280.
- FAGERSTEN, Björn, “European Intelligence Cooperation”, **The Future Of Intelligence Challenges In The 21st Century** (Edit. Isabelle DUYVESTYEN, Ben De JONG ve Joop Van REIJN), Routledge, New York, 2014, ss.94-114.

- FARINA, Pete, "Unequal Income is Unequal Citizenship: The Case Against Income Inequality", **USBIG Discussion**, Paper No.67, January 2004, ss.1-2.
- FEATHERSTONE, Kevin, "The Greek Sovereign Debt Crisis and EMU:A Failing State in a Skewed Regime", **Journal of Common Stock Market Studies**, Volume 49, Number 2, 2011, ss.193-217.
- FELDSTEIN, Martin, "How to Create a Depression", 2012, **Project Syndicate**, <http://www.projectsyndicate.org/commentary/how-to-create-a-depression> (Erişim Tarihi :05.12.2014).
- FRANKEL, Jeffrey, "Could Eurobonds Be The Answer To The Eurozone Crisis?", **VOX CEPR's Policy Portal**, 2012, <http://www.voxeu.org/article/couldeurobonds-be-answer-eurozone-crisis> (Erişim Tarihi :05.12.2014).
- FRIEDMAN, Eric, Simon JOHNSON ve Daniel KAUFMANN, "Dodging the Grabbing Hand: The Determinants of Unofficial Activity in 69 Countries", **Journal of Public Economics**, No:76, 2000, ss.469-493.
- FRIEDMAN, Milton, "Amerikas-Freiheitskaempfer", **Die Welt**, 2006, <http://www.welt.de/print-welt/article95574/Amerikas-Freiheitskaempfer.html> (Erişim Tarihi:20.01.2015).
- GARNER, C.Alan, "Forecasting Consumer Spending: Should Economists Pay Attention to Consumer Confidence Surveys?", **Economic Review**, May-June-1991, s.57-71.
- GILES, Chris, "Alternative Scenarios for Greek Debt Crisis", **Financial Times**, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f4b8c97c-9cf6-11e0-8678-00144feabdc0.html#axzz1VaxwpPrH> (Erişim Tarihi:28.10.2014).
- GODINO, Alejandro ve Oscar MOLINA, "Failed Remedies and Implications of the Economic Crisis in Spain", **European Social Observatory**, No:6, 2011, ss.4-21.
- GÖKBUNAR, Ramazan, "Kamu Finansmanında Demokratikleşme ve Ekonomik Anayasa Önerisi ", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, İzmir, 1997, ss.1-9.
- GREENSPAN, Alan, "We Need A Better Cushion Against Risk", **Financial Times**, 2009, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/9c158a92-1a3c-11de-9f91-0000779fd2ac.html#axzz1zrOvDqep> (Erişim Tarihi:14.10.2014).

- GROS, Daniel, “Eurobonds: Wrong Solution For Legal, Political, And Economic Reasons”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/eurobondsare-wrong-solution> (Erişim Tarihi :05.12.2014).
- GROS, Daniel, “Can Austerity Be Self-Defeating?”, **Centre For European Policy Studies, Place du Congres 1**, Brussels, 2011, ss.5-20.
- GÜLER, Begüm şeren ve Ferhat çAMLICA, “Krizle Karşı Alınan Önlemler”, **Avrupa’yı Saran Kriz Avro Bölgesi** (Edit. Belgin AKÇAY), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, ss.282-416.
- GÜNAYDIN, İhsan, “Türkiye’de Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensel İlişkiler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, 2000, C.5, S.1, ss.205-216.
- HEMMING, Richard, “Policies to Promote Fiscal Discipline”, **Workshop On Internationalization And Policy Transfer In Tulane University**, 2003, ss.1-19.
- HENNINGSEN, David M., “The Origins of the Italian Sovereign Debt Crisis”, **CMC Senior Theses**, Paper No:379, 2012, ss.1-44.
- HIGGINS, Matthew ve Thomas KLITGAARD, “Saving Imbalances and the Euro Area Sovereign Debt Crisis”, **Current Issues In Economics And Finance**, Volume:17, Number:5, Federal Reserve Bank of New York, 2011, ss.1-11.
- HORWITZ, Steven, “Do We Need A Distinct Monetary Constitution?”, **Journal of Economic Behavior & Organization**, Vol. 80, Issue 2, 2011, ss.265-374.
- KELEş, Aytakin, “Yunanistan Ekonomik Krizine Genel Bir Bakış”, **Türkiye Finans Yöneticiler Vakfı**, 2013, ss.1-3.
- KENNEDY, Suzanne ve Janine ROBBINS, “The Role of Fiscal Rules in Determining Fiscal Performance”, **Department of Finance Working Paper**, Canada, 2001-16, ss.1-30.
- KENNEDY, Suzanne, Janine ROBBINS ve François DELORME, “The Role Of Fiscal Rules In Determining Fiscal Performance”, **Banca D’Italia Euro Sistema**, 2001, ss.237-266.
- KIGUEL, Miguel, “Argentina And Greece: More Similarities Than Differences In The Initial Conditions”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011,

<http://www.voxeu.org/article/argentine-lessons-europe-sovereign-debt-andbanking-crises> (Erişim Tarihi :08.12.2014).

KIRCHGASSNER, Gebhard, “The Effects of Fiscal Institutions on Public Finance: A Survey of the Empirical Evidence”, **CESifo Working Paper**, No. 617, 2001, ss.145-177.

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut, “Avro Bölgesi Ülkelerindeki Güncel Borç Krizi”, **Munich Personal RePEc Archive**, MPRA Paper no: 33528, 2011, ss.3-19.

KOPITS, George, “Fiscal Rules: Useful Policy Framework or Unnecessary Ornament?”, **International Monetary Fund Working Paper**, WP/01/145, 2001, ss.3-23.

KÖSE, Yaşar ve Hakan KARABACAK, “Yunanistan Ekonomik Krizi: Nedenleri, Etkileri ve Alınan Tedbirlere İlişkin Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı 160, 2011, ss.289-306.

KRUGMAN, Paul, “Who Was The Milton Friedman”, **The New York Review of Books**, 2007, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2007/feb/15/who-was-milton-friedman/?page=1> (Erişim tarihi: 10.09.2014).

KRUGMAN, Paul, “The Big Dither”, **The New York Times**, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/03/06/opinion/06krugman.html> (Erişim Tarihi: 17.11.2014).

KURTOĞLU, Ramazan ve Emine FIRAT, “Serbest Piyasa Ekonomisinde Krizler ve “Bu Kez Farklı Olacak” Fenomeni”, **Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler** (Edit. Erşan SEVER ve Murat DEMİR), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, ss.33-57.

KUTLAY, Mustafa “Komşu Ateş Hattında: Yunanistan’ın Derinleşen Ekonomik Krizi”, **USAK Stratejik Gündem**, 2011, <http://www.usakgundem.com/yazar/2111/kom%C5%9Fu-ate%C5%9F-hatt%C4%B1nda-yunanistan%E2%80%99%C4%B1n-derinle%C5%9Fen-ekonomik-krizi.html> (Erişim Tarihi:28.10.2014).

LANE, Philip R., “The European Sovereign Debt Crisis”, **The Journal Of Economic Perspectives**, American Economic Association Publications, Sydney, 2012, ss.49-67.

- LEBOEUF, David H.A., ve Monika L. S. ROBBINS, Brown Talks Plan for Global Financial Constitution, **The Harvard Crimson**, 2010, <http://www.thecrimson.com/article/2010/9/24/brown-financial-economic-constitution/> (Erişim Tarihi: 17.08.2014).
- LENZ, Rainer, “Crisis In The Eurozone Financial Management Without A Financial Policy”, **Friedrich-Ebert-Stiftung**, Berlin, 2011, ss.1-4.
- LUNDEVALL, Bengt-Ake, “Deteriorating Quality Of Work Undermines Europe’s Innovation Systems And The Welfare Of Europe’s Workers!”, **EUWIN’s Copenhagen Workshop**, 2014, ss.1-6.
- MAUREL, Mathilde ve Gunther SCHNABL, “Keynesian and Austrian Perspectives on Crisis, Shock Adjustment, Exchange Rate Regime and (Long-Term) Growth”, **Working Papers on Global Financial Markets**, No:18, 2011, ss.1-25.
- MINESCU, Ana Maria, “The Debt Crisis – Causes and Implications”, **Petroleum – Gas University of Ploiesti Bulletin**, Economic Sciences Series, Vol:LXIII, No:2, 2011, ss. 95-104.
- MOLAVI, Afshin, “U.S. Economic Power is Part of a Healthier Global Order”, **New America Foundation**, http://newamerica.net/publications/articles/2011/us_economic_power_is_part_of_a_healthier_global_order_55021 (Erişim tarihi: 03.02.2015).
- MONGELLI, Francesco Paolo, “European Economic And Monetary Integration, And The Optimum Currency Area Theory”, **Economic Papers**, No.302, Brussels, 2008, ss.3-58.
- NECHIO, Fernanda, “Monetary Policy When One Size Does Not Fit All”, **Federal Reserve Bank Of San Francisco**, 2011, <http://www.frbsf.org/publications/economics/letter/2011/el2011-18.html> (Erişim tarihi :05.12.2014).
- NELSON, Rebecca M., Paul BELKIN, Derek E. MIX ve Martin A. WEISS, “The Eurozone Crisis: Overview and Issues for Congress”, **Congressional Research Service**, 7-5700, 2012, ss.1-21.
- NISKANEN, William, “The Case For A New Constitution”, **Journal Of Economic Perspectives**, Vol.6, No.2, 1992, ss.13-24.

- ODABAŞ, Hakkı “James M. Buchanan’ın Politik İktisada Katkıları:Kamu Tercihi Teorisi”, **Anayasal İktisat** (Edit. Coşkun Can AKTAN), Ankara, 2002, ss.380-403.
- O’SULLIVAN, K.P.V. ve Tom KENNEDY, “What Caused The Irish Banking Crisis”, **Journal Of Financial Regulation And Compliance**, Cilt 18, Sayı 3, 2010, ss.224-242.
- ÖZTÜRK, Nazım, “Anayasal İktisat Çerçevesinde Demokrasiyi Yozlaştıran İktisadi Etmenler”, **Amme İdare Dergisi**, Cilt 37, Sayı 3, 2004, ss.17-35.
- PAKSOY, H. Mustafa ve Tuğçe YÖNTEM, “Küresel Krizden Çıkarılacak Dersler”, **Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler** (Edit. Erşan SEVER ve Murat DEMİR), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, ss.115-137.
- PHELSP, Edmund S., ve Amar BHIDE, “The Root of All Sovereign-Debt Crises”, **Project Syndicate**, 2011, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-rootof-all-sovereign-debt-crises> (Erişim Tarihi :04.12.2014).
- PINA, Alvaro, “Structural Reforms To Reduce Unemployment And Restore Competitiveness In Ireland”, **OECD Economics Department Working Papers**, No. 910, OECD Publishing, 2011, ss.2-50.
- PONIKELSKA, Lenka, “Czech Government Approves Financial Constitution to Limit Debt”, **The Bloomberg**, 2012, <http://www.bloomberg.com/news/2012-10-10/czech-government-approves-financial-constitution-to-limit-debt.html>, (ErişimTarihi:17.08.2014).
- POULSON, Barry, “Milton Friedman’s Vision in a Time of Crisis”, **A Public Policy Center Of The Independence Institute**, <http://tax.i2i.org/2009/07/31/milton-friedmans-vision-in-a-time-of-crisis/> 21.08.2014.
- QUAGLIA, Lucia, “The Response To The Global Financial Turmoil In Italy: A Financial System That Does Not Speak English”, **South European Society and Politics**, Sayı. 14/1, 2009, ss. 7-18.
- RAJAN, Raghuram, “A Crisis in Two Narratives”, **Project Syndicate**, 2012, <http://www.project-syndicate.org/commentary/a-crisis-in-two-narratives> (Erişim Tarihi :04.12.2014).

- REINHART, Carmen M. ve Kenneth S. ROGOFF, “Is The 2007 U.S. Sub-prime Financial Crisis So Different? An International Historical Comparison”, **NBER Working Paper**, No:13761, 2008, ss.1-14.
- REINHART, Carmen M. ve Kenneth S. Rogoff, “This Time Is Different:A Panoramic View Of Eight Centuries Of Financial Crises”, **NBER Working Paper**, No: 13882, 2008, ss.1-123.
- REISMAN, George, “Classical Economics Versus the Exploitation Theory”, **Mises Institute Austrian Economics, Freedom and Peace**, <http://mises.org/etexts/exploitation.asp> , (Erişim Tarihi:19.09.2014).
- RIECHER, Stefan, “Euro-Area Unemployment At 12.1% Shows Economic Struggles”, **Bloomberg Business**, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-01-08/euro-area-unemployment-at-12-1-shows-economic-struggles> (Erişim tarihi: 29.01.2015).
- RILEY, Geoff “Managing the Economy – Government Fiscal Policy”, **Tutor2u**, 2012, <http://tutor2u.net/economics/revision-notes/as-macro-fiscal-policy.html> (Erişim Tarihi: 26.08.2014).
- RODRIK, Dani, “Greek Lessons For The World Economy”, **Project Syndicate**, 2010, <http://www.project-syndicate.org/commentary/greek-lessons-for-the-world-economy> (Erişim Tarihi: 07.12.2014).
- RODRIK, Dani, “Europe’s Next Nightmare”, 2011, **Project Syndicate**, <http://www.project-syndicate.org/commentary/europe-s-next-nightmare> (Erişim Tarihi :07.12.2014).
- ROUBINI, Nouriel, “The Debt Death Trap”, **Project Syndicate**, 2010, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-debt-death-trap> (Erişim Tarihi :04.12.2014).
- ROUBINI, Nouriel, “Fragile and Unbalanced in 2012”, **Project Syndicate**, 2011, <http://www.projectsyndicate.org/commentary/fragile-andunbalanced-in-2012> (Erişim Tarihi :07.17.2014).
- ROWLEY, Charles K., “Introduction: The Relevance of Public Choice for Constitutional Political Economy”, **Public Choice**, Vol.90, No.1/4, 1997, ss.1-10.

- RUNST, Petric, “Crisis and Belief: Confirmation Bias and The Behavioral Political Economy Of Recession”, **Constitutional Political Economy**, Vol. 25, Issue 4, New York, 2014, ss.376-392.
- RUSHE, Dominic, “Italy's Debt Crisis: 10 Reasons To Be Fearful”, **The Guardian**, 2011, <http://www.guardian.co.uk/business/2011/nov/09/italys-debt-crisis-tenreasons-to-be-fearful> (Erişim Tarihi: 12.11.2014).
- SABAU-POPA, Diana Claudia, Edina KULCSA ve Eugenia Ramona MARA, “The Eurozone Debt Crisis. Causes and Possible Solutions The Case of Greece”, **11th International Conference Financial and Monetary Stability in Emerging Countries**, Romania, 2010, ss.836-842.
- SAKAL, Mustafa, “Kamu Ekonomisi Teorisinin Gelişmesinde Kamu Tercihi Teorisinin Etkisi”, s.9. http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/sakal-kamu-ekonomisi-teorisi.pdf, (Erişim Tarihi:14.07.2014).
- SAKAL, Mustafa ve İsmail KİTAPÇI, “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Yeni Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, **Sosyoekonomi Dergisi**, Ankara, 2009-2, ss.31-48.
- SANDIKLI, Atilla ve Erdem KAYA, “Teoriler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, ss.211-245.
- SCHAUBLE, Wolfgang, “Why Europe’s Monetary Union Faces Its Biggest Crisis”, **Financial Times**, 2010, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/2a205b88-2d41-11df-9c5b00144feabdc0.html?siteedition=uk#axzz3JP8Bcrnw> (Erişim Tarihi:18.11.2014).
- SCHWERT, G. William, “Stock Volatility During The Recent Financial Crisis”, **NBER Working Paper**, No: 16976, April, 2011, ss.789-805.
- SEMMENS, John, “Spending Limits Are Not Enough”, **The Freeman Ideas on Liberty**, Vol.30, No.8, 1980, ss.459-462.
- SEVER, Erşan, Volkan HAN ve Arif İĞDELİ, “Avrupa Birliği Borç Krizi'nin Nedenleri Ve Olası Senaryolar”, **Küresel Finansal Krizden Borç Krizine: Nedenler, Etkiler ve Beklentiler** (Edit. Erşan SEVER ve Murat DEMİR), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, ss.79-98.

- SEZGİN, Zafer, “Avrupa Borç Krizi'nin İzini Sürmek: Mali Disiplin”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl:12, Sayı:23, İstanbul, 2013, ss.81-90.
- SGHERRI, Silvia ve Edda ZOLI, “Euro Area Sovereign Risk During the Crisis”, **IMF Working Paper Series**, No: 09/222, IMF, European Department, 2009, ss.1-24.
- SHARMA, Shalendra D., “Why Ireland's Luck Ran Out and What this Means for the Eurozone”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, Sayı.46:1, 2011, ss.115-126.
- SHILLER, Robert J. “Irving Fisher, Debt Deflation and Crises”, **Cowles Foundation Discussion Paper**, No: 1817, 2011, ss.1-8.
- SHILLER, Robert J., “Does Austerity Promote Economic Growth?”, **Project Syndicate**, 2012, (<http://www.project-syndicate.org/commentary/does-austerity-promote-economic-growth-> (Erişim Tarihi :07.17.2014)).
- SHUGHART, William F., ve Robert D. TOLLISON, “A Creative Theorist in His Workshop: James M. Buchanan As A Positive Economist”, **Method and Morals in Constitutional Economics Essays in Honor of James M. Buchanan**, (Edit. Geoffrey BRENNAN, Hartmut KLIEMT ve Robert D. TOLLISON), Springer-Verlag, Berlin, 2002, ss.66-77.
- SMAGHI, Lorenzo B., “The Challenges Facing the Euro Area”, **European Central Bank**, OMFIF Meeting, United Arab Emirates, 2010, <http://www.ecb.int/press/key/date/2010/html/sp101101.en.html> (Erişim Tarihi:18.11.2014).
- SPAVENTA, Luigi, “Avoiding Disorderly Deleveraging”, **Centre For Economic Policy Research Policy Insight**, No.22, 2008, ss.1-9.
- SPENCE, Peter, “World Faces Low Inflation Threat Not Seen Since Before WWII”, **The Telegraph**, 2015, <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11319945/World-faces-low-inflation-threat-not-seen-since-before-WWII.html> (Erişim tarihi:26.01.2015).
- STIGLITZ, Joseph, “A Principled Europe Would Not Leave Greece To Bleed”, **The Guardian**,2010, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jan/25/principled-europe-notlet-greece-bleed> (Erişim Tarihi: 07.17.2014).

- STIGLITZ, Joseph, “What Can Save the Euro?”, **Project Syndicate**, 2011, <http://www.project-syndicate.org/commentary/what-can-save-the-euro-> (Erişim Tarihi :07.17.2014).
- THOMSEN, Poul M., ve James ROAF, “Portugal: First Review Under the Extended Arrangement”, **IMF Country Report**, No:11/279, 2011, ss.1-105.
- TOSUN, M.Umut, “Mali Sorunlara Yeni Bir Yaklaşım : Anayasal İktisat Teorisi”, Ekodialog, (<http://www.ekodialog.com/Makaleler/anayasal-iktisat-teorisi.html>, (Erişim Tarihi: 10.07.14).
- TRANTAPHYLLOU, Dimitrios, “Yunan Borç Krizi’nin Siyasi ve İktisadi Sonuçları (The Political and Economic Consequences of the Greek Debt Crisis)”, **Bilim ve Sanat Vakfı**, Sayı.80, 2012, http://www.bisav.org.tr/yayinlar.aspx?module=makale&menuID=3_3&yayintipi d=3&yayinid=183&makaleid=1078 (Erişim Tarihi: 04.11.2014).
- TSAKALOTOS, Euclid, “Contesting Greek Exceptionalism Within The European Crisis”, **E-History**, 2011, ss.1-30.
- TUORI, Kaarlo, “The Economic Constitution Among European Constitutions”, **University Of Helsinki Faculty Of Law Legal Studies Research Paper Series**, Paper No.6, Helsinki, 2011, ss.1-44.
- TYMOIGNE, Eric ve L. Randall WRAY, “Money: An Alternative Story”, **A Handbook of Alternative Monetary Economics**, (Edit.: Philip ARESTIS ve Malcolm C. SAWYER) Edward Elgard Publishing Limited, UK, 2006, ss.1-16.
- VALIANTE, Diego “The Eurozone Debt Crisis: From Its Origins To A Way Forward”, **Centre for European Policy Studies**, No: 251, 2011, ss.1-12.
- VOIGHT, Stefan, “Positive Constitutional Economics: A Survey”, **Public Choice**, Vol.90, Issue 1-4, Netherlands, 1997, ss.11-53.
- WOOD, Robert W., “How Far Back Can IRS Claim Tax Evasion Or Fraud? Timing Is Everything”, **Forbes**, 2013, <http://www.forbes.com/sites/robertwood/2013/10/13/how-far-back-can-irs-claim-tax-evasion-or-fraud-timing-is-everything/> (Erişim Tarihi:04.09.2014).
- WRAY, L. Randall, “Imbalances? What Imbalances? A Dissenting View”, **Levy Economics Institute of Bard College Working Paper**, No: 704, 2012, ss.1-23.

- YILDIRIM, Servet, “İtalya Krizi Siyasi mi Yoksa Ekonomik mi?”, **Radikal**, 2011, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/servet_yildirim/italya_krizi_siyasi_mi_yoksa_ekonomik_mi-1069239 (Erişim Tarihi: 14.11.2014).
- ZETTELMAYER, Jeromin, “A “Bridge To Somewhere”: Building A Comprehensive Strategy For Resolving The Eurozone Debt Crisis”, **VOX CEPR’s Policy Portal**, 2011, <http://www.voxeu.org/article/comprehensive-strategyeurozone-crisis> (Erişim Tarihi : 03.12.2014).
- ZHANG, Danhong ve Başak DEMİR, “İtalya’nın Kriz Çıkmazı”, **Deutsche Welle**, (Edit. Beklan KULAKSIZOĞLU) 2013, <http://www.dw.de/italyan%C4%B1n-kriz-%C3%A7%C4%B1kmaz%C4%B1/a-16782433> (Erişim Tarihi:14.11.2014).

III. DİĞER KAYNAKLAR

- Academy Of Achievement, “Champion Of Economic Freedom”, <http://www.achievement.org/autodoc/page/fri0bio-1> , (Erişim tarihi: 10.09.2014).
- Aljazeera Turk, “Rüşvetle Elde Ettiği Milyonları Devlete İade Etti”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusvetle-elde-ettiği-milyonlari-devlete-iade-etti> (Erişim Tarihi:28.10.2014).
- Aljazeera Turk, “Yunan Devlet Televizyonu Kapatıldı”, 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yunan-devlet-televizyonu-kapatildi> (Erişim Tarihi:28.10.2014).
- Bankruptcy Data, Boston, http://www.bankruptcydata.com/Research/Largest_Overall_All-Time.pdf (Erişim Tarihi:15.10.2014).
- Bank Of Greece, **Monetary Policy 2009-2010**, Atina, 2010.
- BBC, “İspanya’da Genç İşsizliği Rekor Kırdı: % 55”, http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2013/01/130124_spain_unemployment.shtml (Erişim Tarihi:11.11.2014).
- Board Of Governors Of The Federal Reserve System, “Why Are Interest Rates Being Kept At A Low Level?”, http://www.federalreserve.gov/faqs/money_12849.htm (Erişim Tarihi:22.01.2015).
- CE, “Constitutional Economics”, <http://www.constitutionaleconomics.org/>

(Erişim Tarihi: 16.08.2014).

Deloitte, http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/turkeytr_fsi_FinansSemineri031207_111207.pdf (Erişim Tarihi:22.07.2014).

Egedeses, “İtalya’da Yeni Hükümet Kuruldu”, 2014, http://www.egedeses.com/haber-11436-italyada_yeni_hukumet_kuruldu.html ,(Erişim Tarihi: 14.11.2014).

European Central Bank, **European Central Bank Monthly Bulletin August**, Frankfurt, 2005.

Eurosport, “Ekonomik Kriz Yunan Futbolunu da Vurdu”, 2014, http://tr.eurosport.com/futbol/ekonomik-kriz-yunan-futbolunu-vurdu_sto4405207/story.shtml (Erişim Tarihi: 04.11.2014).

Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en (Erişim Tarihi:02.04.2015)

Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00118&plugin=1> (Erişim Tarihi:20.01.2015).

Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1> (Erişim tarihi: 28.01.2015)

Eurostat,<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115> (Erişim Tarihi:12.11.2014).

Eurostat,[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate,_2002-2013_\(%25\).png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate,_2002-2013_(%25).png) (Erişim Tarihi: 27.11.2014).

Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teina200> (Erişim tarihi:20.04.2015).

Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1> (Erişim tarihi: 25.04.2015).

Eurostat,http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=irt_lt_mcby_a&lang=en (Erişim tarihi:21.04.2015).

Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1> (Erişim tarihi:27.04.2015).

Eurostat,http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfst_r_lfu3rt&lang=en (Erişim Tarihi: 27.04.2015)

- Eurostat, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Youth_unemployment_2013Q4_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Youth_unemployment_2013Q4_(%25).png) (Erişim Tarihi:28.04.2015)
- FRIEDMAN, Milton, **Professor Milton Friedman Interviewed by Radio Australia**, Radio Australia, 1998, <http://www.abc.net.au/money/vault/extras/extra5.htm> (Erişim Tarihi:18.11.2014).
- Greek Ministry Of Finance, **Update of the Hellenic Stability and Growth Programme Including an Updated Reform Programme**, Athens, 2010.
- Hürriyet, “Yunanistan’da İntihar Krizi”, 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26272684.asp> (Erişim Tarihi: 04.11.2014).
- IMF, **World Economic and Financial Surveys Regional Economic Outlook: Europe Building Confidence**, 2010.
- IMF, **World Economic and Financial Surveys World Economic Outlook 2014 Legacies, Clouds, Uncertainties**, 2014.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, **Yunanistan’da Yaşanan Borç Krizi ve Avro Alanı**, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/yunanistanda_yasanan_borc_krizi_ve_avro_alani.pdf (Erişim Tarihi :05.11.2014).
- Knomea, <http://knoema.com> (Erişim Tarihi:30.12.2014)
- Macometer, <http://mecometer.com/whats/greece/external-debt-percentage-of-gdp/> (Erişim tarihi: 27.01.2015).
- NTVMSNBC, “Çin’den Euro’ya Rezerv İçin Destek”, Hong Kong, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/128706.asp#BODY> (Erişim tarihi: 27.01.2015).
- NTVMSNBC, “İspanya’da İşsizlik Rekor Kırdı”, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25369697/> (Erişim Tarihi:11.11.2014).
- NTVMSNBC, “Borç Krizinde Başrol Artık İtalya’nın”, 2011, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25238162/> (Erişim Tarihi: 14.11.2014).
- OECD, http://www.oecd-ilibrary.org/economics/inflation-rate_2074384x-table9 (Erişim Tarihi:20.01.2015).
- OECD, United States Department Of Labor, <http://data.bls.gov/timeseries/LNS14000000> (Erişim tarihi:24.012015).
- OECD, <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=36324> (Erişim tarihi:24.04.2015).

Oesterreichische National Bank, <http://www.oenb.at> (Erişim Tarihi:30.12.2014).

Statista, <http://www.statista.com/statistics/256598/global-inflation-rate-compared-to-previous-year/> (Erişim tarihi:20.01.2015).

T.C. Dublin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **İrlanda Ekonomisi ve Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri 2011 Yılı Raporu**, 2011.

The Committee For A Responsible Federal Budget, **Stabilize The Debt: An Online Exercise in Hard Choices** <http://crfb.org/stabilizethedebt/> (Erişim Tarihi:18.07.2014).

The Economic and Social Research Institute (ESRI), "Irish Economy", https://www.esri.ie/irish_economy/ (Erişim tarihi: 25.01.2015).

TİSK, **Anayasa'nın Temel Esasları ve Mali Ekonomik Hkmlerine İlişkin Grş ve neriler**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Ekonomik Anayasa Raporu, 2011.

Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com/united-states/interest-rate> (Erişim Tarihi:20.01.2015).

Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth> (Erişim Tarihi:20.01.2015).

Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com/ireland/government-debt-to-gdp> (Erişim tarihi:25.012015).

University of Colorado, **Majority Rule Processes, Conflict Research Consortium, USA**, 2005, <http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/majority.htm>, (Erişim Tarihi:25.08.2014).

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), **Krizdeki Birlik: Euro Bölgesi'nin Borç Sarmalı ve AB'nin Geleceği**, USAK AB Araştırmaları Merkezi, Rapor Edit. Mustafa KUTLAY, USAK Raporları No 11-01, Mart 2011.

World Bank, **GDP Growth Annual (%)**, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> (Erişim Tarihi:25.08.2014).